

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

МАГДА ПОЛІНА МИКОЛАЇВНА

УДК 378.147:37.011.3-051:7

ДИСЕРТАЦІЯ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

015 – професійна освіта

01 – освіта / педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ П. М. Магда

Науковий керівник **Омельченко Світлана Олександрівна** доктор педагогічних наук, професор, ректор, Донбаський державний педагогічний університет

АНОТАЦІЯ

Магда П. М. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, 2020.

Дисертаційну роботу присвячено проблемі **формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.**

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі – **«Теоретичні засади дослідження проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу»** - проаналізовано сутнісні характеристики дефініцій «цінності», «ціннісні орієнтації», «професійні цінності» у науковому просторі та на основі цього визначено сутність поняття *«ціннісні орієнтації»* як складний соціально-психологічний новотвір, який визначає вектор самореалізації особистості та ставлення її до себе і Всесвіту; категорію «професійні цінності» розуміємо як орієнтири, на основі яких людина обирає, освоює і здійснює професійну діяльність та у яких відбиваються вимоги суспільства і професії у аксіосфері особистості фахівця. Розглянуто різні класифікації цінностей у контексті вимог до професії учителя музичного мистецтва, проаналізовано проблему формування професійно-ціннісних орієнтацій студентської молоді коледжів мистецтв та виокремлено ті, які в

умовах сучасної мистецької освіти потребують активного формування, а саме: патріотизм, комунікативність, креативність, емпатія та біоетика.

Також розглянуто формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя школи мистецтв як педагогічний феномен у контексті з професіограмою учителя музичного мистецтва; окреслено показники, критерії (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний та рефлексивний) та рівні сформованості (високий, середній, низький) сукупності ціннісних орієнтацій студентів коледжів мистецтв.

Результати діагностики рівня сформованості зазначених вище професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу продемонстрували таке: за когнітивним критерієм переважають низькі та середні показники сформованості; за мотиваційним – домінують середні показники, а низькі лише незначно від них відрізняються; за діяльнісним критерієм однозначно переважають середні показники, а високі виявлені у незначній кількості; за рефлексивним критерієм результати діагностики сформованості наближаються до оптимальних, проте наявна значна кількість даних середнього рівня.

У другому розділі – **«Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу»** – розроблено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (історії України, соціології, основ екології, основ філософських знань, культурології, педагогіки і психології); упроваджено у практику навчання у коледжах мистецтв педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Доведено ефективність запропонованих

педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, креативності, комунікативності, емпатії, біоетики) майбутніх учителів музичного мистецтва при упровадженні їх у процес вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу студентами коледжів культури і мистецтв.

Модель формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу має таку структуру: цільова частина (мета, завдання, об'єкт, суб'єкт); концептуальна частина (наукові підходи); змістова частина (три педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів); процесуальна частина (форми і методи); результативно-оцінювальна частина (діагностика).

Метою моделі є підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, яка деталізується через її завдання:

- наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва;
- підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей;
- орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що

забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Об'єкт моделі – майбутні учителі музичного мистецтва, студенти коледжів мистецтв. Суб'єкт моделі – викладачі предметно-циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін коледжів мистецтв, керівники навчальних груп.

Реалізація моделі передбачала удосконалення змісту навчальних програм з предметів соціально-гуманітарного циклу (історії України, основ філософських знань, соціології, культурології, педагогіки і психології, основ екології) та форм проведення навчальних занять, роботу предметно-циклових комісій за моделлю школи аксіологічного зростання, використання традиційних та інноваційних інтерактивних методів, удосконалення форм самостійної роботи студентів з названих вище предметів соціально-гуманітарного циклу та позааудиторної виховної роботи.

Результативно-оцінювальна частина моделі формування професійно-ціннісних орієнтацій передбачає аналіз успішності реалізації трьох педагогічних умов через досягнення завдань.

Ефективність упровадження моделі формування професійно-ціннісних орієнтацій підтверджено помітною динамікою зменшення низького рівня, зростання середнього та високого рівнів когнітивного, мотиваційного, діяльнісного та рефлексивного критеріїв.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано, змістовно розроблено та практично упроваджено педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів шкіл мистецтв у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, основу яких становлять: наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи

світогляду вчителя музичного мистецтва; орієнтація позааудиторної роботи зі студентами на розвиток системи цінностей студентів коледжів мистецтв шляхом реалізації аксіологічного потенціалу соціально-гуманітарних курсів;

- *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про сутність поняття «ціннісні орієнтації», визначено структурні компоненти професійно-ціннісної сфери творчо-гуманітарної особистості; критерії та рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва;
- *удосконалено* форми і методи соціально-гуманітарної підготовки студентів коледжів мистецтв, добір інтерактивних технологій, заснованих на пріоритетності особистісно орієнтованого підходу; заходи позааудиторної роботи зі студентською молоддю; підготовку викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами.

Практичне значення результатів дослідження полягає у їхній достатній готовності до впровадження у навчально-виховний процес коледжів мистецтв, що готують спеціалістів галузі знань «Культура і мистецтво»: розроблено робочу програму та відповідне методичне забезпечення спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва», оновлено зміст предмету «Педагогіка і психологія», доповнено зміст навчальних дисциплін «Основи філософських знань», «Соціологія», «Культурологія», «Основи екології» шляхом включення до робочих навчальних програм лекцій та практичних занять аксіологічної тематики; удосконалено форми і методи роботи предметно-циклових комісій за моделлю школи аксіологічного зростання; розроблено пакет діагностичних методик для визначення рівня сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.

Теоретичні положення та практичні напрацювання можуть бути використані у роботі вчителів загальноосвітніх шкіл, викладачів коледжів

культури і мистецтв, викладачів системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, під час вивчення студентами вищих закладів освіти предметів соціально-гуманітарного циклу, написання рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт, а також під час укладання підручників і навчально-методичних посібників.

Ключові слова: цінність, професійна цінність, ціннісні орієнтації, професіограма вчителя музичного мистецтва, комунікативність, креативність, біоетика, емпатія, патріотизм, педагогічні умови, феномен, соціально-гуманітарні дисципліни, мотивація, рефлексія, гуманістична спрямованість.

Список публікацій за темою дисертаційної роботи

Статті в наукових фахових виданнях України:

- 1. Магда П. М.** Зміст спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музики». *Педагогічні науки: зб. наук. праць Херсонського державного університету.* 2017. № 79. С. 148-151.
- 2. Магда П. М.** Характеристика понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» у науковому просторі. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць Донбаського державного педагогічного університету.* Слов'янськ. 2017. № 4 (84). С. 58-73.
- 3. Магда П. М.** Біоетика майбутнього вчителя музики: підходи до тлумачення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць Класичного приватного університету / гол. ред. Т. І. Сущенко.* Запоріжжя. 2018. № 58-59 (111-112). С. 380-386.
- 4. Магда П. М.** Впровадження у навчально-виховний процес коледжу мистецтв педагогічних умов формування патріотизму. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського.* Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. проф. Т. Степанової. Миколаїв. 2018. № 1 (60). С. 178-182.
- 5. Магда П. М.** Проблема формування ціннісних орієнтацій учителів музики на сучасному етапі розвитку освіти. *Витоки педагогічної*

майстерності: зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Полтава. 2018. № 21. С. 121-124.

6. **Магда П. М.** Розвиток креативності у майбутніх вчителів музики методом аудіовізуалізації. *Молодь і ринок*: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. Дрогобич. 2018. № 1 (156). С. 171-174.
7. **Магда П. М.** Формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики як педагогічний феномен. *Наукові записки*: зб. наук. праць Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки» / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин. 2018. № 1. С. 33-37.
8. **Магда П. М.** Діагностика рівня сформованості комунікативності, креативності, біоетики у майбутніх вчителів музики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: наук. журнал Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка / гол. ред. Ніколаї Г. Ю. Суми. 2018. № 1(11). С. 95-102.
9. **Магда П. М.** Аналіз формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики (діяльнісний та рефлексивний критерій). *Науковий часопис*: зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ. 2018. № 60. С. 5-8.
10. **Магда П. М.** Упровадження у навчально-виховний процес коледжу мистецтв педагогічних умов формування комунікативності. *Інноваційна педагогіка*: зб. наук. пр. Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. 2019. № 9. Т. 1. С. 117-120.

Статті у зарубіжних науково-методичних та інших виданнях:

11. **Магда П. М.,** Нітієвська Г. Л. Організація самостійної роботи студентів II курсу відділу «Фортепіано» з психології та педагогіки, методики

викладання гри на фортепіано. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: НМЦ МАПУ. 2008. Вип. 13. С. 188-202.

- 12.Магда П. М.,** Вороненкова Т. О. Розробка заходу «Ціннісне ставлення до мови у творчості поетів-перекладачів (на матеріалі поезій Р. Бернса та С. Тісдейл)». *Каталог «Відкритий урок: розробки, технології, досвід»*. 2017. № 2. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58221/ (дата звернення 25.12.2017).
- 13.Магда П. М.,** Омельченко С. О. Аналіз результатів експерименту з упровадження педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики. *Scientific discussion*. Чехія, 2018. № 16 (2). С. 26-29.
- 14.Магда П. М.** Розробка заходу «Сродна праця» – ціннісна орієнтація на самореалізацію». *Каталог «Відкритий урок: розробки, технології, досвід»*. 2018. № 1. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58554/ (дата звернення 16.01.2018).
- 15.Магда П. М.** Оцінка сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу за рефлексивним критерієм. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2018. № 13. С. 50-53.
- 16.Magda P. M.,** Omelchenko S. O. The formation of valuable orientations of the future teacher of music as a pedagogical phenomenon. *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries: Collective monograph*. Riga: Izdavniesiba Baltija Publishing, 2019. P. 265-279
- Публікації у збірниках тез всеукраїнських та міжнародних конференцій:*
- 17.Магда П.** Формування гуманістичної свідомості у майбутніх вчителів ПСМНЗ у контексті реформування освіти на початку XXI століття. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-*

конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 35. С. 99-103.

- 18.Магда П. М.,** Рилік Н. І. Педагогічні здібності у професіограмі майбутніх вчителів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (ПСМНЗ). *Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної конференції інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»:* зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 29. С. 349-352.
- 19.Магда П. М.** Формування ціннісних орієнтацій у студентів коледжів галузі знань «Культура і мистецтво». *Web of Scholar. IV International Scientific and Practical Conference «Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions».* К.: RS Global Media LLC Company, 2017. № 7. Р. 42-46.
- 20.Магда П. М.,** Шелягіна К. О. Мовлення вчителя ПСМНЗ як елемент педагогічної взаємодії. *Освіта. Медицина. Виховання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції.* Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 164-167.
- 21.Магда П. М.** Діагностика стану сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики на сучасному етапі. *Матеріали XXXI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»:* зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 31. С. 363-367.
- 22.Магда П. М.** Формування емпатії як ціннісної орієнтації у майбутніх учителів музики. *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities: Conference Proceeding, February 23rd.* Kaunas: Baltija Publishing, 2018. Р. 44-46.
- 23.Магда П. М.** Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (когнітивний критерій). *Сучасні тенденції та*

фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2018. Ч. 1. С. 62-64.

- 24.Магда П. М.** Орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на інтерактив. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2018. Ч. 2. С. 18-21.*
- 25.Магда П. М.** Зміст методичних рекомендацій «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу». *Тенденції та вектор розвитку науки в сучасному світі: VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: тези доповідей. Ч. 2. Дніпро: НБК, 2018. С. 71-74.*
- 26.Magda P.** Axiological values of Prospective Art School Teachers as a pedagogical phenomenon. *Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті: зб. наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2018. С. 53-55.*
- 27.Магда П. М.** Компоненти культури у музично-педагогічній діяльності. *Креативність як феномен людського буття в культурі: збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (Вінниця, 26-28 квітня 2018 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. С. 24-30.*

ABSTRACT

Magda P. M. The formation of vocational-value orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanities cycle. - Qualifying scientific work on the manuscript rights.

Thesis for the Doctor degree of Pedagogy (Doctor of Philosophy) in speciality 015 Professional education (by specialization) in the field of knowledge

01 Education / Pedagogy. – DHEE "Donbas's State Pedagogical University", Slavyansk, 2020.

The dissertation work is devoted to the problem of **the formation of vocational-value orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanities cycle.**

In **the Introduction** the actuality and purposefulness of the chosen topic are founded, formulated object, subject, purpose, objectives, methods of research, and disclosed the scientific novelty, the practical significance of the work, provides information on testing and implementation of the results.

The first chapter – **«Theoretical bases of research of a vocational valuable orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanities cycle»** - analysis of the essential characteristics of the definitions of «value», «value orientation», «professional values» in the scientific area and in based on this the essence of the concept of *«value orientation» as a complex social and psychological formation that defines the vector of self-identity and attitudes to yourself and the Universe; category of “professional values” is meant as a guide on which the person chooses, develops and carries out professional activities and who reflect the demands of society and the profession axiosphere of individual specialist.* Different classification values in the context of the requirements for the profession teacher of music art are considered, analyzed the problem of formation of professional and value orientations of students of colleges of arts and singled out those in modern art professional education requires active formation, such as patriotism, communicative, creative, empathy and bioethics.

Also the formation of value orientations of the future teacher of art school as a pedagogical phenomenon in the context of professiogram teacher of music is analysed; outlines indicators, criteria (cognitive, motivational, active and reflective) and levels of formation (high, medium, low) of the aggregate value orientations of students of arts colleges.

The results of diagnosis of forming the above professional-valuable orientations of the future teachers of music in the process of studying the social and humanitarian subjects showed: the cognitive criteria are prevailing low and average significant formation; by motivating – dominate the average significant and lower one is only slightly different from them; by active-criteria clearly dominated average significant, and high found in small quantities; reflexive criteria for a diagnosis of forming closer to optimal, but a significant number of existing data of average level.

In the second chapter – **«Research and experimental verification of effectiveness of pedagogical conditions of formation of professional-valuable orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanity cycle»** - developed and theoretically grounded pedagogical conditions of formation of professional efficiency and value orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanity cycle (History of Ukraine, Sociology, Foundations of Philosophical Knowledge, Culture, Pedagogy and Psychology); pedagogical conditions of vocational value orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanity cycle are introduced into the practice at arts college and high educational establishments. The efficiency of the proposed pedagogical conditions of formation of vocational value orientations (patriotism, creativity, communicative, empathic, bioethics) of future teachers of music in implementing them in the process of studying subjects of the social and humanity cycle by students of art colleges is proved.

The model of formation of professional-valuable orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanity cycle has such structure: purposeful part (purpose, task, object, subject); conceptual part (scientific approaches); subject part (three pedagogical conditions of formation of professional-valuable orientations of the future teachers of music); procedural part (forms and methods); effective and evaluative part.

The purpose of the model is to improve the formation of professional-valuable orientations of the future teachers of music in the process of studying subjects of the social and humanity cycle, which detailed throughout objectives:

- filling of content subjects of social and humanity cycle by axiological theme that comes in its intended position on the priority of formation of college art professional-valuable orientations as the foundation world view of music teacher;
- training teachers to value-oriented educational work with students and interactive technologies to improve learner centered approach to motivate college students to form their own hierarchy of values;
- focus extracurricular work with students to create an environment of interaction between teachers and students through a combination of different forms and methods of educational activities, providing professional development and self-development of the future teachers of music.

The object of the model is future teachers of music, students of art colleges. The subject of the model is teachers of subjects of social and humanity cycle commission at art colleges, the leaders of educational group.

The realization of the model is provided by improving the content of educational program of subjects of social and humanity cycle (History of Ukraine, Foundations of Philosophical Knowledge, Sociology, Culture, Pedagogy and Psychology, Ecology Foundation) and forms of conducting training work, the word of social and humanity cycle commission by the model of axiology growth. Using traditional and innovative interactive methods, improving of students' self-instruction work at named before subjects of social and humanity cycle and extracurricular educational work.

The effective and evaluative part of the model of vocational value orientations provides the analysis of successful implementation of the three teaching conditions through the achievement of the objectives.

The effectiveness of the implementation of the model of vocational value orientations confirmed the reduction of visible low level of growth medium and high levels of cognitive, motivational, active and reflexive criteria.

The scientific novelty of the research is that:

- *firstly* theoretically grounded, content developed and technologically introduced pedagogical conditions of vocational value orientations of the future teachers of art schools in the process of studying subjects of social and humanity cycle, which are based on are: filling content of educational disciplines of social and humanity cycle by axiological theme that comes with its goal out of priority forming at students of art colleges vocational value orientations as the basis of worldview of musical art teachers; the orientation of extracurricular work with students to develop a system of values of students of art colleges by implementing axiological potential of social and humanity courses;
- *were further developing* scientific understanding of the essence of the concept of «value orientations» is defined structural components of professional and value sphere of creative and humanitarian personality; criteria and levels of formation of vocational value orientations of the future teachers of music;
- *improved* forms and methods of social and humanity preparation of students of art colleges, selection of interactive technologies based on the priority of personality orientation treatment; extracurricular work measures with student-age population; preparation of teachers to value orientation training and educational work with students.

The practical significance of the research results is their sufficient readiness for implementation in training and educational process of art colleges, preparing the specialists of field knowledge «Art and Culture»: developed a work program and related methodological support of special course «Axiological principles of work of the teacher of musical art», updated content of subject «Pedagogy and Psychology», supplemented content of educational disciplines «Foundations of Philosophical Knowledge», «Sociology», «Culture», «Ecology Foundation» by including into the work educational programs of lectures and workshops of axiological issues; improved forms and methods of subject-cycle commissions by

the axiological school model of growth; a package of diagnostic methods for determining the level of formation of valuable orientations of the future teachers of music.

The theoretical and practical achievements can be used in the school teachers work, teachers of art colleges, faculty system of training teachers, in the study of higher education institutions subjects of social and humanity cycle, writing essays, term papers, dissertations, master works and at the conclusion of textbooks and teaching aids.

Keywords: values, professional values, value orientations, professiogram of music teacher, communicative, creative, bioethics, empathy, patriotism, pedagogical conditions, the phenomenon, social and humanity disciplines, motivation, reflection, humanistic orientation.

The list of published works

Articles in professional scientific publications

1. **Magda P. M.** (2017) Content of special course “Axiological principles of music teacher”. *Pedagogical sciences: col. of scientific works at Kherson State University*. № 79. P. 148-151 [in Ukrainian].
2. **Magda P. M.** (2017) The characteristic of notions “values” and “value orientations” in scientific space. *Humanization of training and educational process: col. of scientific works Donbas State Pedagogical University*. № 4 (84). P. 58-73 [in Ukrainian].
3. **Magda P. M.** (2018) Bioethics of future teacher of music: methods of interpretation. *Pedagogy of formation of creative personality at high and secondary schools: col. of scientific works of Classical Private University / responsible editor T. I. Sushchenko*. № 58-59 (111-112). P. 380-386 [in Ukrainian].
4. **Magda P. M.** (2018) Implementation of pedagogical conditions of formation of patriotism into training and educational process at art colleges. *Scientific Journal of Mykolaiev National University named after V. O. Sukhomlynskyi*. Pedagogical sciences: col. of scientific works / responsible editor professor T. Stepanova. № 1 (60). P. 178-182 [in Ukrainian].

5. **Magda P. M.** (2018) Problems of formation of value orientations of teachers of music on the contemporary level of development of education. *The origins of pedagogical skills: col. of scientific works of Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko*. № 21. P. 121-124 [in Ukrainian].
6. **Magda P. M.** (2018) The development of creativity in future teachers of music by audio visualization method. *Youth and market: col. of scientific works of Drohobych State Pedagogical University named after I. Franco*. № 1 (156). P. 171-174 [in Ukrainian].
7. **Magda P. M.** (2018) Formation of value orientations of future teachers of music as pedagogical phenomena. *Scientific notes: col. of scientific works of Nizhyn State University named after M. Gogol* / ed. by Je. Kovalenko. № 1. P. 33-37 [in Ukrainian].
8. **Magda P. M.** (2018) The diagnostic of formation level of communication, creativity and bioethics in future teachers of music. *Current issues of art education: science journal of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko* / ed. by H. Nikolai. Vol. 1 (11). P. 95-102 [in Ukrainian].
9. **Magda P. M.** (2018) The analyse of formation of valuable orientations in future teachers of music (acting and reflective criteria). *Scientific journal: col. of scientific works National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov*. Chapter 5. Pedagogical sciences: reality and outlooks. № 60. P. 5-8 [in Ukrainian].
10. **Magda P.M.** (2019) Introduction to the educational process of the college of arts pedagogical conditions for the formation ocommunicativeness. *Innovative Pedagogy: Col. sciences Prospect of the Black Sea Research Institute of Economics and Innovation*. No. 9. Vol. 1. P. 117-120 [in Ukrainian].

Articles in foreign scientific and methodological and other publications:

11. **Magda P. M., Nitievska H. L.** (2008) The organization of self-instruction work of II course students of “Piano” group on Psychology and Pedagogy, Methods of teaching on piano playing. *Organization of training and educational process*. Nemishaeve: EMC MAPU. Issue 13. P. 188-202 [in Ukrainian].

12. Magda P. M., Voronenkova T. O. (2017) Elaboration of measure “Valuable attitude to language in creative work of poets-translators (on R. Burns and S. Tisdale)”. *Journal “Open lesson: elaborations, technologies, experience”*. № 2. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58221/ (date of the application 25.12.2017) [in Ukrainian].

13. Magda P. M., Omelchenko S. O. (2018) The analysis of experimental results of implementation of pedagogical conditions of valuable orientations in future teachers of music. *Scientific discussion*. Czech Republic. № 16 (2). P. 26-29 [in Ukrainian].

14. Magda P. M. (2018) Elaboration of measure “Akin work” – valuable orientation on self-realization”. *Journal “Open lesson: elaborations, technologies, experience”*. № 1. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58554/ (date of the application 16.01.2018) [in Ukrainian].

15. Magda P. M. (2018) The assessment of formation of valuable orientations of future teachers of music in the process of studying subjects of social and humanity cycle on reflexive criteria. *Kiev scientific and pedagogical journal*. № 13. P. 50-53 [in Ukrainian].

16. Magda P. M., Omelchenko S. O. (2019) The formation of valuable orientations of the future teacher of music as a pedagogical phenomenon. *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries: Collective monograph*. Riga: Izdavneciba Baltija Publishing. P. 265-279 [in English].

Publications in the collections of thesis in All Ukrainian and International conferences:

17. Magda P. (2017) The formation of humanity consciousness of future teachers of music of PSAEE in contest of education reformation in the beginning of XXI century. *Materials of XXXV All Ukrainian Scientific and Practical the Internet Conference “Native Science on the crisis of epoch: problems and outlook development”*: col. of scientific works Pereiaslov- Khmelnytskyi. Issue 35. P.99-103 [in Ukrainian].

- 18. Magda P. M.,** Rylik N. I. (2017) Pedagogical abilities in profессиogram of future music teachers of primary specialized art educational establishments (PSAEE). *Materials of XXXIX International Scientific and Practical the Internet Conference “Tendencies and outlook in science and education in the globalization conditions”*: col. of scientific works, Pereiaslov- Khmelnytskyi. Issue 29. P. 349-352 [in Ukrainian].
- 19. Magda P. M.** (2017) The formation of valuable orientations in college students in the field “Culture and Art”. *Web of Scholar. IV International Scientific and Practical Conference «Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions»*, K.: RS Global Media LLC Company. № 7. P. 42-46 [in Ukrainian].
- 20. Magda P. M.,** Shelyagina K. O. (2017) The speech of teacher of PSAEE as element of pedagogical interaction. *Education. Medicine. Upbringing: materials of IV All Ukrainian Scientific and Practical Conference*, Bakhmut: MASMU, BMC. P. 164-167 [in Ukrainian].
- 21. Magda P. M.** (2017) The diagnostic of state of formation of valuable orientations in future teachers of music on the contemporary level. *Materials of XXXI International Scientific and Practical the Internet Conference “Tendencies and outlook in science and education in the globalization conditions”*: col. of scientific works, Pereiaslov-Khmelnytskyi. Issue 31. P. 363-367 [in Ukrainian].
- 22. Magda P. M.** (2018) The formation of empathy as valuable orientation in future teachers of music. *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities: Conference Proceeding, February 23rd*, Kaunas: Baltija Publishing. P. 44-46 [in Ukrainian].
- 23. Magda P. M.** (2018) The diagnostic of formation of valuable orientations in future teachers of music in the process of studying subjects of social and humanity cycle (cognitive criteria). *Contemporary tendencies and factors of development of pedagogical and psychological sciences: materials of international scientific and practical conference*, K.: CO ”Kiev Scientific Organization of Pedagogy and Psychology”. Ch. 1. P. 62-64 [in Ukrainian].

24. Magda P. M. (2018) The orientations of extracurricular activity with students' youth on interactive. *Psychology and pedagogy: necessity of influence of science on development practice in Ukraine*: collection of scientific works of participants of International scientific and practical conference, Lviv: CO "Lviv Pedagogical Community". Ch. 2. P. 18-21 [in Ukrainian].

25. Magda P. M. (2018) The content of methodological recommendations "The formation of vocational-value orientations of future teachers of music art in the process of studying subjects of social and humanity cycle". *Tendencies and vector of development of science in the modern world*: VI International Scientific and Practical Internet Conference: thesis of reports. Ch. 2. Dnipro: NBK. P. 71-74 [in Ukrainian].

26. Magda P. (2018) Axiological values of prospective Art School teachers as a pedagogical phenomenon. *Priorities of development of pedagogical and psychological sciences of XXI century*: col. of scientific works of participants of international scientific and practical conference, Odesa: GO "Southern Foundation of Pedagogy". P. 53-55 [in English].

27. Magda P. M. (2018) Components of culture in musical and pedagogical activity. *Creativity as a phenomenon of human being in culture*: a collection of materials of the VI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of Students and Young Scientists (Vinnytsya, April 26-28, 2018). Vinnitsa: DonNU named after Vasyl Stus. P. 24-30 [in Ukrainian].

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	23
ВСТУП	24
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	
1.1. Характеристика понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» у науковому просторі.....	36
1.2. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва як педагогічний феномен.....	62
1.3. Стан сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.....	96
Висновки до розділу 1.....	123
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ	
2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.....	127
2.2. Упровадження у навчально-виховний процес педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.....	157
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи з упровадження у навчально-виховний процес педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного	

	22
мистецтва під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.....	187
Висновки до розділу 2.....	210
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	215
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	220
ДОДАТКИ.....	266

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗУН – знання, уміння, навички

ДДПУ – Донбаський державний педагогічний університет

ІКТ – інформаційно-компютерні технології

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

КО – кількість опитаних

КОС – комунікативні та організаторські схильності

ОФЗ – основи філософських знань

ПіП – педагогіка і психологія

С/Р – самостійна робота

Ф – емпіричне значення критерію Фішера

ВСТУП

Актуальність і доцільність дослідження зумовлена Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка ключовим завданням освіти XXI століття називає розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє. Метою стратегії виступає підвищення конкурентоспроможності доступної освіти та забезпечення особистісного розвитку людини. Серед напрямків реалізації вказаних у стратегії цілей переважають ті, що орієнтують на реформування законодавства, удосконалення структури системи освіти, модернізацію змісту та інформатизацію освіти, модернізацію управління, міжнародне партнерство, національний моніторинг та оцінку системи освіти. Але не можна не наголосити на тому, що робота вчителів на місцях є, мабуть, найважливішою ланкою розвитку мислення молоді і формування особистості творчо-гуманітарного типу (що є завданням і філософії освіти також). Відмінністю такої особистості є, передусім, здатність до згуртування нації та поваги до багатоманіття культур, наявність планетарно-космічного світогляду, спроможність взаємодіяти в межах Землі і Всесвіту. Такі властивості забезпечують високий рівень розвитку свідомості та мозаїчний тип світогляду, який містить такі ціннісні орієнтації, що можуть забезпечити реалізацію морального та екологічного імперативів виживання людства на тлі глобальних проблем сучасності. У Законі України «Про освіту» [114] можна прослідкувати акцентовану орієнтацію на всебічний розвиток особистості, національну самоідентифікацію, самоосвіту, креативність та коучинг у галузі виховання та освіти [114].

Оновлення законодавчої бази освітнього процесу висуває додаткові вимоги до особистості майбутнього фахівця, одночасно стимулюючи національну самосвідомість та спрямованість молодого спеціаліста на якісну роботу над собою: на оволодіння внутрішньою і зовнішньою педагогічною технікою, розвиток і вдосконалення педагогічних здібностей, на безумовну гуманістичну спрямованість діяльності. У такій же мірі зазначене вище стосується і вчителя школи мистецтв (вчителя музичного мистецтва), який

професійно залучає дітей до світу прекрасного, якнайактивніше формує естетичну свідомість вихованців, учить бачити й оцінювати усі відтінки прекрасного і потворного не тільки в межах музичного матеріалу, а й у навколишній дійсності. Тому надзвичайно важливою проблемою є формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва, бо ця складова особистості є стрижневим компонентом професіоналізму і компетентності педагога.

Аналіз наукових і методичних джерел із проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів свідчить про наявність значного фонду знань її аспектів. Витоки тлумачення понять «цінність», «ціннісні орієнтації» знаходяться у колі питань філософського знання, з ґрунту якого виросла переважна більшість соціально-економічних та гуманітарних наук. Філософія розглядає цінність як позитивну значущість тих або інших явищ у системі суспільно-історичної діяльності людини та як поняття, яке характеризує безумовні основи людського буття. Саме цінності визначають мету людського життя, вони є координаторами світобачення людини, сприяють стабільності, організованій діяльності, цілеспрямованості в житті. Таке тлумачення зустрічаємо у роботах С. Анісімова [10], В. Афанасенка [19], С. Волкової [67], Л. Губерського [361], І. Дьяконова [103], О. Золотухіної-Аболіної [126], С. Кримського [169], І. Федух [359], Л. Чухіної [377] та ін. У цих дослідженнях з різних боків розглядається природа ціннісних та професійно-ціннісних орієнтацій, процес їх формування, висвітлюються вищі духовні цінності, розглядається місце аксіології у системі наук та питання духовної досконалості людини, сфери здійснення цінностей. Проблему переконання людини у власній цінності порушують у своїх працях Р. Бах [26], О. Вишневський [60], М. Гайдеггер [365], А. і Б. Стругацькі [343] та ін. Роботам цих авторів властива неоднозначність у визначенні аксіологічного сенсу життя, спроби знайти альтернативні шляхи тлумачення основних категорій аксіології, суперечливість та опора на паліатив. У працях цих письменників і філософів

особливо акцентується увага на необхідності вибору цінностей, що забезпечать виживання людства та його духовну еволюцію. Ця тенденція посилюється у теоріях М. Казініка [136], І. Канта [140], Л. Фейєрбаха [360] та ін.

Соціологія розглядає механізми та фактори прояву ціннісних та професійно-ціннісних орієнтацій особистості у контексті взаємодії у соціумі. Аналіз комплексу цих проявів та чинників впливу на них посідає чільне місце у роботах таких науковців: Т. Бутківська [49], В. Козлов [156], Л. Котлова [167], Д. Леонт'єв [178], Л. Мітіна [226], С. Святненко [315], О. Целякова [367], Д. Щєпова [386] та ін. Визначення ціннісних орієнтацій як важелів соціальної самоідентифікації подане у працях Н. Антонової [12], Л. Коберник [149], Л. Сокурянської [334], Е. Фаустова [357], Н. Черниш [371], С. Шварца [409] та ін. Напрями трансформації та розвитку цінностей сучасної молоді під впливом соціальних механізмів досліджують В. Алексєєва [4], Л. Антилогова [11], І. Бех [31], О. Донцов [100], А. Іващенко [133], Н. Караульна [142], Н. Корєпанова [162], В. Ядов [394] та ін. Системний підхід до проблеми цінностей людини на тлі соціологічного дослідження розробляють М. Афанасьєв [20], В. Васютинський [53], В. Гаврилюк [73], Н. Головатий [79], Т. Заславська [119], С. Кримський [169], Т. Парсонс [264], І. Попова [282], І. Суріна [344], М. Яницький [395] та ін. У цих дослідженнях висвітлюються ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства, соціально-ціннісні орієнтації молоді на межі ХХ-ХХІ століть, динаміка змін професійно-ціннісних орієнтацій у період соціальних трансформацій та особливості комунікаційних уподобань молоді у залежності від типу індивідуальної ціннісної системи. Вікова категорія об'єктів дослідження у цих працях соціологів переважно охоплює межі від шістнадцяти до п'ятдесяти шести років, а професійний зріз досліджуваного матеріалу надзвичайно широкий і полінаціональний. Підходи до прояву ціннісних орієнтацій у процесі інтеракції висвітлюються у соціологічних дослідженнях матеріали яких дають змогу здійснити поділ студентської

молоді на типи за мотиваційною спрямованістю навчання у ЗВО, серед яких наявні й майбутні викладачі, науковці, суспільні діячі.

Як складові спрямованості особистості у її структурі ціннісні орієнтації витлумачено у психології такими науковцями: І. Бехом [30], Л. Виготським [58], В. Крутецьким [170], К. Леонгардом [177], А. Петровським [255], О. Степановим [339], Л. Столяренко [256] та ін. Цінності розглядаються у психологічних концепціях залежно від виду спрямованості (особистісної, колективістської чи ділової), провідного типу акцентуації, соціотипу особистості, класифікації мотивів. Самосвідомість та я-концепція особистості теж визнаються психологами як важливі чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій. Серед сучасних досліджень ціннісних орієнтацій як складової особистісного та професійного становлення людини, життєвої самовизначеності особистості варто відмітити публікації та наукові праці К. Альбуханової [5], А. Бітуєвої [36], М. Боришевського [44], О. Жирун [108], Е. Зеєра [124], Є. Клімова [147], Д. Узнадзе [355], А. Хавило [364], Л. Цибулько [368], М. Шевчук [379] та ін. У них наводяться статистичні дані останніх років про рівень сформованості моральних якостей студентів сьогодення та минулого століття у порівняльному аспекті, аналізується формувальний фон та вплив різноманітних чинників на аксіологічну складову особистості людини юнацького віку у процесі професійної орієнтації тощо.

Аналіз педагогічних праць із проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх вихователів свідчить про велику увагу до неї і те, що дійсний рівень сформованості аксіологічного рівня особистості вчителів різних спеціальностей є недосконалим. Класичний підхід до тлумачення професійно-ціннісних орієнтацій пропонують у своїх працях А. Бакрадзе [23], В. Блюмкін [39], А. Здравомислов [122], В. Сухомлинський [346] та ін. У кінці ХХ століття проблема підготовки вчителя у педагогічному ЗВО досліджувалась також у напрямках вивчення професіограми вчителя – її розглядали Бельчева Т. [268], Пастушенко Л. [265], В. Сластьонін [326] та ін.; психолого-педагогічні основи успішної професійної діяльності вчителя –

Ш. Амонашвілі [8], Г. Кондратенко [157] та ін.; методичні пошуки шляхів і засобів ефективного професійного становлення вчителя в умовах педагогічного ЗВО – А. Белкін [34], А. Нісімчук, О. Падалка, С. Силіна, І. Смолук, Л. Спирін, Р. Хмелюк, О. Шпак [269] та ін. У період розбудови української держави кількість публікацій, присвячена питанню формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх представників педагогічної професії збільшилась, оскільки був активізований і процес реформування української освіти, що висунуло нові вимоги до особистості, яка відповідає за формування світогляду юних громадян України. Так, професійно-ціннісні орієнтації учителів досліджували Н. Білоножко [35], О. Будаговська [47], Г. Печерська [272], В. Смиренський [331] та ін.; питання педагогічної майстерності – Т. Бельчева, М. Елькін, С. Ізбаш [268], О. Карпенко, С. Шарабан [143], а питання про градацію складових у професіограмі вчителя музики і художньої культури – К. Щедролосєва [383], [384], [385] та ін.

Попри існуючі дослідження, здійснені в галузі розв'язання проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів, теоретична та практична бази умов її формування саме у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу недостатньо розроблені і потребують докладного вивчення та систематизації. Актуальність дослідження проблеми очевидна в умовах реструктуризації, якої зазнали останнім часом дитячі музичні школи України, що були переорієнтовані на більш широкий спектр напрямків естетичного виховання. Як наслідок, постала вимога перед коледжами, що здійснюють підготовку в галузі знань 02 «Культура і мистецтво»: підготувати нові педагогічні кадри, вільні та ініціативні, креативні, з яскраво вираженою гуманістичною спрямованістю та розвинутим аксіологічним світоглядом, бо лише такий педагог може сформувати естетичну свідомість сучасної особистості, має здатність до самоактуалізації та самовдосконалення.

Науковий аналіз теоретичних і практичних напрацювань із досліджуваної проблеми дозволив виявити певні *суперечності* між:

- замовленням сучасного суспільства на підготовку творчо-гуманітарної особистості вчителя музичного мистецтва та недостатнім рівнем розробки аксіологічних засад формування такого фахівця;
- реформуванням сучасної системи професійної освіти та необхідністю успішного виконання майбутніми вчителями музичного мистецтва нових соціальних ролей, що потребує досконало сформованої ієрархії професійно-ціннісних орієнтацій;
- ціннісним характером естетичного виховання й інтенсифікацією комерційних відносин у сфері його здійснення;
- рівнем розроблення підходів до формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва та недостатнім методичним та практичним забезпеченням напрямів їх упровадження у навчально-виховний процес сучасних вітчизняних коледжів.

Отже, актуальність проблеми, необхідність розв'язання виявлених суперечностей, недостатня обґрунтованість теоретичних і практичних аспектів розв'язання окресленої проблеми зумовили вибір теми дослідження: **«Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки й методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» у межах теми «Інноваційні технології в технологічній освіті» (державний реєстраційний номер № 0115U003307). Тему затверджено Вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 3 від 18 жовтня 2017 р.) та узгоджено у бюро Міжвідомчої ради з координації

досліджень у галузі освіти, педагогіки й психології (протокол № 1 від 30. 01. 2018 р.).

Об'єкт дослідження – процес формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, змістовно розробити та експериментально перевірити педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що досягнення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів мистецьких шкіл у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін забезпечуватиметься через змістовну розробку та створення у навчально-виховному процесі коледжу таких педагогічних умов:

- наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва;
- підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей;
- орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності,

що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження, його мета, об'єкт і гіпотеза зумовили постановку таких завдань:

1. На підставі аналізу наукової літератури виявити сутність, зміст, структуру ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.
2. Проаналізувати формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів коледжів мистецтв як педагогічний феномен.
3. Діагностувати стан сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.
4. Розробити та теоретично обґрунтувати сукупність педагогічних умов для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу.
5. Упровадити у навчально-виховний процес коледжів мистецтв педагогічні умови для формування професійно-ціннісних орієнтацій у студентів.
6. Експериментально перевірити та проаналізувати результати роботи з упровадження у навчально-виховний процес коледжу умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Для досягнення мети й розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження** – *теоретичних*: аналіз філософської, психологічної, соціологічної, навчально-методичної та педагогічної літератури з проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій у студентської молоді; синтез, систематизація, узагальнення, конкретизація для визначення категоріально-понятійного апарату дослідження; порівняння, зіставлення, класифікація, систематизація матеріалів з метою виявлення стану

вивченості проблеми; формулювання концептуальних положень і висновків; *емпіричних* – діагностичних (анкетування, бесіда, інтерв'ювання, тестування, метод рейтингу, вивчення результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів), *обсерваційних* (пряме й опосередковане педагогічне спостереження); педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), адаптований відповідно до завдань дослідження; *статистичних* – опрацювання отриманих даних встановлення кількісної залежності між досліджуваними явищами і процесами.

Наукова новизна дослідження: *вперше* теоретично обґрунтовано, змістовно розроблено та технологічно упроваджено педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів шкіл мистецтв у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, основу яких становлять: наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва; орієнтація позааудиторної роботи зі студентами на розвиток системи цінностей студентів коледжів мистецтв шляхом реалізації аксіологічного потенціалу соціально-гуманітарних курсів, створення середовища взаємодії викладача і студента; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про сутність поняття «ціннісні орієнтації», визначено структурні компоненти професійно-ціннісної сфери творчо-гуманітарної особистості; критерії та рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; *удосконалено* форми і методи соціально-гуманітарної підготовки студентів коледжів мистецтв, добір інтерактивних технологій, заснованих на пріоритетності особистісно орієнтованого підходу; заходи позааудиторної роботи зі студентською молоддю; підготовку викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці робочої програми та відповідного методичного забезпечення спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва», оновленні змісту предмета «Педагогіка і психологія», внесенні змін до змісту навчальних дисциплін «Основи філософських знань», «Соціологія», «Культурологія», «Основи екології» шляхом включення до робочих навчальних програм лекцій та практичних занять аксіологічної тематики; удосконаленні форм і методів роботи предметно-циклових комісій за моделлю школи аксіологічного зростання; розробці пакету діагностичних методик для визначення рівня сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.

Теоретичні положення та практичні напрацювання можуть бути використані в роботі вчителів мистецьких та загальноосвітніх шкіл, викладачів системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, під час вивчення студентами ЗВО предметів соціально-гуманітарного циклу, написання рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт, а також під час укладання підручників і навчально-методичних посібників.

Результати дослідження **упроваджено** в навчально-виховний процес вищого навчального закладу комунальної форми власності «Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабиця» (довідка № 01- 43/89 від 09.07.2020 р.), вищого навчального закладу комунальної форми власності «Маріупольський коледж мистецтв» (довідка № 160 від 09.07.2020), комунального вищого навчального закладу Полтавської обласної державної адміністрації «Полтавський фаховий коледж мистецтв ім. М. В. Лисенка» (довідка № 01.1-28/128 від 27.07.2020 р.)

Особистий внесок у роботі, опублікованій у співавторстві. Отримані автором результати є самостійним внеском у розроблення моделі та педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Ідеї, що належать співавторам публікацій, не

використовувались у матеріалах дисертації. У працях, опублікованих у співавторстві, автору належить узагальнення результатів експерименту з упровадження педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва, аналіз педагогічних можливостей гуманітарного спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва» у процесі побудови ієрархії цінностей світогляду майбутніх учителів шкіл мистецтв [204], аналіз теоретичного підґрунтя методів організації самостійної роботи студентів та розробка завдань самостійної роботи з психології та педагогіки для здобувачів освіти коледжів культури і мистецтв [183], добір методів для візуалізації навчального матеріалу та розробка структури бінарної виховної години [70], аналіз мовленнєвих помилок вчителів музичного мистецтва [380], загальна характеристика місця педагогічних здібностей у структурі професіограми вчителя початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів [205], обґрунтування комплексу професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва к педагогічного феномена [406].

Апробація матеріалів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри педагогіки й методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», засіданнях предметно-циклової комісії загальноосвітніх, гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Бахмутського коледжу мистецтв ім. І. Карабиця, Маріупольського коледжу мистецтв, Полтавського фахового коледжу мистецтв ім. М. В. Лисенка та оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – «Topical Problems of Modern Science and Possible Solution» (Дубаї, 2017); «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2018); «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2018); «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2018); *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities* (Каунас, 2018);

«Тенденції та вектор розвитку науки в сучасному світі» (Дніпро, 2018); *Всеукраїнських* – «Освіта. Медицина. Виховання» (Бахмут, 2017); «Креативність як феномен людського буття в культурі» (Вінниця, 2018); *інтернет-конференціях* – «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2017); «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2017).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 27 публікаціях (з них 21 – одноосібно), зокрема: 10 статей – у наукових фахових виданнях (з яких 2 індексуються у Index Copernicus), 1 – у періодичному виданні зарубіжної країни (Чеська Республіка), 11 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 4 статті апробаційного характеру у інших виданнях, 1 розділ у складі зарубіжної колективної монографії (Рига).

Структура роботи. Дисертація складається з анотацій, вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (413 найменувань, з них 17 – іноземними мовами), 18 додатків на 64 сторінках, 19 таблиць, 11 ілюстрацій. Загальний обсяг роботи становить 330 сторінок, з них 199 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Характеристика понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» у науковому просторі

Розглядаючи підходи до характеристики цінностей та ціннісних орієнтацій, почати треба з розгляду цих понять у колі філософської науки, яка є джерелом майже усіх сучасних наук, у тому числі соціальної філософії, філософської антропології, педагогіки, аксіології, психології. Аксіологія – це вчення про цінності, філософська течія і теорія, яка досліджує категорію «цінність» [19]. Аксіологія вивчає характеристики, структури та ієрархії світу цінностей, способи його пізнання і онтологічний статус, а також природу і специфіку ціннісних суджень. Аксіологія включає і вивчення ціннісних аспектів інших філософських, а також наукових дисциплін, а в широкому значенні – всього спектру соціальної, художньої, релігійної практики, людської цивілізації і культури в цілому.

Початкове тлумачення цінностей подається у релігії, яка є одним з філософських джерел. Наприклад, християнство, яке історично є більш поширеним на території України, сутність моральних абсолютно вічних цінностей розкриває через дві головні Заповіді Любові, десять Заповідей Божих, а відтак і через цілу систему вимог, пропозицій і заборон, які містить Катехізис [180].

У філософських теоріях можна знайти такі, що глибоко аналізують поняття «цінність», розробляють класифікації та ієрархічну підпорядкованість ціннісних орієнтацій, і такі, що заперечують, нівелюють це поняття на противагу попередникам. Класична доба античної філософії представлена творчістю багатьох давньогрецьких філософів, що приділяли

увагу тлумаченню цінностей. Так, Сократ, віра у власні переконання якого доведена кінцем його життя, основною цінністю називав пізнання себе як засіб віднайти сутність моральних якостей, спільних для всіх людей. Проте саме пошук цих етичних визначень призвів його до висновку: «Я знаю те, що нічого не знаю» [257, с. 16].

Одна зі шкіл послідовників філософа – кінічна, засновником якої був Антисфен – презентувала нігілістичне ставлення до культурних і моральних цінностей. Здебільшого, античній філософії властиве визнання людини мірою усіх речей як основної цінності життя [19].

За часів феодалізму філософська та педагогічна думка опинились під тиском теології, внаслідок чого і тлумачення поняття «цінності», в першу чергу, базувалось на постулатах Біблії, висновках апологетиків, схоластів, патристиків (А. Аврелій, Ф. Аквінський, Алкуїн, А. Кентерберійський, Тертуліан та ін.). Тобто у двоїстій душі цінності належать вищій її частині і переважно виражені благородними поривами, прагненнями досконалості, моральною чистотою, почуттям прекрасного. Особливо підкреслюється думка Орігена про небезпеку зловживання вільною волею (однією з цінностей), від чого походить зло [118].

У ренесансній картині світу ставлення до цінностей нагадує ставлення до цих категорій у античній філософії: з часом установка на природу, як таку, замінюється природною людиною, яка співіснує у світі з Богом; вона наділена здатністю творити і мислити, починає, на думку М. Кузанського, відігравати роль «другого Бога». У даному випадку ренесансний гуманізм набуває нового значення – культури, орієнтованої на людину як найвищу цінність [361]. Проголошення свободи і творчості найістотнішими характеристиками людини було великим завоюванням ренесансного гуманізму і доповненням переліку її цінностей.

Філософія Нового часу схильна підходити до тлумачення цінностей з атеїстичних позицій. Це зумовлене такими характерними рисами філософії, як: гносеологізм, матеріалістичність, механіцизм. Через всю філософію

XVII ст. проходить думка про розумність світу, а у XVIII ст. вона трансформується у ідею просвітництва як головної рушійної сили історії, джерела та головного засобу досягнення людством таких цінностей, як рівність, братерство і свобода [19].

Думка про людину як головну цінність для іншої людини віддзеркалена у категоричному імперативі І. Канта, що був сформульований ним у критичному періоді: «Ніколи не стався до людини (у тому числі і до себе) як до засобу, проте, стався завжди як до мети» [257, с. 22]. На думку філософа, допомогти у цьому може совість, яку він вважав моральною інтуїцією і підносив до рівня практичного розуму.

Положення про цінність людини посилюються у атеїстичній філософії Л. Феєрбаха, який вважається засновником антропології. У природі філософ бачить базис людини, яка займає місце запереченого ним Бога. Ця філософія спирається на розум людини, людська сутність у всій своїй складності та розмаїтті становить сферу життєдіяльності діалектики Феєрбаха, своєрідним фокусом якої є любов, котра набуває статусу нової людської релігії [360].

Переосмислення традиційно стверджуваних цінностей на тлі категорії «практика» відбувається у філософії марксизму з посиленням гуманістичних тенденцій. Людина продовжує розглядатись як вища мета і цінність суспільного розвитку. Тому центральною проблемою марксизму стає пошук шляхів для створення умов, що забезпечують вільний розвиток усіх сутнісних сил людини, усіх її здібностей [10].

Нетрадиційне трактування класичних підходів до категорії «цінність» спостерігається у німецькій некласичній філософії. Наприклад, у філософії життя А. Шопенгауера розуму та свідомості людини відводиться суто технічна роль, підкреслюється вічність самоволі до власного життя, а щастя і втіха заперечуються як такі, що мають негативні наслідки [37].

Зумовлений багатомірністю моралі плюралізм став відправною точкою тлумачення ціннісних орієнтацій у філософії Ф. Ніцше. Воля до влади, інстинкти, цінність життя – основні цінності для надлюдини. Філософ

залишає добродетель, сумління, обов'язок на розсуд вільного індивіда, який, на його думку, має також і власне мірило цінності: він сам призначає собі міру своєї поваги і презирства до інших, але усі інші (народ) не беруться до уваги [19].

Відгомін ідей Ф. Ніцше помітний, на нашу думку, у роботах російського психолога Л. Виготського, якого турбував процес руйнації тисячолітнього зв'язку моральності з релігією і набуття мораллю внаслідок аналізу «більш земного характеру» [58, с. 205]. Останній вказував на її досвідне земне походження, залежність від історичних і соціальних умов, класовий характер; підкреслював сутність моралі як форми соціальної поведінки, яка випрацьовується й устанавлюється в інтересах панівного класу. Психолог акцентував увагу соціуму на нестійкості моралі, викликаній відмовою від застарілих догматичних правил, небезпекою відмови від морального стримування; наголошував на необхідності постановки перед вихователями цілей підготовки людей найближчої епохи у відповідності до тієї історичної ролі, що їм випадає [58].

До ідей, що оновили зміст ціннісних орієнтацій особистості на межі XIX-XX ст., належать переорієнтація свідомості на внутрішню духовну роботу та ідея особистої відповідальності у російській філософії на тлі кризи християнської моралі. Особливо яскраво вони репрезентовані у представників течії об'єктивного ідеалізму та космізму рисами подвижництва, героїзму особи, самопожертви в ім'я нації, творчості як шляху до Бога [257].

Такі риси української ментальності, як кардіоцентризм, антеїзм, на думку В. Афанасенка, втілені у тлумаченні ціннісних орієнтирів особистості Г. Сковороди, якого науковець порівнює із Сократом у прагненні обмежити власні потреби і наблизитись у процесі пізнання себе до Бога, обравши індивідуальний шлях для реалізації мікрокосмосу, що називається сродною працею [19]. Також у філософії Сковороди підкреслюється неоднаковість можливостей людини у формуванні ціннісних орієнтацій: напис «Нерівна

усім рівність» ілюструє потенціально різну готовність людини працювати над своїм внутрішнім світом [55, с. 598].

Кардіоцентризм при виокремленні ціннісних орієнтацій особистості набуває свого розвитку в теорії П. Юркевича, яку більшість дослідників вважають варіантом християнського платонізму, у центрі якого – біблійське учіння про роль серця як зосередження всього духовного життя людини, що є передумовою справжнього пізнання [118].

Ціннісне тлумачення рідної мови вітчизняними дослідниками бере свій початок у філософії мовлення (концепція хуторської філософії) П. Куліша [19], що протиставляє його штучному, несправжньому. Сучасні дослідники Р. Антонюк [13], Г. Маслюк [218], Л. Мацько [222], К. Шелягіна [380] розкривають у своїх роботах роль мовлення у формуванні національного світобачення як ціннісного орієнтира особистості.

Особливо ґрунтовною роботою стосовно висвітлення цього питання є праця О. Мирошниченко, у якій розглянуті усі концепції походження мови, проаналізована переважна більшість теорій мовознавців, доводиться думка про те, що лад мови є інтелектуальною конституцією людини, мислення вийшло з мови, аргументуються теорії прадавності слов'янської мови, висувається гіпотеза про співзвучність алфавіту і коду Всесвіту, порівнюються літери з цифрами, аналізується співвідношення звуку, кольору, слова та ін. [225], тобто мова тлумачиться як непересічна цінність особи.

Планетарна філософія, на думку дослідників, увібрала полінаціональні погляди на категорію «цінність». Різноманіття напрямків і течій дозволяє, тим не менше, виділити спільні підходи до неї: суб'єктивізм, ірраціоналізм, гуманізм, волюнтаристський лібералізм, екзистенціальність [361]. З огляду на аналізовану проблему, важливим є визнання свободи як вищої цінності, творчого потенціалу особистості, націленості людини на майбутнє (екзистенціалізм); переживання істини (потік феноменів), співдружність народів (феноменологія); утримання від потурання слабкостям, любов і жертва, відмова від пошуку користі, мужність і сміливість, уникнення

насильства навіть внутрішнього (філософія ненасильства) [257] тощо. Водночас, різні течії неklasичної філософії піддають критиці цінності західної техногенної цивілізації (герменевтика, екзистенціалізм, Франкфуртська школа, антисцієнтизм) [103].

Автори сучасного підручника з філософії для студентів ЗВО наголошують на поділі цінностей на наочні (природне благо і зло, які представлені природними багатствами чи стихійними лихами; споживна вартість продуктів праці (корисність узагалі); соціальне благо і зло, що містяться в суспільних явищах; значення історичних подій; культурна спадщина минулого; значення наукової істини; моральні добро і зло, представлені в діях людей; естетичні характеристики природних і суспільних об'єктів і витворів мистецтва) та суб'єктні (суспільні установки, імперативи і заборони, цілі і проекти, виражені у формі нормативних уявлень (про добро і зло, справедливість, прекрасне і потворне, про значення історії і призначення людини, ідеали, норми, принципи дії)). Науковці зазначають, що не можна всяку значущість інтерпретувати як цінність, обмежують сферу цінності, розуміючи її як одну з форм значущості; пропонують інтерпретувати явища, які виконують негативну роль у суспільному розвитку, як негативні значущості [361]. Як категорію культури розглядає цінність В. Малахов [213].

Як позитивну значущість тих або інших явищ у системі суспільно-історичної діяльності людини; поняття, яке характеризує граничні, безумовні основи людського буття тлумачать цінність у своєму посібнику з філософії Н. Рилік та Ю. Шибасєв. Вони актуалізують традиційний поділ цінностей на духовні, що мають ознаки об'єктивних цінностей, та матеріальні, що є засобами для досягнення і утвердження інших цінностей. Першу групу, на думку дослідників, репрезентують моральні, релігійні, естетичні, правові, політичні, екологічні, етичні, національні, громадські; у другому підпорядкуванні – індивідуальні, колективні, універсальні (прийняті різними культурами, народами, цивілізаціями). Особливу увагу автори дослідження привертають до кризи ціннісних установок особистості у сучасному

українському суспільстві (аксіологічна інфляція, аксіокатаклізм), критикуючи нав'язані українцям з позицій перших осіб держави цінності західного способу життя (споживацькі ідеали, кар'єрне змагання, життя у кредит, еталони моди та освіти); засуджують цінності техногенної цивілізації, які згубно позначаються на генотипі людини; застерігають від генетичної катастрофи [257].

У сучасній вітчизняній філософії освіти в системі аксіологічних орієнтирів прокладає собі дорогу ідея балансу між різними джерелами шляхів розвитку особистості. М. Розов вважає, що в нас зберігається лінія традиціоналістичного класичного напрямку (орієнтація на світ зразків – культуру), лінія соціально-нормативного (орієнтація на суспільство) і лінія ліберального екзистенціального, індивідуально-прагматичного напрямку (орієнтація на індивіда). Проте кожна лінія, витримуючи і відстоюючи свою домінанту, вже не може не визнавати значущості основ інших ліній [118].

Ряд науковців (В. Андрущенко, Л. Губерський, В. Кремень, М. Михальченко, Є. Суліма та ін.), аналізуючи наукові праці кінця ХХ – початку ХХІ ст., відмічають процес розширення арсеналу цінностей у філософській літературі, поглиблення аксіологічної проблематики і зокрема трактування категорії «пізнавального-ціннісного» [361, с. 496], а саме: багатоаспектність цього поняття, різний аксіологічний зміст; взаємозв'язок орієнтації на цінність з оцінкою, яка складається з акту порівняння та рекомендацій щодо вибору «того, що визнається за цінність» [361, с. 497].

Диференціація оцінок у різних суб'єктів відбивається і у відомому вислові І. Канта про те, що одна людина, дивлячись у калюжу, бачить у ній бруд, а інша – відбиття зірок [140].

Соціолог Ш. Шварц узагальнює у 10 ціннісних орієнтаціях 57 цінностей, узагальнює їх за ціннісними категоріями та інтегральною віссю [409]. Класифікація ціннісних орієнтацій за Ш. Шварцем наведена у додатку Б.

Соціологічне тлумачення ціннісних орієнтацій подає і Т. Парсонс. Ціннісна орієнтація, на його думку, виступає якістю, яка об'єднує людей у систему та визначає специфіку соціальної системи та її одиниці (діючу особистість, інших, культурні одиниці) [264].

Вітчизняна соціологія розглядає механізми та фактори прояву ціннісних орієнтацій особистості у контексті взаємодії у соціумі. Аналіз комплексу цих проявів та чинників впливу на них посідає чільне місце у роботах таких науковців: Т. Бутківська [49], В. Козлов [156], Л. Мітіна [226], та ін. Визначення ціннісних орієнтацій як важелів соціальної самоідентифікації особистості подане у працях Н. Антонової [12], Т. Бондаренко [43], Л. Сокур'янської [334], Е. Фаустова [357], Н. Черниш [371] та ін. Напрями трансформації та розвитку цінностей сучасної молоді під впливом соціальних механізмів досліджували В. Алексеєва [4], Т. Артемонова [14], О. Донцов [100], А. Іващенко [133], Н. Караульна [142], Л. Копанишин [161], Н. Корепанова [162] та ін. Системний підхід до проблеми цінностей людини на тлі соціологічного дослідження розробляють В. Васютинський [53], А. Возняк [65], В. Гаврилюк, Н. Трикоз [73], Н. Головатий [79], Т. Заславська [119], О. Мартинюк [216], Л. Мельник [223], І. Попова [282], І. Суріна [344], М. Шлемкевич [381] та ін. У цих дослідженнях висвітлюються ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства, соціально-ціннісні орієнтації молоді на межі ХХ-ХХІ століть, динаміка ціннісних орієнтацій у період соціальних трансформацій та особливості комунікаційних уподобань молоді у залежності від типу індивідуальної ціннісної системи. Вікова категорія об'єктів дослідження у працях соціологів переважно охоплює межі від шістнадцяти до п'ятдесяти шести років, а професійний зріз досліджуваного матеріалу надзвичайно широкий і полінаціональний.

У контексті соціології В. Ядов, вивчаючи мотиви поведінки індивіда, теж користувався поняттям «ціннісна орієнтація». Ціннісний світогляд у контексті його дослідження включав такі види цінностей: норми, ідеали, цілі,

засоби. Аналізоване дослідником поняття («ціннісні орієнтації») виступає як стимулятор поведінки, що сягає коренями у внутрішній світ людини [394].

Цікавим у цьому контексті та корисним для нашого наукового пошуку є дослідження В. Чигрина, який порівнює соціально-професійні та ціннісні орієнтації сільської молоді на межі ХХ-ХХІ ст., суттєво доповнюючи прикладами соціологічне тлумачення цінностей [376].

На думку соціолога А. Здравомислова, найважливіша роль ціннісних уявлень полягає у створенні оцінки, через яку особистість сприймає навколишню дійсність. Результат сприймання може бути адекватним чи неадекватним залежно від системи цінностей, сформованої у індивіда [122].

Як складові спрямованості особистості у її структурі ціннісні орієнтації витлумачено у психології такими науковцями: Є. Балбасовою [170], Л. Виготським [58], Л. Столяренко [341], О. Степановим, М. Фіцулою [339] та ін. Цінності розглядаються у психологічних концепціях залежно від виду спрямованості (особистісної, колективістської чи ділової), провідного типу акцентуації, соціотипу особистості, класифікації мотивів. Самосвідомість та я-концепція особистості теж визнаються психологами як важливі чинники формування професійно-ціннісних орієнтацій.

Актуальність і дискусійність проблеми цінностей виховання з точки зору психологічної науки підкреслюється Д. Леонтьєвим, який проголошує цінності іманентними регуляторами діяльності поза залежністю від їх усвідомлення. Він розрізняє поняття ціннісних орієнтацій і свідомих уявлень суб'єкта про цінне, тобто ціннісні орієнтації й реально декларовані цінності індивіда. Психолог висвітлює поділ цінностей на соціальні та індивідуальні, зауважуючи, що соціальні характеризують спільноти різного рівня, породжуються життєдіяльністю конкретного соціуму і відбивають основні риси цієї життєдіяльності у знятому вигляді; вони також є трансцендентними щодо індивідуальної свідомості та діяльності, первинні щодо індивідуально-психологічних ціннісних утворень. На думку дослідника, соціальна регуляція відіграє конструктивну, структурувальну, організуючу роль стосовно

цінностей особистості. Соціальна ж регуляція, за Д. Леонтьєвим, іманентна структурі особистості й мотивації соціалізованого індивіда [178].

Д. Узнадзе вважає важливим для визначення ціннісних орієнтацій наявність поняття «установка», трактуючи перші через динаміку розвитку останньої [355].

У контексті психологічного знання І. Дьяконов тлумачить сукупність ціннісних орієнтацій як своєрідну вісь свідомості, яка забезпечує стабільність особистості, спадкоємність певного типу поведінки та діяльності, виражену в спрямованості її потреб та інтересів. Наслідком цього він вважає зумовленість мотивації дій та вчинків особистості ціннісними орієнтаціями. Як зміст ціннісних орієнтацій особистості дослідник визначає світоглядні, моральні переконання та принципи поведінки і підкреслює залежність механізму дії і розвитку ціннісних орієнтацій від розв'язання конфліктів і суперечностей у мотиваційній сфері особистості. Свідченням зрілості особистості та індикатором міри її соціальності науковець вважає розвинутість ціннісних орієнтацій. Вибір ціннісної орієнтації дослідник порівнює з вибором суспільної позиції [103].

Цікавою є спроба класифікації ціннісних орієнтацій на основі людських потреб: біологічних, афіліативних, духовних – М. Яницького. Ці ж групи він пропонує зберегти під час класифікації ціннісних орієнтацій [395].

Доктор психологічних наук І. Бех твердить, що духовно досконале внутрішнє наповнення світогляду може трансформуватись через вищі цінності, яких прагне особистість, які визначатимуть справжню якість духовного «Я». Науковець доводить, що метою виховання є процес привласнення особистістю вищих духовних цінностей; розглядає рефлексію у контексті психологічних механізмів формування духовних цінностей: особистісна рефлексія пов'язується зі змістово-ціннісною самосвідомістю суб'єкта, з його «Я»-духовним. Психолог виділяє такі типи особистісної рефлексії:

- регулятивна (мета – свідоме регулювання перебігу психічних процесів);

- визначальна (мета – узагальнення і визнання того, що віддаляє суб'єкта від особистісної досконалості);
- синтезувальна (мета – зібрання сформованих духовних цінностей у цілісне «Я»-духовне);
- створювальна (мета – духовно-моральний розвиток і саморозвиток особистості як об'єктивація її самосвідомості).

Вичленовані типи рефлексії І. Бех розглядає у контексті вищих психологічних механізмів виховання духовних цінностей особистості. За припущенням науковця, в основі генези кожної духовної цінності лежать механізми свідомості та самосвідомості, які у процесуальному розгортанні діють як єдине ціле [31].

Отже, невсипуща увага до тлумачення категорії «цінність» у колі філософії, соціології та психології від часів античності до сьогодення свідчить про великий інтерес до аксіологічної проблематики та окреслює напрямки подальшого розвитку теорії цінностей, поглиблюючи та вдосконалюючи її. Розглянемо підходи до характеристики понять «цінності», «ціннісні орієнтації» та «професійно-ціннісні орієнтації» в галузі педагогіки.

Як твердить П. Іваницька, особливостями визначення ціннісних орієнтацій людини у період князівської держави були антропоцентризм, антеїзм, трансценденталізм, кардіоцентризм, екзистенціалізм, ментальна неоднорідність [129]. В агіографічній літературі, що аналізувалась релігієзнавцями, аксіологічне бачення внутрішнього світу особистості втілюється у героях духу, які протидіють спокусам життя (ці ж ідеї розробляються у філософських течіях українського ісихазму та ареопагітизму) [257]. Основні ціннісні орієнтири особистості за християнською релігією ми висвітлювали раніше у цій роботі, тепер звернемо увагу на варіанти їх дохристиянського і світського тлумачення.

На думку Г. Ващенка, у княжий період існував ідеал людини, що відбивав переважно місцеві народні традиції, відображений у билинах Київського циклу. Науковець відмічає відбиття у них українських

національних поглядів на людину, яка розвивалась поза християнством. На прикладі героїв-богатирів (Ілля Муромець, Добриня Микитович, Олексій Попович, Чурило Пленкович) Г. Ващенко виокремлює моральний ідеал людини тієї чи іншої соціальної верстви разом з негативними рисами (типовими для старовинного суспільства). Основними позитивними рисами богатиря як уособлення моральних цінностей дослідник вважає хоробрість, любов до Батьківщини, дружню відданість, широчінь натури, великий розмах духовних і фізичних сил, широку гостинність, близькість до природи і розуміння її мови [54].

Вітчизняні наукові традиції відображають погляд на цінності у сфері належного, що використовується в якості норм, ідеалів, цілей. А. Бакрадзе висвітлює цінності як не те, що є, а те, що повинне бути [23].

За висновками О. Вишневського, основним вектором сучасного виховання, базою ціннісних орієнтацій повинна стати здатність людини до саморегламентатії, самообмеження та самоподолання [60].

Свідченням об'єктивації особистості вважає перехід цінностей у ціннісні орієнтації Л. Коберник, яка доводить наявність якісної характеристики цінності (ступінь наближення до ідеалів), що зумовлює її кількісну характеристику. Дослідниця підкреслює, що чим вищий ступінь цінності, тим менше вона залежить від історичних умов, соціальних змін, думок окремих людей. Аксиологічний рівень розвитку особистості, на думку Л. Коберник, визначається ступенем цінностей, стійкістю ціннісних орієнтацій, багатоплановістю, гармонійністю поєднання тощо. Завдяки співдіяльності емоційно-чуттєвої, волютивної та раціоналістичної сфер психіки відбувається перетворення цінності як єдності естетичного, філософського, етичного значення об'єкта в ціннісну орієнтацію [149].

О. Сухомлинська пише про цінності так: «Сучасні цінності – актуальна ідеологічна, ідейна проблема, проблема формування світогляду, що виступає інтегративною основою діяльності як окремого індивіда, так і будь-якої малої

чи великої соціальної групи, колективу, нації, зрештою, усього людства» [345, с. 105].

Гостроту проблеми формування ціннісних та професійно-ціннісних орієнтацій відмічає у своєму дослідженні В. Демиденко, аналізуючи матеріали міжнародних науково-педагогічних читань з проблем цінностей у вихованні, питання про ціннісне виховання і ціннісне навчання, що має своїм кінцевим результатом не знання, а формування аксіологічного світогляду, який оперує ціннісними категоріями. Дослідниця підкреслює велике значення уявлень про життєві цінності в системі світоглядних уявлень; визначає світогляд як систему принципів, знань, ідеалів, цінностей, надій, вірувань, поглядів на сенс і мету життя, які визначають мету індивіда; розкриває механізм формування на основі світоглядних уявлень ціннісної орієнтації, котра опосередковує та акумулює у собі вплив навколишнього світу й остаточного вигляду набуває на рівні переконання; провадить думку про можливість розв'язання проблеми ціннісного виховання особистості шляхом формування планетарно-космічного світогляду, в центрі якого як найголовніша цінність знаходитиметься людина зі своїми інтересами і потребами та людське життя в цілому [92].

Для нашої роботи важливим є погляд на цінності, що висвітлено у публікаціях педагога М. Горелікової: увага акцентована на таких цінностях, як Краса, Істина, Абсолютне Добро, Свобода, Мудрість. Дослідниця твердить: «Сверхзадача в искусстве – служение Высшей Красоте, и тем умножение общечеловеческой энергии культуры» [83, с. 17]. Пізнання людини, на думку М. Горелікової, це пізнання її Божественності і предмет науки «об огнях человеческих, и суть ее – Красота... Живая Этика дает ключи: Любовь к Высшему и Беспредельность, подвиг и человеческое Братство, Красота и Соизмеримость» [83, с. 21]

Класифікація цінностей, наведена Л. Гриценко, передбачає загальнолюдські цінності, які узагальнюють конкретний історичний досвід сукупної діяльності людства, відбивають деякі спільні риси життєдіяльності

людей різних історичних епох, соціально-економічних устроїв, класово-національної належності, та класові цінності, що виражають інтереси соціальних спільнот різних видів (класів, верств, релігійних общин) [86].

Більш детальна класифікація моральних цінностей наявна у роботі сучасних науковців О. Степанова, М. Фіцули. Зокрема, дослідники відносять до моральних цінностей вічні, громадянські, національні, сімейні та цінності особистого життя. Розкриваючи більш детально склад кожного з названих різновидів, вони наголошують на необмеженості сфери застосування та універсальності значення, загальнолюдському характері абсолютно вічних цінностей: добра, правди, любові, чесності, гідності, краси, мудрості, справедливості, віри, надії, сумління та ін. До складу національних цінностей дослідники відносять патріотизм, історичну пам'ять, почуття національної гідності, любов до рідної культури, мови, традицій, державну незалежність та ін. Громадські цінності, що стосуються прав і свобод людини, обов'язків перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії та поваги до закону, на думку педагогів, виражаються конкретно у культурі соціальних та політичних стосунків, пошані до закону, рівності можливостей та ін. Сімейні цінності охоплюють моральні основи життя сім'ї, стосунків поколінь, подружньої вірності, пам'ять про предків тощо [339].

Інтернет-посібник доповнює цю класифікацію валео-екологічними цінностями, цінностями життєспрямованості й мотивації життєдіяльності, цінностями сфери усвідомлення змісту, мети, процесу діяльності [153]. Більш детально сукупна класифікація цінностей представлена у додатку А.

Академік В. Шинкарук, висвітлюючи структуру свідомості, на тлі поглядів, уявлень, знань, переконань і віри особливо виділяє ідеал як найвищу цінність, якої прагнуть усі почуття, думки та діяння людини і який є головним принципом світогляду [118]. Ми поділяємо цю думку і пропонуємо розглянути декілька моральних (виховних) ідеалів, представлених у наукових працях вітчизняних дослідників.

Так, Г. Ващенко у виокремленні виховного ідеалу спирається, передусім, на християнську мораль та національні моральні цінності. В основі виховання молоді професор ставить загальнолюдські та національні цінності, виплекані протягом віків. До них він відносить моральний закон творення добра і боротьби зі злом, шукання правди і побудову справедливого ладу, заснованого на плеканні любові і краси. На думку Г. Ващенка, побудований на цій основі світогляд людини виведе її на шлях служіння подвійній високій меті: Богові як абсолютній Правді, Красі, Справедливості та нації як реальній земній спільності, в якій ці абсолютні вартості мають знайти своє втілення. Обґрунтовуючи свій виховний ідеал, професор згадує засади виховання особистості за К. Ушинським: народність, сутність якої коріниться в мові; релігія; наука; розумова і фізична праця [54].

На залежність загальнолюдських цінностей від особливостей культурно-історичного розвитку країни і релігійних традицій вказує З. Амет-Уста, виводячи своєрідні формули з основних світових релігій, що доводять золоте правило доброзичливості кожної релігії:

Християнство: «Як хочете, щоб з вами поступали люди, так поступайте і ви з ними».

Іслам: «Ніхто не буде істинно віруючим, доки не багатиме брату своєму того ж, чого бажає собі».

Іудаїзм: «Що ненависно вам, не робіть ближньому своєму».

Буддизм: «Не чиніть іншим того, чого не хотіли би від інших».

Конфуціанство: «Не робіть іншим того, чого не хотіли би від інших» [6, с. 90].

Варто відмітити, що на сучасному етапі освіта є світською і відділеною від релігії, а ідея народності отримує друге дихання на тлі відродження національних моральних цінностей українського суспільства, закріплених законодавчо [114].

Аналізуючи педагогічний доробок А. Макаренка, Л. Гриценко твердить, що у видатного педагога виділяється основна низка орієнтирів, у

центрі якої знаходиться людина, її гармонійний розвиток, духовність, свобода, відповідальність, обов'язок як сенс життя. Друга низка орієнтирів, на думку дослідниці, походить від першої і до неї входять цінності, які потрібні для розвитку людини: гуманне суспільство, активна діяльність, краса, ідея гармонії людини і співтовариства. Вони є лише моделлю системи аксіологічних орієнтирів, у яких відображено національну гуманістичну специфіку, що є позачасовими [86].

В. Сухомлинський, якому довелося працювати під час переоцінки цінностей у педагогіці, вважає ідеалом всебічно розвинену особистість високої духовності, органічно вписану в соціально-моральні засади буття свого народу і суспільства, формування якої можливе завдяки гуманістично спрямованому та особистісно орієнтованому вихованню. Ось як він писав про роль учителя у формуванні моральних цінностей: «Майстерність і мистецтво виховання полягають у вмінні педагога відкрити буквально перед кожним, отже, й перед найпосереднішим, найважчим вихованцем, ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершини, виявити себе, заявити про своє «Я», черпати сили з джерела людської гідності, почувати себе не обділеним, а духовно багатим... А для цього школа повинна бути яскраво палаючим вогнищем морального багатства» [346, с. 74].

Велику увагу професійно-ціннісним орієнтаціям педагога приділяє у своїх працях Ш. Амонашвілі, чия діяльність присвячена впровадженню принципів гуманістичної педагогіки у навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл, інтернатів, шкіл мистецтва. Він пропонує узагальнений досвід пошуку правил для самовиховання вчителів у метафоричній і одночасно конкретизованій формі (як у своїх творах, так і під час особистих зустрічей з учителями). Так, провідними професійно-ціннісними орієнтаціями у грузинського педагога-гуманіста є: широта свідомості на рівні Світу Небесного, розуміння Духовності, Творчність, обізнаність у світовому педагогічному досвіді, благородство і душевна щедрість, сердечність, сумління, усвідомлення Призначення, прагнення до

Світла навчання, відповідальність, розуміння обов'язку, любов до дітей, терплячість, людяність, щирість, відданість своїй професії, Божественність, натхненність, дисципліна Духу, досконалість. Доповнюючи виділені риси, Ш. Амонашвілі додає: вірність слову, доведення справи до кінця, сила волі, правдивість, любов до людства, корисність Батьківщині, безперервне навчання, свобода, повага до дитини, робота над власними недоліками, елегантність, почуття естетичного смаку, чистота, охайність, відсутність шкідливих звичок, любов до дітей, любов до дійсності, розширення навчання до меж життя, любов до життя і життя живим життям, бути Людиною, віра в Бога, чесність, працелюбність, активність, зразкова добродійність, подання прикладу учням, володіння мистецтвом мовлення і мовчання, благочестя особистого і суспільного життя, мудрість [8].

Аналізуючи об'єктивні та суб'єктивні фактори виховання особистості, А. Нісімчук, О. Падалка, І. Смолюк, О. Шпак називають формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій особистості (людяності, доброти, чесності) таким, що має об'єктивний характер, а систему цілеспрямованих впливів на особистість з боку батьків, учителів, друзів – суб'єктивним фактором. Перший з названих факторів педагогічні діячі називають у переліку завдань формування особистості, що базуються на педагогічному та психологічному аспектах. Цінним для нашого дослідження є увага науковців до ролі вчителя музичного мистецтва у процесі формування професійно-ціннісних орієнтацій, гуманних рис особистості як складової естетичного виховання. У межах цього питання вони розробили і застосували критерії формування позитивних рис особистості, визначили критерії оцінювання отриманих результатів процесу формування ціннісних орієнтацій та обґрунтували їх. Проте, на нашу думку, наявні у праці педагогів критерії тільки щодо двох ціннісних орієнтацій можна суттєво доповнити, беручи за основу підходи до визначення рівня гуманістичної вихованості названих авторів [269].

Л. Данилова у своїй публікації наголошує на необхідності побудови педагогічного процесу на основі такої цінності, як свобода: «Свобода – це вища загальнолюдська цінність, і усвідомлення цього повинно сприяти такій побудові педагогічного процесу, яка на кожному етапі освіти підтверджує вічну заповідь: нізащо не принижувати гідності людини» [90, с. 63].

На думку Л. Котлової, суспільство на кожному етапі свого розвитку створює специфічний набір і структуру цінностей, які фіксуються у філософській та етичній думці, у творах літератури й мистецтва, моральних та правових законах, системах нагород, заохочень і покарань, у традиціях, громадській думці тощо. Дослідниця вважає основними умовами становлення системи цінностей особистості включення її в діяльність та спілкування. У процесі соціалізації, яку автор визначає як вид взаємодії особистості із соціальним середовищем, людина узгоджує свої потреби згідно з соціальними нормами та цінностями, але вибірково ставиться до них, визначаючи свої особистісні пріоритети та ієрархію цінностей. Також Л. Котлова зауважує, що під час діяльності здійснюються процеси інтеріоризації (присвоєння) та екстеріоризації (відтворення) культурного досвіду суспільства [167].

Спираючись на результати наукових пошуків філософів, науковців, педагогів, ми вважаємо найбільш повним розуміння *цінностей як позитивної значущості різноманітних явищ у системі суспільно-історичної діяльності людини* (професійної теж) і продовжимо науковий пошук у ракурсі цього тлумачення. Для нашого дослідження не менш важливим є і тлумачення дефініції «ціннісні орієнтації» у науковому просторі.

Конкретизуючи зміст категорії «ціннісна орієнтація», І. Федух визначає її як компонент структури особистості, який відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку, серцевину свідомості, з огляду на яку особистість приймає рішення стосовно важливих життєвих питань; у ній виявляється стійке, соціально-зумовлене, вибіркоче ставлення

людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ та ідеалів [359].

А. Бітуєва досліджує відмінності дефініцій «установка» та «ціннісна орієнтація», пропонує умовно поділити на групи ціннісні і мотиваційні компоненти свідомості за структурно-функціональним підходом: мотиви і ціннісні орієнтації посідають відповідно нижчий та вищий щабель у структурі свідомості [36].

Вивчаючи ціннісні орієнтації, Л. Антилогова виділила компоненти у формуванні їх змістового наповнення: емоційне, раціональне оцінювання та поведінковий компонент (останній є практичним утіленням ціннісних орієнтацій). Як функції ціннісних орієнтацій вона називає експресивну, адаптивну, пізнавальну, захисну, координаційну [11].

О. Целякова розглядає ціннісні орієнтації як елементи внутрішньої (диспозиційної) структури особистості, що забезпечують її цілісність і стійкість, визначають структуру свідомості, програми і стратегії діяльності, контролюють і організують мотиваційну сферу; як переваги або відмову від певного змісту, як життєвоорганізуючих початків і готовність поводитись з ними відповідно. У цьому випадку, зазначає дослідниця, зміст, який вкладається у поняття «ціннісні орієнтації», відповідає первинному значенню слова «орієнтація» як визначення свого розташування у просторі. Ціннісні орієнтації, відповідно, визначають: загальну спрямованість інтересів і прагнень особистості; ієрархію індивідуальних уподобань і зразків, їх рівень; цільові і мотиваційні програми; уявлення про дійсне і механізми селекції за критеріями значимості; міру готовності і рішучості (через вольові компоненти) до реалізації власного проекту життя; мають прояв через оцінки, які людина дає собі, іншим; через її вміння структурувати життєві ситуації, приймати рішення і виходити з проблемних і конфліктних ситуацій, через лінії поведінки, які обираються в екзистенціальних і морально значимих ситуаціях, через вміння завдавати і змінювати домінанти особистісної життєдіяльності [367].

О. Хорунжа, вивчаючи стан сформованості моральних якостей студентів, на прикладі практичного дослідження довела зв'язок між моральним ідеалом (сукупністю ціннісних орієнтацій) та його втіленням, висунула гіпотезу про вимір сили ідеалу мірою передумови у виборі лінії поведінки, ступенем свідомого орієнтування на нього особистості у своїй діяльності, вкотре наголосила на важливості орієнтації свого людського «Я» на загальнолюдську мораль [366].

Цікавим є погляд Л. Абизової на зміну ціннісного значення історичних фактів у процесі інтерпретації їх дослідниками. Науковець наголошує на необхідності виходу з позицій об'єктивності під час пояснення фактів, огляду на сформовану в науці аксіологічну загально значиму їх оцінку [2].

У своїй роботі В. Андреевкова підіймає питання про окремі цінності та пов'язані з ними ціннісні орієнтації. Наприклад, мироворення як цінність, на її думку, має втілення у таких ціннісних орієнтаціях: відповідальність, терпіння, стриманість, доброта, емпатія та ін. [9].

Дослідники С. Святненко та О. Виноградов, проводячи послідовний порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій студентської молоді, пріоритетними ціннісними орієнтаціями молоді України називають орієнтації на Безпеку і Доброзичливість, Самостійність і Досягнення, Універсалізм, Самоствердження [315], а І. Жданов у складі висвітлення питання про цінності сучасної молоді визначає найважливішими здоровий спосіб життя, сімейні цінності, національні переконання, громадянську активність [105].

В. Гаврилюк і Н. Трикоз виділяють чотири типи систем цінностей, а саме:

- сенсожиттєву систему, що об'єднує цінності людського життя, визначає цілі буття, людської сутності, правди, свободи, краси (загальнолюдські);

- вітальну систему, що містить цінності збереження і підтримки повсякденного життя, здоров'я, безпеки, комфорту;

- інтеракціоністську систему, що утворена цінностями і судженнями, важливими у міжособистісному та груповому спілкуванні;
- соціалізаційну систему, що представлена цінностями, які визначають процес формування особистості (соціально схвалені і навпаки) [73].

На думку Д. Щепової, яку ми повністю поділяємо, соціокультурна трансформація, що зараз відбувається в Україні, актуалізує наукове дослідження ціннісних змін, які спостерігаються як на рівні суспільства загалом, так і в його окремих соціальних групах. Ціннісну динаміку дослідниця вважає не лише показником, але й потужним фактором політичних, економічних, моральних, соціокультурних та інших змін. Не менш суттєвим моментом, що зумовлює психологічну значущість системи цінностей, за твердженням Д. Щепової, є її співвіднесеність із конкретно історичними, суспільно-політичними, ідеологічними умовами, за яких складається певна система ціннісних орієнтацій у суспільстві в цілому та у кожної особистості окремо. Згадані дослідницею моменти особливо актуальні для нашої роботи на тлі побудови концепцій освіти й виховання молодого покоління і, зокрема, урахування системи ціннісних орієнтацій як чинника, що детермінує процес становлення особистості молодого громадянина України і майбутнього фахівця [386].

Для тлумачення професійних цінностей ми взяли за основу результати наукового пошуку Г. Печерської, яка у своїй дисертації приділяє велику увагу розмежуванню понять «педагогічні цінності» та «професійні ціннісні орієнтації» учителя, які є важливими для нашого дослідження. На основі аналізу психолого-педагогічних поглядів вона визначає педагогічні цінності як цінності освіти, її цілі, принципи, норми, які регламентують педагогічну діяльність і виступають у якості пізнавально-дієвої системи та слугують сполучною ланкою між суспільним світоглядом у сфері освіти і діяльністю педагога. Відповідно, професійні цінності – це орієнтири, на основі котрих людина обирає, опановує і виконує свою професійну діяльність;

віддзеркалення вимог суспільства і професії у аксіосфері особистості фахівця [272].

У контексті свого дослідження висвітлює ціннісні орієнтації О. Жирун, твердячи, що моральна свідомість розкривається через зміст ціннісних орієнтацій, які можуть бути представлені як єдність емоційного, когнітивного та поведінкового елементів. Дослідник виділяє контролюючу функцію моральних цінностей, профорієнтаційну, функцію саморозвитку та ін. Науковець робить висновок, що моральна свідомість є сформованим ставленням до певної поведінки, діяльності, професії, яке виражається у зв'язаній системі мотивів, особистісних змістів і цілей [108].

О. Золотарьова у своїй дисертації визначає ціннісні орієнтації як психічні новоутворення у структурі особистості, які виникають через привласнення об'єктивних цінностей в особистісні надбання суб'єкта, відображаючи «мотиваційно-потребнісний, емоційний, духовно-моральний стан людини, її систему світоглядних орієнтацій, спрямовуючи її цілі та стратегію життєвого шляху» [125, с. 38].

На основі узагальнення наукових досліджень Т. Скрябіна у своїй дисертації представляє ціннісні орієнтації як складний соціально-психологічний феномен, який характеризує спрямованість особистості, визначає загальне ставлення людини до світу, до себе, надає сенсу та спрямованості особистісним позиціям, вчинкам, поведінці; виділяє у структурі ціннісних орієнтацій потреби, інтереси, установки, мотиви, цілі та ідеали; називає найхарактерніші ознаки ціннісних орієнтацій – постійну змінюваність, динамізм, внутрішню напруженість; розглядає зміст процесу формування ціннісних орієнтацій як «інтеріоризацію загальнокультурних цінностей та екстеріоризацію засвоєних цінностей у конкретній пізнавально-трудова орієнтувальній діяльності студентів» [325, с. 7].

У дисертації К. Гордєєвої професійні цінності витлумачено як діалектичну єдність соціальних, професійних і особистісних цінностей студента, що зумовлює процес навчання майбутніх фахівців. Дослідниця,

аналізуючи варіанти пояснення дефініції «цінності» від античності до сьогодення, підкреслює, що у кінці ХХ ст. це поняття набуло якісно нового значення, бо почало містити не лише метафізичний аспект чи винятково орієнтуватися на практику реального життя, а «інтродукувало як природу високої духовності та моралі, так і суспільно значиму основу» і може слугувати засобом соціалізації особистості [82, с. 60].

У результаті аналізу сучасних публікацій О. Коханова розглядає цінності та ціннісні орієнтації у колі різних соціально-гуманітарних наук; виділяє індивідуальний еквівалент цінностей – ціннісні орієнтації, відмічаючи їх складну структуру, наголошуючи на чутливості юнацького віку для формування останніх [168].

С. Шарапа, розглядаючи аксіологічні аспекти підготовки вчителя у педагогічних ЗВО України, обґрунтовує формування професійно-ціннісних пріоритетів та форм, методів підготовки майбутніх учителів; зазначає необхідність удосконалення змісту загальнопедагогічної підготовки на основі акмеологічного підходу, що сприятиме самовизначенню майбутнього вчителя в галузі неперервної педагогічної освіти [378].

Логіко-структурній організації ціннісних орієнтацій приділяє велику увагу у своєму дослідженні Ю. Попелешко. Ціннісний підхід, застосований дослідником, до традиційних теорій і концепцій особистісного становлення, розвитку інтелекту, дозволив визначити теорію цінностей як методологічну основу, педагогічний аспект якої створює можливість під новим кутом зору розглядати проблеми оновлення педагогічної освіти у ЗВО [280].

Розгляду проблеми формування ціннісних орієнтацій присвячена також і робота О. Олексієнко, у якій висвітлено динаміку та шляхи їх формування, проаналізовано різні підходи до їх класифікації, ієрархічну структуру цінностей, рівні ціннісних парадигм [249].

Ця проблема поглиблюється у роботі Т. Лашко, В. Овсянникової, які розкривають змістовну суть і механізми формування ціннісного ставлення майбутнього педагога до професійної діяльності [248].

В. Луговий розглядає формування ціннісної компетентності науково-педагогічних працівників як важливу умову успішної діяльності у сучасній вищій школі, що створює можливості для продовження нашого дослідження за межами навчально-виховного процесу коледжу [182].

Як чинник активізації самовиховання студентської молоді розглядає ціннісні орієнтації у своїй публікації А. Калініченко. Також у цій роботі проаналізовано вплив змін, що відбуваються в суспільстві, на вибір молодою людиною своєї рольової поведінки, описано три ціннісні системи: індивідуалістсько-конкуреннтську, групово-кооперативну, егалітарно-колективістську [137].

Викладач Ю. Цикалюк, досліджуючи моральні цінності сучасної молоді, відзначає відносність цінностей юнаків; за результатами опитування класифікує головні життєві цілі молоді на духовно-етичні, суто прагматичні, матеріальні; зіставляє ціннісні орієнтації старшого і молодшого поколінь, виводить основний вектор змін ціннісних систем покоління та рівень спадкоємності; за даними аналізу опитування робить висновок про те, що найчастішою комбінацією властивостей, високо цінованих молодими людьми, виявляються розум, доброта і почуття гумору, а обов'язковість, прагнення до незалежності, ініціативність займають набагато нижче місце у рейтингу. Ієрархія цінностей навчання у праці Ю. Цикалюка виглядає так (за зниженням рейтингу): отримання професії, самоствердження, підготовка до самостійного життя, багатство, належний статус у суспільстві, самоствердження у колі близьких, відчуття дорослості, переваги над іншими [369].

Характеристика підходів до дослідження моральних цінностей сучасного студента наявна і у роботі К. Камендровської, яка підкреслює необхідність зорієнтувати виховні методи на формування особистості, що досягає суспільної мети, керуючись моральними нормами, як умови формування вищих моральних цінностей, усвідомлених і довільних [139]; і у М. Московки, яка досліджує ціннісні орієнтири української та російської

молоді у порівняльному аспекті [235]; і у Т. Приходько, яка висвітлює ціннісні орієнтації у свідомості та поведінці сучасної молоді [286]; і у С. Рабійчук, що розглядає формування ціннісних орієнтацій молоді у дозвіллевій діяльності [298]; і у Г. Терещук, що аналізує способи педагогічної діагностики ціннісних орієнтацій молоді у процесі її соціального і професійного становлення [349]; і у В. Чернишиної, яка досліджує формування ціннісних орієнтацій молоді у системі діяльності педагогічного колективу [372].

Висвітленню підходів до діагностики ціннісних орієнтацій за методикою М. Рокича [408] у педагогічних працівників присвячена робота Н. Савчук [311], у цьому ж ключі проводить своє дослідження З. Бурковська, розглядаючи умови формування ціннісних орієнтацій у фахівців іншого профілю [48], та Ю. Іванова, висвітлюючи особливості цього процесу у формуванні особистості соціального педагога [131].

І. Щербакова розглядає чинники формування ціннісного потенціалу молоді в інформаційному суспільстві, аналізує роль освіти і виховання у подоланні кризи ціннісних орієнтацій особистості, досліджує актуальні питання ціннісного дискурсу в освіті, що обумовлені інформаційною революцією та глобалізацією і робить висновок про напрямок соціально-філософської модернізації змісту ціннісного дискурсу в освіті (філософія загального розвитку освіти та виховання за умов сьогодення є філософією людини у глобалізаційно-інформаційному суспільстві) [388].

Дослідники Т. Лунько та А. Москальова висвітлюють результати дослідження ціннісних орієнтацій особистості як феномену самовизначення у юнацькому віці, проводять порівняльний аналіз ієрархії цінностей, виявляють гендерні особливості ціннісної сфери юнок та юнаків, показують їх зв'язок з особливостями соціальної ситуації розвитку та завданнями розвитку [234].

Теоретико-методологічні основи дослідження ціннісних орієнтацій особистості аналізує Т. Скрипаченко, відмічаючи зміни у системі ціннісних орієнтацій молоді на початку XXI ст. [323]; А. Хавило, розглядаючи місце і

роль системи ціннісних орієнтацій у структурі особистості та її розвитку [364].

У результаті узагальнення наявних поглядів на природу, структуру та тлумачення поняття «цінність» ми унаочнили найбільш важливі дані та найчастіше уживані визначення у таблиці, що наведена у додатку У.

У результаті теоретичного аналізу філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних уявлень про підходи до характеристики змісту, сутності, структури, формування ціннісних орієнтацій та тлумачення цінностей у науковому просторі, а також враховуючи специфіку нашого дослідження, *під поняттям «цінності» розуміємо позитивну значущість різноманітних явищ у системі суспільно-історичної діяльності людини; дефініцію «ціннісні орієнтації» розуміємо як складний соціально-психологічний новотвір, який визначає вектор самореалізації особистості та ставлення її до себе і Всесвіту; категорію «професійні цінності» розуміємо як орієнтири, на основі яких людина обирає, освоює і здійснює професійну діяльність та у яких відбиваються вимоги суспільства і професії у аксіосфері особистості фахівця.*

Отже, у цьому підрозділі ми детально проаналізували підходи до характеристики понять «цінності», «ціннісні орієнтації», дослідили різні варіанти їх тлумачення у науковому просторі, що дало нам підстави зробити такі висновки.

Фундаментальним методологічним підходом в усвідомленні проблеми є *аксіологічний*, який спрямовує процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у коледжах на реалізацію провідних положень теорії цінностей, педагогічної аксіології, засвоєння яких сприяє переведенню абстрактних загальнолюдських цінностей в індивідуальні особистісні надбання людини, формуванню ціннісних орієнтацій духовно-моральної сфери. Не менш важливими є *особистісно орієнтований* та *суб'єктно-діяльнісний* підходи у контексті сфери діяльності майбутніх учителів закладів

початкової мистецької освіти; *психологічні та педагогічні концепції саморозвитку особистості.*

На підходи до характеристики названих дефініцій у педагогіці суттєво вплинули філософські, соціологічні, психологічні концепції, які дали змогу більш вичерпно визначити ці категорії у сучасній педагогічній науці.

У ХХ-ХХІ ст. відбулося уточнення тлумачення категорії «цінність» як однієї зі складових особистості, а саме вектору її спрямованості. Важливість процесу дослідження професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва визначається гуманізацією та гуманітаризацією мистецької освіти, соціальним замовленням, акцентом на особистісно орієнтованому навчанні у процесі позашкільної музичної підготовки. У цьому контексті особливого значення набуває склад аксіосфери педагогів-музикантів та процес формування у майбутніх учителів музичного мистецтва професійно-ціннісних орієнтацій, що гармонійно входять до складу педагогічної майстерності представників даної професії та дозволять на високому рівні здійснювати навчально-виховну діяльність.

Отже, розглядаючи далі за логікою дослідження проблему професійно-ціннісних орієнтацій, у наступному підрозділі ми проаналізуємо формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва – студентів коледжів – як педагогічний феномен.

1.2. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва як педагогічний феномен

Дослідження формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва як педагогічного феномену вимагає аналізу професіограми вчителя музичного мистецтва, ступінь відображення у ній професійних ціннісних орієнтацій майбутнього педагога-музиканта та розкриття специфіки його навчально-виховної діяльності у школі мистецтв.

У центрі уваги нашого дослідження – формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх працівників музичних шкіл, що у процесі реформування мистецької освіти були перейменовані у школи естетичного виховання або мистецькі школи через те, що до складу предметів додалися хореографія, художнє мистецтво, ритміка та ін., тобто відбулося змістове розширення дитячої позашкільної мистецької підготовки. У складі цієї оновленої навчально-виховної системи, як і раніше, здійснюють музичне виховання дітей випускники коледжів мистецтв (фахові молодші бакалаври галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво»).

Перед аналізом зазначених вище дефініцій доцільним буде подати тлумачення поняття «феномен». Словник іншомовних слів подає три основних визначення цього терміну (у перекладі з грецької – «те, що з'являється»):

- 1) рідкісне, незвичайне, виняткове явище;
- 2) явище, єдине у своєму роді, взяте в його цілісності, в єдності з його сутністю й дане нам у досвіді, сприйняте органами чуттів;
- 3) те, що себе у самому собі показує, самопроявляється, самодемонструє [329].

Тлумачення цього терміну також пов'язане з науковими працями багатьох філософів. Так, у античній філософії бачимо варіанти тлумачення: предмет досвідного знання (Епікур) [19], відображення світу ідеї (феноменальне протиставляється світу ідей – Платон) [257].

У філософії І. Канта феномен виступає явищем, що осягається досвідом і протиставляється ноумену як речі в собі, нібито недосяжній людському пізнанню [140].

У Новий Час Берклі, Локк, Юм, тлумачать психологічне поняття феномену (явища): даність свідомості у внутрішньому або зовнішньому досвіді відчуттів, ідей, перцепцій [118].

Становлення феноменології пов'язане з творчістю Е. Гуссерля, для якого фундаментальна реальність – імпульсивно-змістова свідомість, тому предметом феноменології є опис актів свідомості в їх ставленні до об'єкта. У філософа феномен означає не тільки дані у спогляданні якості речей, але характеризується єдністю своїх змістів. Стверджується наявність чистих змістів свідомості, які можуть бути розглянуті поза їх взаємозв'язком з фізичним світом [401].

Ф. Бретано визначає феномен як все, що може бути об'єктом наукового розгляду – внутрішні (психічні) та зовнішні (фізичні феномени). Психологічні феномени, на його думку, мають інтернаціональне існування; посправжньому досяжним для спостереження може виступати тільки наш внутрішній досвід, який усвідомлюється нами. А тому феномен, за Ф. Бретано, несе у собі всі знання про предмет [45].

Тенденція розглядати феномен (явище) у якості протилежного сутності, що приховує її, досягає апогею у Шопенгауера та Ніцше, у яких феномен ототожнюється з видимістю, фікцією [257].

У Хайдеггера мова йде про єдиний феномен – людське існування (внутрішнє існування особистості) [365].

З психологічної точки зору, феномен виступає явищем, даним нам у досвіді [255].

Важливим для нашого дослідження *вважаємо тлумачення феномену як явища, єдиного у своєму роді, взятого в його цілісності, яким у даному випадку виступають професійно-ціннісні орієнтації майбутнього вчителя школи мистецтв та їх формування у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.*

Аксіологічні засади формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва як педагогічного феномену – актуальна, але не до кінця досліджена проблема сучасної фахової передвищої освіти. Напрямок національної освітньої політики у цій галузі відображено у загальнодержавних документах: Закон України «Про вищу освіту» (2017)

[113], Закон України «Про фахову передвищу освіту» (2019) [115]; Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015) [237], Концепція гуманітарного розвитку України до 2020 [160] та ін. Професійно-ціннісні орієнтації учителя музичного мистецтва обов'язково повинні сприяти реалізації у практиці навчально-виховної роботи засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності, визначених у ст. 6, ст. 53, ст. 59 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017), а особливо таких: людиноцентризм, цілісність і наступність системи освіти, нерозривний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, національними традиціями, гуманізм, демократизм, єдність навчання, виховання та розвитку [114]. Інші статті Закону (ст. 21, ст. 58, ст. 59) розкривають особливості мистецької освіти, права та обов'язки педагогічних працівників, згідно з якими складається посадова інструкція учителя музичного мистецтва (додаток В).

Посадова інструкція учителя музичного мистецтва та художньої культури розробляється на підставі кваліфікаційної характеристики вчителя, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 31.08.1995 № 463 / 1268 за погодженням з Міністерством праці та Міністерством юстиції України, і висвітлює питання про права та обов'язки, завдання, відповідальність, кваліфікаційні вимоги до вчителя музичного мистецтва, у яких можна виразно побачити акцент на наявності певних професійно-ціннісних орієнтацій: креативності, комунікативності, емпатії та ін. (додаток Г).

У законодавчих актах та посадових інструкціях, як зазначає у своїй дисертації О. Золотарьова, акцентується увага на необхідності реформування освіти, спираючись на загальнолюдські, полікультурні, національні цінності, «формування особистості професіонала, який усвідомлює свою приналежність до українського народу та європейської цивілізації й підготовлений до життя в постійно змінюваному конкурентному світі як гармонійно розвинена особистість» [125, с. 24].

Ми погоджуємось з думкою дослідниці про те, що одним з напрямків реалізації цих програм є аксіологізація виховного процесу як основи розвитку та збагачення професійно-ціннісних орієнтацій, а також додаємо, що провідну роль у цьому процесі відіграють соціально-гуманітарні дисципліни, змістове наповнення яких дозволяє сприяти формуванню переконань, ціннісних установок, принципів, рис характеру, розвитку педагогічних здібностей, удосконаленню педагогічної техніки майбутніх учителів музичного мистецтва.

У сучасних дисертаціях науковці з різних боків розглядають проблему формування професійно-ціннісних орієнтацій: Н. Антонова у своїй дисертації аналізує формування ціннісних орієнтацій студентів ЗВО [12]; у дисертації Є. Баклаженко розглянуто педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до співробітництва з учнями [22]; В. Волкова у своєму дослідженні висвітлює формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики [67]; О. Гданська аналізує формування гуманістичних ціннісних орієнтацій у студентів ЗВО [76]; у дисертації В. Дзюби аналізуються соціально-педагогічні основи формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентської молоді [97]; Н. Іванцев досліджує динаміку ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки [132]; К. Щедролосоєва у своїй дисертації розглядає професійну майстерність як інтегративну властивість особистості, яка має узагальнену професійну еталонну модель, що спирається на філософсько-історичні й соціально-педагогічні корені гуманістичного, людиноорієнтованого підходу до системи навчання й виховання, у центрі якої має бути Вчитель-гуманіст [385]; питанню формування комунікативної культури у майбутніх учителів присвячена дисертація Л. Варги [51]; Куєва Давіла Луїс Сократес у своїй дисертації висвітлює проблему формування рефлексивної компетентності майбутніх учителів музики під час професійної підготовки [171]; А. Маковецький у своєму дослідженні розглядає формування морального світу особи та її ціннісних орієнтацій у кризовий

період життя суспільства [209]; психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього учителя у процесі професійної підготовки висвітлено у дослідженні Н. Максимчук [212]; формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів у процесі вивчення психологічних дисциплін досліджує О. Мартинюк [215]; формування ціннісних орієнтацій молоді в період системної трансформації українського суспільства висвітлено у дисертації Л. Панченко [263]; духовно-ціннісні орієнтації особистості в контексті філософсько-релігійних традицій проаналізовано у дисертації Е. Проценко [294]; духовно-ціннісні орієнтації у посткласичній філософії освіти є темою дисертації О. Рогової [304]; формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів засобами сучасної фортепіанної музики розглянуто у дисертації Н. Свещинської [314]; формування ціннісних орієнтацій студентів вищих медичних закладів освіти у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу висвітлено у дисертаційному дослідженні Т. Скрябіної [325]; формування сенсожиттєвих ціннісних орієнтацій старшокласників у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін досліджувала Ю. Стежко [337]; формування ціннісних орієнтацій підлітків у галузі музичної культури в позашкільних закладах освіти розглянуто у дисертації Т. Фурсенко [363]; психологічні механізми трансформації ціннісних орієнтацій студентської молоді аналізує М. Шевчук [379].

У названих дисертаціях міститься багатий матеріал щодо формування ціннісних орієнтацій молоді, педагогів або майбутніх учителів музичного мистецтва, тому вони є важливими для нашого дослідження. Проте для уточнення і виокремлення професійно-ціннісних орієнтацій педагога-музиканта та розгляду процесу їх формування згідно з логікою дослідження, а також визначенням категоріального апарату дослідження треба проаналізувати професіограму вчителя музичного мистецтва та його професійно-ціннісні орієнтації як єдиний феномен.

Існує багато підходів до визначення складових професіограми вчителя, і значно менше – до визначення складових професіограми вчителя школи

мистецтв. Для конкретизації та уточнення складових професіограми вчителя музичного мистецтва школи естетичного виховання проаналізуємо основні підходи до тлумачення цієї категорії у галузі загальноосвітньої навчально-виховної діяльності і у галузі позашкільної мистецької освіти.

Згідно з науковим підходом, викладеним у дослідженні Т. Бельчевої, М. Елькіна, С. Ізбаш, у професіограмі акумульовано зміст професійної готовності як відображення мети педагогічної освіти. На думку дослідників, *професіограма вчителя музичного мистецтва – це перелік і опис загальних трудових і спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання професійно-педагогічної та виконавської діяльності. Це ідеальна модель учителя музичного мистецтва, зразок, еталон, у якому представлені основні якості особистості, якими повинен володіти вчитель школи естетичного виховання* [268].

Наукова розробка професіограми шкільного вчителя, виконана В. Сластьоніним у межах цього ж підходу, має ряд цінних положень для нашого дослідження, оскільки розкриває основні властивості і характеристики педагогічної професії на основі аналізу різноманітних аспектів учительської діяльності. Вона містить компоненти, що відображають загальний характер педагогічної професії, якості і риси, що визначають світоглядну, професійно-педагогічну і пізнавальну спрямованість педагога, вимоги до психолого-педагогічної підготовки вчителя [327].

Унаочнимо підхід до змісту професіограми вчителя за працями Т. Бельчевої, М. Елькіна, С. Ізбаш, [268], В. Сластьоніна [327] у таблиці 1.1. З таблиці 1.1 видно, що ціннісні орієнтації знаходяться у складі компоненту «Риси особистості педагога» як структурна одиниця суспільної спрямованості (соціально-моральної спрямованості).

Частина названих науковців поглиблює класифікацію типів учителів саме за спрямованістю особистості (світогляд, переконання, інтереси, схильності, ідеали), тобто частиною, яка формується завдяки навчанню і вихованню.

Зміст професіограми вчителя

Компоненти загально-го характеру	Складові компоненту	Приклади вираження компонента та реалізації складових у властивостях особистості
I. Риси особистості педагога	1. Суспільна спрямованість	Наявність наукового світогляду та наукових потреб передової людини; загальнолюдські моральні якості; ціннісні орієнтації; усвідомлення громадянського обов'язку; суспільна активність; прагнення до вдосконалення своєї професії; любов до музики і виконавства
	2. Професійно-педагогічна спрямованість	інтерес і любов до дітей; захопленість музично-педагогічною працею; психолого-педагогічна спостережливність; педагогічна уява; педагогічний такт; організаторські здібності; уміння захоплювати людей і встановлювати з ними контакт; вимогливість до себе і до дітей; стійкі духовні, пізнавальні інтереси; чесність, принциповість, скромність, справедливість, наполегливість, цілеспрямованість, врівноваженість, самокритичність, самооцінка; висока професійна працездатність; готовність до перебудови поведінки залежно від педагогічної ситуації; бажання спілкуватись за допомогою музики; наявність естетичних пріоритетів у діяльності.
	Знання	Методологічних основ і категорій психології та педагогіки; закономірностей розвитку і соціального формування особистості; мети, завдань, змісту, принципів, форм і методів національного виховання і навчання; вікових та індивідуальних особливостей дітей, підлітків, юнаків і методики їх

II. Вимоги до психолого-педагогічної підготовки	1. Знання	<p>урахування у процесі навчання; засад наукової організації педагогічної праці; теорії та практики музично-виконавської підготовки; історії музичної педагогіки і виконавства</p>
	2. Уміння	<p>Аналізувати педагогічну ситуацію, проєктувати результат і планувати систему педагогічних впливів на колектив та особу; аналізувати й оцінювати стан реально існуючих соціально-педагогічних явищ, їх характер, причини, умови і наслідки виникнення і прогнозувати подальший розвиток; виявляти рівень навченості і вихованості учнів; проєктувати розвиток особистості в колективі і поза школою; заздалегідь виявляти можливі труднощі і помилки учнів; виділяти і точно формулювати для них педагогічну задачу; планувати свою роботу з керівництва навчальною та позакласною діяльністю учнів; обґрунтовано добирати методи, засоби, організаційні форми навчально-виховної роботи; передбачати характер зворотних реакцій учнів на заплановану схему педагогічного впливу; вирізняти зразки високого і низького мистецтва; об'єктивно оцінювати музичні здібності учнів; формувати естетичну свідомість учнів (смаки, почуття, переконання, ідеали, принципи)</p>
		<p>Завдань освіти і мистецтва з навчального предмета на сучасному етапі, програми (глибоко і всебічно), підручника і</p>

Ш. Предметна та методична підготовка, набуття прикладних ЗУН	1. Знання	<p>навчальних посібників з фаху; теоретичних основ викладання предмета як педагогічної науки і методів дослідження; практичних шляхів здійснення естетичного виховання у процесі вивчення навчального предмета; розуміння природи труднощів і вміння долати їх; усвідомлення відповідальності за рівень естетичної свідомості учнів та вихованців</p>
	2. Уміння	<p>Сформованість прийомів подолання труднощів; організувати на рівні сучасних дидактичних, психолого-педагогічних і технічних вимог усі форми роботи з предмета (уроки різних типів з використанням інноваційних методів); фундаментальне володіння методикою викладання; інтегрувати знання з дидактики, вікової та педагогічної психології та обирати оптимальний варіант навчання в певних умовах; здійснювати дидактичну (методичну) переробку матеріалу і методів науки у матеріал і методи викладання; відрізнити традиційні методи від інноваційних, виправдані від невиправданих; залучити учнів до навчання; пробуджувати і розвивати інтерес до предмета; володіти методами і прийомами роботи з навчально-наочними посібниками, сучасними ІКТ; виготовляти і застосовувати просте обладнання з предмета; володіння вільним і професійним демонструванням наочності; вести факультативні курси з предмета; керувати позаурочною роботою з фаху;</p>

		володіти розвинутим музичним мисленням, навичками імпровізації, аранжування, інтерпретації; навичками сценічної поведінки, артистизму, етичного здійснення виховної діяльності
--	--	---

За цим підходом можна виділити п'ять типів учителів, у спрямованості яких відбивається певна сукупність професійно-ціннісних орієнтацій [268, с. 30-31]. Цей підхід ми унаочнили у додатку Т. Таблиця 1.1 та додаток Т дають можливість порівняти зміст, складові, напрямки та матеріали для уточнення підходів до розташування професійно-ціннісних орієнтацій у структурі особистості педагога-музиканта.

Четвертий та п'ятий типи учителів (додаток Т) з'являються, на нашу думку, через недостатньо розвинену аксіологічну сферу професіонала. Вони є неприпустимими у практиці навчально-виховної діяльності і свідчать про помилково обрану педагогічну професію. У контексті індивідуальної роботи з учнем, на яку орієнтована підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва для шкіл естетичного виховання у коледжах, така спрямованість діяльності справить негативне враження на вихованця і може змінити його ставлення до занять музикою на вкрай негативне. Слід зауважити, що вчитель музичного мистецтва не був би допущений до навчально-виховної діяльності з такими типами спрямованості, якщо б у системі вищої музично-педагогічної освіти існував психолого-професійний відбір: діагностика вступників на відсутність патологічних психічних відхилень, ступінь розвиненості педагогічних здібностей та рівень сформованості гуманістичної спрямованості, які є невід'ємними складовими педагогічної майстерності вчителя будь-якого фаху. На жаль, не існує діагностики і на психолого-педагогічну придатність учителів музичного мистецтва, і на наявність психопатологічних відхилень, які впродовж тривалого часу роботи над формуванням естетичної свідомості учнів, їх світоглядних переконань, розвитком емоційно-чуттєвої сфери особистості можуть стати причиною

неадекватної самооцінки, комплексів неповноцінності, неврозів у численних покоління вихованців. Ми вважаємо невідкладно важливим реформування і вдосконалення законодавчої бази України з метою профілактики і забезпечення психічного здоров'я нації, яке на тлі суцільного погіршення матеріального благополуччя населення залишається поза увагою урядовців.

Питання психічної придатності не досліджується і у процесі медичних професійних оглядів учителів музичного мистецтва (як і учителів з інших дисциплін). У Наказі Міністерства охорони здоров'я України «Перелік необхідних обстежень лікарів-спеціалістів, видів клінічних, лабораторних та інших досліджень, що необхідні для проведення обов'язкових медичних оглядів та періодичність їх проведення» серед обов'язкових для проходження щорічного медогляду спеціалістів вказані: терапевт, дерматовенеролог, стоматолог, отоларинголог. Серед лабораторних досліджень – флюорографія, дослідження крові на венеричні захворювання, дослідження на носійство кишкових інфекцій, черевний тиф, гельмінтози [240]. Бачимо відсутність таких спеціалістів, як: невропатолог, психіатр, практичний психолог. Держава ніби усунулась від контролю за психічним станом людей, які формують естетичну свідомість і світогляд громадян України, і така практика поширена упродовж багатьох років.

Підходи до діагностики психічних відхилень розроблені і застосовуються у медичній практиці та патопсихології. Значно складніше визначити підходи до діагностики педагогічних здібностей та гуманістичної спрямованості, класифікації педагогічних здібностей, розгляд яких ми вважаємо доцільним у контексті нашого дослідження, оскільки вбачаємо тісний зв'язок між професійно-ціннісними орієнтаціями вчителя музичного мистецтва та ступенем сформованості у нього гуманістичної спрямованості та розвитку педагогічних здібностей.

Думка про необхідність професійного відбору на педагогічні спеціальності яскраво відображена у праці А. Стругацького, Б. Стругацького, де описано довгострокову систему підготовки педагогічних кадрів вищої

кваліфікації, педагогічної еліти за принципом зарахування у педагогічні ліцеї дітей з достатньо яскраво вираженими задатками, «обещающими – с известной долей вероятности – развернуться в педагогический талант» [343, с. 210], яка створює передумови для появи Вчителя з великої літери, що діє не методами категоричної «ампутації» у спробах покращити людство, а виступає як учитель-терапевт: «Все они хирурги или костоправы, нет среди них ни одного терапевта», - у даному випадку мова йде про методи, використовувані вчителями у процесі формування особистості [343, с. 298].

Підхід до підготовки вчителів, пов'язаний з чотирма взаємопов'язаними напрямками, що відтворюють відповідні складові професіограми, пропонують В. Савченко та О. Явоненко: суспільно-політична система підготовки (культурологічна), профільна, психолого-педагогічна, методична [393].

Такий поділ відтворюється у вимогах до випускника коледжу мистецтв: досконало знати свій предмет (компетентність), уміти виховувати дітей (гуманістична спрямованість, педагогічні здібності, педагогічна техніка), володіти дидактичними вміннями і навичками (компетентність і педагогічна техніка), бути повноцінним громадянином своєї країни (гуманістична спрямованість).

Проаналізувавши підходи до характеристики професіограми вчителя музичного мистецтва, неможливо не помітити схожість її зі структурою педагогічної майстерності. Внаслідок аналізу наукових праць Є. Барбіної [25], А. Белкіна, С. Силіної [34], Т. Бельчевої, М. Елькіна, С. Ізбаш [268], Р. Грановської [398], І. Зязюна, Л. Крамушенко, І. Кривоноса [267], А. Нісімчука, О. Падалки, І. Смолюка, О. Шпака [269], Л. Столяренко [341], Г. Тарасенко [347], С. Тищенко [351], В. Федоришина [358], П. Чернікова [374] ми виділили узагальнену структуру педагогічної майстерності, яка може слугувати прикладом професіограми вчителя музичного мистецтва (див. табл. 1.2).

Структура педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва

Назва компоненту	Назва підструктури	Приклади, варіанти тлумачення, складові
Гуманістична спрямованість		Наявність педагогічної свідомості; упровадження у практику діяльності принципів і методів гуманної педагогіки для формування гуманістичної свідомості у вихованця; ставлення до дитини як до найвищої цінності [268], [358]
Компетентність		Знання предмета викладання, його методики, педагогіки, психології, а також уміння синтезувати знання з різних наук і вирішувати педагогічні задачі, аналізувати педагогічні ситуації [269], [351] Динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та подальшу навчальну діяльність [114], [34]
Педагогічна техніка	Внутрішня техніка	Техніка володіння своїм організмом (мімікою, пантомімікою, ходом, поставою); керування емоціями, настроєм для зняття зайвого нервового напруження, збудження творчого самопочуття, установка на діяльність; опанування вмінням соціальної перцепції (техніка керування увагою, увагою); техніка мовлення (керування диханням, дикцією, темпом і динамікою мовлення, його тональністю [268], [341], [398], [25]
	Зовнішня техніка	Дидактичні, організаторські, конструктивні, комунікативні уміння; техніка організації контактної взаємодії; техніка управління педагогічним спілкуванням; техніка організації колективних творчих справ; техніка розв'язання конфліктів; володіння технікою візуального контакту; вербальні та невербальні засоби впливу [268], [341], [351], [374]

Педагогічні здібності	Дидактичні	Здатність доступно передавати інформацію дітям, викликати інтерес до предмета, збуджувати в учнів активну самостійну думку; експресивно-мовні – здібності до висловлювання думок і почуттів у мовній формі узгоджено з мімікою та пантомімікою; академічні – потреба у поглибленні і розширенні власних знань з предмета; розподіл уваги [170]
	Організаційно-комунікативні	Комунікативні – здібності до педагогічного спілкування, добору оптимального стилю спілкування; педагогічний такт – міра доцільного впливу на вихованців учителя; організаторські – здатність до самоорганізації та організації педагогічного колективу; сугестивні – здатність до вольового впливу [170], [351], [84]
	Особисті	Перцептивні – емпатія, здатність розуміти внутрішній світ вихованця; прогностичні – педагогічна уява як різновид антиципації; саморегуляція емоційної сфери [170], [341], [84]

Неоднозначність тлумачення багатьох наведених у таблиці 1.2 дефініцій вимагає їх порівняння і уточнення шляхом аналізу наукових досліджень, що розкривають проблему складових професіограми вчителя мистецької школи.

Як складову гуманістичної спрямованості та компетентності вчителя Н. Дем'яненко аналізує педагогічну свідомість (вищу форму відображення об'єктивної педагогічної дійсності). Дослідник відмічає історичний характер (пам'ять народу) цього рівня розвитку психіки, називає його соціальним феноменом, який не лише відображає стан освітньої системи, а й створює її; висвітлює складові цього феномену – педагогічні знання, вироблені людством у галузі освіти й виховання, моральні норми суспільства, досягнутий ним культурний рівень. Піднесення педагогічної свідомості до

рівня соціального феномену, на думку науковця, викликане потребою подолання соціально-педагогічних суперечностей сьогодення [93].

Гуманістична свідомість, формування якої в учня є обов'язковою метою діяльності вчителя музичного мистецтва, полягає у моральній відповідальності за долю конкретних людей і людства, розвиток ноосферного мислення та формування космічно-планетарного світогляду, що є одним з імперативів виживання людства у боротьбі з глобальними небезпеками сьогодення. Початок цієї діяльності покладений педагогами-гуманістами та філософами України й інших країн: Ш. Амонашвілі, Г. Ващенко, М. Ганді, Я. Корчаком, А. Макаренком, Г. Сковородою, В. Сухомлинським, К. Ушинським, М. Щетініним та ін. Найбільш яскраво, на нашу думку, сутність гуманістичної спрямованості висловив відомий педагог Грузії Ш. Амонашвілі: «Знання – это часть Света, и они составляют его могущество. Воспламененные, облагороженные знания прокладывают путь сознанию и двигают эволюцию, несут людям благо, умножают культуру... Чтобы дарить Ребенку искорку знаний, Учителю нужно вплыть море Света» [346]; «Свет дарится, и одаривание Света есть самое глубинное таинство педагогического процесса, это вроде посвящения учеников в нечто очень важное и сокровенное» [8, с. 20-22].

Одним із важливих факторів формування гуманних рис є вплив музики на розвиток особистості. За дослідженнями А. Нісімчука, О. Падалки, І. Смолюка, О. Шпака, «понад 80% реального впливу на розвиток здібностей та рис гуманності здійснює музика. Вона акцентує увагу на внутрішньому світі людини, що проявляється в усвідомленні особистих ставлень до колективу в плані самопізнання та самовизначення, у формуванні власних етико-естетичних поглядів, позитивних загальнолюдських рис (а іноді і негативних), розвитку суджень, оцінок, засвоєнні громадського досвіду поведінки» [269, с. 98]. Для формування особистості вчителя школи мистецтв надзвичайно важливим є ставлення до обраної професії, уміння прищепити любов до музики учням, навчити їх розуміти красу, сформувати підвалини

естетичної свідомості. Під рівнем гуманістичної вихованості особистості дослідники розуміють також не тільки наявність знань про працелюбність, людяність, доброту, чесність, ініціативу, але і стійкі уміння і навички застосовувати ці знання у практиці щоденної поведінки і переведення їх з часом у позитивну закономірність. Гуманістична спрямованість і систематичність морально-виховного впливу музики використовується з метою формування соціально-визначеного типу особистості – громадянина суверенної держави [269].

Отже, перша складова структури професіограми вчителя музичного мистецтва може містити: гуманістичні, аксіологічні, естетичні, етичні, громадські, національні, моральні, правові, трудові ідеали, принципи, почуття, переконання, пізнавальні інтереси, схильності, уявлення, соціально-професійні потреби та професійно-ціннісні орієнтації.

Компетентність часто визначається як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватись на практиці [329]. Ця складова педагогічної майстерності завжди знаходиться у колі уваги Міністерства освіти і науки України та Міністерства культури України, які регламентують діяльність коледжів мистецтв. Ступінь її сформованості перевіряється під час складання випускниками Державних іспитів з основ педагогічної майстерності, спеціальності, оркестрового класу, диригування, концертмейстерського класу, хорознавства та інших предметів, рівень знань з яких оцінюється Державною кваліфікаційною комісією та за які випускник отримує оцінку (за п'ятибальною шкалою), що виставляється у додаток до диплома. Більшість предметів циклу соціально-гуманітарної підготовки вивчається у значно меншому обсязі, тому і якість знань з цих дисциплін є доволі низькою у майбутніх учителів шкіл естетичного виховання, що негативно позначається на формуванні професійно-ціннісних орієнтацій студентів. Тобто якість компетентності оцінюється переважно за ступенем проявлених професійних умінь.

На думку Т. Бельчевої, М. Елькіна, С. Ізбаш, до складу компетентності (другої складової професіограми вчителя музичного мистецтва) входять дев'ять груп педагогічних умінь (див. додаток Л) [268]. Аналіз цих груп дозволяє побачити відображення у педагогічних уміннях певних педагогічних здібностей. Наприклад, у II, III, VIII групах наявні реалізовані дидактичні (академічні, фасилітативні) здібності; у IV, V, IX групах – особисті (прогностичні, перцептивні, мажорні), організаційно-комунікативні (сугестивні); у VII – академічні; VI – авторитарні тощо. Також у цій класифікації умінь знаходять відбиття елементи педагогічної техніки: внутрішньої (IX, VI, V групи умінь) та зовнішньої (VIII, VII, III, I групи умінь).

Питанням розвитку педагогічної техніки приділяють увагу як педагогічні науковці, так і психологи, екстрасенси (Ш. Амонашвілі, Л. Вілма, Р. Грановська, Ж. Далькроз, Є. Назайкінський, М. Норбеков, К. Станіславський, Л. Столяренко, В. Сухомлинський та ін.). Підходи до розв'язання цієї проблеми висвітлюються у колі вивчення педагогіки, психології, театральної педагогіки та інших наук. Для майбутнього вчителя музичного мистецтва однаково важливим є її розв'язання у контексті кожної з них, а особливо театральної педагогіки, через схожість діяльності, спрямованої на відтворення художнього образу під час сценічної дії.

Під психологічним кутом зору розглядає питання розвитку внутрішньої педагогічної техніки Р. Грановська, приділяючи особливу увагу формуванню довільності, значенню зворотного зв'язку під час сприймання, управлінню увагою та пам'яттю, способам активізації мислення, розвитку та управлінню емоціями, способам психічного захисту, шляхам розвитку антиципації та інтуїції, тренуванню чутливості, подоланню стереотипів та упередженості [84].

Л. Столяренко у своїх працях висвітлює особливості розвитку і діагностики розвиненості внутрішньої та зовнішньої педагогічної техніки, розглядає дисципліни, що її вивчають: фізіогноміка, кінесика, таксика,

проксеміка, просодика, екстралінгвістика, пантоміміка; розкриває вербальні та невербальні засоби виразності; практично досліджує діагностику перешкод при встановленні емоційного контакту, видів слухання, емпатійних здібностей, рівня комунікативного контролю, особливості реагування під час конфлікту, стилі педагогічних впливів, самооцінку та рівень притягань, акцентуацій характеру, креативності та ін. [255], [256], [341].

У системі К. Станіславського детально розкрито шляхи вдосконалення внутрішньої і зовнішньої педагогічної техніки у розділах «Робота актора над роллю» та «Робота актора над собою»: збудження творчого самопочуття, основи інтерпретації та імпровізації у сценічній діяльності, шляхи вдосконалення «Я-образу», взаємодія з глядачами, невербальне спілкування [335], що є актуальним для підготовки вчителів шкіл мистецтв, оскільки технічні заліки, академічні концерти як форми уроків перевірки та обліку знань проходять на сцені та перед великою аудиторією.

Л. Віїлма та М. Норбеков детально описують механізми внутрішньої техніки керування емоційно-вольовою сферою, техніку вправ для покращення психофізіологічного стану особистості, тренінги з творчої візуалізації, викладають основи позитивного мислення, підкреслюють взаємозв'язок інтеріоризації та екстеріоризації почуттів та стану здоров'я [246], [62].

Ш. Амонашвілі та В. Сухомлинський приділяють багато уваги тренуванню емпатії (особисті перцептивні здібності) для реалізації особистісно зорієнтованого підходу у навчально-виховній роботі, що є надзвичайно важливим для майбутніх педагогів-музикантів, переважна більшість занять яких є індивідуальними [8], [346].

З огляду на завдання нашого дослідження та аксіологічний ракурс висвітлення об'єкту наукового пошуку вважаємо доцільним розгляд компонентів етичної, художньо-комунікативної, духовно-моральної та естетичної культури педагогічної діяльності, бо вони є вагомими чинниками професійно-ціннісних орієнтацій.

Уточнюючи поняття «культура», варто знову звернутися до категоріального апарату філософії. У сучасних визначеннях цього поняття акцентують різні аспекти. По-перше, культуру визначають як сферу вільної самореалізації творчих можливостей особистості (наука, мистецтво, освіта, творчість). На думку В. Андрущенка Л. Губерського, В. Кременя, Є. Суліми, культура як сфера вільної творчості дозволяє людині піднятися над утилітарністю, що робить важливим у культурному сенсі розвиток творчих талантів людини, вияв намірів її душі, самореалізацію, а не практичний результат діяльності. Дослідники твердять, що феномени світу культури як форми розвитку людської духовності підносять людину і пробуджують почуття прекрасного [361].

У роботі Н. Рилік культура тлумачиться як ціннісне ставлення до реальності, що створює та визначає цінності суспільства, його ідеали, зокрема, моральні та естетичні; саме вони, відіграють світоглядно-регулюючу роль. Дослідниця підкреслює, що у сучасній культурі зберігають важливе значення феномени класичної культури – образи моральності, добра та заперечення аморальності і зла (класичне мистецтво зберігає свій вплив на сприйняття особистістю взірців людяності); відзначає гуманістичний характер української культури, її орієнтованість на людину, її самопізнання, свободу; доводить обґрунтованість у культурі загальнолюдських цінностей, що виявляються у повазі до життя, гідності, розумінні обов'язку, честі, справедливості, милосерді та ін.; називає міжнародні документи, що визначають універсальні цінності людини [257].

Цікавою є думка філософа та соціолога М. Вебера, яку аналізують у своїй науковій праці І. Добронравова, М. Михальченко, В. Мельник, О. Чайковський, про стимулювання соціального розвитку завдяки зміні етичних цінностей. З його позицій професійна майстерність розглядалася як «цінність та шлях до спасіння душі» [361, с. 468], адже цінності протестантизму орієнтували на аскетичність, стриманість характеру та скромність.

Ідеали та цінності світської культури мають нерелігійний характер, зокрема, вони відрізняються в масовій та концептуальній культурі, як стверджує Є. Зарудний [118].

Попри непересічне значення музично-виконавської культури для педагога-музиканта ми вважаємо, що надзвичайно важливим поняттям для процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва є також поняття «естетико-екологічна культура», яке віддзеркалює шлях реалізації завдань біоетики, та «художньо-комунікативна культура» (реалізація завдань емпатії та комунікативності).

Ми підтримуємо думку Г. Тарасенко про те, що статус естетико-екологічної культури особистості визначають певні значущі моменти: подолання розриву між пізнанням як пошуком об'єктивної істини і цінністю як сферою емоцій, особистісних смислів і суб'єктивних оцінок; визнання поліфункціональної цінності природи, усвідомлення ролі естетичних чинників у процесі її духовно-практичного освоєння з дальшим визначенням екологічно виправданих аксіологічних орієнтирів на зв'язок з природою; доповнення аналітичних підходів до природи художнім підходом [347]. Більш детально розглядаються теоретико-методологічні засади розвитку художньо-естетичної свідомості та духовного потенціалу вчителя мистецьких дисциплін у дослідженні О. Олексюк [250], В. Орлова [252], І. Підласого [274]. Ми погоджуємось з думкою Г. Тарасенко про те, що естетико-екологічна культура є одним з вагомих показників професійного розвитку вчителя музичного мистецтва, важливим чинником інтеграції його педагогічної культури з культурою суспільства. У майбутніх учителів шкіл естетичного виховання формуванню цього виду культури сприятиме музичне сприймання, виконавський аналіз, виконання творів вітчизняних та зарубіжних композиторів, присвячених змалюванню природи (наприклад, А. Вівальді «Пори року», Й. Гайдн «Пори року», Е. Гріг «Ранок», А. Дебюссі «Золоті рибки», М. Римський-Корсаков «Садко», Г. Свиридов «Заметіль»,

К. Сен-Санс «Карнавал тварин», П. Чайковський «Пори року», «Вальс квітів» та ін.).

Для нашого наукового пошуку важливою є думка А. Зайцевої про те, що саме творчою природою художньо-педагогічної взаємодії зумовлений процес формування комунікативної культури майбутнього педагога-музиканта. Вона зазначає, що у «контексті емпатійно-діалогічної парадигми художньо-комунікативна культура рефлексує гуманістичні, ціннісні аспекти взаємодії викладача і студента. Практика художньої комунікації студента з твором мистецтва, викладачем стає культурною, якщо вона відкриває можливості для його особистісної ініціативи, осмислення індивідуального художньо-естетичного досвіду, створення власних артефактів, зразків і творчих продуктів діяльності на основі засвоєних культурних норм, де культура – сутнісна якість будь-якої форми музично-педагогічної діяльності [121, с. 102-103].

Поглибленню питання про формування комунікативної культури у майбутніх учителів присвячена дисертація Л. Варги, у якій дослідниця з'ясовує місце цього утворення у складі професійної культури, розкриває його структуру: знання еволюції загальної теорії комунікації, знання соціально-культурних норм і етики педагогічного спілкування, знання його психолого-педагогічних закономірностей [51].

Для майбутніх учителів музичного мистецтва питання комунікативної культури стоїть дуже гостро, адже більша частина предметів спрямована на вдосконалення виконавської майстерності, домінуючі методи навчання – практичні, внаслідок чого мовлення майбутніх педагогів-музикантів як елемент педагогічної взаємодії є недосконалим, як і ступінь сформованості комунікативності як професійно-ціннісної орієнтації.

Важливим утворенням у структурі ціннісних ставлень особистості педагога-музиканта ми вважаємо духовно-моральну культуру особистості, яка поєднує, як твердить З. Амет-Уста, феномени «людина духовна» та «людина моральна», та є новою інтегрованою якістю особистості, що

корелюється з такими підсистемами культури, як: «естетична культура», «етична культура», «світоглядна культура», «моральна культура»; у якій духовність підкреслює етичну, інтелектуальну зорієнтованість устремлінь індивіда, орієнтує його на сформовані століттями ідеали, що інтегрують у собі уявлення щодо людської досконалості [6].

Педагогічні здібності і риси особистості, необхідні у професіограмі вчителя музичного мистецтва, по-різному висвітлюють педагоги, мистецтвознавці, науковці. У багатьох з цих класифікацій знаходять відображення професійні цінності вчителя музичного мистецтва.

У теорії професійних цінностей В. Ядова наявні компоненти професійно-етичної культури, проаналізовано їх зумовленість від історичних факторів соціальних відношень, діалектикою відносного і абсолютного, об'єктивного та суб'єктивного у розвитку цінностей певної професії. Науковець вважає основною формою, у якій функціонують цінності, ідеал, який несе у собі образ досконалості, норма, якої треба прагнути як кінцевої мети діяльності [394].

В. Піддячий називає професійними цінностями те, що є значущим для майбутнього вчителя з огляду задоволення його матеріальних і духовних потреб та інтересів. До них дослідник відносить: гуманізм, працю як цілеспрямовану діяльність, розвиток учня, сумлінність, тобто чесне, старанне виконання своїх обов'язків, дотримання професійного етикету, а саме норм поведінки і правил увічливості при спілкуванні з людьми [273].

Ми погоджуємося з думкою Л. Гаврилової, яка вважає метою формування професійної компетентності майбутніх учителів музики підготовку фахівців, яких характеризує комплекс розвинених музичних здібностей та педагогічних якостей, які б були здатні забезпечити найкращі результати у музичному навчанні та естетичному вихованні учнів. Дослідниця розглядає професійну компетентність майбутнього учителя музики як інтегральну якість особистості, специфіка якої полягає у поєднанні

психолого-педагогічної, фахово-музичної та інформаційно-комунікаційної компетенцій [72].

Важливою для нашого дослідження є робота Л. Пастушенко, що виділяє у структурі професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва мотиваційно-ціннісний (забезпечує гуманізацію професійної освіти), когнітивно-пізнавальний (уособлює процес пошуку нових знань про якості, особливості роботи) та діяльнісно-креативний (багаторівневий регулятор поведінки / діяльності, що забезпечує мобілізацію творчого потенціалу для підвищення продуктивності музично-педагогічної діяльності) компоненти [265].

Суттєво доповнює попередню працю дослідження К. Кабріль, присвячене висвітленню критеріїв сформованості ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва та виведенню характеристики компонентів структури ціннісних компетентностей (афективні, когнітивні, поведінкові) [135].

І. Дубінець характеризує типові задачі професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, доводить спрямованість комплексу музично-теоретичної підготовки на навчально-виховну, науково-методичну та культурно-просвітницьку професійну діяльність [102].

Цінною для нашого наукового пошуку є робота Г. Кондратенко, у якій розглядається специфіка та проблема формування професійно-особистісних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в аспекті компетентнісного підходу; аналізуються професійно-особистісні цінності, які визначають майбутню професійну діяльність і проявляються в умовах освітнього середовища; визначаються особливості інтеграції професійних та особистісних цінностей. Науковець тлумачить професійно-особистісні цінності майбутнього вчителя музичного мистецтва як інтегровану форму свідомості, яка визначає майбутню професійну діяльність та проявляється в умовах освітнього середовища, а процес їхнього формування як трансформацію професійних музично-педагогічних цінностей у особистісні

(особисте привласнення цінностей професії виражається у їх дотриманні, вірі в їх значущість); розкриває особливості їх двохгалузевого формування – у межах суто педагогічної діяльності та музичної; відмічає аксіологічну домінанту у різних формах позанавчальної діяльності, її тематиці, репертуарній політиці [157].

Дослідники Є. Проворова, Ч. Цзінцзін характеризують мету, підходи, принципи, практичну модель методичної підготовки майбутнього учителя музичного мистецтва в аспекті мистецької рефлексії. Запропонована науковцями модель охоплює нормативно-цільовий, теоретико-методологічний, процесуально-змістовий, аналітико-результативний блоки, тісно пов'язані цілями методичної підготовки [289].

У дослідженні Ж. Карташової підкреслюється важливість формування особистості майбутнього вчителя музики як творчого організатора і пропагандиста музичного мистецтва; доводиться, що зміст фахової підготовки має бути спрямований на поглиблення та поширення, інтеграцію загальнокультурних, психолого-педагогічних та спеціальних музичних знань з метою створення спеціальних умов для формування спеціаліста широкого гуманітарного профілю, що передбачає оволодіння комплексом психолого-педагогічних, педагогічних і музично-виконавських компетенцій [144], а Н. Попович аналізує сутність діяльнісно-практичного компонента у структурі професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва [283].

Важливим для нашого наукового пошуку є аксіологічний підхід у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, що розглядає у своєму дослідженні Т. Жигінас; наголошує на необхідності залучення вчителя музичного мистецтва до методологічних, теоретичних та прикладних знань про цінності, про їх природу, механізми розвитку та способи функціонування, про професійно-педагогічні цінності; вбачає сутність застосування аксіологічного підходу у формуванні в майбутнього педагога-музиканта системи професійних та загальнолюдських цінностей як визначальних

чинників ставлення особистості до світу, обраної професії, самого себе, визначення узгоджених з ціннісними орієнтирами способів поведінки у світі, заповненому ціннісним смислом [106].

У вказаному контексті попереднє дослідження доповнює робота М. Михаськової, присвячена провідним ідеям музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, що реалізуються згідно з принципами єдності свідомої та активної діяльності, емоційності навчання, творчої свободи [228]; та робота Я. Вишпінської, у якій обґрунтовано роль самоосвіти у професійному становленні вчителя музики, висвітлено потенційні можливості педагогічного феномену самоосвіти як джерела розвитку індивідуально-особистісних рис учителя музичного мистецтва, його професійного зростання та розширення власної педагогічно-виконавської майстерності [61].

Є. Баклаженко у своїй роботі аналізує умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до співробітництва з учнями, в основі роботи – досвід суб'єкт-суб'єктної взаємодії [22].

Питання поліхудожньої компетентності майбутнього вчителя музики розкриті у дисертації О. Боблієнко з визначенням таких основних компонентів – когнітивного, професійно-виконавського, креативного, емоційно-рефлексивного [38].

Підходи до трактування рис особистості сучасного учителя музики аналізує з практичної точки зору (виконавські уміння) Н. Євстігнеєва [104], підготовку до професійної діяльності в умовах комп'ютеризованої освіти – Л. Варнавська [52], структуру підготовки майбутнього педагога-музиканта до професійної діяльності – Л. Беземчук, виділяючи у ній мотиваційно-орієнтаційний, змістовно-операційний, оцінно-рефлексивний компоненти [28].

А. Зарицька, узагальнюючи дані проаналізованих наукових джерел, визначає духовну самореалізацію учителя музичного мистецтва як процес цілеспрямованого втілення духовно опредметнених сутнісних сил,

особистісних якостей, фахової компетентності, що детермінується його здатністю до відтворення себе як духовної особистості та професіонала в музично-творчій роботі; розглядає процес та умови формування сфери основних професійних цінностей і сенсів [116].

Особливо цінним для нашої роботи є художньо-аксіологічний напрям мистецької освіти, який аналізує О. Щолокова. Дослідниця розглядає ціннісні орієнтації як центральну ланку фахових знань, тому що саме вони визначають потребу в оволодінні педагогічною майстерністю; доводить залежність від рівня розвитку ціннісної свідомості усіх інших компонентів педагогічної діяльності і формування мотивації до набуття особистісної художньої культури; наголошує, що мистецькі цінності треба розглядати в якості феноменів, котрі спрямовують навчальну, виконавську, науково-дослідну роботу студентів. Ми повністю поділяємо думку автора про те, що у сфері мистецько-педагогічної освіти сукупність цінностей можна представити такими напрямками: мистецькі цінності, які стають підґрунтям фахової педагогічної освіти; педагогічні цінності, які пов'язані з мистецькими аспектами і спрямовують фахову діяльність, відображаючи ідеал учителя; загальнолюдські й національні цінності, що слугують моральною основою поведінки вихованців, виражаючи соціальні, правові та моральні імперативи суспільства [121].

На наш погляд, доцільним є виокремлення у дисертації Т. Стратан професійно значущої інтегративної якості особистості вчителя – здатності до емпатії, яка є з'єднувальною ланкою музичної та педагогічної культури і яка сприяє ефективному формуванню педагогічної майстерності школи естетичного виховання засобами мистецтва [342].

У роботі Л. Макогон розглянуто проблеми професійної інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах удосконалення сучасної мистецької освіти завдяки впровадженню інноваційних технологій навчання. Особливу увагу приділено питанням розвитку творчого потенціалу, креативного мислення,

використанню мультимедійних технологій; підкреслюється необхідність переорієнтації своєї свідомості на гуманістичні цінності, формування особистісно орієнтованої професійної позиції. Виносячи на перше місце у сучасній підготовці вчителя школи естетичного виховання креативність, дослідник виділяє такі професійно-креативні риси особистості музиканта-професіонала: пошуково-перетворювальний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності; проблемне бачення; творча організація, розвинене уявлення; здатність до самоуправління; специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє «я», захопленість творчим процесом, прагнення найбільшої результативності діяльності) [210].

Проблему розвитку креативних здібностей досліджує також і Т. Осипова, підкреслюючи їх обов'язковість у триєдиній структурі професійної компетентності фахівця музичного виховання (спеціальні знання, креативність, самовдосконалення). Шляхи розв'язання дослідниці вбачає у практичних напрацюваннях Е. Далькроза, В. Ємельянова, К. Железної, В. Коен, Д. Огороднова, К. Орфа, Л. Ходонович, М. Шутя [254]. Питання формування професійної креативності висвітлено також у роботах В. Боксгорн [41], І. Полякової [277], В. Смирєнського, напрацювання яких ми ураховуємо у нашому пошуці [331].

Л. Роббіна продовжує дослідження креативності майбутніх учителів музичного мистецтва і відмічає провідну роль педагогічної практики для практичного пізнання закономірностей і принципів професійної діяльності; доводить її системоутворюючу роль у формуванні всебічно підготовлених спеціалістів та у створенні умов для інтеграції знань; розглядає педагогічну практику як основу професійної діяльності [303].

Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва є темою дослідження І. Савінової, яка пропонує активізувати для досягнення мети роботи інноваційні технології навчання (проблемне, особистісно-орієнтоване, модульне, віртуальне, креативне). На думку дослідниці, творчі здібності є обов'язковою складовою професійних рис

учителя музики (які є найвищою концентрацією духовних сил людини, емоцій, почуттів, уяви, інтуїції, емпатії) [308].

Музично-виконавське мислення, аналітичний підхід до явищ мистецтва, розуміння музичної мови, асоціативність та самостійність мислення, індивідуальний підхід до вибору навчального репертуару, творча пристрасть, емоційна гнучкість, розвинена уява, інтелект, загальна і професійна культура, технічна майстерність, творча ініціатива, художньо-естетична ерудиція, адекватність розуміння музичної інформації, здатність до інтерпретації, артистизм – такими є риси творчої особистості вчителя школи мистецтв, на думку О. Щербініної [390].

Цей перелік можна доповнити професійними якостями, визначеними Л. Гусейною. До них дослідниця зараховує творче ставлення до майбутньої професійної діяльності, потребу у взаємодії з мистецтвом і передачі образного світу твору, установку на діалогічність, самостійність, емпатію, рефлексію, ерудицію, виконавську волю [88].

Важливим елементом професійно-педагогічного становлення майбутнього фахівця музичного виховання О. Михайленко вважає технологію портфоліо, педагогічна ідея якого припускає зсув акценту з недоліків у підготовці студентів на конкретні досягнення, інтеграцію кількісної і якісної оцінок, розвиток комунікативних здібностей, домінування самооцінки над зовнішнім оцінюванням. Саме самооцінка як професійна риса, на думку автора, вимагає додаткового розвитку разом з навичками самоспостереження та самоаналізу, наближення її до адекватної з орієнтацією на позитивне зростання [227].

І. Цой вважає початком формування професійної майстерності студентів коледжу мистецтв виникнення інтересу до майбутньої спеціальності та потреби у спілкуванні засобами мистецтва, яка в цілому складається з комплексу загальнокультурних та спеціальних знань, ціннісних уявлень та різноманітних форм художньої та естетичної діяльності. Науковець підкреслює важливість набуття майбутніми спеціалістами не

тільки фахових знань та вмінь, а й організаторських, комунікативних навичок для якісної взаємодії з вихованцями [370]. У контексті цього дослідження розглядає формування ціннісних орієнтацій і О. Ворон [69].

Л. Паньків у складі підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін особливо виділяє аксіологічні координати фахової підготовки, до яких зараховує загальнолюдські, національні, особистісні цінності, а шляхами реалізації аксіологічного підходу вважає використання технологій навчання, які апелюють не скільки до раціонального мислення, скільки до посилення емоційного переживання ідей, думок, станів, закладених у творах мистецтва; створення умов до рефлексії внутрішніх станів (визначення моральних колізій, проблемних ситуацій) [121]. Висловлені дослідницею наукові пропозиції входять у резонанс з завданнями дослідження Куева Давіла Луїс Сократес, про яке ми писали вище [171].

Професійно-ціннісні орієнтації учителя музичного мистецтва формуються на базі загальної системи цінностей. Тому, беручи за основу класифікацію В. Волкової [66], І. Жданова [105], О. Степанова, М. Фіцули [339], Ш. Шварца [409] та кодекс цінностей сучасного українського виховання і розвитку [153]; матеріали, проаналізовані у пункті 1.1 нашого дослідження, ми розробили власну класифікацію професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Професійно-ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музичного мистецтва

Група цінностей	Професійно-ціннісна орієнтація	Цінність
Абсолютно вічні	Універсалізм	Мудрість, мир, єдність з природою, захист навколишнього середовища, добро, краса
	Відкритість	Чесність, щирість, справедливість, сумлінність у навчально-виховній музичній діяльності, готовність до взаємодії та співробітництва

	Емпатія	Милосердя, прощення, інтуїція, благородство, співчутливість, повага до людини, розуміння цінності життя, планетарний світогляд, віра, надія
	Гуманізм	
	Естетична спрямованість	Бачення усіх відтінків прекрасного у музично-педагогічній діяльності, вшанування і збереження краси у всіх проявах, любов до музики, прагнення до гармонії у професійній діяльності та особистому житті
	Доброта	Миротворення, милосердя, ставлення до людини як до мети, готовність надати допомогу
Національні	Традиційність	Прийняття і повага традицій і ідей, що походять з традиційної культури
	Патріотизм	Сприяння розвитку духовного життя українського народу, почуття національної гідності, любов до рідної культури, мови, традицій
Громадянські	Конформність	Соціальна справедливість, рівність, уникання дій, які б інших чи порушити соціальні норми могли засмутити, етнічна толерантність, об'єктивність
	Відданість професії	Розуміння обов'язку, відповідальність за формування особистості дитини (естетичної свідомості), сумлінність, усвідомлення призначення
Особисті	Досягнення	Особистий успіх, його демонстрація, компетентність, честолюбство, адекватна самооцінка
	Самостійність	Незалежність мислення і прийняття рішень, творчість, свобода, пізнання
	Доброзичливість	Збереження і покращення благополуччя людей з близького кола, відсутність категоричності, цинізму у стосунках, готовність до взаємодії
	Оптимізм	Віра у потенційні можливості і здібності учня, надія на їх розвиток, почуття гумору, позитивне мислення

Продовження таблиці 1.3

	Креативність	Неупередженість думки, критичність та асоціативність мислення, здатність до антиципації, апперцепція, розвинута інтуїція та уява, натхненність, краса, артистизм
	Комунікабельність	Вміння встановлювати контакт та підтримувати продуктивний стиль спілкування з особою або групою, спілкуватись за допомогою музики, неконфліктність, ввічливість, етичність, володіння державною мовою, краса слова і стосунків
	Тактовність	
Валео-екологічні	Біоетика	Здоровий спосіб життя, увага до умов праці, переживання своєї єдності з природою, усвідомлення краси природи як Божого творіння, психічне та фізичне здоров'я
Цінності життєспрямованості та мотивації життєдіяльності	Цілеспрямованість	Домінуюча життєва мета, спрямованість на діяльність, гармонія головної мети і виду діяльності, стійкість намірів, духовне ставлення до життєвих та естетичних пріоритетів. Життя, насичене емоційними переживаннями, складними задачами, новими враженнями, прагненням до самовдосконалення, артистизм
	Самореалізація	
	Стимуляція	
Цінності сфери усвідомлення змісту, мети і процесу діяльності	Освіченість	Розум, уява, пам'ять, здібності, талант, творча активність, винахідливість, евристичне мислення, навички, увага, самоконтроль, наполегливість у діяльності, стійкість поглядів, професійні установки і вміння, вимогливість, досконалість, безперервність навчання, стійкість, ідеалізм, повага до людини
	Об'єктивність	
	Професіоналізм	
	Працелюбність	
	Професійний етикет	

Слід зауважити, що виокремлені нами ціннісні орієнтації є лише загальним стрижнем структури професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва. Названі в таблиці 1.3 цінності мають здатність одночасно виявляти себе у декількох професійно-ціннісних орієнтаціях

(наприклад, цінність «краса» може реалізуватись через такі професійно-ціннісні орієнтації: біоетика, креативність, естетична спрямованість, універсалізм, комунікабельність).

Отже, у процесі наукового пізнання ми проаналізували категорії «феномен», «професіограма вчителя музичного мистецтва» та підходи до характеристики професійно-ціннісних орієнтацій учителя музичного мистецтва.

Під дефініцією «феномен» розуміємо тлумачення його як явища, єдиного у своєму роді, взятого в його цілісності, яким у даному випадку виступають професійно-ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музичного мистецтва та їх формування у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Професіограму вчителя музичного мистецтва у контексті нашого дослідження розуміємо як перелік і опис загальних трудових і спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання професійно-педагогічної та виконавської діяльності, у яких знаходять відображення професійно-ціннісні орієнтації фахівця.

У процесі наукового пошуку ми розглянули компоненти етичної, художньо-комунікативної, духовно-моральної, екологічно-естетичної культури та висвітлили різні аспекти формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва як педагогічного феномену, що дало можливість виокремити стрижневі, на нашу думку, професійно-ціннісні орієнтації майбутнього вчителя школи мистецтв, які подали в узагальнюючій таблиці (див. табл. 1.3) разом з цінностями, від яких вони походять.

У результаті аналізу наукової літератури було з'ясовано, що незважаючи на те, що інтерес до формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва є постійним, а дослідницькі роботи висвітлюють цю проблему з різних боків, питання формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного

мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу залишається на периферії інтересів дослідників і породжує низку питань до процесу їх формування.

Ми вважаємо, що ціннісний блок у структурі особистості вчителя музичного мистецтва як феномену складається з духовних ціннісних орієнтацій як ядра ціннісної системи, морально-етичних, національних та професійно-ціннісних. Специфіка професійно-ціннісних орієнтацій учителя школи мистецтв полягає у конкретній реалізації моральних принципів щодо завдань і умов мистецької діяльності; в уособленні ставлення педагога-музиканта до особистості вихованця з позиції формування у нього естетичної свідомості та планетарного типу світогляду; у складності об'єкта професійного впливу – особистості у стадії формування; у частковому збігові професійно-ціннісних орієнтацій учителя музичного мистецтва із загальнолюдськими духовними та морально-етичними цінностями.

На нашу думку, професійно-ціннісними орієнтаціями, що потребують першочергового формування у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, є патріотизм, емпатія, креативність, комунікативність, біоетика. Названі професійно-ціннісні орієнтації надалі ми вживатимемо у такому значенні:

- патріотизм - *«громадське почуття, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народу, гордість за надбання національної культури»* [339, с. 503];

- біоетика - *«включення у сферу етичного ставлення людини до природи з визначенням, що є етичним у ставленні до живого»* [361, с. 507];

- креативність - *«здатність до продукування принципово нових ідей; творча, новаторська діяльність»* [339, с. 495];

- емпатія - *«здатність людини емоційно відгукуватись на переживання інших людей»* [339, с. 490];

- комунікативність – здатність до спілкування, товариськість [329], сукупність властивостей особистості, що сприяють успішному транспорту інформації та емоцій.

У подальшому пошуку ми досліджуватимемо рівень сформованості названих професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів шкіл мистецтв у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

1.3 Стан сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва

Грунтовна характеристика понять «цінності», «професійні цінності», «ціннісні орієнтації» у науковому просторі, аналіз підходів до професіограми вчителя музичного мистецтва, визначення сутності й особливостей його професійно-ціннісних орієнтацій у педагогічній літературі, комплексний розгляд специфіки процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів школи мистецтв, виокремлення основних, важливих для нашого дослідження, професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, емпатія, біоетика, креативність) продукують необхідність здійснення діагностики стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі.

У констатувальному етапі експерименту взяли участь студенти вищого навчального закладу комунальної форми власності «Бахмутський коледж мистецтв ім. І. Карабиця», вищого навчального закладу комунальної форми власності «Маріупольський коледж мистецтв», комунального вищого навчального закладу «Полтавський фаховий коледж мистецтв ім. М. В. Лисенка». Експеримент було проведено серед студентів I-II курсів коледжів мистецтв. Експериментом було охоплено 300 студентів.

Основною метою визначення рівня сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі був як збір об'єктивних даних, що характеризують ефективність

навчально-виховного процесу закладів освіти з формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва, так і забезпечення формувального етапу експерименту інформаційним, фактологічним матеріалом для прогнозування шляхів подальшого вдосконалення процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Перш ніж перейти безпосередньо до проведення діагностики, треба визначити критерії та рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

У педагогічній науці немає одностайного визначення дефініцій «критерії», як немає і догматичної їх класифікації. Словник іншомовних слів тлумачить критерій як ознаку, на основі якої формується оцінка якості об'єкта, процесу, вимір такої оцінки [329].

О. Степанов та М. Фіцула дають визначення критеріям ефективності педагогічного процесу як показникам, що виражають рівень вихованості учнів [339].

І. Зязюн виділяє такі критерії майстерності педагога: доцільність (за спрямованістю); продуктивність (за результатами); діалогічність (характер взаємовідносин з усіма учасниками навчально-виховного процесу); оптимальність (у виборі засобів); творчість (за змістом діяльності) [267].

Питанню визначення критеріїв сформованості професійно-ціннісних орієнтацій присвячені публікації багатьох науково-педагогічних працівників. Серед останніх публікацій варто відзначити роботу О. Олексюк, у якій при дослідженні формування духовного потенціалу студентської молоді у процесі професійної підготовки виділено три групи критеріїв: афективні (характеризують емоційно-вольовий характер духовного потенціалу), нормативно-регулятивні, поведінкові (спрямовані на оцінку рівня сформованих професійних умінь та характер творчої самореалізації), які

об'єднані низкою показників і проєктують закономірності психічних процесів сприйняття та творчої діяльності [250].

Для нашої роботи цінним є те, що К. Кабріль теж виділяє три групи критеріїв, продовжуючи дослідження за афективними, нормативно-регулятивними, поведінковими критеріями, виділеними О. Олексюк [135].

Доповнює попереднє дослідження І. Улицька, узагальнюючи результати сучасних наукових досліджень, демонструє три групи критеріїв і показників сформованості морально-вольових якостей майбутніх фахівців: когнітивний (виявляється у наявності теоретичних знань про моральні якості, принципи, наявність чіткого уявлення про ідеал моральної особистості), мотиваційно-ціннісний (проявляється в мотивах, потребах, цінностях, завдяки яким підтримується прагнення особистості до формування моральних якостей, які потрібні у майбутній професійній діяльності), поведінковий (виражається в застосуванні набутих знань про моральні якості і виявляється в особистих вчинках майбутнього професіонала) [356].

Цікавим є поділ Куева Давіла Луїс Сократес: під час дослідження сформованості рефлексивної компетентності майбутніх учителів музики науковець виділяє більше критеріїв: зацікавленість професійною діяльністю; розвиненість рефлексивно-корекційної діяльності; музично-теоретична та методична обізнаність; емоційно-оцінне ставлення до майбутньої професійної діяльності; оволодіння музично-педагогічними знаннями, вміннями, що охоплюють предметні компетенції; розвиненість рефлексивно-корекційної діяльності майбутніх учителів музики. Дослідник наводить також уточнений другий ряд критеріїв у своїй дисертації: спонукальний критерій (аксіологічний компонент), емоційно-оцінний критерій, змістово-процесуальний критерій (когнітивно-операційний компонент), корегувальний критерій (рефлексивно-корекційний компонент) [171].

Л. Беземчук визначає такі критерії сформованості професійної компетентності викладача музичного мистецтва: успішність за результатами методико-практичної та методологічної підготовки; рівень володіння

базовими професійними вміннями; усвідомлення себе викладачем; розвиток професійного мислення та самоорганізації [28].

Доречною для наукового пошуку є градація Т. Скрябіної, яка у своїй дисертації під час визначення підходів до діагностування стану ціннісної системи майбутніх фахівців виділила три критерії: аксіологічно-гностичний (характеризує рівень оволодіння соціально-гуманітарними знаннями про гуманістичні цінності, засоби реалізації ціннісної парадигми, про механізми їх розуміння та оцінювання); змістовно-інструментальний (визначає стиль оволодіння цінностями як засобами моделювання поведінки, вміння коригувати відповідно до власних оцінок ситуації свої дії, змінюючи мотиваційну систему пізнавально-розвивальної діяльності); комунікативно-перцептивний (характеризує ціннісну свідомість та самосвідомість майбутніх фахівців, ступінь сформованості ціннісно-оцінних та емоційних ставлень щодо ціннісних орієнтацій, розвиток емпатії, рефлексії, перцептивних здібностей) [325].

У дисертації О. Золотарьової виділено чотири критерії ступеню формування у студентів ціннісних орієнтацій у процесі виховної роботи вищого закладу освіти, які, на нашу думку, дають змогу найбільш повно здійснити діагностику: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний [125].

Тієї ж структури поділу критеріїв дотримується і К. Гордєєва у своєму дослідженні для оцінки сформованості професійних цінностей у майбутніх фахівців, вона користується пізнавальним, практично-діяльнісним, мотиваційним критерієм, виділяючи у межах кожного високий, середній та низький рівень [82].

В. Демиденко, визначаючи рівень сформованості гуманістичного типу світогляду, пропонує користуватись трьома найпростішими: високим, середнім, низьким, детально описуючи вимоги до високого: «Уміння давати моральну та естетичну оцінку конкретній події, факту навколишнього світу, своєму вчинку; уміння порівнювати й узагальнювати різні точки зору на той

самий життєвий факт, формувати на цій основі свою думку; у сприйманні явищ, що мають конфліктуючі властивості, уміння їх диференціювати; уміння співвідносити власні почуття, висловлення та вчинки з інтересами інших людей; володіння основними світоглядними поняттями – словесною характеристикою джерела емоційного переживання» [92, с. 77].

Зазначені вище критерії спрямовані на визначення рівня сформованості різних аспектів особистісних якостей, умінь, переконань, принципів. Неможливо за одним критерієм кількісно і якісно виміряти зміни, які відбуваються у процесі формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, тому у нашому дослідженні виділено кілька критеріїв. *Звужуючи кількість критеріїв до тих, що найбільш вичерпно визначають стан сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, ми обрали когнітивний, мотиваційний, діяльнісний та рефлексивний критерії.*

Першим критерієм оцінки сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу є *когнітивний критерій*. Цей критерій передбачав визначення у студентів рівня інформованості, розуміння сутності цінностей, виявлення наявності знань, умінь, навичок про професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів музики. Когнітивний критерій відображає уміння і бажання привласнювати цінності, осмислювати явища, процеси, здійснювати правильний вибір; сутність та способи підвищення власного рівня ціннісної компетентності, здатність до систематизації та узагальнення знань.

Другим критерієм стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено *мотиваційний критерій*. За допомогою мотиваційного критерію визначається самооцінка студентами власних професійно-ціннісних

орієнтацій, мотивація до вдосконалення ціннісної сфери особистості. Цей критерій передбачав з'ясування наявності мотивації до формування професійно-ціннісних орієнтацій під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, з'ясування емоційного ставлення до інтеріоризації у структуру особистості таких професійно-ціннісних орієнтацій: патріотизм, емпатія, комунікативність, креативність, біоетика; розуміння необхідності названих ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва; переконання у пріоритетності названих професійно-ціннісних орієнтацій у спрямованості особистості майбутнього вчителя школи мистецтв.

Третім критерієм оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено **діяльнісний критерій**. Цей критерій передбачав з'ясування системності та комплексності в самооцінці професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, їхнє прагнення до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку. Діяльнісний критерій орієнтує на творче освоєння дійсності, ціннісний вибір варіантів поведінки у навчально-виховній діяльності; він є показником ціннісної сфери особистості, який зорієнтований на формування практичних навичок, що виявляються в умінні коректувати аморальні варіанти вибору поведінки, проявляти у практиці міжособистісної взаємодії патріотизм, комунікативність, біоетику, креативність, емпатію.

Четвертим критерієм оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено **рефлексивний критерій**. Цей критерій передбачав з'ясування ступеню володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів у особистому аксіовимірі. Критерій спрямований на з'ясування ступеню усвідомлення і розуміння вчинків особистості, емоційно-вольових станів

внутрішнього світу, почуттів, переживань, вибору ціннісних орієнтацій для керування професійною навчально-виховною діяльністю майбутнього педагога-музиканта.

Для кожного визначеного нами критерію оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва треба з'ясувати показники.

Показниками когнітивного критерію є:

- наявність знань про структуру, ієрархію, тлумачення, класифікацію, методи формування професійно-ціннісних орієнтацій особистості;
- рівень сформованості знань про патріотизм, комунікативність, емпатію, біоетику, креативність у структурі професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва;
- розуміння обов'язковості наявності ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності);

Показниками мотиваційного критерію є:

- прагнення до оволодіння знаннями, уміннями, навичками з аксіосфери майбутніх учителів музичного мистецтва;
- упевненість у пріоритетності визначених ціннісних орієнтацій у структурі спрямованості особистості майбутнього вчителя школи мистецтв;
- гуманістична спрямованість.

Показниками діяльнісного критерію є:

- сформованість професійно-ціннісних орієнтацій, що знаходяться у колі нашого дослідження, у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу;
- систематичність самооцінки навчально-виховної фахової діяльності майбутніми вчителями музичного мистецтва;
- сформованість практичних аксіовмінь та здатність креативно інтеріоризувати моральні цінності до складу особистої ціннісної сфери.

Показниками рефлексивного критерію є:

- здатність до музично-педагогічної рефлексії;
- здатність до самопізнання, самоспостереження, самоаналізу, самонавіювання, самопереконання, самоідентифікації;
- уміння адекватно і об'єктивно оцінювати якість своєї професійно-педагогічної діяльності.

У науково-педагогічних дослідженнях зустрічаються різні підходи до визначення критеріїв, градації рівнів та показників професійно-ціннісних орієнтацій. У них відображено досить умовний характер розподілу компонентів, оскільки і порівняння з можливим еталоном дослідження має умовний характер, бо часто спирається на припущення. У таблиці 1.4 ми надаємо узагальнену характеристику критеріїв, рівнів та показників сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.

Таблиця 1.4

**Критерії оцінки стану сформованості ціннісних орієнтацій
майбутніх учителів музичного мистецтва**

Крите рії	Рівні	Показники
1	2	4
Когнітивний	Високий	Високий поріг знань про структуру, ієрархію, тлумачення, класифікацію, методи формування професійно-ціннісних орієнтацій, умінь, навичок; високий рівень сформованості патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності у структурі професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; висока активність пошуку шляхів ціннісного розвитку
	Середній	Достатній поріг знань про структуру, ієрархію, тлумачення, класифікацію, методи формування професійно-ціннісних орієнтацій, умінь, навичок; достатній рівень сформованості патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності у структурі професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; достатня активність пошуку шляхів ціннісного розвитку

	Низький	Незначний поріг знань про структуру, ієрархію, тлумачення, класифікацію, методи формування професійно-ціннісних орієнтацій, умінь, навичок; низький рівень сформованості патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності у структурі професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; низька активність пошуку шляхів ціннісного розвитку
Мотиваційний	Високий	Високий поріг мотивації до оволодіння знаннями, уміннями, навичками з аксіосфери майбутніх учителів музичного мистецтва; високий поріг розуміння обов'язковості наявності ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності); високий поріг впевненості у пріоритетності визначених професійно-ціннісних орієнтацій, що входять до складу спрямованості особистості майбутнього вчителя школи мистецтв; високий поріг гуманістичної спрямованості
	Середній	Достатній поріг мотивації до оволодіння знаннями, уміннями, навичками з аксіосфери майбутніх учителів музичного мистецтва; достатній поріг розуміння обов'язковості наявності ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності); достатній поріг впевненості у пріоритетності визначених професійно-ціннісних орієнтацій, що входять до складу спрямованості особистості майбутнього вчителя школи мистецтв; достатній поріг гуманістичної спрямованості
	Низький	Незначний поріг мотивації до оволодіння знаннями, уміннями, навичками з аксіосфери майбутніх учителів музичного мистецтва; незначний поріг розуміння обов'язковості наявності ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності); незначний поріг впевненості у пріоритетності визначених професійно-ціннісних орієнтацій, що входять до складу спрямованості особистості майбутнього вчителя школи мистецтв; незначний поріг гуманістичної спрямованості

Діяльнісний	Високий	Високий поріг сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, комунікативності, біоетики, емпатії, креативності) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; сформованості практичних аксіовмінь; висока систематичність самооцінки навчально-виховної фахової діяльності майбутніми вчителями музичного мистецтва; висока здатність креативно інтеріоризувати моральні цінності до складу особистої ціннісної сфери
	Середній	Достатній поріг сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, комунікативності, біоетики, емпатії, креативності) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; сформованості практичних аксіовмінь; достатня систематичність самооцінки навчально-виховної фахової діяльності майбутніми вчителями музичного мистецтва; достатня здатність креативно інтеріоризувати моральні цінності до складу особистої ціннісної сфери
	Низький	Незначний поріг сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, комунікативності, біоетики, емпатії, креативності) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; сформованості практичних аксіовмінь; низька систематичність самооцінки навчально-виховної фахової діяльності майбутніми вчителями музичного мистецтва; незначна здатність креативно інтеріоризувати моральні цінності до складу особистої ціннісної сфери
Рефлексивний	Високий	Високий поріг здатності до музично-педагогічної та особистісної рефлексії; високі здібності до самопізнання, самопостереження, самоаналізу, самонавіювання, самопереконавання, самоідентифікації; висока об'єктивність у оцінці якості власної професійно-педагогічної діяльності
	Середній	Достатній поріг здатності до музично-педагогічної та особистісної рефлексії; достатні здібності до самопізнання, самопостереження, самоаналізу, самонавіювання, самопереконавання, самоідентифікації; достатня об'єктивність у оцінці якості власної професійно-педагогічної діяльності
	Низький	Незначний поріг здатності до музично-педагогічної та особистісної рефлексії; незначні здібності до самопізнання, самопостереження, самоаналізу, самонавіювання, самопереконавання, самоідентифікації; сумнівна об'єктивність у оцінці якості власної професійно-педагогічної діяльності

Для оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва використовується триступенева градація. Узагальнюючи наукові підходи до визначення якісних рівнів сформованості професійно-ціннісних орієнтацій, сучасні науковці у галузі професійної освіти обґрунтовують їх так: низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій студентів передбачає пасивно-споглядалське пізнання студентами ціннісного світу, де студентство постає лише як реципієнт знань про духовність, моральність, гуманізм; середній рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у студентів характеризується активно-ситуативним пізнанням професійно-ціннісних орієнтацій, що виявляється в бажанні долучитися до духовно-морального пізнання, але таке пізнання має несистемний хаотичний характер; високий рівень сформованості свідчить про активно-регулярне пізнання студентами професійно-ціннісних орієнтацій, процес пізнання має системний та усвідомлений характер; процесу властиве активне, оптимальне співвідношення пізнавального інтересу, особистісних сил, потенційних можливостей та завдань особистісного ціннісного зростання; рівню самоактуалізації притаманна внутрішня свобода, автономність, аутосимпатія; висока якість процесів аксіологічного зростання студентів [82], [125], [171], [324], [385].

Розроблена критеріальна система дослідження (визначення компонентів, критеріїв, рівнів, показників сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу) стала тим базисом дослідження, який зробив можливим проведення подальшого наукового пошуку, а саме: констатувального етапу експерименту. Під час діагностики ми задіяли 300 студентів, які були поділені на дві групи: контрольну й експериментальну (по 150 респондентів у кожній).

В експерименті брали участь студенти I-II курсів коледжів мистецтв музичних спеціальностей різних предметно-циклових комісій: «Фортепіано»,

«Народні інструменти», «Оркестрові струнні інструменти», «Оркестрові духові та ударні інструменти», «Хорове диригування», «Естрадний спів», «Теорія музики». Участь студентів різних предметно-циклових комісій створювала однорідність вибірки та підвищувала рівень об'єктивності оцінки.

Завдання констатувального етапу нашого дослідження передбачало визначення стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі. При формуванні експериментальної та контрольної груп ми виходили з таких позицій, як і сучасні науково-педагогічні працівники:

- кількість студентів в експериментальній групі (ЕГ) має дорівнювати кількості студентів у контрольній групі (КГ);
- на початку констатувального експерименту експериментальна та контрольна групи мають відрізнятися несуттєво [125], тобто містити приблизно однакову процентну кількість студентів різних музичних предметно-циклових комісій.

Діагностика стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу здійснювалась нами за допомогою наступної групи методів психолого-педагогічної науки, описаних у науково-дослідних роботах [125], [255], [256], [339]:

1. *Метод спостереження.* Застосовано в межах первинного збору інформації про цінності студентів коледжів мистецтв. Метод реалізовувався систематично у процесі проведення експериментальної роботи, здійснення навчально-виховного процесу під час викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу, у позааудиторній роботі.
2. *Аналіз документації (робочі журнали з дисциплін соціально-гуманітарного циклу).* Цей метод використано для з'ясування якості успішності навчання з дисциплін соціально-гуманітарного циклу, до категоріального апарату яких входять аксіологічні дефініції.

3. *Метод бесіди (інтерв'ю)*. Використано для виявлення та уточнення точки зору студентів коледжів мистецтв (майбутніх учителів музичного мистецтва) на сутність аксіологічної свідомості (ієрархію цінностей, місце у цій структурі досліджуваних нами професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, комунікативності, біоетики, креативності, емпатії) та їх тлумачення, розуміння важливості вказаних ціннісних орієнтацій для майбутньої професійної діяльності учителя музичного мистецтва).
4. *Анкетування*. Використання цього методу дало можливість дослідити потрібну нам кількість респондентів і здійснити констатувальний та контрольний експерименти. Анкетування використано для з'ясування основних емпіричних показників сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (отриманий матеріал зазнав статистичного опрацювання і аналізу).
5. *Метод психодіагностичних тестів*. Застосовано для отримання кількісно-якісних показників професійно-ціннісних орієнтацій та рівня рефлексії студентів коледжів мистецтв. Під час проведення психодіагностичного дослідження дотримано логічності психодіагностичних тестових завдань, стандартизації, валідності інструменту виміру, системи оцінювання та інтерпретації отриманих результатів, регламентації процесу дослідження.

Під час використання анкетування та методу психодіагностичних тестів точність результатів забезпечувалась такими факторами:

- анонімність і особиста згода на дослідження;
- відкритість та відвертість респондентів (зумовлено попереднім фактором);
- помірне зниження ефекту «професійної бажаності» (опитувальники не містили підказок щодо пріоритетності варіантів відповідей);
- об'єктивність кінцевого результату (зумовлено попередніми трьома факторами);

- опосередковане зацікавлення респондентів незвичним методом роботи та прагненням до самоідентифікації.

Відповідно до першого критерію оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва на тлі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу – *когнітивного* – ми з'ясували рівень знань, умінь і навичок майбутніх учителів музичного мистецтва у сфері професійно-ціннісних орієнтацій, а саме: патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності.

У процесі дослідження було використано метод аналізу документації – робочих журналів коледжів мистецтв – з тих предметів соціально-гуманітарного циклу, до навчальних програм з яких у межах вимог до знань студентів входить частина аксіологічного понятійного апарату. Для нашого дослідження важливими є такі дисципліни соціально-гуманітарного циклу: «Основи філософських знань», «Педагогіка і психологія», «Основи екології». Згідно з визначеними нами критеріями ми не брали до уваги рівень успішності «низький» за критеріями оцінювання знань з кожної дисципліни, оскільки замість нього аналізували «середній», який не входить до якості успішності, а замість рівня «середній» проаналізовано «достатній» (за 12-бальною або 5-бальною шкалою оцінювання). Отримані результати дали змогу побудувати таблицю (див. табл. 1.5)

Отже, отримані дані свідчать про переважно середній поріг знань, умінь, навичок із зазначених соціально-гуманітарних дисциплін.

У процесі дослідження було використано тест «Перевір себе» (розробник Н. Педченко) [270, с.103], розширений нами (збільшено кількість питань) згідно з метою дослідження, спрямований на оцінку знання термінології та тлумачення понять, з'ясування рівня духовності (додаток Е).

Унаслідок співвіднесення отриманих нами даних з показниками було розроблено діаграму (див. рис. 1.1)

**Рівень успішності студентів коледжів мистецтв з предметів
соціально-гуманітарного циклу (констатувальний етап експерименту)**

Рівні та показники	Контрольна група 150 осіб						Експериментальна група 150 осіб					
	ОФЗ		ПіП		Основи екології		ОФЗ		ПіП		Основи екології	
	%	КО	%	КО	%	КО	%	КО	%	КО	%	КО
Високий	10	15	35	53	13	20	12	18	32	48	14	21
Середній	65	98	43	65	54	81	63	95	47	71	52	78
Низький	25	37	22	32	33	49	25	37	21	31	34	51

Тест містив низку запитань з трьома варіантами відповідей, що перевіряли знання студентами таких дефініцій: «духовність», «духовна людина», «ідеал», «духовні потреби», «патріотизм», «комунікативність», «емпатія», «ціннісні орієнтації», «біоетика», «креативність». Під час опрацювання варіантів відповідей студентів коледжів мистецтв було виявлено, що студенти як КГ, так і ЕГ переважно мають низький рівень знань, умінь і навичок стосовно цінностей та ціннісних орієнтацій, які необхідні їм у подальшій професійній музично-педагогічній діяльності.

Оброблені відповідно до ключа результати тесту дали змогу побудувати таблицю (див. табл. 1.6).

Отже, отримані дані свідчать про низькій поріг знань, умінь і навичок у сфері ціннісних орієнтацій та професійно-ціннісної грамотності майбутніх учителів музичного мистецтва шкіл естетичного виховання.

Для оцінки сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, креативності, емпатії, комунікативності, біоетики) майбутніх учителів музичного мистецтва згідно з другим – *мотиваційним* – критерієм ми використали адаптовану методику В. Ядова (Н. Кузьміної) [394],

Діагностика знань, умінь, навичок у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (констатувальний етап експерименту)

Рівні та показники	Контрольна група 150 осіб		Експериментальна група 150 осіб	
	%	Кількість осіб	%	Кількість осіб
Високий	10,6	16	11,3	17
Середній	40,2	60	43,4	65
Низький	49,2	74	45,3	68

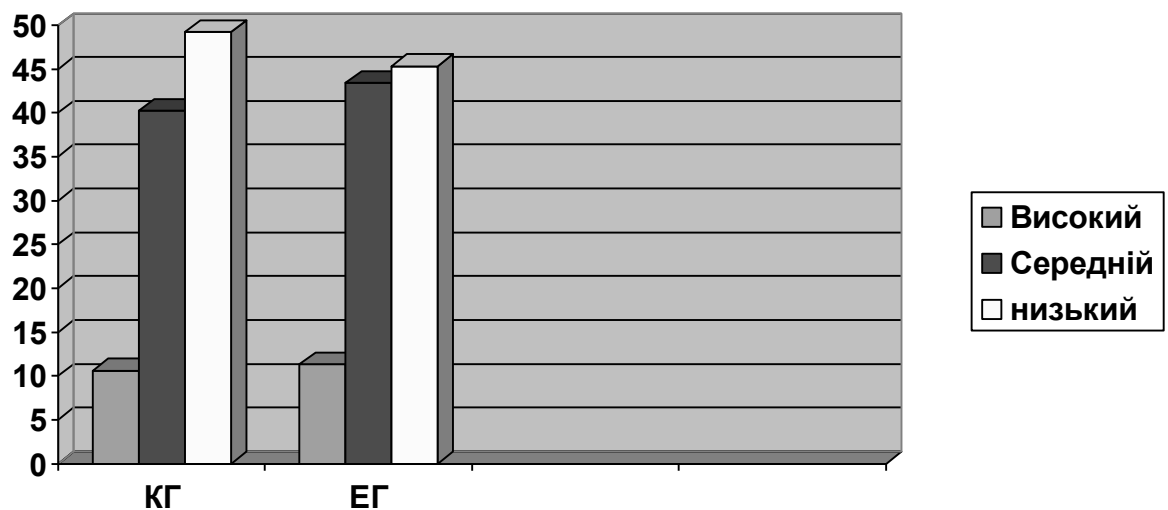

Рис. 1.1. Співвіднесення стану сформованості знань, умінь і навичок у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (констатувальний етап експерименту)

а також методику виявлення комунікативних та організаторських схильностей (КОС-2), адаптовану Л. Столяренко [256]. Перша методика передбачала вирахування індексу задоволеності майбутніх учителів музичного мистецтва процесом музично-педагогічної діяльності та формуванням професійно-ціннісних орієнтацій відповідно до формули:

$$J = \frac{a|+1|+b|+0.5|+c|0|+d|-0.5|+e|-1|}{N},$$

де N – число респондентів;

a – індекс зацікавленості;

b – кількість студентів швидше зацікавлених, ніж ні;

c – кількість студентів, яким байдуже;

d – кількість студентів швидше незацікавлених музично-педагогічною діяльністю;

e – кількість студентів зовсім незацікавлених;

l – кількість студентів, які мають невизначену позицію.

Зауважимо, що відповідно до цієї методики рівень задоволеності студентів змінюється від -1 до $+1$.

Для здійснення методики дослідження студентам були запропоновані такі запитання:

1. Чи подобається вам займатись музично-педагогічною діяльністю?
2. Чи вважаєте ви проблему формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва актуальною на сучасному етапі розвитку музично-педагогічної науки?
3. Чи вважаєте ви важливими у структурі професійно-ціннісних орієнтацій педагога-музиканта патріотизм, комунікативність, емпатію, креативність, біоетику?

Отримані дані та результати розрахунків (згідно із зазначеною вище формулою) відображені нами у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Загальний індекс задоволеності процесом музично-педагогічної діяльності та формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва

Питання анкети	Кількість респондентів							Індекс задоволеності
	Загальна	a	b	c	d	e	l	
1	300	99	126	39	24	12	0	0,46
2	300	201	51	48	0	0	0	0,75
3	300	63	0	63	39	75	63	-0,11

Отже, відповідаючи на перше запитання «Чи подобається вам займатись музично-педагогічною діяльністю?», зацікавлення виявили 33% респондентів; швидше зацікавленими, ніж незацікавленими – 42% респондентів; байдужість виявили 13%; кількість студентів швидше незацікавлених музично-педагогічною діяльністю сягнула 8%; зовсім незацікавленими виявились 4%; студентів з невизначеною позицією не було. З таблиці 1.7 видно, що позитивну динаміку зацікавлення виявили 75% опитаних, натомість індиверентну або негативну динаміку проявили 25% респондентів. Отже, такі результати не є достатніми для успішної мотивації здійснення музично-педагогічної діяльності, причинами чого може бути недостатня увага викладачів соціально-гуманітарного циклу, керівників навчальних груп, викладачів з фаху до організації навчально-виховного процесу.

Відповідаючи на друге запитання «Чи вважаєте ви проблему формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва актуальною на сучасному етапі розвитку музично-педагогічної науки?», студенти виявили значно більший рівень зацікавлення: зацікавленими виявились 67%; швидше зацікавленими, ніж незацікавленими – 17%; байдуже ставлення засвідчили 16%. Проте такі відсотки все одно свідчать про досить низький рівень зацікавленості майбутніх учителів музичного мистецтва у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій.

Третє питання мало на меті уточнення ставлення студентів до формування професійно-ціннісних орієнтацій, визначених нами у підрозділі 1.2 як пріоритетних для майбутнього музиканта-педагога. Відповідаючи на питання «Чи вважаєте ви важливими у структурі професійно-ціннісних орієнтацій педагога-музиканта патріотизм, комунікативність, емпатію, креативність, біоетику?», зацікавлення засвідчили 21% студентів; байдужість – 21% опитаних; швидше незацікавленими ніж зацікавленими виявились 13% респондентів; зовсім незацікавленими – 25% опитаних; респонденти, що мали невизначену позицію, склали 21%.

Згідно з отриманими даними майбутні вчителі музичного мистецтва хоча і виявляють певний відсоток зацікавлення у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій, але не мають достатньої мотивації до формування таких ціннісних орієнтацій, як комунікативність, біоетика, емпатія, креативність, патріотизм.

Особливо гостро (за результатами спостереження) постає потреба формування комунікативності у майбутніх педагогів-музикантів, які через пріоритет практичних методів у навчально-виховній роботі мають низькі комунікативні педагогічні здібності. Для дослідження комунікативних та організаторських схильностей майбутніх учителів музичного мистецтва ми використали методику КОС-2, адаптовану Л. Столяренко [256, с. 629]. Анкета складається з 40 запитань, що вимагають лаконічної відповіді (так / ні). Ключ до анкети побудований на співпадинні позитивних та негативних відповідей на певні запитання та прикінцевий облік суми співпадинь. Одна зі шкал передбачає визначення рівня комунікативних схильностей, а друга – рівня організаторських. Максимальне значення співпадинь за кожною шкалою дорівнює «20». За визначеними нами показниками і критеріями ми унаочнили отримані результати у таблиці (див. табл. 1.8).

Таблиця 1.8

Результати діагностики комунікативних, організаторських схильностей майбутніх учителів музичного мистецтва (констатувальний етап експерименту)

Рівні та показники	Контрольна група 150 осіб				Експериментальна група 150 осіб			
	Комунікативні схильності		Організаторські схильності		Комунікативні схильності		Організаторські схильності	
	%	КО	%	КО	%	КО	%	КО
Високий (14-20)	17	26	13	18	16	24	14	21
Середній (7-13)	46	69	49	74	43	65	47	71
Низький (0-6)	37	55	38	58	41	61	40	58

У процесі опрацювання відповідей було виявлено незначну різницю у процентному співвіднесенні результатів респондентів КГ та ЕГ, а загальна тенденція тяжіла до таких показників: комунікативні схильності середнього та низького рівнів проявляють $\approx 83\%$ опитаних, високого відповідно $\approx 17\%$; організаторські схильності середнього та низького рівнів проявляють $\approx 84\%$ опитаних, високого відповідно $\approx 16\%$ респондентів.

Перевага низького та середнього рівня комунікативних та організаторських схильностей на констатувальному етапі експерименту свідчить про недостатньо якісну навчально-виховну роботу у коледжах мистецтв, спрямовану на набуття студентами відповідної мотивації до формування професійно-ціннісної орієнтації «комунікативність», непропорційне використання методів практичного навчання порівняно зі словесно-логічними у процесі вивчення предметів професійної підготовки і потребує акцентування на застосуванні словесних методів у циклі дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Відповідно до отриманих показників комунікативних схильностей у результаті їх співвіднесення було розроблено діаграму (див. рис. 1.2)

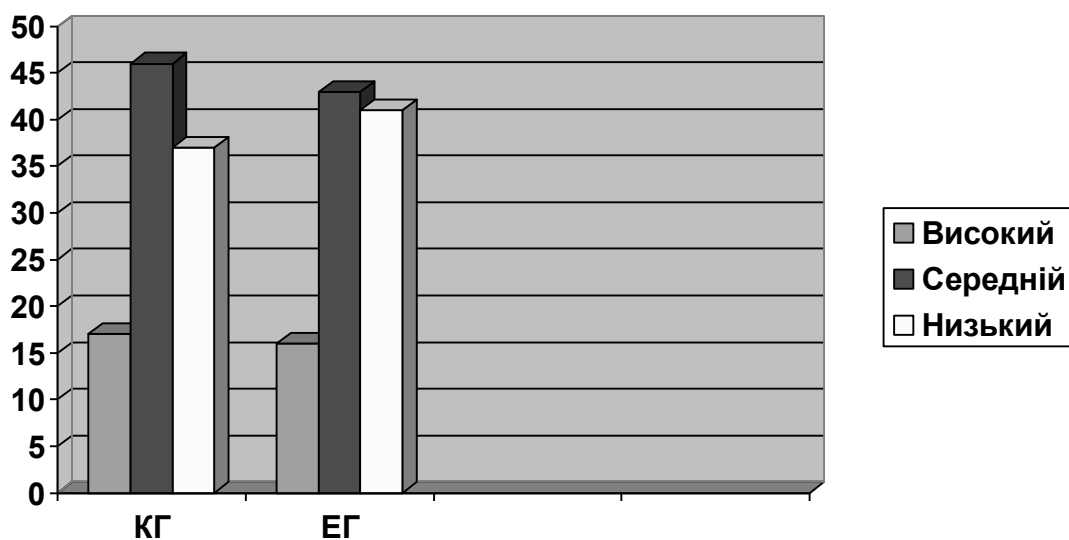

Рис. 1.2. Співвіднесення мотивації до комунікативних схильностей майбутніх учителів музичного мистецтва (констатувальний етап експерименту)

Третім критерієм оцінки сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу було визначено *діяльнісний*. Згідно з цим критерієм ми перевіряли вміння студентів співвідносити теоретичні знання з практичною діяльністю шляхом написання творчих робіт (власних висловлювань, есе, нарисів).

Для цього нами було розроблено перелік тем для написання творчих робіт (див. додаток Ж). Студентам КГ та ЕГ серед інших тем було запропоновано такі:

1. Біоетика як ідея діяльності будь-якого педагога.
2. Роль емпатії у педагогічній взаємодії педагога-музиканта та учня.
3. Роль педагога-музиканта у вихованні патріотизму вихованця.
4. Комунікативність як орієнтація на вербальну взаємодію.
5. Креативність як візитка учителя музичного мистецтва.

Не менш значущим для нашого експерименту було використання діагностики здатності до емпатії за питальником А. Мехрабієна та Н. Епштейна, адаптованої Л. Столяренко [256, с. 671]. Питальник містить 33 питання, що вимагають лаконічної відповіді (так / ні). Ключ побудований на підрахуванні кількості співпадінь позитивних та негативних та аналізі його за шкалою з'ясування рівня емпатичних тенденцій (окремої для юнаків та юнок). Отримані дані дали змогу за шкалою Н. Епштейна узагальнити результати у таблиці (див. табл. 1.9).

Настільки низький показник рівня емпатичних тенденцій майбутніх учителів музичного мистецтва свідчить про нерозуміння студентами ролі емпатії у структурі особистості педагога-музиканта; орієнтацію переважно на виконавську діяльність, а не музично-педагогічну; відсутність навичок застосування у практичній діяльності навичок комунікативно-емпатійної взаємодії з учнем. Дані, отримані завдяки діагностиці за методикою А. Мехрабієна та Н. Епштейна, дали змогу побудувати діаграму (див. рис. 1.3)

**Діагностика рівня емпатичних тенденцій майбутніх учителів
музичного мистецтва за методикою А. Мехрабієна та Н. Епштейна
(констатувальний етап експерименту)**

Рівні і показники	Контрольна група 150 осіб		Експериментальна група 150 осіб	
	%	КО	%	КО
Високий	6	9	8	12
Середній	62	93	65	90
Низький	32	48	32	48

Для оцінки сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу за *рефлексивним* критерієм ми використали метод ранжування із обчисленням коефіцієнту рангової кореляції Ч. Спірмена. Метод був застосований для з'ясування рівня самооцінки майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки рефлексія є обов'язковою складовою педагогічної техніки педагога-музиканта.

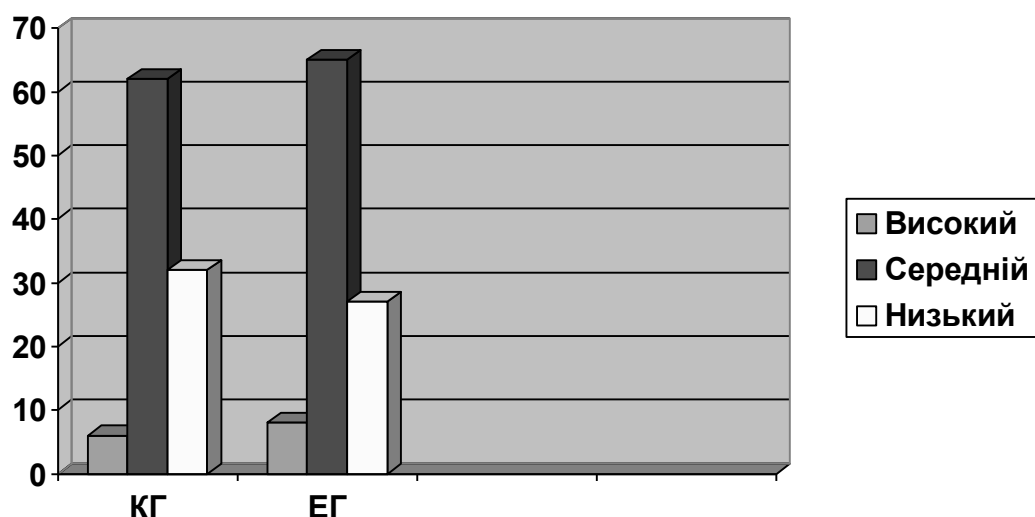

Рис. 1.3. Співвіднесення рівня емпатичних тенденцій майбутніх учителів музичного мистецтва (констатувальний етап експерименту)

Перелік властивостей, які необхідно було проранжувати, містив 20 найменувань, серед яких були і ті професійно-ціннісні орієнтації, які ми визначили важливими для нашого дослідження: охайність, *емпатія*, *креативність*, наполегливість, розум, чесність, *патріотизм*, самостійність, *біоетика*, *комунікативність*, гідність, сумлінність, байдужість, лінь, зухвалість, боягузтво, жадібність, підозрілість, егоїзм, нахальство. Методика передбачала дволінійне ранжування: 1 – ранжування за принципом «Ідеал», 2 – ранжування за принципом «Наявність у мене». Коефіцієнт рангової кореляції Ч. Спірмена обчислювався за формулою:

$$r = 1 - \frac{6 \cdot \sum D_i^2}{n^2 \cdot (n-1)}, \text{ де}$$

$D_i = R_{i1} - R_{i2}$ (R_{i1} – це номер рангу у стовпчику «Ідеал», R_{i2} – номер рангу у стовпчику «Наявність у мені»);

n – кількість властивостей для ранжування (за методикою їх 20).

Психодіагностична шкала розшифрування передбачає основну трирівневу градацію (неадекватно низький – $r = -0,2-0$; адекватний – $r = 0-0,8$; неадекватно високий – $r \geq 0,8$), а в межах адекватного показника виділено ще 5 ступенів: адекватний низький $r = 0 - 0,2$; адекватний нижче середнього $r = 0,21 - 0,3$; адекватний середній $r = 0,31 - 0,5$; адекватний вище середнього $r = 0,51 - 0,65$; адекватний високий $r = 0,66 - 0,8$. До оптимальної самооцінки належать такі результати: високий, вище середнього рівня, середній рівень. До неоптимальної самооцінки автори методики відносять такі результати: низький, нижче середнього, неадекватно низький, неадекватно високий. Адаптувавши отримані коефіцієнти рангової кореляції після обробки даних ранжування, ми узагальнили їх у таблиці (див. табл. 1.10).

До високого (оптимального) рівня самооцінки за розробленими нами критеріями ми віднесли відповіді з коефіцієнтом рангової кореляції від 0,31 до 0,8; до середнього рівня – відповіді з коефіцієнтом рангової кореляції від 0 до 0,3; до низького (неадекватного низького та неадекватного високого) – відповіді з коефіцієнтом рангової кореляції ≤ 0 та $\geq 0,8$.

Діагностика рівня самооцінки майбутніх учителів музичного мистецтва за коефіцієнтом рангової кореляції Ч. Спірмена

Рівні та показники	Контрольна група 150 осіб		Експериментальна група 150 осіб	
	%	КО	%	КО
Високий	62,2	93	61	91
Середній	2,7	4	4,4	7
Низький	35,1	53	34,6	52

Оптимальний рівень самооцінки, побудованої на рефлексії, продемонстрували 62,2% студентів КГ та 61% студентів ЕГ; середній рівень – 2,7% опитаних КГ та 4,4% опитаних ЕГ; неадекватно низький та неадекватно високий – 35,1% респондентів КГ та 34,6% респондентів ЕГ. Отримані дані були нами співвіднесені. Згідно з показниками розроблено діаграму (див. рис. 1.4).

Рис. 1.4. Співвіднесення рівня самооцінки майбутніх учителів музичного мистецтва за коефіцієнтом рангової кореляції Ч. Спірмена

Унаслідок проведеного констатувального етапу експерименту ми побудували узагальнену таблицю співвіднесення рівнів сформованості

професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (див. табл. 1.11).

Таблиця 1.11

**Діагностика стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій
майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі
(констатувальний етап експерименту)**

Критерії сформованості комунікативності, емпатії, креативності, патріотизму, біоетики	Рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій											
	Високий рівень				Середній рівень				Низький рівень			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	КО	%	КО	%	КО	%	КО	%	КО	%	КО	%
Когнітивний критерій	16	10,6	17	11,3	60	40,2	65	43,4	74	49,2	68	45,3
Мотиваційний критерій	26	17	24	16	69	46	65	43	55	37	61	41
Діяльнісний критерій	9	6	12	8	93	62	98	65	48	32	40	27
Рефлексивний критерій	93	62,2	91	61	4	2,7	7	4,4	53	35,1	52	34,6

Узагальнені дані після проведення констатувального етапу експерименту дали змогу графічно представити розподіл за рівнями сформованості когнітивного (далі ког), мотиваційного (далі – мот), діяльнісного (далі – дія), рефлексивного (далі – реф) критеріїв у експериментальній та контрольній групах на рис. 1.5.

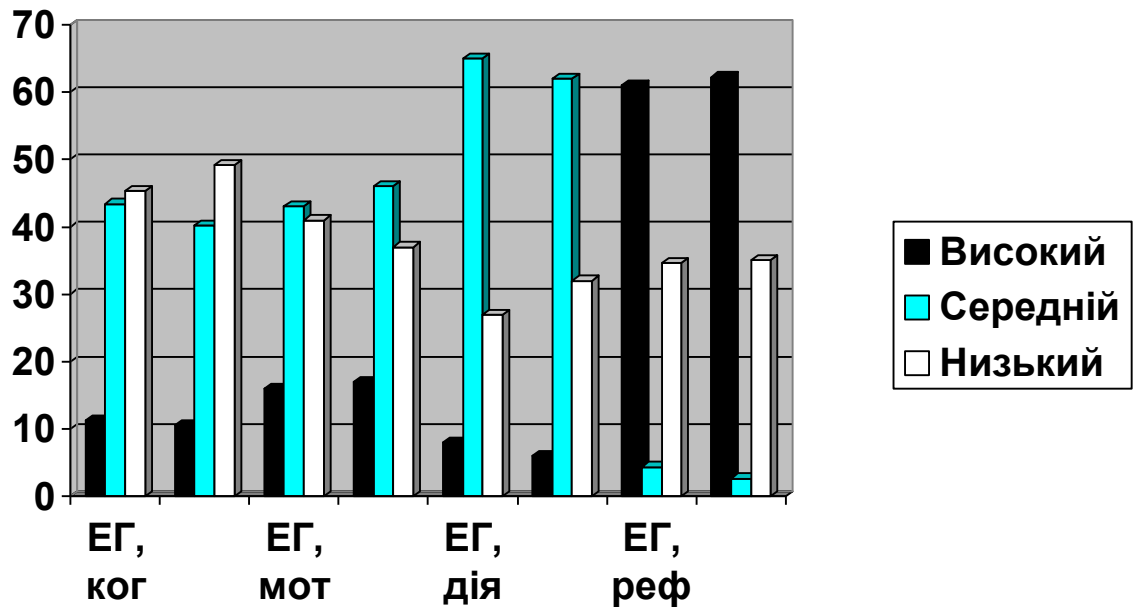

Рис. 1.5. Розподіл за рівнем сформованості критеріїв професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музичного мистецтва (констатувальний етап експерименту)

Отже, здійснена діагностика стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі дала можливість зробити висновки.

У констатувальному етапі експерименту взяли участь студенти Бахмутського коледжу мистецтв ім. І. Карабиця, Маріупольського коледжу мистецтв, Полтавського фахового коледжу мистецтв ім. М. В. Лисенка. Експеримент було проведено серед студентів I-II курсів музичного коледжу, коледжу мистецтв та музичного училища. Експериментом було охоплено 300 студентів.

Було визначено критерії оцінювання професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, а саме: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний. Відповідно до кожного критерію було визначено показники та рівні його сформованості (високий, середній, низький).

У процесі діагностики стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі було використано комплекс методів, а саме:

- для оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (згідно з когнітивним критерієм) було використано метод аналізу документації, адаптований тест Н. Педченко «Перевір себе» для з'ясування рівня знань, умінь, навичок у сфері ціннісних орієнтацій;
- для оцінки рівня мотивації (згідно з мотиваційним критерієм) до набуття професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу ми використали методику В. Ядова, Н. Кузьміної (анкету дослідження стану мотивації до набуття професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу), методику виявлення комунікативних та організаторських схильностей (КОС-2), адаптовану Л. Столяренко;
- для оцінки стану реалізації професійно-ціннісних орієнтацій у практичній діяльності майбутніми учителями музичного мистецтва (згідно з діяльнісним критерієм) було використано метод написання творчих робіт, залучення студентів коледжів до участі у регіональних, всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях психолого-педагогічного спрямування; з майбутніми учителями музичного мистецтва систематично проводились семінари, диспути, бесіди, колоквиуми; також було використано діагностику здатності до емпатії за питальником А. Мехрабієна та Н. Епштейна, адаптовану Л. Столяренко;
- для оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (відповідно до рефлексивного критерію) ми використали метод ранжування із обчисленням коефіцієнту рангової кореляції Ч. Спірмена для діагностики самооцінки студентів коледжів мистецтв.

У процесі констатувального етапу експерименту було виявлено, що студенти як КГ, так і ЕГ (відповідно до когнітивного, мотиваційного, діяльнісного, рефлексивного критеріїв) мають досить низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Це зумовлено тим, що навчально-виховна робота з формування професійно-ціннісних орієнтацій у коледжах мистецтв є не досить ефективною (відсутні спеціальні курси, спрямовані на формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музичного мистецтва), недостатньо актуалізується важливість формування патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності як складових структури професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у складі позааудиторної роботи; аналіз навчальних програм свідчить про відсутність наскрізної мети формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів шкіл мистецтв та обмежену кількість інтерактивної взаємодії у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Зазначене вище зумовлює необхідність розробити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, чому буде присвячено наступний розділ.

Висновки до розділу 1

Отже, у першому розділі дисертаційної роботи ми здійснили ґрунтовне теоретичне вивчення проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу: нами витлумачено категорії «цінності», «професійні цінності», «ціннісні орієнтації», «професіограма вчителя музичного мистецтва» у науковому просторі; з'ясовано сутність і особливості

висвітлення професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у педагогічній літературі; проведено діагностику стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва на сучасному етапі.

Виявлено, що проблема нашого дослідження висвітлювалась у колі філософії, соціології, аксіології, педагогіки, етики. Переважна більшість філософів тлумачить цінності як позитивну значущість тих або інших явищ в системі суспільно-історичної діяльності людини, категорію «цінність» - як поняття, яке характеризує граничні, безумовні основи людського буття.

У результаті теоретичного аналізу філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних уявлень про підходи до характеристики змісту, сутності, структури, формування ціннісних орієнтацій у науковому просторі, а також враховуючи специфіку нашого дослідження, під поняттям «ціннісні орієнтації» розуміємо складне соціально-психологічне утворення, яке визначає спрямованість особистості та загальне ставлення людини до себе, до світу, є регулятором особистісних позицій, поведінки, вчинків. Під поняттям «професійні цінності» розуміємо орієнтири, на основі яких людина обирає, освоює і здійснює професійну діяльність та у яких відбиваються вимоги суспільства і професії у аксіосфері особистості фахівця.

Під дефініцією «феномен» розуміємо тлумачення його як явища, єдиного у своєму роді, узятото в його цілісності, яким у даному випадку виступають професійно-ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музичного мистецтва та їх формування у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Професіограму вчителя музичного мистецтва у контексті нашого дослідження розуміємо як перелік і опис загальних трудових і спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання професійно-педагогічної та виконавської діяльності, у яких знаходять відображення професійно-ціннісні орієнтації фахівця.

Важливим для виділення найважливіших професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва був аналіз посадової інструкції учителя музичного мистецтва. Ми виокремили професійно-ціннісні орієнтації, що потребують першочергового формування у майбутніх педагогів-музикантів: патріотизм, емпатія, креативність, комунікативність, біоетика.

З'ясовано, що під час констатувального етапу експерименту як студенти КГ, так і студенти ЕГ (відповідно до когнітивного, мотиваційного, діяльнісного, рефлексивного критеріїв) мають досить низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Так, відповідно до когнітивного критерію студенти КГ показали такі результати: високий рівень – 10,6%; середній рівень – 40,2%; низький рівень – 49,2%. Згідно з мотиваційним критерієм КГ мала такі показники: високий рівень – 13-17%; середній рівень – 46-49%; низький рівень – 37-38%. Відповідно до діяльнісного критерію студенти КГ продемонстрували такі результати: високий рівень – 6%; середній рівень – 62%; низький рівень – 32%. Згідно з рефлексивним критерієм респонденти КГ виявили: високий рівень – 62,2%; середній рівень – 2,7%; низький рівень – 35,1%. Натомість представники ЕГ показали такі результати згідно з когнітивним критерієм: високий рівень – 11,3%; середній рівень – 43,4%; низький рівень – 45,3%; відповідно до мотиваційного критерію: високий рівень – 14-16%; середній рівень – 43-47%; низький рівень – 41-40%; згідно з діяльнісним критерієм респонденти ЕГ виявили: високий рівень – 8%; середній рівень – 65%; низький рівень – 27%; відповідно до рефлексивного критерію: високий рівень – 61%; середній рівень – 4,4%; низький рівень – 34,6%.

Представлені результати є наслідком таких факторів:

- навчально-виховна робота, спрямована на формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, є

недосконалою, передусім, недостатньо уваги приділено аксіологічній складовій у змісті навчальних дисциплін; відсутні спеціальні курси, які передбачали б оволодіння студентами коледжів знаннями зі сфери формування професійно-ціннісних орієнтацій, їх усвідомлення та впровадження у практичну діяльність;

- методи навчально-виховної діяльності недостатньо орієнтовані на активну взаємодію між студентами та викладачем через використання викладачами циклу соціально-гуманітарних дисциплін коледжів переважно традиційних методів навчання, позбавлених інтерактиву;
- позааудиторна робота студентів коледжів мистецтв не має наскрізної мети щодо формування професійно-ціннісних орієнтацій, важливих для учителя музичного мистецтва сучасної України, а саме: патріотизму, емпатії, біоетики, комунікативності, креативності; вимагає спрямування на формування названих професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів шкіл мистецтв у межах самостійної роботи з предметів соціально-гуманітарного циклу та виховної позаурочної.

Отже, особливої актуальності набуває розробка та теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Розв'язанню цієї проблеми буде присвячений наступний підрозділ нашого дослідження.

Результати цього розділу відображено у публікаціях автора [183], [184], [185], [186], [188], [190], [195], [198], [202], [205], [406].

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

2.1. Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу

У першому розділі дослідження ми розкрили характеристику понять «цінності», «ціннісні орієнтації», «професійні цінності» у науковому просторі, дослідили підходи до формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва як педагогічного феномену в контексті їх професіограми, проаналізували стан сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів-музикантів. Усе перелічене стало для нас базисом, на якому ми розробимо педагогічні умови для ефективного формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Ці умови дозволять засвоїти професійні цінності, знання, навички ціннісної регуляції професійної поведінки, збагатити професійну аксіосферу майбутнього педагога-музиканта, вдосконалити вектор формування я-образу вчителя мистецької школи.

Перед розробкою педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу важливо визначити змістове наповнення дефініції «умови».

У «Словнику української мови» під терміном «умови» в одному зі значень розуміється «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь» [330, с. 441].

У контексті філософського знання, умова найчастіше виступає як відношення предмета до оточення явища, без якого не може існувати предмет [118].

Згідно зі специфікою нашого дослідження, умови ми розглядаємо у контексті дефініції «педагогічні умови», оскільки саме вона є предметом нашого наукового пошуку. Відповідно до цього перейдемо до аналізу поняття «педагогічні умови». Сучасні педагоги-науковці підходять до тлумачення педагогічних умов по-різному.

Так, О. Постильна, узагальнюючи науковий доробок інших педагогів, робить висновок про те, що педагогічні умови є структурною оболонкою педагогічних технологій або педагогічних моделей; наголошує на тому, що завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технологій; що педагогічні умови мають віддзеркалювати вихованість майбутніх учителів як результат процесу формування моральних цінностей і містити передбачені виховною роботою необхідні технологічні компоненти [284].

А. Возняк виділяє такі педагогічні умови формування у молоді ціннісних орієнтацій:

- наступність у навчанні та вихованні;
- розвиток художнього сприйняття, образного мислення, мовної культури;
- послідовний підхід до педагогічного процесу;
- включення у педагогічний процес інтелектуальної, вольової, дієво-практичної сфери особистості;
- характер спрямованості особистості на її цілі та якості як цінності;
- виокремлення молоддю ціннісного змісту у навколишньому середовищі [65].

Також існує погляд на педагогічні умови, з яким ми повністю згодні, як на об'єктивні і суб'єктивні передумови реалізації мети професійної освіти; комплекс організаційних, дидактичних і виховних заходів, реалізація яких

стимулює розвиток інтересу до професійної діяльності у студентів, що дозволить забезпечити високий рівень підготовки фахівців [64].

О. Золотарьова у своїй дисертації розглядає педагогічні умови як сукупність педагогічно доцільних обставин, змістовну характеристику компонентів формування ціннісних орієнтацій студентів [125].

Підсумовуючи викладене, робимо висновок про те, що змістовне наповнення дефініції «педагогічні умови» полягає у такому: ця категорія вказує на зумовленість певного явища тим оточенням, у якому відбувається; зовнішніми та внутрішніми обставинами, що створюються в освітньому середовищі та забезпечують результат певного процесу.

У процесі дослідної роботи ми розробили такі педагогічні умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу:

- **першою педагогічною умовою** є наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, та введення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва»;

- **другою педагогічною умовою** є підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей;

- **третьою педагогічною умовою** є орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що

забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Логіка дослідження вимагає наукового уточнення кожної з названих педагогічних умов.

Перша умова, визначена нами, - це наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва. Основними компонентами оновлення та оптимізації змістового наповнення навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою є навчальний план, навчальні програми та навчально-методичні комплекси дисциплін. Під час обліку відведених у робочому навчальному плані коледжів мистецтв годин для вивчення дисциплін зазначеного циклу нами було виявлено аспекти підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, які потребують, на нашу думку, вдосконалення (див. табл. 2.1).

З перелічених навчальних дисциплін, на нашу думку, найбільший аксіологічний потенціал для процесу формування визначених нами у підрозділі 1.2 професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, емпатія, креативність, комунікативність, біоетика) мають історія України, основи філософських знань, соціологія, основи екології, культурологія, педагогіка і психологія.

Ми вважаємо важливим для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва змістове наповнення предметів соціально-гуманітарної підготовки ціннісною складовою та введення до складу навчального плану таких дисциплін, як «**Етика**» та «**Естетика**», які, на нашу думку, мають непересічне значення для формування таких професійно-ціннісних орієнтацій, як біоетика, емпатія, креативність, комунікативність.

**Розподіл годин для вивчення навчальних дисциплін циклу
соціально-гуманітарної підготовки студентів коледжів мистецтв**

№	Навчальні дисципліни	Заг. кільк.	Кре- дит нац.	Кре- дит ECTS	Ауди- торні год.	Прак тич. год.	С / Р студ.
Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки							
1	Українська мова (за проф. спрямуванням)	54	1	1,5	36	36	18
2	Іноземна мова (за проф. спрямуванням)	189	3,5	5,25	112	112	77
3	Історія України	54	1	1,5	32		22
4	Основи філософських знань	54	1	1,5	32		22
5	Соціологія	54	1	1,5	36		18
6	Економічна теорія	54	1	1,5	32		22
7	Основи правознавства	54	1	1,5	36		18
8	Основи екології	54	1	1,5	32		22
9	Культурологія	54	1	1,5	36	36	18
10	Охорона праці в галузі	54	1	1,5	36	36	18
11	Фізичне виховання	270	5	7,5	104/ 104	104/ 104	62
12	Музична інформатика	54	1	1,5	36	36	18
13	Педагогіка і психологія	108	2	3	72	72	36

До складу предмета «Історія України» бажано додати цикл завдань практично-дослідницького спрямування на краєзнавчому матеріалі (як видно з таблиці 2.1 практичних занять навчальним планом не передбачено), які можуть входити до складу самостійної роботи студентів (22 год.). Наприклад, підготовка рефератів, проектна робота можлива за темами:

1. Особистість в історії мого рідного краю.
2. Війна в долі моєї родини.
3. Герої праці Донеччини.
4. Мої співвітчизники.

5. «Історичні народи» та історія мого народу.
6. Служіння мистецтву в роки історичних перетворень.
7. Викладачі коледжу та їх внесок у Перемогу.

У процесі збирання матеріалу для виконання завдання, його аналізу, систематизації, узагальнення та порівняння студенти матимуть можливість познайомитись з моральним кодексом видатних осіб, що проявили себе як патріоти суверенної держави, що сприятиме формуванню групи національних ціннісних орієнтацій, зокрема національної гідності, патріотизму, національного самоусвідомлення.

Матеріал дисципліни **«Основи філософських знань»** дає, на нашу думку, найбільші можливості для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього учителя мистецьких шкіл, але обсяг (32 аудиторні години та 22 години для самостійної роботи студентів – див. табл. 2.1) ми вважаємо недостатнім. Щоб підвищити ефективність засвоєння аксіологічної складової дисципліни, ми з колективом авторів предметно-циклової комісії «Загальноосвітні, гуманітарні та соціально-економічні дисципліни» Бахмутського коледжу мистецтв ім. І. Карабиця розробили у 2014 році Комплекс методичного забезпечення дисципліни «Основи філософських знань» для коледжів мистецтв (спеціальність 025 «Музичне мистецтво»), рекомендований Державним методичним центром навчальних закладів культури і мистецтв України до друку (Довідка від 03. 06. 2014 № 464-11а) [257]. Змістовний модуль № 3 третього розділу цього Комплексу – «Соціальна філософія. Філософська антропологія. Аксіологія» – складається з тем: «Філософський аналіз суспільства. Людина і світ», «Сенс життя людини як опанування людиною генетично зумовленого потенціалу», «Філософія та культура», «Мистецтво як форма суспільної свідомості, що організує суспільне життя», «Цінності в житті людини і суспільства. Глобальні проблеми сучасності», «Проблема переходу від техногенної цивілізації до антропогенного гуманного світу», «Глобальні проблеми людства: екологічний і моральний імперативи виживання людства» [257, с. 3].

До кожного уроку та теми самостійної роботи ми подали перелік питань для самоперевірки, список літератури для самопідготовки, перелік тем для написання рефератів, перелік термінів та додаткові (ілюстративні, хрестоматійні, публіцистичні) матеріали. Слід зауважити, що Комплекс методичного забезпечення складений у відповідності до Програми нормативної навчальної дисципліни «Основи філософських знань», яка є попереднім нашим методичним доробком разом з колективом викладачів (рекомендована до друку ДМЦ НЗКМУ Довідка від 15. 08. 2013 № 3036-11) [258].

Під час вивчення дисципліни «**Соціологія**» третина навчального часу (18 годин), відведеного за Робочим навчальним планом, винесена на самостійне опрацювання студентами. На нашу думку, це створює передумови для проведення у межах дисципліни аксіологічно-соціологічних досліджень у межах навчальної групи, курсу, закладу освіти (згідно з темою «Підготовка і проведення соціологічних досліджень. Інтерпретація результатів»). Також доцільно до теми «Соціологія освіти» включити такі дефініції: «цінності», «моральні цінності», «громадські цінності», «професійні цінності», «гуманізація освіти», «цінності сучасного соціуму». Тема «Конфлікт як прояв соціальних відносин» створює передумови для поглибленого розгляду категорій «комунікативність» та «емпатія», які ми визначили серед провідних професійно-ціннісних орієнтацій учителя мистецької школи, що потребують формування. Тема «Особливості етнічних та релігійних процесів в Україні» дозволяє актуалізувати національну професійно-ціннісну орієнтацію – патріотизм – у соціологічному аспекті.

Курс «**Основи екології**», на наш погляд, не поступається аксіологічною потужністю основам філософських знань, оскільки дозволяє ініціювати таку професійно-ціннісну орієнтацію, як біоетика. Ми вважаємо, що особливу увагу слід приділити лекції як найпоширенішій формі навчання у закладі фахової перед вищої освіти, оскільки Робочий навчальний план не передбачає практичних або семінарських занять з основ екології (див. таблицю 2.1).

Зазначимо, що під час навчально-виховної діяльності актуальності набули такі види лекції, як: лекція із задалегідь запланованими помилками, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекція-демонстрація. У такому контексті завдання викладача полягало у стимулюванні самостійної роботи студентів, проблемного мислення, активізації формування естетико-екологічної свідомості, створенні умов для вдосконалення комунікативних здібностей, сприянні розумінню особистої відповідальності за долю планети та стан власного здоров'я – все це, у свою чергу, створювало передумови для формування такої професійно-ціннісної орієнтації, як біоетика.

Зміст навчального матеріалу курсу **«Культурологія»** поглиблює професійну орієнтацію майбутніх учителів музичного мистецтва завдяки інтегрованості і синергетичності та домінуванню практичних занять (див. табл. 2.1), дає змогу включити до тезаурусу дисципліни такі терміни: «естетико-екологічна культура», «духовна культура», «духовні цінності», «моральна культура», «жива етика», «естетика», «естетична свідомість». Оскільки специфіка культурології полягає у орієнтації на буття та діяльність людини і суспільства як цілісних феноменів та її об'єктом є сукупність матеріальних і духовних цінностей, які відображають творчу діяльність людей [257], то саме практичні заняття, які ми пропонуємо проводити здебільшого у безпосередній взаємодії зі зразками духовної культури, дають змогу сформувати виокремлені нами професійно-ціннісні орієнтації: креативність, біоетику, емпатію, патріотизм, комунікативність. Рекомендуємо такі типи нестандартних занять: екскурсія до музею, відеолекторій, урок-концерт, урок-вистава, урок-творча майстерня, урок-драматизація. Також необхідно поглибити вивчення тем «Ціннісний і нормативний способи функціонування культури», «Аксіологічні засади художньої творчості».

Особливий ціннісний потенціал містить **«Педагогіка і психологія»**. Оскільки цей предмет має наскрізне спрямування – теоретичні знання, отримані під час навчання на II курсі, студенти закріплюють під час педагогічної практики (на III та IV курсах) та підсумовують під час

Державного іспиту – формування професійно-ціннісних орієнтацій у його складі має стадіальний характер. До розгляду на практичних заняттях ми додали матеріал про професійно-ціннісні орієнтації учителя музичного мистецтва як складової особистості професіонала. За складеною нами навчальною програмою дисципліни, опрацювання цього матеріалу здійснюється в межах таких тем: «Основні напрямки виховання» (модуль № 5), «Сутність та структура педагогічної майстерності», «Педагогічний артистизм», «Педагогічне спілкування» (модуль № 7) [208, с. 9-10]. До переліку тем для написання рефератів ми додали такі, що зорієнтують дослідну роботу студентів у напрямку вивчення і формування професійно-ціннісних орієнтацій: «Гуманістична спрямованість учителя як складова педагогічної майстерності», «Образ педагога-гуманіста ХХІ століття», «Тренування емпатії (за творами В. О. Сухомлинського)», «Народна педагогіка та витoki патріотизму», «Національна ідея у творчому доробку Г. Ващенко», «Біоетика як професійна риса педагога-музиканта», «Нехай тендітні пальці етики торкнуться вам серце і вуста...» (педагогічний такт у структурі професіограми учителя музичного мистецтва), «Етика Станіславського», «Мовлення учителя як елемент педагогічної взаємодії» та ін. [208, с. 6-7]. У навчально-методичному комплексі дисципліни ми детально розробили тематику самостійних занять студентів (36 годин), де формуванню професійно-ціннісних орієнтацій, які ми виділили у параграфі 1.2, відведено 6 годин.

У процесі діагностики сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів мистецьких шкіл нами було з'ясовано, що рівень професійно-ціннісних орієнтацій – патріотизм, емпатія, креативність, комунікабельність, біоетика – є невисоким, а їх реалізація у процесі професійної діяльності (педагогічна практика) має неупорядкований характер. У процесі навчання майбутні учителі музичного мистецтва отримують фрагментарні елементи знань про найважливішу складову їхнього професійного становлення – професійно-ціннісні орієнтації. Під час аналізу

переліку предметів, наявних у робочому навчальному плані коледжу мистецтв, було з'ясовано, що у змісті навчально-виховного процесу відсутні спеціальні дисципліни, спрямовані на формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього педагога-музиканта, які могли б давати комплексні знання з названої проблеми (див. табл. 2.1). Аналіз навчальних програм циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки майбутніх учителів шкіл мистецтв, а також результати діагностики стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва дають підстави стверджувати, що компоненти, присвячені професійно-ціннісним орієнтаціям майбутніх педагогів-музикантів, не мають бажаного впливу на студентську молодь та не забезпечують комплексне формування її професійно-ціннісних орієнтацій. З цього виходить, що розробка спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» є необхідною (див. додаток Д).

Метою спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» є сприяння усвідомленню цінностей педагогічної професії та відповідальному ставленню до неї, формування у студентів педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості, національних моральних цінностей, здатності компетентно і творчо вирішувати різноманітні педагогічні задачі, набуття особистісних якостей та професійно-ціннісних орієнтацій.

Завданнями спецкурсу є:

- послідовне оволодіння студентами основами педагогічної аксіології та нормами законодавства щодо етики музично-педагогічної діяльності;
- формування професійно-ціннісних орієнтацій та навичок здійснення педагогічної практики згідно з ними;
- стимулювання креативності, толерантності, емпатії, комунікативності, артистизму, біоетики, патріотизму, неупередженості як невід'ємних складових педагогічних здібностей;
- прищеплення відповідального ставлення до обраної професії та професійної діяльності;
- сприяння розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта;

- набуття навичок науково-філософського аналізу психолого-педагогічних проблем вихованців;
- формування культури педагогічної праці та вироблення індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності.

Зазначимо, що спецкурс «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» ґрунтується на цілісності як процесу створення професійно-ціннісних орієнтацій, так і процесу їх засвоєння студентами.

Розроблена нами програма вибіркової навчальної дисципліни передбачає формування виділених нами як стрижневих у структурі спрямованості майбутнього вчителя музичного мистецтва професійно-ціннісних орієнтацій, а саме: креативності, комунікативності, емпатії, біоетики, патріотизму – та розгляд їх у взаємозв'язках з іншими компонентами я-концепції та професіограми педагога-музиканта.

Згідно з логікою викладу матеріалу вважаємо доцільним конкретизувати кожний модуль розробленого нами спецкурсу.

Змістовий модуль № I – «Ціннісні засади педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва». У модулі розглядаються мета, предмет, завдання курсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва»; становлення та розвиток ціннісної регламентації педагогічної роботи майбутнього учителя музичного мистецтва в історії зарубіжної та вітчизняної наукової парадигм; структура професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва та найважливіші з них (естетична спрямованість, креативність, патріотизм, емпатія, професійна етика, комунікабельність); моральні ідеали у музиці видатних композиторів; особливості втілення ціннісного змісту в музичному художньому образі та засоби виразності музики.

Змістовий модуль № II – «Ціннісна сфера особистості». Цей модуль присвячений висвітленню сутності і структури професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; аналізу дефініції «аксіологічна свідомість»; технологіям утілення морального ідеалу

майбутнього педагога-музиканта; реалізації гуманістичної спрямованості у стилі діяльності педагога-музиканта; вивченню посадової інструкції учителя музичного мистецтва; засвоєнню засад професійного етикету.

Змістовий модуль № III – «Професійно-ціннісні орієнтації майбутнього педагога як основа педагогічної діяльності». Останній модуль спрямований на узагальнення і систематизацію знань, засвоєних у перших двох модулях; розв'язання педагогічних задач; самоаналіз та рефлексію майбутніх учителів музичного мистецтва; інтерпретацію матеріалу у творчих роботах. Цей модуль забезпечує проєкцію теоретичних знань у сферу практичної професійної діяльності (драматизацію, створення педагогічних ситуацій, педагогічний експромт, імпровізацію), що пов'язано з необхідністю аналізувати ситуацію, обирати стратегію поведінки, вирішувати проблеми з огляду на морально-ціннісну регламентацію роботи майбутнього учителя музичного мистецтва.

Специфіка вибіркової навчальної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» вимагає використання традиційних і нетрадиційних форм організації навчання. Так, під час роботи над темами першого модуля застосовувались як традиційні методи (пояснення, художня розповідь, ілюстрування, метод навчальної дискусії, метод використання життєвого досвіду студентів, метод створення ситуації новизни), так і нетрадиційні (занурення (сугестопедія), навіювання, метод афірмацій); під час роботи над третім модулем переважали активні методи навчання (метод конкретної ситуації, метод інциденту, тренування чутливості (сенситивний або соціально-психологічний тренінг), ділові ігри).

У структурі змісту спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» переважали практичні та семінарські заняття зі студентами: активно використовувались тренінгові форми роботи, написання рефератів та есе, семінарів-конференцій, активних методів навчання тощо. Зміна ставлення до навчання є суттєвою перевагою активних методів порівняно з традиційними, прийняття нових способів і стратегій поведінки.

При застосованому нами активному навчанні віддалена кінцева мета – вчитися – безпосередньо породжує мотив конкретної діяльності (наприклад, при вирішенні ситуацій) і збуджує особистісну зацікавленість, яка істотно інтенсифікує процес засвоєння матеріалу та покращує результати. Підвищення емоційного фону і попереднє налаштування на діяльність оптимізували роботу пам'яті студентів, що допомагало ефективно використовувати їх минулий досвід [83].

Отже, використання активних методів навчання у процесі вивчення спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» сприяло створенню комфортного психологічного клімату та оптимізації засвоєння матеріалу, комплексному формуванню професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.

Другою педагогічною умовою було визначено підготовку викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей. За логікою дослідження виникає необхідність уточнення тлумачення дефініцій «мотивація» та «інтерактивні технології» у сучасному педагогічному просторі.

Словник іншомовних слів пояснює категорію «мотивація» як сукупність доказів, мотивів для обґрунтування чогось; мотивування; а універсальний словник-енциклопедія тлумачить її як регулюючий механізм поведінки особи і скеровування її на досягнення визначеної мети; стан внутрішнього напруження, який спонукає особу до дії, що робить можливою зменшення цього напруження; також відносно тривала тенденція прагнення до досягнення визначеної мети; може мати свідомий та підсвідомий характер [329].

К. Гордєєва у своїй дисертації визначає мотивацію як характеристику процесу професійної підготовки, який стимулює та підтримує активність майбутнього спеціаліста на певному рівні [82].

О. Степанов, М. Фіцула так тлумачать важливі для нашого дослідження дефініції: «Мотивація – спонукання, що викликають активність особистості та визначають її спрямованість. Мотив навчання – (лат. *Motus* – рух) – спонукальна причина навчально-пізнавальної діяльності людини» [339, с. 500].

Натомість Ю. Деркач трактує мотивацію як процес зміни станів і відносин, що ґрунтується на мотивах, у ролі яких виступають у взаємозв'язку потреби й інтереси, прагнення й емоції, установки й ідеали. Дослідник підкреслює також важливість дефініції «самотивація», яку визначає як комплекс породжуваних самим суб'єктом думок і почуттів, який спонукає його до конкретних дій. Науковець акцентує увагу на тісному органічному зв'язку з мотивами ціннісних орієнтацій, полімотивованості освітньої діяльності і виділяє такі групи навчальних мотивів: соціальні, досягнення, пізнавальні, професійні, особистісні, запобігання невдач. Серед типів мотивів дослідник виділяє внутрішні і зовнішні як два основні типи мотивації [95].

У роботі дослідниці Г. Беленької наявна більш детальна класифікація типів мотивації:

1. Негативна мотивація – в основі якої особисті неприємності студента, ускладнення розуміння матеріалу внаслідок негативних установок, бар'єрів у спілкуванні, дисонансів.

2. Процесуальна мотивація – закладена у навчальному процесі (набуття знань, новизна інформації, ліквідація незнання, намагання подолати труднощі інтелектуального характеру.

3. Зовнішня – характеризується прийняттям студентами зовнішніх організаційних умов навчання у ЗВО, небажанням мати неприємності чи конфлікти з викладачем, деканатом, батьками.

4. Мотивація, яка лежить поза навчальною діяльністю (у сфері соціальних спрямувань особистості) – характерна для осіб з високим рівнем домагань.

5. Змістовна внутрішня мотивація – фахова мотивація тих студентів, що остаточно визначились у своєму професійному виборі [33].

Узагальнюючи все сказане та враховуючи специфіку нашого дослідження, *мотивацію будемо розглядати як спонукання, що визначають активну спрямованість особистості на досягнення мети.*

До складу нашої другої умови входить також категорія «інтерактивна технологія», погляди на тлумачення якої у науковому педагогічному просторі здебільшого співпадають. Так, О. Степанов та М. Фіцула тлумачать інтеракцію як сукупність зв'язків та взаємовпливів людей, що складається у спільній діяльності [339].

Підсумовуючи найпоширеніші у педагогіці тлумачення, Л. Абашник пояснює інтерактивне навчання як спеціальну форму організації діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету: створення комфортних умов навчання, за яких кожен вихованець почуватиметься успішним, інтелектуально спроможним. Дослідниця деталізує особливості інтерактивного навчання, які полягають у примусовій активізації пізнавальної діяльності; самостійному пошуці вирішення проблеми; зміні ролі викладача на роль організатора, консультанта; виключенні монологічного викладання матеріалу; характері діалогу. Серед методик та форм інтерактивного навчання науковець виділяє: ситуативні, дискусійні, рефлексивні, пошукові, аналітичні, репродуктивні, ігрові, проектні; за розподілом інтерактивних методів викладач пропонує виділити превентивні інтеракції (тренінг, консультація), імітаційні інтеракції (інсценування, ділові ігри, диспут), неімітаційні інтеракції (конференція, практикум); за метою уроку та формою організації навчальної діяльності – технологію кооперативного навчання, колективно-групового, ситуативного та опрацювання дискусійних питань. Метою інтерактивного навчання дослідниця визначає «розширення

пізнавальних можливостей учнів, зокрема у здобутті, аналізі та застосуванні інформації; можливість перенесення набутих умінь, навичок та способів діяльності на різні предмети та позаурочне життя; формування глибокої внутрішньої мотивації» [1, с. 8].

Схематизуючи структуру інтеракції, Р. Слепухіна виділяє як основні складові інтерактивних форм навчання такі:

- створення навчальної проблеми, розв'язання якої потребує залучення наявних у студентів знань і досвіду;
- отримання студентами інформації, необхідної для розв'язання проблеми, поданої таким чином, щоб вона не була прямою відповіддю, а залишала місце для роздумів.

Дослідниця поділяє традиційне тлумачення сутності інтерактивного навчання: «Навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії усіх студентів» [328, с. 88].

О. Золотарьова у своїй дисертації стверджує, що інтерактивність як принцип нового педагогічного мислення базується на таких аспектах:

- усвідомлений аналіз своєї життєтворчості на основі мотивів ціннісного зростання;
- проблематизація дійсності, бачення конфліктів, суперечностей;
- критичне ставлення до норми;
- рефлексія свого ціннісного досвіду та діяльності;
- відкритість педагогічного простору педагогічним інноваціям;
- ціннісне самоствердження, самореалізація, утілення у виховному процесі особистісних ціннісних намірів і способу життя;
- соціокультурний ціннісний діалог та інноваційні методи виховання на основі розуміння, прийняття, визнання особистості [125].

Характеризуючи інтеракцію, І. Голубцова зазначає, що взаємодія виключає домінування будь-якого учасника навчання, будь-якої думки, точки зору над іншими; у процесі діалогового навчання студенти вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і

відповідної інформації, зважуючи альтернативні думки; приймати продумані рішення, брати участь у дискусії, спілкуватись з іншими людьми. Дослідниця відмічає навіть не діалоговий, а полілоговий характер інтерактивної діяльності; підкреслює провідний у інтеракції принцип багатосторонньої комунікації, яка характеризується відсутністю полярності та мінімальною підпорядкованістю думці викладача; робить висновок про ефективність впливу інтерактивного навчання на формування навичок, умінь, вироблення цінностей, створення атмосфери співробітництва [80].

О. Мельник у своїй роботі доводить, що у сучасних інтерактивних технологіях навчання задіяний системний підхід до проектування реалізації оцінки, корекції і подальшого відтворення процесу навчання, тому технологія навчання є системною категорією, що орієнтована на дидактичне застосування наукового знання, на наукові підходи до аналізу і організації навчального процесу з урахуванням емпіричних інновацій викладачів для досягнення високих результатів у професійній компетенції і розвитку особистості студентів. Дослідник пропонує узагальнений підхід до структури інтерактивного навчання, де виділяє концептуальну, змістовну, процесуальну частину та педагогічну практику [224].

Узагальнюючи наведені науково-педагогічні погляди, інтерактивні технології навчання будемо розглядати як такі, що здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі навчання, дозволяють отримати нові знання та організувати корпоративну діяльність полілогового характеру.

Згідно з формулюванням другої педагогічної умови інтерактивні технології навчання повинні вдосконалювати та оптимізувати особистісно орієнтований підхід до підвищення мотивації студентів коледжів мистецтв для формування їхньої власної ієрархії цінностей. Особистісно орієнтована технологія навчання передбачає таке навчання, центром якого є особистість, її самотність, самоцінність.

Як твердять у своїй роботі О. Степанов та М. Фіцула, складовими особистісно орієнтованої технології навчання є особистісно орієнтована

ситуація, опинившись у якій, студент повинен пристосувати її до своїх інтересів, вибудувати образ чи модель поведінки, виявити у ній творчий момент, дати критичну оцінку, для чого потрібні пізнавальні пошуки. На думку науковців, особистісно орієнтована технологія навчання має відповідати таким вимогам:

- здатність навчального матеріалу забезпечувати виявлення суб'єктивного досвіду попереднього навчання;
- спрямованість навчального матеріалу на постійне перетворення набутого суб'єктивного досвіду;
- сприяння у процесі навчання узгодженню суб'єктивного досвіду з науковим змістом набутих знань;
- стимулювання самооцінки, забезпечення її організації та реалізації як суб'єктивної діяльності;
- можливість самостійно обирати зміст навчального матеріалу, вид і форму виконання завдань;
- оцінювання не тільки результату, а й процесу навчання [339].

Викладачі коледжів мистецтв предметно-циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін орієнтовані, переважно, на групову роботу зі студентами, але методична проблема, над якою постійно працюють названі предметно-циклові комісії – це особистісно орієнтоване навчання. Урахування індивідуальних особливостей особистості студента – найважливіший принцип навчально-виховної діяльності. Ми вважаємо за доцільне активізувати підготовку викладачів соціально-гуманітарних дисциплін до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей.

В. Костецька вважає основними завданнями циклової комісії такі:

- організація викладачів для вдосконалення змісту навчання і виховання;

- вдосконалення методичної підготовки викладачів до проведення навчально-виховної роботи;
- вивчення та пропагування передового досвіду;
- активізація самостійної роботи викладачів щодо підвищення своєї кваліфікації.

Серед форм роботи, що дозволяють реалізувати названі завдання, дослідниця називає початкове планування роботи циклової комісії на рік, спільні засідання профільних та соціально-гуманітарної циклових комісій, планування і проведення відкритих занять, які є формою активного методичного навчання, взаємовідвідування навчальних занять та позаурочних виховних заходів, консультації для молодих спеціалістів (наставництво), педагогічні читання, декади циклових комісій, кінцева оцінка та аналіз результату діяльності та ступеню вирішення методичної проблеми [165].

В. Гнедич, Н. Зайцева, В. Матвієнко розглядають педагогічну інновацію та активні методи навчання через сукупність дидактичних, виховних та управлінських інновацій, у результаті розробки і здійснення яких у ЗВО з'являються оновлені навчальні програми, технології (дидактичні, виховні, управлінські), підкреслюють, що особистісно орієнтована освіта вимагає нестандартних підходів до проблем навчального процесу і, насамперед, до його активізації, творчих рішень та дій у роботі зі студентами. Науковці так характеризують зміни у ролі викладача під час інтерактивного навчання:

- підвищується особиста активність і професійна компетентність;
- бачення викладачем своєї дисципліни у наскрізних програмах навчального плану спеціальності, чіткий зв'язок дисципліни з професією;
- зниження ролі викладача до арбітра, організатора;
- зміна форми взаємовідносин системи «викладач-студент»;
- викладач стає старшим колегою [220].

Ми вважаємо обов'язковим розв'язання на базі предметно-циклової комісії таких методичних завдань у контексті нашого дослідження:

- інформаційне забезпечення викладачів з питань педагогіки, психології, філософії освіти, аксіології, методики, фахових дисциплін для реалізації аксіологічного підходу у процесі викладання;
- апробація та введення нових навчально-виховних технологій (інтерактивного навчання, особистісно орієнтованої технології навчання та ін.);
- всебічний розвиток педагогічних здібностей викладачів та формування зацікавленості новими педагогічними технологіями;
- перенесення акценту з інформаційних на інтерактивні аспекти навчання;
- допомога викладачам у визначенні рівня сформованості професійно-ціннісних орієнтацій, типу мотивації, груп навчальних мотивів студентської молоді та корекції навчально-виховної роботи відповідно до визначених результатів;
- орієнтація методичної роботи викладачів на розробку інтегрованих навчальних програм, що дозволять більш активно формувати біоетику, креативність, комунікативність, патріотизм та емпатію майбутніх учителів музичного мистецтва.

Третьою педагогічною умовою є орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

У позааудиторній роботі студента, яку дослідники тлумачать частково як самостійну роботу з предмета, частково як позаурочну виховну, переважає елемент самореалізації, самовиховання, самоосвіти, самоактуалізації, тобто підвищується суб'єктна функція студента у навчально-виховному процесі. Висвітливо спочатку теоретичні засади організації самостійної роботи з предмета.

Т. Пащенко розглядає самостійну роботу студентів як сплановану, пізнавальну, організаційно і методично спрямовану діяльність, яка здійснюється без прямої допомоги викладача для досягнення результату; вона може здійснюватись під керівництвом і контролем педагога за рахунок скорочення аудиторних занять, а також і без допомоги і контролю викладача з метою самозбагачення ЗУН. Дослідник зауважує, що успішність самостійної роботи студентів визначає підготовленість до такого виду роботи, яка передбачає максимальну активність студентів у різних аспектах: організації розумової праці, пошуку гармонії, прагненні зробити знання переконливими, намаганні з'ясувати градацію професійно-ціннісних орієнтацій [266].

В. Ткаченко звертає увагу у своєму дослідженні на збільшення відсотку самостійної роботи у навчальних планах з підготовки молодшого спеціаліста (до 70%) та доводить необхідність її ґрунтування на внутрішній потребі студента; розглядає самостійну роботу як особисту творчу працю. Дослідник пропонує такі шляхи здійснення самостійної роботи студентів:

- заучування певної інформації;
- конспектування та реферування літературних джерел;
- підготовка тез;
- дослідницька і пошукова діяльність;
- спостереження та аналіз певних явищ та процесів;
- тестування та самотестування;
- тренінг, виконання вправ;
- конструювання, моделювання;
- алгоритмування окремих процесів [353].

Дослідники І. Драч, І. Ісаєва, А. Соколов, виділяють такі функції самостійної роботи студентів: пізнавальна, самоосвітня, прогностична, коригуюча, виховна. Науковці доводять, що зміна концептуальної основи та розширення функції самостійної роботи студента не тільки веде до збільшення її обсягу і важливості, а й викликає зміну у взаємовідносинах між

викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, тобто коригує всі психолого-педагогічні засоби забезпечення самостійної роботи студентів; дослідники підкреслюють двоаспектність організації самостійної роботи: розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою та навчально-методичне забезпечення самостійної роботи [333].

У нашій попередній сумісній праці з викладачем Г. Нітієвською ми розглядали організацію самостійної роботи студентів II курсу музичного училища з психології та педагогіки, методики викладання гри на фортепіано. Актуальним саме для коледжів мистецтв у цій роботі була спроба випрацювати інтегровані завдання для позааудиторної самостійної роботи студентів (поєднання трьох дисциплін), бо система індивідуальних занять при підготовці майбутніх учителів мистецьких шкіл займає багато часу в межах доби у студента-музиканта, переобтяжуючи нервову систему (чотирирічний термін навчання, 36 годин на тиждень). Система наведених завдань для самостійного виконання спирається на спостереження за діяльністю студента-практиканта під час проведення педагогічної практики та фіксацію, аналіз, узагальнення її педагогічного, психологічного, методичного аспектів [183].

Для ілюстрації видів самостійної роботи студентів скористуємось узагальненою класифікацією Т. Пащенко, що розподіляє самостійну роботу за 11 критеріями: за характером діяльності для набуття знань, за рівнем засвоєння елементів змісту, за місцем у навчальному процесі, за обсягом, за часом виконання, за рівнем продуктивності самостійної діяльності, за формою організації, за обов'язковістю самостійності, за змістом, за формою, за ступенем самостійності [266, с. 107].

Згідно з Положенням про коледж мистецтв, вид самостійної роботи «домашнє завдання» відсутній, тому в колі нашої уваги залишились інші позааудиторні форми самостійної роботи студентів-музикантів. Як видно з таблиці 2.1, з кожного предмета циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки передбачена певна кількість годин для самостійної роботи:

найбільше з іноземної мови за профспрямуванням (77 годин) та фізичного виховання (62 години), потім відповідно з педагогіки і психології (36 годин), історії України, основ філософських знань, економічної теорії, основ екології (по 22 години), а на всі інші предмети циклу – по 18 годин відповідно.

До складу навчально-методичного комплексу кожної дисципліни соціально-гуманітарного циклу коледжу мистецтв входить розробка пакету методичного забезпечення самостійної роботи студентів, яка складається з таких компонентів:

1. Пояснювальна записка до пакету методичного забезпечення самостійної роботи з дисципліни.
2. Тематичне планування позааудиторних занять студентів, складене згідно з навчальними, робочими програмами.
3. Перелік компетенцій, які повинні бути сформовані у студентів після опрацювання матеріалу.
4. Перелік вимог до ЗУН студентів у межах тем, винесених на самостійне опрацювання.
5. Критерії оцінювання знань і вмінь студентів.
6. Питання до кожної теми (план) для самостійного опрацювання.
7. Перелік літературних джерел, посилання на електронний ресурс з матеріалами, що забезпечують розкриття питань кожної теми.
8. Добірка запитань та тестів для самоперевірки.
9. Конспект-схеми до кожної теми.
10. Методичні розробки семінарських занять.
11. Перелік тем для написання рефератів.
12. Ілюстративний матеріал до тем: таблиці, узагальнюючі схеми, портрети та ін.
13. Завдання для педагогічного спостереження, соціологічного дослідження, розв'язання задач, складання порівняльних таблиць, написання творів, есе.

14. Обґрунтування методу контролю самостійної роботи.

Цей пакет відповідає загальним вимогам до методичного забезпечення самостійної роботи студентів [33], [183], [266], [333], [339].

Схожо описані методи і форми самостійної роботи студентів у дослідженні В. Ткаченко:

- організація роботи з навчальним матеріалом;
- збір матеріалу з досліджуваної теми;
- організація студентів на підготовку та написання рефератів з дисципліни;
- спрямування роботи студентів із конспектом-схемою, розробленим викладачем;
- аналіз практичних ситуацій;
- аналіз порівняльного і досліджуваного матеріалу;
- організація виконання індивідуальних завдань;
- розв'язання завдань за темами;
- проведення колоквиумів;
- організація та проведення виступів студентів з рефератом на семінарі, конференції;
- організація студентів для участі у ділових іграх тощо [352].

До інших видів позааудиторної роботи методисти відносять змагання, участь у роботі гуртків, читацькі конференції, тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, година керівника навчальної групи, випуск стіннівки, похід, екскурсія, розробка проектів та ін. Вони передбачають такі методи навчально-виховної роботи, які дозволяють зорієнтувати позааудиторну роботу студентської молоді на створення педагогічних умов взаємодії викладача і студентів, поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечують професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Як умову формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів ЗВО у виховному процесі О. Золотарьова розглядає аксіологічний простір, під яким розуміє ціннісну взаємодію, діалогічне спілкування суб'єктів виховного

процесу та систему їхніх ціннісних відносин; продуктом цих відносин між суб'єктами освітнього простору є аксіологічне середовище, у межах якого створюється сприятливий психологічний клімат, що сприяє професійно-ціннісному зростанню всіх учасників взаємодії, які одночасно є учасниками ціннісного збагачення, формування внутрішніх світоглядних переконань, що формують життєву позицію та поведінку особистості, входять до її психологічної структури у формі особистісних поглядів та принципів, котрі слугують об'єднувальною ланкою між культурою суспільства та внутрішнім світом особистості студента [125].

Ми погоджуємося з думкою дослідниці про те, що в межах аксіологічного виховного середовища вищого закладу освіти створюються педагогічні умови для такої взаємодії викладача і студентів, яка забезпечує саморозвиток ціннісної сфери особистості майбутнього професіонала.

Ми наполягаємо на тому, що для посилення орієнтації позааудиторної роботи студентів у зазначеному вище напрямку треба вдосконалити методичне забезпечення організації самостійної роботи; збільшити у ній кількість завдань, спрямованих на розв'язання питань музично-педагогічного характеру в межах дисциплін соціально-гуманітарного циклу; скоректувати зміст виховної позанавчальної роботи для оптимального забезпечення професійного становлення та саморозвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виховна позааудиторна робота зі студентами коледжів мистецтв переважно охоплює усі напрямки виховання з акцентом на естетичному, етичному, патріотичному, правовому, трудовому, екологічному. Вибір форм та методів реалізації цих напрямків виховання залежить від традицій закладу освіти, річного плану виховної роботи, тижневого навантаження студентів, схильностей і здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва, плану роботи керівників навчальних груп, викладачів з відповідних предметів соціально-гуманітарного циклу та ін.

Так, аналізуючи план виховної роботи на рік Бахмутського коледжу мистецтв ім. І. Карабиця, ми з'ясували, що найбільше заплановано заходів для формування естетичних професійно-ціннісних орієнтацій студентів:

- звітні концерти виконавських предметно-циклових комісій – 14;
- виступи солістів-виконавців на різних музичних інструментах – 12;
- концерти дуетів та ансамблів, концертних колективів – 12;
- концерти класів викладачів-музикантів – 10;
- ювілейний концерт до 115-річчя заснування коледжу – 1;
- конкурси та фестивалі (Відкритий конкурс фортепіанної та вокальної музики імені Івана Карабиця, Обласний конкурс викладачів музично-теоретичних дисциплін мистецьких шкіл «Paleterum», фестиваль пам'яті Євгена Мартинова) – 3;
- виховні заходи до щорічних свят, що проводяться керівниками навчальних груп (Вечір зустрічі I та IV курсів, Новорічний вечір, День закоханих, Свято 8 березня, Випускний вечір) – 4;
- позаурочні концертно-організаційні святкові заходи (Свято першого дзвоника, Свято останнього дзвоника, Клуб веселих та кмітливих) – 3;
- науково-практичні конференції, організовані викладачами коледжу – 5;
- конкурси проектних робіт – 3;
- планові виховні години, що проводяться керівниками навчальних груп – 18;
- екскурсії та походи (до краєзнавчого музею, у лісопаркову зону відпочинку) – 4 та ін.

З наведеного переліку видно, що формуванню музично-виконавської компетентності, естетичних професійно-ціннісних орієнтацій присвячено 55 заходів на рік, натомість на формування іншої частини аксіологічної складової особистості майбутнього учителя музичного мистецтва залишається 34 заходи. З досвіду роботи у коледжах мистецтв викладачів соціально-гуманітарного циклу відомо, що пріоритетними завжди залишаються музично-виконавські професійні ціннісні орієнтації і це

зрозуміло, оскільки фахова передвища освіта переживає нелегкий період конкуренції (і серед виконавців теж). Але не можна не зауважити, що серед випускників коледжів мистецтв будуть і учителі мистецьких шкіл, у діяльності яких конче необхідні виділені нами професійно-ціннісні орієнтації (патріотизм, комунікативність, креативність, емпатія, біоетика), для формування яких слід посилити виховну позааудиторну роботу з предметів соціально-гуманітарного циклу, бо саме ці дисципліни мають потужний аксіологічний потенціал. Ми пропонуємо збільшити кількість виховних позааудиторних заходів, що проводяться викладачами соціально-гуманітарних дисциплін (конференції, усні журнали, заняття-змагання, конкурси проєктів, бінарні виховні години, конкурси творчих робіт, гурткова робота та ін.), урізноманітнити їх види (написання студентами сценаріїв, написання есе та віршів, участь у записі музичного матеріалу та ін.) і спробувати застосувати аматорсько-виконавський експеримент, щоб вивести студентів коледжів з кола звичних умов здійснення професійної діяльності (участь у аматорських музичних колективах, що виконують твори у стилі некласичної музики (поп-рок, фанк, реп, хіп-хоп, романтик-рок, бардівська пісня), місцевих композиторів та поетів) чим стимулювати розвиток професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, креативність, емпатія, біоетика). Для унаочнення обґрунтованих педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу ми побудували модель, представлену на рис. 2.1.

Отже, під час теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу нами було розроблено три педагогічні умови, а саме:

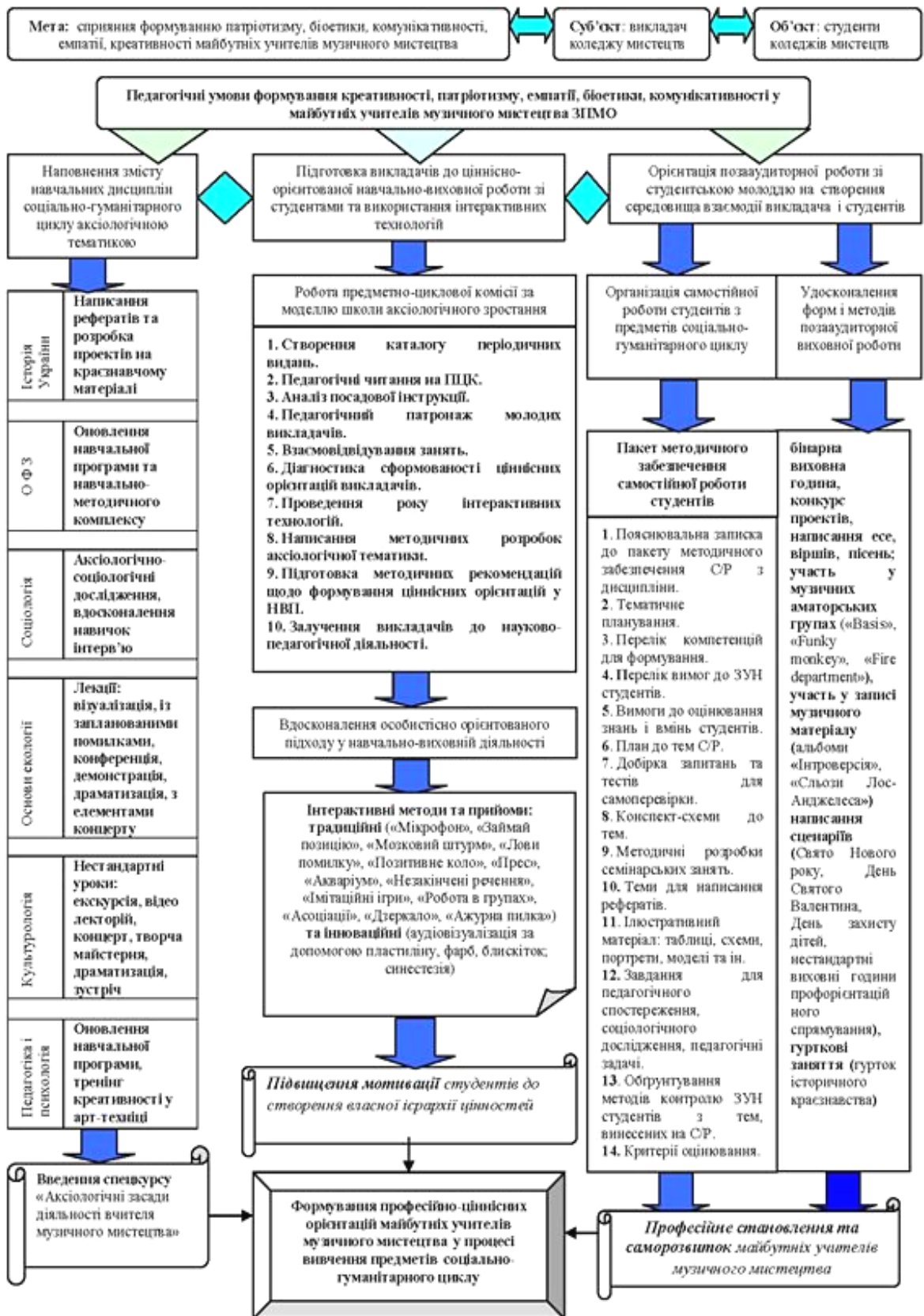

Рис. 2.1. Модель процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу

- **першою педагогічною умовою** є наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, та введення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва»;
- **другою педагогічною умовою** є підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на удосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей;
- **третьою педагогічною умовою** є орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Здійснено детальний опис кожної зі сформульованих умов. Зроблений опис дав змогу побудувати модель процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (див. рис. 2.1).

Важливим для теоретичного обґрунтування першої педагогічної умови було наповнення навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу, зазначених у робочому навчальному плані, аксіологічною складовою. Не менш актуальним є і впровадження розробленого спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» у навчальний процес коледжів мистецтв.

Ключовим моментом під час обґрунтування другої педагогічної умови було, урахуваючи специфіку нашого дослідження, визначення дефініцій «мотивація», яку розглядаємо як спонукання, що визначає активну спрямованість особистості; «інтерактив» у складі особистісно орієнтованої технології, унаслідок чого інтерактивні технології навчання будемо розглядати як такі, що здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі навчання, дозволяють отримати нові знання та організувати корпоративну діяльність полілогового характеру.

Ми розглянули вимоги до особистісно орієнтованого навчання та види навчальних мотивів; а також проаналізували методичні завдання предметної циклової комісії, особливості підготовки викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей.

Провідним моментом у теоретичному обґрунтуванні третьої педагогічної умови було визначення видів і форм позааудиторної роботи зі студентами. Був здійснений аналіз методичного забезпечення самостійної роботи студентів та огляд позааудиторної виховної роботи у коледжах мистецтв, визначено напрямки оптимізації позааудиторної роботи для забезпечення професійного становлення та саморозвитку майбутніх учителів музичного мистецтва.

У наступному підрозділі дисертації буде здійснено упровадження педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

2.2. Упровадження у навчально-виховний процес педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу

У попередньому розділі дослідження було змістовно обґрунтовано основні педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, емпатія, креативність, біоетика) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу та унаочнено їх за допомогою моделі на рис. 2.1. Ми виділили три таких умови:

- першою педагогічною умовою є наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, та введення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва»;
- другою педагогічною умовою є підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей;
- третьою педагогічною умовою є орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Усі ці умови пов'язані істотно і процесуально.

Формувальний етап експерименту присвячено упровадженню у процес вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу майбутніми учителями музичного мистецтва спеціально розроблених педагогічних умов і визначенню їх ефективності, а на цій підставі підведенню підсумків щодо доцільності їх упровадження у системі мистецької освіти.

У формувальному етапі експерименту взяли участь студенти вищого навчального закладу комунальної форми власності «Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабиця», вищого навчального закладу комунальної форми власності «Маріупольський коледж мистецтв», вищого навчального закладу комунальної форми власності «Полтавський фаховий коледж мистецтв імені Миколи Віталійовича Лисенка». Експериментом було охоплено 300 студентів, умовно поділених на експериментальну і контрольну групи по 150 осіб у кожній. Тривалість експерименту становила чотири роки.

Основними завданнями дослідно-експериментальної роботи були:

- розробка змісту формувального експерименту та підготовка діагностичних, програмно-методичних матеріалів, необхідних для його проведення;
- реалізація програми формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, емпатія, біоетика, креативність) у майбутніх учителів музичного мистецтва;
- аналіз отриманих дослідно-експериментальних даних та підведення підсумків формувального експерименту;
- апробація та упровадження у процес вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу основних положень і методичних рекомендацій щодо формування патріотизму, емпатії, комунікативності, біоетики, креативності під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Упровадження першої педагогічної умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, емпатія, біоетика, креативність) майбутніх учителів музичного мистецтва у

процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу передбачало наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, та введення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва».

У процесі наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою під час упровадження першої педагогічної умови, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, було виділено ті навчальні дисципліни, що містять найбільший аксіологічний потенціал: «Основи філософських знань», «Історія України», «Соціологія», «Основи екології», «Педагогіка і психологія», «Культурологія». Згідно з логікою викладу матеріалу деталізуємо зміни, внесені до кожної з названих дисциплін, що стимулювали формування певної ціннісної орієнтації у студентів коледжів мистецтв.

До складу навчально-методичного комплексу, а саме самостійної роботи студентів, з **історії України** в межах *формування патріотизму* («*громадське почуття, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народу, гордість за надбання національної культури*» [339, с. 503]) було додано цикл тем для написання рефератів та розробки проектів на краєзнавчому матеріалі:

1. К. Булавін та його внесок у історію Донеччини.
2. І. Карабиць та його музичний шлях.
3. Любов до Батьківщини у поезії В. Черепкова та В. Шендріка.
4. Казковий світ Батьківщини у творах В. Гаршина.

5. Відгомін мелодій рідного краю у п'єсах С. Прокоф'єва.
6. Хроніка життя старого міста у полотнах С. Садчикова.
7. Бахмут у вимірі фотохудожників: творчість Р. Тимошенка, К. Губи, О. Сладкевич, Л. Лой, Г. Щербаченко.
8. С. Решетова – хранителька світу поезії Донеччини.
9. Подвиг О. Ковпакової у роки Великої Вітчизняної війни.
10. Місце для подвигу сьогодні: виникнення вулиці Сибірцева (Бахмут).
11. «Лебедина вірність» Є. Мартинова.
12. І. Кдирова та І. Демарін – зоряний шлях випускників коледжів мистецтв.

Під час удосконалення процесу вивчення **основ філософських знань** у межах *формування біоетики («включення в сферу етичного ставлення людини до природи з визначенням, що є етичним у ставленні до живого» [361, с. 507]), креативності («здатність до продукування принципово нових ідей; творча, новаторська діяльність» [339, с. 495])* був розроблений у 2014 році Комплекс методичного забезпечення дисципліни «**Основи філософських знань**» (спеціальність 025 «Музичне мистецтво»), рекомендований Державним методичним центром навчальних закладів культури і мистецтв України до друку (Довідка від 03. 06. 2014 № 464-11а) [257]. Комплекс складено у відповідності до Програми нормативної навчальної дисципліни «**Основи філософських знань**» (рекомендована до друку Державним методичним центром навчальних закладів культури і мистецтв України Довідка від 15. 08. 2013 № 3036-11) [258]. Виділені для аудиторного вивчення та самостійного опрацювання теми сприяли посиленню мотивації студентів до формування названих професійно-ціннісних орієнтацій: «Філософія та культура», «Мистецтво як форма суспільної свідомості, що організує суспільне життя», «Цінності в житті людини і суспільства. Глобальні проблеми сучасності», «Проблема переходу від техногенної цивілізації до антропогенного гуманного світу», «Глобальні проблеми людства: екологічний і моральний імперативи виживання людства».

Наповнення змісту дисципліни «**Соціологія**» аксіологічною тематикою активізувало процес *формування комунікативності, емпатії*. Під час проведення аксіологічно-соціологічних досліджень студентами у межах навчальної групи, курсу, закладу освіти (згідно з темою «Підготовка і проведення соціологічних досліджень. Інтерпретація результатів») унаслідок взаємодії студентів з опитуваними були активовані складові професійно-ціннісної орієнтації «*комунікативність*»: комунікабельність (здатність встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми), володіння інформацією та вміння оперувати нею, уміння організувати процес продуктивної вербальної взаємодії (інтерв'ю, опитування, анкетування, тестування, бесіда), здатність до партнерства, вміння добирати доцільний стиль спілкування, здатність долати упереджене ставлення співбесідника, стереотипне сприйняття експерименту, вміння долати комунікативні бар'єри, допомагати розв'язувати конфлікти у спілкуванні. Більша частина з названих складових комунікативності вдосконалювалась у тісній взаємодії з емпатією, що допомагає рефлексії у процесі спілкування, вмінні випрацювати індивідуальний стиль діяльності, що є ефективним у взаємодії з окремим респондентом. Тема «Конфлікт як прояв соціальних відносин» також створив передумови для поглибленого розгляду категорій «комунікативність» та «емпатія» («*здатність людини емоційно відгукуватись на переживання інших людей*» [339, с. 490]); тема «Особливості етнічних та релігійних процесів в Україні» дозволила підвищити у студентів мотивацію до формування професійно-ціннісної орієнтації «патріотизм».

Аксіологічна потужність курсу «**Основи екології**» була використана нами для *формування біоетики та емпатії* у майбутніх учителів музичного мистецтва. Під час аудиторних занять нами були застосовані різні види лекцій: лекція із заздальгідь запланованими помилками, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, лекція-демонстрація, лекція-драматизація, лекція з елементами концерту. Найбільш прийнятними для студентів коледжів

мистецтв були 4 останні види лекцій, оскільки вони дозволяли на практиці відпрацювати професійні навички майбутніх учителів музичного мистецтва.

Так, лекція-прес-конференція була використана для вивчення таких тем: «Глобальна екологія: вчення про біосферу», «Світова демографічна ситуація», «Громадські екологічні організації та їх природоохоронна діяльність». Співучасть студентів у проведенні даних лекцій дала змогу не тільки поглибити еколого-аксіологічні знання, а й удосконалити *комунікативність* як професійно-ціннісну орієнтацію.

Лекція-візуалізація була використана для вивчення таких тем: «Демекологія (екологія популяцій)», «Біогеоценологія (вчення про екосистеми)». Матеріали місцевих фотохудожників, засоби наочної агітації міських центрів «Здоров'я» (брошури, плакати, листівки), результати проектної роботи студентів коледжів (стіннівки) дали змогу викладачам доповнити словесну інформацію та самі виступали змістовими повідомленнями. Проведення цих лекцій полягало у вільному, розгорнутому коментуванні представлених матеріалів, у ході чого працювали слухова та зорова пам'ять слухачів, що становлять основу образної (найбільш розвиненої у студентів мистецьких закладів освіти).

Лекція-драматизація була використана нами фрагментарно під час розгляду підсумкових тем змістових модулів. Метод драматизації був використаний для персоніфікації образу Землі, Батьківщини шляхом сценічної дії: монолог планети до нащадків, нарис екологічних наслідків війни. Відзначимо, що авторами монологів були випускники коледжів мистецтв та сучасні студенти, що дозволяло активізувати формування не тільки *біоетики, а й емпатії, креативності, патріотизму та комунікативності* одночасно. Адже при написанні поетичного твору, втіленні його художнього образу, донесенні виховної ідеї до глядача на тлі музичного супроводу активуються усі зазначені нами професійно-ціннісні орієнтації. Зразки студентських поетичних творів для художнього виконання наведені у додатку И.

Також елементи драматизації використовувались для занурення на початку лекції за допомогою прийому, описаного Ш. Амонашвілі на авторському семінарі у Бахмуті «Основи гуманно-особистісного підходу до дітей у освітньому процесі» (2005 рік). Сутність прийому: заплющивши очі, уявити Землю і промовити своєрідну клятву про її охорону у майбутньому, про любов до неї, про незаподіяння їй зла, про розуміння єдності із нею та подумки обійняти планету.

Лекція з елементами концерту дозволила розвинути *емпатійне чуття* та *креативність*, сприяти вдосконаленню професійних навичок студентів та сприяла інтеграції фахових та соціально-гуманітарних дисциплін. Елементи концерту використовувались у підсумку уроку. Студентами були виконані такі твори: П. Чайковський «Пролісок» (фортепіано), К. Сен-Санс «Лебідь» (скрипка), М. Джексон «Earth song» (гітара та вокал), М. Богословський «Спят курганы темные» (акордеон та вокал), Е. Гріг «Ранок» (фортепіано). Музика як мистецтво інтонованого змісту сприяла емоційному відгуку аудиторії. Передача художнього образу краси природи розвивала естетичні почуття, емпатію, креативність тощо.

До складу категоріального апарату **культурології** були додані такі терміни: «естетико-екологічна культура», «духовна культура», «духовні цінності», «моральна культура», «жива етика», «естетика», «естетична свідомість», «емпатія», «біоетика» - які детально розглядались під час вивчення тем: «Ціннісний і нормативний способи функціонування культури», «Аксіологічні засади художньої творчості». Практичні заняття з культурології були збагачені нестандартними: урок-екскурсія до краєзнавчого музею (знайомство з творчістю місцевих художників та фотохудожників), відео лекторій (з демонстрацією творів мистецтва різних епох), урок-концерт (з виконанням студентами музичних творів певної доби), урок-творча майстерня та урок-драматизація (презентація викладачем Л. Шекітою збірки поезій «Мій поетичний альбом»; зустріч з Заслуженим артистом України В. Шекітою та презентація виставки його картин, перегляд

документального фільму за його участю «Кіборги», розповідь актора про творчу лабораторію та поради майбутнім працівникам культури, тренінг акторської майстерності; зустріч з композиторами Донеччини – Т. Яловою, автором гімну міста «Старовинний Бахмут»; О. Косиловою, автором пісні «Відлітають лелеки» та збірок дитячої фортепіанної музики; В. Путрею, автором творів для оркестрових духових інструментів; Р. Тимошенком, автором п'єс для акордеону у стилі модерн та ін.).

Під час вивчення певних тем з **педагогіки і психології** («Основні напрямки виховання», «Сутність та структура педагогічної майстерності», «Педагогічний артистизм», «Педагогічне спілкування») нами було зроблено акцент на вивченні визначень професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, біоетика, креативність, емпатія), які ми навели на початку цього підрозділу, сприянні усвідомленню студентами ієрархічного підпорядкування професійно-ціннісних орієнтацій цінностям загальної моральної класифікації (1 тема); взаємозв'язку виділених нами професійно-ціннісних орієнтацій та педагогічних здібностей (2 тема); ролі *креативності та емпатії* у сценічній та викладацькій діяльності педагога-музиканта (3 тема); значенні *комунікативності* для встановлення сприятливого психологічного клімату на уроці, вміння долати конфлікти між колегами та учнями, обирати відповідний стиль спілкування для кожного окремого учня (4 тема).

До складу практичних занять ми додали тренінг *креативності* у арт-техніці з застосуванням методу аудіовізуалізації за темою «Музика». Словник подає таке тлумачення візуалізації: *одержання (подання) видимого зображення яких-небудь предметів, явищ, процесів, недоступних для безпосереднього спостереження* (від лат. *visualis* – зоровий) [329]. У нашому випадку – недоступних для безпосереднього спостереження за допомогою зору, оскільки мова йде про музичні твори. У техніці арт-пластики замість малювання музичного твору, уявлення, пасажу, фрази, тональності їх треба зліпити з пластиліну або кольорової глини. Серед завдань для

аудіовізуалізації на інтегрованому практичному занятті (педагогіка і психологія; іноземна мова за професійним спрямуванням) були такі:

1. Аудіовізуалізація «Музичні інструменти».
2. Аудіовізуалізація «Стилі музики».
3. Аудіовізуалізація «Ноти та засоби музичної виразності».
4. Аудіовізуалізація «Про музику з гумором».
5. Аудіовізуалізація «Музичний твір».
6. Аудіовізуалізація «Музична термінологія англійською».

Аудіовізуалізація як *метод розвитку креативності* у студентів коледжів мистецтв дозволила підвищити цікавість до занять, створила ефект новизни, сприяла неупередженому тлумаченню музичного матеріалу та розвивала уяву, асоціативне мислення, дрібну моторику. За рахунок ліплення та контакту з пластичним матеріалом досягався психотерапевтичний ефект, що виражається в усвідомленні та опрацюванні власних емоцій, виході неусвідомленої тривоги, відкритті в особистості нових ресурсів і можливостей, загальному ефекті заспокоєння. Також виконані роботи стали матеріалом для аналізу практичних психологів навчальних закладів (діагностика психічних розладів та тривожних станів студентів), а їх виготовлення – методом розвитку тактильних відчуттів, що є важливим для виконавців на гітарі, домрі, бандурі, скрипці, альті тощо.

Останнім етапом упровадження першої педагогічної умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу був етап формування сукупності ціннісних орієнтацій (патріотизм, біоетика, комунікативність, емпатія, креативність) на основі професійних педагогічних цінностей.

Реалізація цього етапу відбувалася під час вивчення розробленого нами **спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва»**, який передбачав сприяння усвідомленню цінностей педагогічної професії та відповідальному ставленню до неї, формування у студентів

педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості, національних моральних цінностей, здатності компетентно і творчо вирішувати різноманітні педагогічні задачі; набуття особистісних якостей та професійно-ціннісних орієнтацій; послідовне оволодіння студентами основами педагогічної аксіології та нормами законодавства щодо етики музично-педагогічної діяльності; формування професійно-ціннісних орієнтацій та навичок здійснення педагогічної практики згідно з ними; стимулювання креативності, толерантності, емпатії, комунікативності, артистизму, біоетики, патріотизму, неупередженості як невід'ємних складових педагогічних здібностей; прищеплення відповідального ставлення до обраної професії та професійної діяльності; сприяння розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта; набуття навичок науково-філософського аналізу психолого-педагогічних проблем вихованців; формування культури педагогічної праці та вироблення індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності. Мету, завдання, структуру, погодинний розподіл тем спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» ми обґрунтували у попередньому підрозділі, тому не вважаємо за потрібне знову висвітлювати цей матеріал.

Доцільним, на нашу думку, є висвітлення процесу реалізації названої варіативної навчальної дисципліни як засобу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва. У межах цього спецкурсу формування професійно-ціннісних орієнтацій відбувалося так, щоб задіяти в єдності цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовий, операційно-дієвий, контрольню-регулюючий та оцінно-результативний компоненти навчальної діяльності студентів. Цільовий компонент навчально-виховної діяльності забезпечував формування мети вивчення матеріалу на уроці; стимулюючо-мотиваційний бік діяльності характеризувався розвитком зацікавленості студентів навчальним матеріалом та виникненням внутрішнього спонукання до оволодіння педагогічно-аксіологічними знаннями. Змістовий бік процесу вивчення спецкурсу забезпечував

усвідомлення майбутніми учителями музичного мистецтва змісту навчального матеріалу та його актуалізацію. Операційно-дієвий аспект вивчення містив набуття вмінь і навичок діяти згідно з професійно-ціннісними орієнтаціями (патріотизм, комунікативність, креативність, біоетика, емпатія) у майбутній музично-педагогічній діяльності. Контрольно-регулюючий та оцінно-результативний боки полягали у контролі рівня засвоєння педагогічно-аксіологічного матеріалу, ступеню сформованості умінь і навичок діяти відповідно до визначених професійно-ціннісних орієнтацій та з'ясуванні причин недоліків у знаннях, усунення причин неуспішності студентів.

Відповідно до логіки викладу матеріалу наступним завданням нашого наукового пошуку буде висвітлення упровадження другої педагогічної умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Упровадження другої педагогічної умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу передбачало підготовку викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей.

Упровадження визначеної умови мало стадіальний характер:

- підготовка викладачів предметно-циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та керівників навчальних груп, що працюють у складі даної циклової комісії, до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами;

- упровадження інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу, у викладання предметів соціально-гуманітарного циклу;
- підвищення мотивації студентів коледжів мистецтв для формування власної ієрархії цінностей (як наслідок перших двох стадій).

Згідно з першою стадією упровадження другої педагогічної умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу ми проводили підготовку викладачів предметно-циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін та керівників навчальних груп, що працюють у складі даних циклових комісій, під час планових засідань (11 засідань на рік). У порядку денному кожного засідання було виділене останнє питання для підготовки викладачів соціально-гуманітарних дисциплін до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами. Згідно з логікою цілком закономірно, що для формування у майбутніх учителів музичного мистецтва патріотизму, комунікативності, креативності, біоетики та емпатії ці ж ціннісні орієнтації повинні бути сформовані у викладачів циклу соціально-гуманітарних дисциплін.

Робота з викладачами соціально-гуманітарних дисциплін була організована за моделлю школи аксіологічного зростання Р. Коник [158] та на основі дослідження В. Костецької, присвяченого підвищенню ефективності роботи циклової комісії [165].

Діяльність предметно-циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін коледжів мистецтв переважно орієнтована на розв'язання проблеми особистісно орієнтованого навчання. З метою підвищення фахового рівня педагогів і підготовки їх до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами було складено план роботи школи аксіологічного зростання:

1. Вивчення освітніх видань та створення каталогу з питань формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (за допомогою бібліотекарів закладу освіти).

2. Проведення педагогічних читань (двічі на рік) з аксіологічної тематики на цикловій комісії сумісно з викладачами фахових дисциплін.

3. Ознайомлення викладачів із законодавчою базою здійснення навчально-виховної діяльності та аналіз посадової інструкції викладача коледжу мистецтв.

4. Педагогічний патронаж молодих викладачів та керівників навчальних груп із питань організації виховної роботи.

5. Взаємовідвідування навчальних занять з метою спостереження, аналізу, узагальнення і популяризації аксіологічного педагогічного досвіду.

6. Написання методичних розробок викладачами циклової комісії на аксіологічну тематику в контексті кожної з дисциплін (історія України, основи філософських знань, соціологія, основи екології, культурологія, педагогіка і психологія).

7. Анкетування та тестування викладачів предметно-циклової комісії з метою діагностики рівня сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, креативності, емпатії, комунікативності, біоетики).

8. Підготовка методичних рекомендацій щодо викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу з реалізацією завдань формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів.

9. Проведення року інтерактивних технологій на предметно-циклових комісіях (відкриті уроки обов'язково містять інтерактивні методи).

10. Залучення викладачів до науково-дослідної роботи з формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (участь у семінарах, науково-практичних конференціях, написання і публікація статей).

Згідно з цим планом були виконані такі завдання циклової комісії:

- організація викладачів для вдосконалення змісту навчання і виховання шляхом підвищення особистої мотивації кожного до здійснення аксіологічно спрямованої навчально-виховної діяльності;
- удосконалення методичної підготовки викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій для вдосконалення особистісно орієнтованого підходу;
- вивчення та пропаганда передового досвіду педагогічної аксіології;
- активізація самостійної роботи викладачів щодо підвищення кваліфікації та досягнення більш високого рівня педагогічної майстерності.

Відповідно до п. 2 складеного нами плану, педагогічні читання проводились за такими темами: «Заговори, щоб я тебе побачив» (розвиток комунікативності як шлях до вдосконалення педагогічної взаємодії), «Біоетика як складова морального імперативу виживання людства», «Місце для креативу на уроках соціально-гуманітарного циклу», «Патріотизм як невід’ємна складова особистості працівника культури», «Емпатія як неодмінна умова педагогічної майстерності», «Ціннісні орієнтації як стрижень побудови гуманістичної спрямованості» та ін.

Згідно з п. 6 плану роботи школи аксіологічного зростання викладачами закладів освіти були написані такі методичні розробки: «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення педагогіки і психології», «Підвищення мотивації до формування креативності на уроках музичної інформатики», «Динамічні паузи на уроці – шлях до збереження здоров’я», «Виховання патріотизму під час вивчення історії України та соціології», «Мовлення викладача як елемент педагогічної взаємодії», «Безпека життєдіяльності в умовах антитерористичної операції», «Комунікативна компетентність викладача», «Особливості психологічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва», «Організація самостійної роботи студентів предметно-циклової комісії «Фортепіано» з предметів педагогіка і психологія, методика навчання гри на інструменті» та ін. Роботи були

розглянуті на засіданнях предметно-циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін.

Згідно з п. 7 анкетування і тестування на дослідження ціннісної складової особистості викладачів проводилось за тими ж показниками і рівнями, що і констатувальний етап експерименту, було матеріалом для самоаналізу, викладацької рефлексії та складання плану самовдосконалення кожного викладача (тестування і анкетування проводилось за методиками Л. Столяренко [256], Н. Педченко [270], описаними нами у підрозділі 1.3).

Нами були підготовлені згідно з п. 8 плану роботи школи аксіологічного зростання методичні рекомендації щодо викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу для підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва, розповсюджені та упроваджені у навчально-виховний процес усіх закладів освіти, на базі яких проводились констатувальний та формувальний етапи експерименту.

Відповідно до п. 9 плану роботи та другої стадії упровадження педагогічної умови на засіданнях предметно-циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін були розглянуті у складі шостих питань порядку денного інтерактивні технології таких методик і форм: ситуативні (розгляд реальної чи вигаданої ситуації), дискусійні (обговорення проблеми, обмін думками), рефлексивні (самоаналіз, осмислення власних дій чи групи), пошукові (модель наукового дослідження), асоціативні (розвиток асоціативного мислення), аналітичні (розвиток критичного мислення, індукції, дедукції), репродуктивні (відтворення готових відомостей), ігрові (моделювання реальних та вигаданих ситуацій), проектні (оволодіння способами діяльності). Також висвітлювалась класифікація Л. Абашник за метою уроку та формою організації навчальної діяльності [1, с. 7] та матеріали сучасних публікацій, на яких ми зупинялись у підрозділі 2.1.

Після опрацювання методичних матеріалів про застосування інтерактивних технологій ми ініціювали проведення викладачами соціально-гуманітарних дисциплін такі відкриті уроки на базі інтерактивних методик:

1. З основ екології: «Джерела та типи забруднення навколишнього середовища» (використано інтерактивні методи в межах *формування біоетики та комунікативності*: «Мікрофон», «Займай позицію» та «Мозковий штурм»).
2. З історії України: «Україна в роки Другої світової війни» (використано інтерактивні методи в межах *формування патріотизму та комунікативності*: «Прес», вправи «Бліцопитування» та «Лови помилку»).
3. З основ філософських знань: «Цінності у житті людини і суспільства. Глобальні проблеми сучасності» (використано інтерактивні технології у межах формування *біоетики та креативності*: вправи «Позитивне коло» та «Асоціації», метод «Акваріум»).
4. З соціології: «Соціальні відносини. Конфлікт як прояв соціальних відносин» (використано інтерактивні технології у межах формування *комунікативності та емпатії*: метод «Ажурна пилка» та прийом «Дзеркало»).
5. З культурології: «Аксіологічні засади художньої творчості» (використано інтерактивні технології у межах формування *креативності, патріотизму, емпатії*: обговорення проблеми в загальному колі, незакінчені речення, імітаційні ігри при досягненні творчої лабораторії митця).
6. З педагогіки і психології ми розробили і провели відкритий урок «Особливості роботи з учнями початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів різних типів темпераменту» (використано інтерактивну технологію кооперативного та ситуативного навчання в межах формування *креативності, комунікативності, емпатії* «Робота

в групах» для ілюстрації педагогічної ситуації (розігрування ситуації за ролями) (додаток М).

Слід зауважити, що всі відкриті уроки були відвідані викладачами соціально-гуманітарних дисциплін за планом взаємовідвідування, проаналізовані, порівняні та оформлені у картках взаємовідвідування, розроблених нами для стандартизації педагогічних спостережень (додаток Н).

Згідно з п. 10 плану роботи школи аксіологічного зростання викладачі предметно-циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін були ознайомлені з термінами проведення науково-практичних регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференцій, до участі у яких залучались разом зі студентами коледжів мистецтв, що давало досвід інтерактивної взаємодії та підвищення мотивації майбутніх учителів музичного мистецтва до формування *комунікативності, креативності, біоетики, патріотизму* у залежності від тематики доповіді. Нами були анонсовані такі щорічні конференції:

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Освіта. Медицина. Виховання» (Бахмутський медичний коледж – Харківська медична академія післядипломної освіти – Молодіжна асоціація студентів-медиків України).
2. Науково-практична конференція «Науковий пошук молоді – курс на майбутнє» (ПВНЗ «Донецький університет економіки та права» - Фінансово-правовий коледж – гімназія «Сузір'я»).
3. Форум педагогічних ідей «Урок» (Інтернет-видання).
4. Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди»).
5. Всеукраїнська науково-практична конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди»).

6. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київська наукова організація педагогіки і психології).
7. Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті» (Південна фундація педагогіки).
8. Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців «Креативність як феномен людського буття в культурі» (ДНУ ім. В. Стуса, Вінниця).

Викладачі та студенти коледжів мистецтв, що взяли участь у популяризованих нами та інших науково-практичних конференціях, відмічали підвищення мотивації до формування власної ієрархії цінностей і вдосконалення наявних професійно-ціннісних орієнтацій, особливо *комунікативності та креативності*, які мали змогу вдосконалюватись під час презентації доповіді, розробки композиції виступу на конференції, розвитку зв'язного мовлення (виразності, лексичного багатства, доцільного використання фразових логічних наголосів, використання динамічних відтінків під час виступу тощо).

На базі Бахмутського коледжу мистецтв ім. І. Карабиця, починаючи з 2016-2017 навчального року, проводились щорічні курси підвищення кваліфікації для викладачів мистецьких шкіл Донецької області, на яких ми проводили заняття з педагогіки і психології за такими темами згідно з планом підготовки:

1. «Мовлення вчителя мистецьких шкіл як елемент педагогічної взаємодії» (2 години).
2. «Педагогічні здібності та ціннісні орієнтації учителя музичного мистецтва як педагогічний феномен» (2 години).

Проведені заняття дали змогу порівняти результати констатувального експерименту дослідження у студентів коледжів мистецтв та вчителів мистецьких шкіл, що допомогло скоординувати вектор дослідження у

напрямку деталізації педагогічних умов, упровадження яких сприяло підвищенню ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (патріотизм, комунікативність, біоетика, емпатія, креативність). Крім цього, на проведені заняття були запрошені і викладачі коледжів мистецтв соціально-гуманітарної циклової комісії, що забезпечувало наступність і послідовність їхньої підготовки до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей.

Отже, інноваційною основою підготовки викладачів та керівників навчальних груп предметно-циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей, були створення та діяльність школи аксіологічного зростання, упровадження інтерактивних технологій у предмети соціально-гуманітарного циклу та підвищення мотивації студентів до створення власної ієрархії цінностей.

З огляду на зазначене, а також відповідно до логіки викладу матеріалу наступним завданням нашого наукового пошуку буде висвітлення упровадження третьої педагогічної умови, яка підвищувала ефективність формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Упровадження третьої педагогічної умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, креативність, біоетика, емпатія) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу було пов'язане з орієнтацією позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних

форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Під час зазначеної вище орієнтації позааудиторної роботи відбувалась активізація індивідуальної творчої та пошукової діяльності студентів. Продуктивність цього процесу забезпечили у коледжах мистецтв створення аксіологічного виховного середовища, визначення якого ми давали у підрозділі 2.1, поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечували професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва, удосконалення організації та методичного забезпечення самостійної роботи студентів коледжів з обраних нами предметів соціально-гуманітарного циклу («Історія України», «Основи філософських знань», «Основи екології», «Соціологія», «Педагогіка та психологія», «Культурологія»). Поступова переорієнтація студента з ролі пасивного слухача на активного пошукувача, з виховання на самовиховання передбачала упровадження та застосування завдань позааудиторної роботи проблемного, розвивального та, як найвищий рівень, творчого характеру. Упровадження третьої педагогічної умови тісно пов'язане з удосконаленням методичного забезпечення самостійної роботи студентів з дисциплін соціально-гуманітарного циклу (історія України, основи екології, основи філософських знань, соціологія, культурологія, педагогіка і психологія), організації та проведення заходів суто позааудиторної роботи (конференцій, літературно-музичних вечорів, концертних заходів, конкурсів, тренінгів тощо).

Про удосконалення самостійної роботи студентів у межах дисциплін соціально-гуманітарного циклу ми писали у підрозділі 2.1, розв'язанню цієї проблеми присвячена також наша методична розробка, опублікована у 2008 році [183], тому не вважаємо за потрібне знову на цьому зупинятись. Доцільніше за логікою дослідження зупинитись на удосконаленні організації та проведення заходів суто позааудиторної роботи (конференцій, літературно-

музичних вечорів, концертних заходів, конкурсів, тренінгів, гурткових занять, участі у аматорських музичних колективах тощо).

У межах посилення ефективності формування *комунікативності та патріотизму* нами була організована і проведена студентська конференція, присвячена 295-річчю з дня народження Г. Сковороди (грудень 2017). Темою конференції було обрано «Слово про сродну працю», а епіграфом слугував вислів «*Ars perficit naturam*» (лат. мистецтво вдосконалює природу). До участі були залучені студенти II-III курсів та студенти I та II років навчання. Змістове насичення питань, запропонованих для висвітлення на конференції, дозволяло здійснити самостійну пошукову роботу, відпрацювати навички підготовки матеріалу до виступу (групування матеріалу за змістом, робота над композицією виступу, добір засобів лексичної виразності тощо) та стимулювати національну гідність та любов до батьківщини, повагу до її видатних діячів, що є складовими патріотизму. Крім цього, беручи до уваги досягнення Г. Сковороди у різних сферах мистецтва (поезія, пісні, байки, філософські трактати), підготовка та участь у конференції дозволила здійснити профорієнтаційну роботу у середовищі майбутніх учителів музичного мистецтва та сприяти удосконаленню певних видів музичної діяльності (музичного сприймання та виконавства). Тема та епіграф конференції дозволили підкреслити ціннісну орієнтацію на самореалізацію та відповідальність за вибір життєвого шляху педагога-музиканта. Були активізовані міжпредметні зв'язки між українською літературою, основами філософських знань, соціологією, спеціальністю, історією України, педагогікою (додаток П).

Нами було з'ясовано, що деякі виховні заходи дозволяють здійснювати формування виділених нами професійно-ціннісних орієнтацій у сукупності. У контексті посилення ефективності *формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, біоетика, емпатія, креативність)* нами була розроблена і проведена відкрита виховна година, присвячена 30-й річниці Чорнобильської трагедії «Дзвони пам'яті

Чорнобиля» (квітень 2016). Тип заходу – літературно-музична композиція з елементами демонстрації. Хронологічний виклад подій 26 квітня 1986 року здійснювався у формі театралізованого полілогу студентів коледжу. Презентація дослідницьких робіт відбувалась методами відеодемонстрації та доповіді. Як підсумок було використано елементи концерту у виконанні студентів-музикантів різних фахових комісій: «Фортепіано», «Народні інструменти», «Оркестрові струнні інструменти». Змістове наповнення заходу дозволило реалізувати ідею: захоплення героїзмом українців-ліквідаторів аварії (*патріотизм*), засудження безвідповідального ставлення до науки, любов до природи, прагнення зберегти здоров'я і природу України (*біоетика*), співчуття постраждалим і загиблим унаслідок аварії (*емпатія*). Участь у заході та підготовка слайд-шоу для демонстрації, добір музичних творів, присвячених трагедії, їх виконання дозволили активізувати креативність, театралізований полілог та презентація доповідей стали підґрунтям для актуалізації *комунікативності та креативності* (додаток Р).

Схожою за напрямком формування професійно-ціннісних орієнтацій (*патріотизм, комунікативність, біоетика*) була і конференція з основ екології, присвячена Дню Землі, «Земле моя...». Найбільший акцент у її змістовому насиченні був зроблений на взаємозв'язку ціннісних орієнтацій: *біоетика – патріотизм*. Провадилась ідея про те, що справжній патріот своєї Батьківщини, у першу чергу, береже її природу для нащадків, веде здоровий образ життя, щоб зберегти генофонд нації та дати приклад дітям і молоді. Тобто біоетика особистості є одночасно свідченням турботи про етнос. Теми виступів були присвячені: шкідливим добавкам у харчових продуктах, проблемі видобутку сланцевого газу, питанню утилізації сміття, забрудненню навколишнього середовища Донбасу, шкідливій декоративній косметиці, впливу шуму на організм людини, здоров'язбережувальним технологіям, моральному імперативу виживання людства. Конференція включала елементи дискусії, що дало змогу (разом з виступами) розвивати навички опонування,

наведення аргументів, обстоювання власної думки, зв'язного усного діалогічного мовлення.

З метою підвищення ефективності формування *патріотизму, комунікативності та біоетики* нами була розроблена і проведена відкрита бінарна виховна година «Творчість поетів-перекладачів (на прикладі творів С. Тісдейл та Р. Бернса). Захід був проведений сумісно з викладачем іноземної мови за професійним спрямуванням. Під час заходу були розглянуті твори С. Тісдейл «Буде лагідний дощ...» та Р. Бернса «У полях під снігом і дощем», «Любов і бідність». До виразного читання поезій українською, російською та англійською мовою була залучена широка аудиторія студентів, частина присутніх мала змогу випробувати себе у ролі перекладачів. Виразна екологічна ідея вірша С. Тісдейл посилювалась завдяки демонстрації мультфільму за його мотивами, симфонії Є. Подгайца, у якій використано текст вірша, асоціативних зв'язків з художніми творами (художніми фільмами, оповіданнями) шляхом демонстрації слайд-шоу, чим досягалось підвищення ефективності формування біоетики (додаток К).

У контексті підвищення ефективності *формування патріотизму, креативності та комунікативності* студенти коледжів мистецтв були залучені до конкурсу стіннівок-проектів, присвячених Дню української писемності та мови. Номінації для переможців у конкурсі були такими: «Найкраща відповідність за змістом», «Оригінальність», «Найкраще художнє оформлення» та «Вишукана мініатюра». Відсутність традиційної градації (I, II, III місця), на нашу думку, дозволяє учасникам та переможцям відчувати рівність серед творчих та здібних, коректувати адекватність самооцінки та мотивує до творчої діяльності. Підсумковим етапом конкурсу була розроблена і проведена нами виховна година до Дня української писемності і мови «Знаю українську!» (заняття-змагання з елементами демонстрації). Методична карта виховної години представлена у додатку С.

У межах *формування креативності та патріотизму* студенти коледжів мистецтв були залучені до організованого нами щорічного конкурсу

творчих робіт до Дня слов'янської писемності та культури (24 травня). До участі у конкурсах приймалися вироби на слов'янську історичну тематику у різних техніках: бісероплетіння, вишивка стрічками та хрестом, малюнки фарбою, олівцем, випалювання на дереві, різьблення та ін. Можливість проявити себе у інших видах творчості (немузичних) сприяла розвитку креативності, підвищувала самооцінку студентів, а змістове насичення конкурсу стимулювало розвиток патріотизму і почуття братньої єдності слов'янських народів.

Для підвищення ефективності формування *патріотизму та комунікативності* були організовані та проведені конкурси есе, віршів та нарисів за такими темами:

1. Т. Шевченко і сучасність.
2. Історія мого рідного міста.
3. Відображення творчості Т. Шевченка у музичних творах.
4. Музика поетичної мови українського народу.

Студенти мали змогу вдосконалити мовленнєві навички та розвивати зв'язне писемне мовлення, висловити свої думки у творчій формі (слід відмітити, що нами був узятий до уваги і професійний напрямок діяльності: теми творів сформульовані у тісному зв'язку з українською музичною літературою, записом і розшифровкою фольклору, культурологією).

З метою підвищення ефективності формування *креативності та емпатії* студенти коледжів мистецтв були залучені нами до участі у музичних аматорських групах. Такий досвід діяльності становить підґрунтя для удосконалення професійних умінь установлювати контакт і навичок роботи з аудиторією, емпатійного її розуміння, імпровізаційної поведінки та артистизму. Аматорські музичні групи були створені на авторському матеріалі місцевих композиторів та поетів (Ю. Базуленко, А. Гнечка, В. Дмитрієва, К. Коваль, П. Магда, Є. Марченко, О. Філатов, А. Шванік) та суто виконавського напрямку (кавер-групи). Із найбільш вдалих музичних проектів варто відмітити групи «Basis», «The B.O.J», «Royal jam», «Light

Line» (виконання авторського матеріалу місцевих композиторів та поетів). До роботи над виконанням і записом авторського музичного матеріалу за нашою участю були залучені: виконавці на ударних інструментах, вокалісти, виконавці на гітарі (група «Basis»); вокалісти, виконавці на гітарі (група «The V.O.J.»); вокалісти, виконавці на гітарі (акустичний проект «Інтроверсія»); вокалісти (група «Fire Department»), гітаристи та вокалісти («Funky monkey»), вокалісти (група «Light Line»). Слід відмітити цінний досвід, який отримали студенти коледжів мистецтв унаслідок співпраці з композиторами, авторами текстів для пісень: вміння працювати у команді, дотримуватись обов'язків, розподіляти час, працювати над композицією сценарію, брати до уваги думку іншого, толерантно ставитись до імпульсивних реакцій, удосконалення навичок самоконтролю, можливість спробувати різні типи сценічної поведінки залежно від стилю музики (класична, поп-рок, джазова, хіп-хоп, бардівська пісня), отримувати зворотну реакцію від різних за темпераментом та віком, рівнем культурного розвитку та освіченістю слухачів тощо. Результатами такої експериментальної роботи стали концертні виступи, які ми унаочнили у таблиці 2.2.

Крім участі у концертних заходах, студенти коледжів мистецтв були залучені до запису музичного матеріалу у складі таких груп:

- група «Basis»: запис альбому «Інтроверсія»;
- група «Реставратор»: запис альбому «Рок-герої»;
- акустичний проект «Елегія»: запис однойменної композиції;
- група «Funky-monkey»: запис альбому «Сльози Лос-Анджелесу»;
- група «Royal jam»: запис альбому «Мрія».

Під час названих заходів у студентів було якнайбільше можливостей проявити себе як творчу особистість і на практиці активізувати формування креативності та емпатії, як елементів творчої взаємодії у колективі музикантів.

Виступи аматорських музичних колективів, до яких були залучені студенти Бахмутського коледжу мистецтв ім. І. Карабиця

№	Назва проекту	Назва заходу, організатори	Дата проведення	Місце проведення
1	Група «Basis» (поп-рок, романтик-рок)	Гітарний вечір за підтримки кандидата у депутати Соледарської міської ради та об'єднаної територіальної громади С. М. Петрова (ДП «Артемсіль»)	15.08.2015 16.00	Місто Соледар, літній концертний майданчик «Маямі»
2	Група «Basis»	Рок-концерт, присвячений закриттю мотосезону за підтримки приватного підприємця Р. Тимчака	17.10.2015 19.00	Місто Соледар, клуб «Каприз»
3	Група «Basis»	Фестиваль живої музики «Арт-Бахмут-2015» (за підтримки Міського відділу культури та Міського народного дому)	13.09.2015 16.00	Місто Бахмут, концертний майданчик на алеї Металургів
4	Група «The V.O.J» (фанк, реп)	Сольний виступ із програмою «А за вікном майже весна...» за підтримки приватного підприємця Р. Тимчака	26.03.2016 19.00	Місто Соледар, клуб «Ріо»
5	Група «The V.O.J»	Концерт, присвячений відкриттю літнього сезону у парку атракціонів (за підтримки Міського відділу культури)	02.05.2016 17.00	Місто Бахмут, парк атракціонів
6	Група «The V.O.J»	Фестиваль рок-музики «Новый год – наоборот» (організатори Wizards MC, кав'ярня «АРКА»)	Липень 2016	Місто Краматорськ, озеро Абазівка
7	Група «Basis»	Концерт з нагоди Старого нового року	14.01.2017 19.00	Місто Соледар, клуб «Ріо»
8	Група «Basis»	Концерт до Дня молоді (за підтримки Міського відділу культури)	28.06.2017 16.00	Місто Бахмут, Нижній парк

Продовження таблиці 2.2

9	Проект «Інтроверсія» (бардівська пісня)	Виступ з нагоди корпоративного святкування Нового року колективом газети «События» (за підтримки депутата С. Лук'янова)	29.12.2017 15.00	Місто Бахмут, редакція газети
10	Група «Basis»	Виступ, присвячений Дню Перемоги	09.05.2018 17.00	Місто Бахмут, клуб «Мажор»
11	Група «Royal Jam» (поп-рок, кавер версії)	Концерт до Дня молоді	24.06.2018 19.00	Місто Бахмут, клуб «Мажор»
12	Група «Royal Jam»	Концерт, організований ГО «Простір творчих ідей «Майстерня»	29.06.18 19.00	Місто Бахмут, Верхній парк
13	Група «Royal Jam»	Концерт до Свята 8 Березня	07.03.2019 20.00	Місто Бахмут, РК «Победа»
14	Група «Royal Jam»	Виступ на літньому концертному майданчику	05.06.2019 16.00	Місто Бахмут, кав'ярня «Маяк»

Також розвитку комунікативності, креативності та емпатії у студентів коледжів мистецтв сприяла діяльність у якості аніматорів на святах і заходах (на волонтерських засадах), організованих для дітей молодшого і середнього шкільного віку. Студенти III-IV курсів коледжів були залучені нами до участі у проведенні заходів до Новорічних свят у школах мистецтв, будинках культури та у самому коледжі мистецтв (для учнів сектору педагогічної практики); Дня захисту дітей, Дня музики, Дня сміху, Дня міста (функціонування щорічного Куточку дитинства у Парку відпочинку м. Бахмут), Дня Європи. Участь у подібних концертно-ігрових заходах передбачала такі види студентської діяльності:

- написання сценарію святкового заходу;
- виготовлення або комплектація костюмів до свята;
- кастинг інших учасників заходу (за потреби);

- виконання ролі ведучих, казкових персонажів згідно зі сценарієм святкового заходу;
- проведення, організація ігор, дитячих змагань, визначення переможців та вручення призів;
- заохочення дітей до танцювальної, вокальної, віршової ігрової інтерактивної діяльності (володіння прийомом зараження), охоплення усіх учасників увагою, готовність розв'язати конфлікти і протиріччя між дітьми;
- підтримання святкового настрою дитячої аудиторії та темпу заходу;
- добір таких музичних композицій (фонових, основних, фонограм, танцювальних), які є популярними серед дітей певного віку і відповідають дитячій моді, але не чинять нищівного впливу на естетичний розвиток дитини;
- виявлення справедливості, об'єктивності, гумору, розуміння, емпатії у ставленні до представників дитячої аудиторії;
- врахування психічних особливостей дошкільного та молодшого шкільного віку під час планування та проведення заходу (особливості відчуттів, сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, уваги, акцентуацій характеру, швидкості реакцій, словникового запасу);
- досягнення триєдиної мети (навчальної, розвивальної, виховної).

Така діяльність найбільше відповідає вимогам до професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва і дає можливість отримати досвід групової виховної роботи з дітьми, адже викладання методики навчання гри на інструменті, спеціальності, педагогіки і психології у коледжах мистецтв спрямоване, передусім, на індивідуальну роботу з вихованцем. Проте у професійній діяльності майбутнього учителя музичного мистецтва наявні і групові форми роботи (наприклад, під час викладання

ансамблю, сольфеджіо, музичної літератури, хору, ведення предметних гуртків та ін.).

На нашу думку, не менш важливим для *формування професійно-ціннісної орієнтації «емпатія»* майбутніх учителів музичного мистецтва були гурткові заняття з практичної психології, спрямовані на дослідження властивостей особистості та оволодіння методами рефлексії, вироблення адекватної самооцінки, ознайомлення з методикою аутотренінгу та міжособистісної взаємодії. Нами були використані та популяризовані такі тренувальні вправи:

1. Тренування емпатії: «Відгадай настрої», «Дзеркало», «Обійми», «Доторк».
2. Усунення психологічного дискомфорту: «Джебериш» (вигадана мова), «Рик дракона», «Послухай тишу», «Октава», «Тепло і холод», «Кошик з добрими почуттями», «Прощаю собі» [62], [246].
3. Підвищення самооцінки: «Компліменти», «Мішечок успіхів».
4. Розвиток уяви та креативності: «Намалюй настрої», гра «Крокодил», гра «Офісбол».
5. Динамічні паузи для уроків: виконання вправ, спрямованих на розслаблення м'язів виконавця залежно від музичного інструмента («Малюємо райдугу», «Впусти руку», «Відкидаємо пальці», «Ліхтарики», «П'ятки – носки» та ін.).

Усі виконані студентами тренувальні вправи можна використовувати у подальшій роботі з вихованцями, що підвищувало рівень методичної підготовки студентів. Також під час гурткової роботи студенти знайомились з методикою позитивного мислення [246], афірмацій як різновиду аутотренінгу та прийомами візуалізації; пройшли тести для дослідження особистості: «Особливості творчої уяви», «Неіснуюча тварина», «Рівень притягань», «Стили педагогічних впливів», «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, «Рівень комунікативного контролю у спілкуванні» [256].

Отже, нами були запроваджені три педагогічні умови підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизм, комунікативність, креативність, біоетика, емпатія) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Наступним етапом нашого дослідження буде оцінка ефективності запровадження педагогічних умов, а саме: наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, та введення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва»; підготовки викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей; орієнтації позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Наступний підрозділ дисертації буде присвячено оцінці ефективності запровадження педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи з упровадження у навчально-виховний процес педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу

Завершенням дослідження була оцінка ефективності упровадження педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Зауважимо, що дослідницько-експериментальна робота проводилась упродовж чотирьох років 2014-2018 рр. та охоплювала кілька етапів педагогічного пошуку.

Протягом першого етапу експерименту (2014 рік) було здійснено роботу із дослідження теоретичних підходів до формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, а саме: з'ясовано характеристику понять «цінності», «професійні цінності» та «ціннісні орієнтації» у науковому просторі; розглянуто формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього учителя музичного мистецтва як педагогічний феномен; уточнено тлумачення професіограми учителя музичного мистецтва та її складових; визначено сутність і особливості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у психолого-педагогічній літературі.

Під час другого етапу дослідження (2015 рік) нами було проведено констатувальний етап експерименту, під час якого для з'ясування сучасного стану формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу було здійснено діагностику студентів. Отримані результати констатувального етапу експерименту зумовили необхідність розробки педагогічних умов підвищення ефективності процесу формування

професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Протягом другого етапу експерименту такі умови було розроблено.

Упродовж третього етапу наукового пошуку (2016-2018 рр.) у практичну діяльність вищого навчального закладу комунальної форми власності «Маріупольський коледж мистецтв», вищого навчального закладу комунальної форми власності «Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабиця», вищого навчального закладу комунальної форми власності Полтавської обласної державної адміністрації «Полтавський фаховий коледж мистецтв імені Миколи Віталійовича Лисенка» упроваджено розроблені педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. В експерименті взяли участь студенти I-II курсів коледжів мистецтв. Експериментом було охоплено 300 студентів. Також протягом цього етапу експерименту було здійснено статистичну обробку та систематизацію даних, отриманих під час експерименту, сформульовано загальні висновки дисертаційної роботи.

У процесі наукового вивчення проблеми дослідження нами було визначено критерії, показники та рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, біоетики, креативності, комунікативності, емпатії) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Критерії сформованості обраних нами для формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва дозволяють визначити рівень сформованості (високий, середній, низький) кожної з них: патріотизму, біоетики, креативності, комунікативності, емпатії.

Згідно з логікою наукового пошуку вважаємо доцільним деталізувати критеріальну базу дослідження. Так, першим критерієм оцінки сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу є *когнітивний*

критерій. Цей критерій передбачав визначення у студентів рівня інформованості, розуміння сутності цінностей, виявлення наявності знань, умінь, навичок у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; він відображає уміння і бажання привласнювати цінності, осмислювати явища, процеси, здійснювати правильний вибір; сутність та способи підвищення власного рівня аксіологічної компетентності, здатність до систематизації та узагальнення знань.

Другим критерієм стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено **мотиваційний критерій**, за допомогою якого визначається самооцінка студентами власних професійно-ціннісних орієнтацій, мотивація до вдосконалення ціннісної сфери особистості; цей критерій передбачав з'ясування наявності мотивації до формування професійно-ціннісних орієнтацій під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, вивчення емоційного ставлення до інтеріоризації у структуру особистості таких професійно-ціннісних орієнтацій: патріотизм, емпатія, комунікативність, креативність, біоетика; розуміння необхідності названих ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього учителя музичного мистецтва; переконання у пріоритетності названих професійно-ціннісних орієнтацій у спрямованості особистості майбутнього учителя мистецьких шкіл.

Третім критерієм оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено **діяльнісний критерій**, який передбачав з'ясування системності та комплексності в самооцінці професійної діяльності у майбутніх учителів музичного мистецтва, їхнє прагнення до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку. Діяльнісний критерій орієнтує на творче освоєння дійсності, ціннісний вибір варіантів поведінки у навчально-виховній діяльності; він є показником ціннісної сфери особистості, який зорієнтований на формування практичних навичок, що виявляються в умінні коректувати

аморальні варіанти вибору поведінки, проявляти у практиці міжособистісної взаємодії патріотизм, комунікативність, біоетику, креативність, емпатію.

Четвертим критерієм оцінки стану сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва було визначено *рефлексивний критерій*, що передбачав з'ясування ступеню володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього учителя музичного мистецтва, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів у особистому аксіовимірі. Критерій спрямований на показ усвідомлення і розуміння вчинків особистості, емоційно-вольових станів внутрішнього світу, почуттів, переживань, вибору ціннісних орієнтацій для керування професійною навчально-виховною діяльністю майбутнього педагога-музиканта.

Названа критеріальна база передбачала три рівні сформованості показників, а саме: високий, середній і низький, які ми деталізували у підрозділі 1.3.

Експериментом було охоплено 300 студентів вищого навчального закладу комунальної форми власності «Маріупольський коледж мистецтв», вищого навчального закладу комунальної форми власності «Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабиця», вищого навчального закладу комунальної форми власності Полтавської обласної державної адміністрації «Полтавський фаховий коледж мистецтв імені Миколи Віталійовича Лисенка». Усі студенти були умовно об'єднані нами у дві групи: контрольну й експериментальну (по 150 респондентів у кожній).

Згідно з метою і завданнями дисертації на початку дослідження було здійснено констатувальний експеримент, що дозволив з'ясувати ефективність формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, креативності, комунікативності, емпатії, біоетики) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Під час констатувального етапу експерименту було з'ясовано, що як студенти контрольної групи, так і студенти експериментальної групи згідно з когнітивним, мотиваційним, діяльнісним та рефлексивним критеріями мають досить низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, що зумовлено такими причинами: навчально-виховна робота, спрямована на формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, є недосконалою, передусім, недостатньо уваги приділено аксіологічній складовій у змісті навчальних дисциплін; відсутні спеціальні курси, які передбачали б оволодіння студентами коледжів мистецтв знаннями зі сфери формування професійно-ціннісних орієнтацій, їх усвідомлення та упровадження у практичну діяльність; методи навчально-виховної діяльності недостатньо орієнтовані на активну взаємодію між студентами та викладачем через використання викладачами циклу соціально-гуманітарних дисциплін коледжів переважно традиційних методів навчання, позбавлених інтерактиву; позааудиторна робота студентів коледжів мистецтв не має наскрізної мети щодо формування професійно-ціннісних орієнтацій, важливих для вчителя музичного мистецтва сучасної України, а саме: патріотизму, емпатії, біоетики, комунікативності, креативності; вимагає спрямування на формування названих професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів шкіл мистецтв у межах самостійної роботи з предметів соціально-гуманітарного циклу та виховної позаурочної роботи.

Ураховуючи наведене вище, нами були розроблені педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, а саме:

- наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про

пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва;

- підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей;

- орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

Організація формувального етапу експерименту передбачала теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, їх упровадження у названий цикл предметів, - саме це і було нами зроблено у попередніх двох підрозділах. Здійсненню аналізу результатів експериментальної роботи з упровадження у навчально-виховний процес коледжу педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу буде присвячено цей підрозділ дисертації.

Для реалізації означеного, а також для виявлення якісних і кількісних показників сформованості у студентів професійно-ціннісних орієнтацій (біоетики, креативності, комунікативності, емпатії, патріотизму) у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу нами було розроблено комплекс діагностичних методик, який передбачав визначення у студентів рівня інформованості, розуміння сутності цінностей, виявлення наявності знань, умінь, навичок у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (згідно з першим *когнітивним* критерієм); з'ясування наявності мотивації до формування професійно-ціннісних орієнтацій під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу,

вивчення емоційного ставлення до інтеріоризації у структуру особистості таких професійно-ціннісних орієнтацій: патріотизм, емпатія, комунікативність, креативність, біоетика; розуміння необхідності названих ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музики; переконання у пріоритетності названих професійно-ціннісних орієнтацій у спрямованості особистості майбутнього вчителя школи естетичного виховання (згідно з другим *мотиваційним* критерієм); виявлення системності та комплексності в самооцінці професійної діяльності у майбутніх учителів музичного мистецтва, їхнє прагнення до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку (відповідно до третього *діяльнісного* критерію); з'ясування ступеню володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів у особистому аксіовимірі (згідно з четвертим *рефлексивним* критерієм).

Для дотримання об'єктивності, послідовності, логічності та обґрунтованості взаємодії з об'єктом дослідження на формувальному етапі експерименту ми використали ті ж методи діагностики, що і на констатувальному етапі. Оскільки опис цих методик наведено у підрозділі 1.3., ми вважаємо доцільним більше уваги приділити порівняльному аналізу результатів діагностики за когнітивним, мотиваційним, діяльнісним та рефлексивним критеріями.

Комплекс діагностичних методик уможливив діагностування ефективності процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Отримані результати моніторингу відображено у таблиці 2.3. та рис. 2.2.

Порівняльний аналіз результатів контрольного і формувального етапів експерименту свідчить, що на початку експерименту студенти як контрольної

(49,2%), так і експериментальної груп (45,3%) мали досить низький рівень стану сформованості ЗУН у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

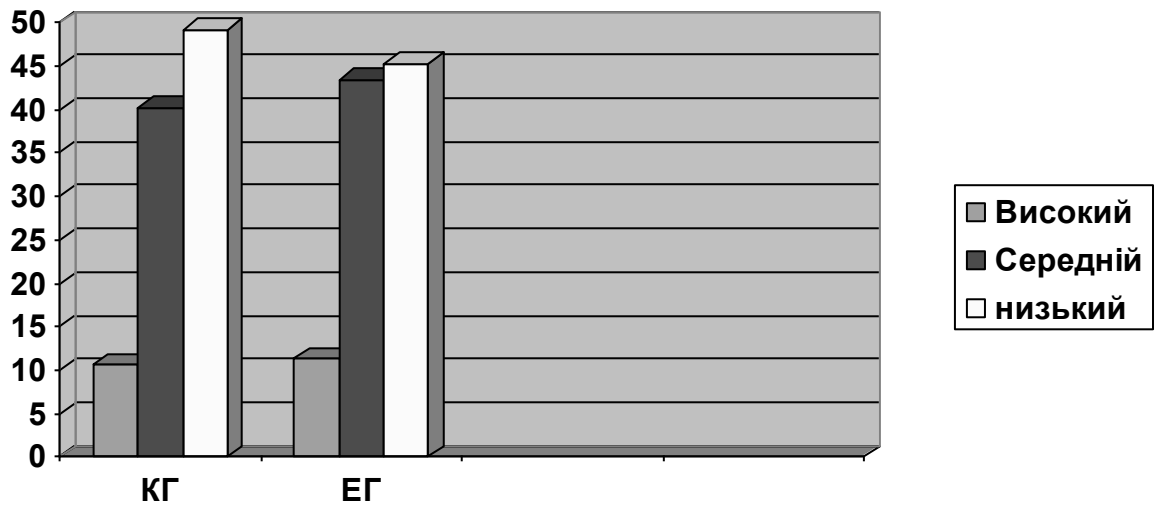
Таблиця 2.3

Порівняльний аналіз результатів діагностики когнітивного критерію контрольної та експериментальної груп на контрольному та формуальному етапах дослідження

Критерій та рівні формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу		Контрольна група (150 осіб)				Експериментальна група (150 осіб)			
		До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
		%	КО	%	КО	%	КО	%	КО
Когнітивний критерій сформованості патріотизму, комунікативності, креативності, біоетики, емпатії	Високий	10,6	16	12	18	11,3	17	19	29
	Середній	40,2	60	43,3	65	43,4	65	47	70
	Низький	49,2	74	44,7	67	45,3	68	34	51

Після упровадження в експериментальній групі розробленого нами спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва», а також оновлення змісту програм навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу («Історія України», «Основи філософських знань», «Основи екології», «Педагогіка і психологія», «Культурологія», «Соціологія») помітно збільшився поріг засвоєння знань, умінь, навичок у галузі формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва, що забезпечило позитивну динаміку результатів експерименту, а саме:

До експерименту

Після експерименту

Рис. 2.2. Динаміка стану сформованості знань, умінь, навичок у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (контрольний етап експерименту)

високий рівень зріс від 11,3% до 19%, а середній – від 43,4% до 47%. Натомість низький рівень засвоєння знань, умінь, навичок у експериментальній групі зменшився з 45,3% до 34%. Результати діагностики стану сформованості знань, умінь, навичок у сфері професійно-ціннісних

орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у студентів контрольної групи майже не зазнали змін: від 10,6% до 12% збільшився високий рівень; від 40,2% до 43,3% - середній рівень. Низький рівень засвоєння знань, умінь, навичок у контрольній групі знизився від 49,2% до 44,7%.

Згідно з другим критерієм (мотиваційним) передбачалося врахування індексу задоволення обраною професією майбутніх учителів музичного мистецтва, процесом музично-педагогічної діяльності та формуванням професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. На початковому етапі експерименту вважали проблему формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього учителя музичного мистецтва актуальною на сучасному етапі розвитку музично-педагогічної науки 67% загальної кількості респондентів, швидше зацікавленими, ніж незацікавленими – 17%; байдуже ставлення засвідчили 16%. На кінцевому етапі експерименту незначно змінилась відсоткова частина зацікавлених у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій, а саме: високий рівень зацікавлення – 72%; швидше зацікавлені, ніж незацікавлені – 12%; кількість студентів із байдужим ставленням не змінилась – 16%. Також у межах другого критерію діагностувалися організаторські та комунікативні схильності, які теж свідчать про позитивну мотивацію до набуття професійних умінь і формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів. Показниками мотиваційного критерію були: поріг мотивації до оволодіння знаннями, уміннями, навичками з аксіосфери майбутніх учителів музичного мистецтва; поріг розуміння обов'язковості наявності ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (патріотизму, комунікативності, емпатії, біоетики, креативності); поріг упевненості у пріоритетності визначених професійно-ціннісних орієнтацій, що входять до складу спрямованості особистості майбутнього учителя школи мистецтв; поріг гуманістичної спрямованості. Наголосимо, що найбільш важливими згідно з метою дослідження є комунікативні схильності. Набуті результати моніторингу унаочнені у таблиці 2.4. та рис. 2.3.

Порівняльний аналіз результатів контрольного і формувального етапів експерименту свідчить, що на початку експерименту студенти як контрольної (37%), так і експериментальної груп (41%) мали досить низький рівень мотивації до набуття комунікативності.

Таблиця 2.4.

Порівняльний аналіз результатів діагностики мотиваційного критерію контрольної та експериментальної груп на контрольному та формувальному етапах дослідження

Критерій та рівні		Контрольна група (150 осіб)				Експериментальна група (150 осіб)			
		До експерим.		Після експерим.		До експерим.		Після експерим.	
		%	КО	%	КО	%	КО	%	КО
Мотиваційний критерій сформованості патріотизму, комунікативності, креативності, біоетики, емпатії	Високий	17	26	19	29	16	24	23	35
	Середній	46	69	49	74	43	65	50	75
	Низький	37	55	32	47	41	61	27	40

На посилення мотивації до набуття професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу та особливо до набуття комунікативності, на нашу думку, вплинули підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей. Подальший порівняльний аналіз результатів контрольної та експериментальної груп досліджуваних свідчить про позитивну динаміку експерименту.

Наприклад, мотивація до набуття комунікативності у експериментальній групі на високому рівні збільшилась від 16% до 23%; на середньому рівні – від 43% до 50%. Натомість результати низького рівня зменшились від 41% до 27%. У той же час показники контрольної групи респондентів змінилися помітно менше: високий рівень – від 17% до 19%, середній рівень – від 46% до 49%, а низький – від 37% до 32%.

Порівняно з контрольною групою дані експериментальної групи, отримані після експерименту, значно різняться. Так, на високому рівні ЕГ ця різниця склала 7%, а КГ – 2%; на середньому рівні ЕГ – 7%, а КГ – 3%; на низькому рівні ЕГ – 14%, а КГ – 5%.

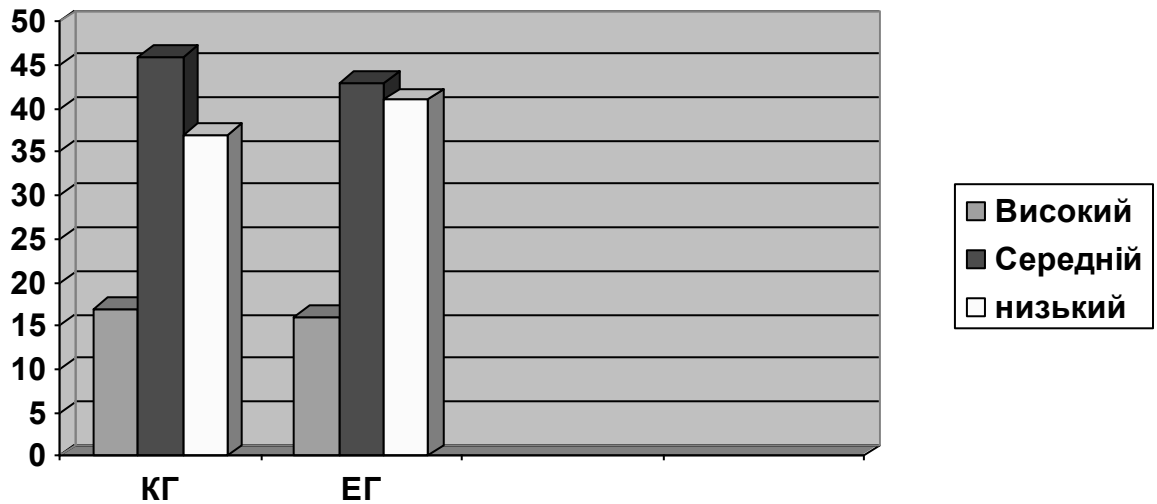
Згідно з третім критерієм оцінки сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (діяльнісним) ми перевіряли вміння студентів співвідносити теоретичні знання з практичною діяльністю шляхом написання творчих робіт (власних висловлень, есе, нарисів).

Не менш значущим для нашого експерименту було використання діагностики здатності до емпатії та з'ясування рівня емпатичних тенденцій майбутніх учителів музичного мистецтва. Показником цього критерію є поріг сформованості професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, комунікативності, біоетики, емпатії, креативності) майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; сформованості практичних аксіовмінь; висока систематичність самооцінки навчально-виховної фахової діяльності майбутніми учителями музичного мистецтва; висока здатність креативно інтеріоризувати моральні цінності до складу особистої ціннісної сфери. Результати формувального етапу експерименту у порівнянні з даними констатувального етапу експерименту унаочнено нами у таблиці 2.5. та рис. 2.4.

Як видно з таблиць та діаграми, експеримент мав позитивну динаміку, що можна пояснити орієнтацією позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів

шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва, широким залученням студентів до участі у позаурочних виховних заходах та використанням інтерактивних технологій у навчальній діяльності, описаних у підрозділі 2.2.

До експерименту

Після експерименту

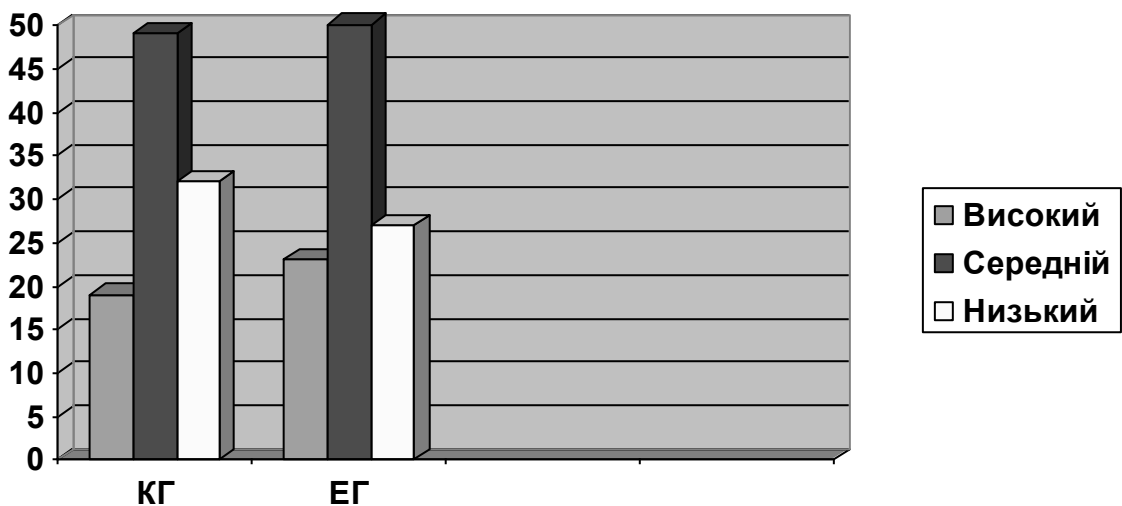

Рис. 2.3. Динаміка сформованості рівня мотивації до набуття професійно-ціннісних орієнтацій (контрольний етап експерименту)

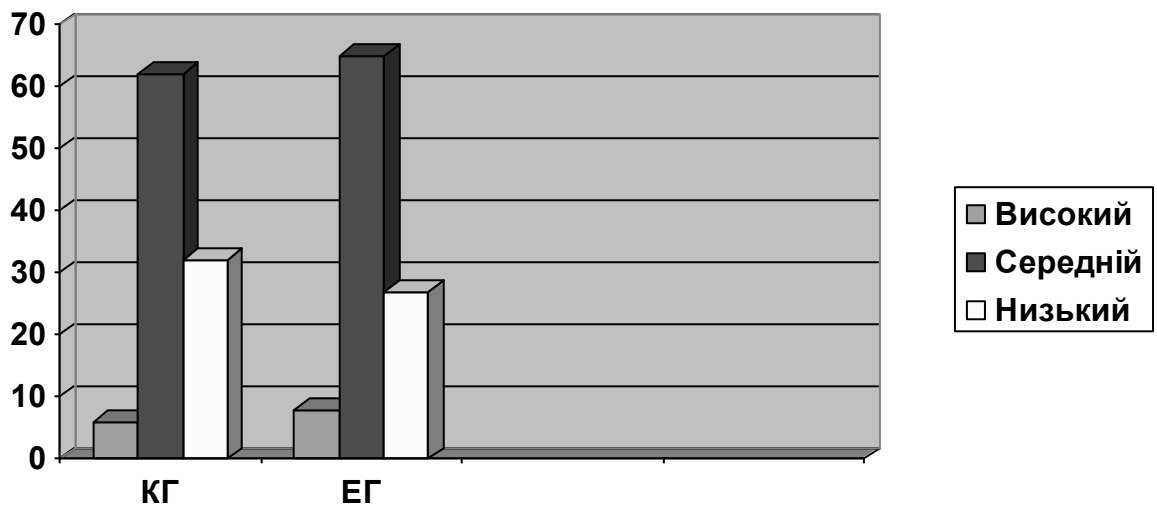
Порівняльний аналіз результатів діагностики діяльнісного критерію контрольної та експериментальної груп на контрольному та формувальному етапах дослідження

Критерій та рівні формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу	Контрольна група (150 осіб)				Експериментальна група (150 осіб)				
	До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту		
	%	КО	%	КО	%	КО	%	КО	
Діяльнісний критерій сформованості патріотизму, комунікативності, емпатії, креативності, біоетики	Високий	6	9	9	14	8	12	16	24
	Середній	62	93	65	97	65	98	71	106
	Низький	32	48	26	37	27	40	13	20

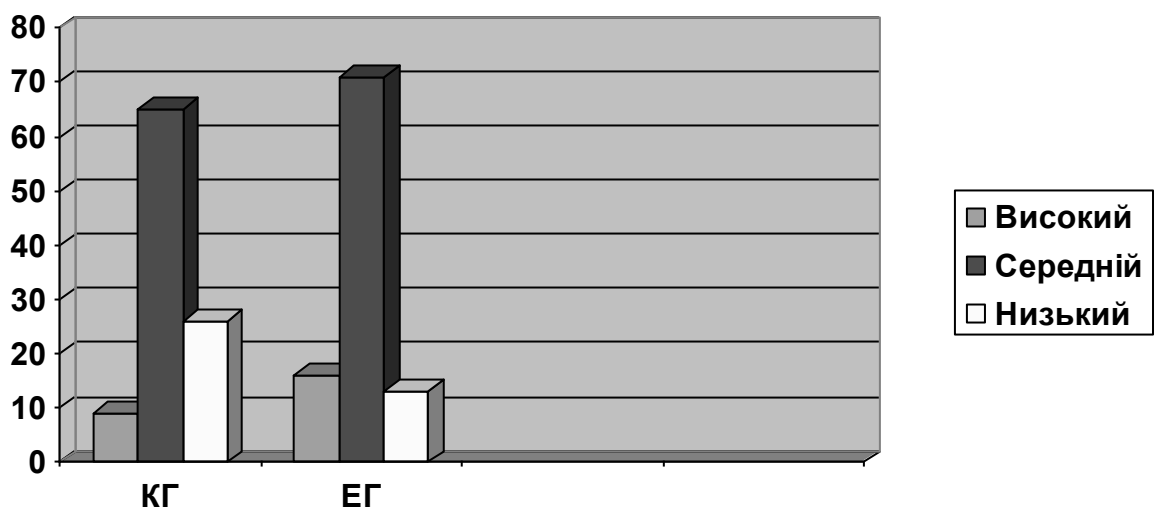
Порівняльний аналіз результатів контрольного і формувального етапів експерименту свідчить, що на початку експерименту студенти як контрольної (32%), так і експериментальної груп (27%) мали досить низький рівень стану сформованості емпатичних тенденцій згідно з діяльнісним критерієм.

Після запровадження в навчально-виховний процес педагогічних умов підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу результати у студентів експериментальної групи значно змінилися:

До експерименту

Після експерименту

**Рис. 2.4. Динаміка сформованості рівня емпатичних тенденцій
(констатувальний і формувальний етап експерименту)**

високий рівень – від 8% до 16%, середній рівень – від 65% до 71%; низький рівень – від 27% до 13%. Натомість дані діагностики серед студентів контрольної групи свідчать про незначні зміни у стані формування професійно-ціннісних орієнтацій за діяльнісним критерієм: високий рівень – від 6% до 9%; середній рівень – від 62% до 65%; низький рівень – від 32% до 27%.

Порівняльний аналіз результатів діагностики діяльнісного критерію контрольної та експериментальної груп виявив, що у першій з них якісний показник змінився на 3% та 5% (відповідно на високому, середньому та низькому рівнях), а у другій зазнав змін у обсязі 8%, 6% та 14% (відповідно на високому, середньому та низькому рівнях).

Згідно з четвертим критерієм оцінки сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (рефлексивним) ми з'ясували ступінь володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього учителя музичного мистецтва, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів у особистому аксіовимірі.

Показником цього критерію був поріг здатності до музично-педагогічної рефлексії; високі здібності до самопізнання, самоспостереження, самоаналізу, самонавіювання, самопереконавання, самоідентифікації. Під час констатувального та формувального етапів експерименту ми використали метод ранжування із обчисленням коефіцієнту рангової кореляції Ч. Спірмена. Метод був застосований для з'ясування рівня самооцінки майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки рефлексія є обов'язковою складовою внутрішньої педагогічної техніки педагога-музиканта. Отримані результати формувального етапу експерименту у порівнянні з даними контрольного етапу експерименту унаочнено нами у таблиці 2.6. та рис. 2.5.

Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів експерименту свідчить, що на початку експерименту студенти як контрольної (35,1%), так і експериментальної груп (34,6%) мали досить низький рівень стану сформованості навичок рефлексії та самооцінки.

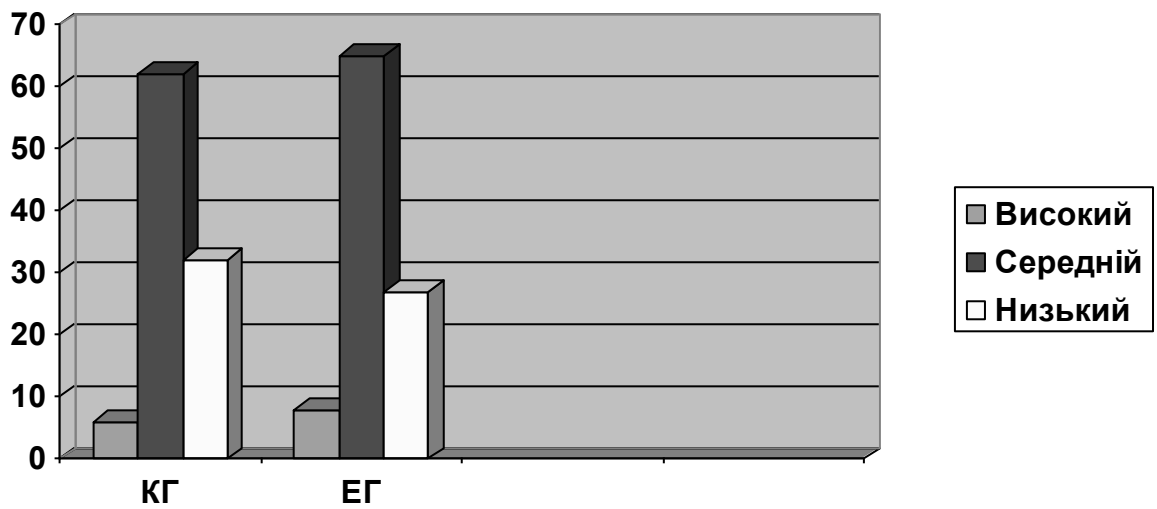
Порівняльний аналіз результатів діагностики рефлексивного критерію контрольної та експериментальної груп на контрольному та формуальному етапах дослідження

Критерій та рівні формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу		Контрольна група (150 осіб)				Експериментальна група (150 осіб)			
		До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
		%	КО	%	КО	%	КО	%	КО
Рефлексивний критерій сформованості патріотизму, комунікативності, емпатії, креативності, біоетики	Високий	62,2	93	64	96	61	91	66	99
	Середній	2,7	4	5	8	4,4	7	8	12
	Низький	35,1	53	31	46	34,6	52	26	39

На кінцевому етапі експерименту студенти експериментальної групи продемонстрували вищі результати порівняно з результатами контрольної групи, а саме: на високому рівні результати респондентів зросли від 61% до 66%; на середньому рівні – від 4,4% до 8%; на низькому зменшились від 34,6% до 26%.

Помітно менші зміни відбулися після експерименту у даних діагностики контрольної групи: на високому рівні – від 62,2% до 64%; на середньому – від 2,7% до 5%; на низькому рівні – від 35,1% до 31%.

До експерименту

Після експерименту

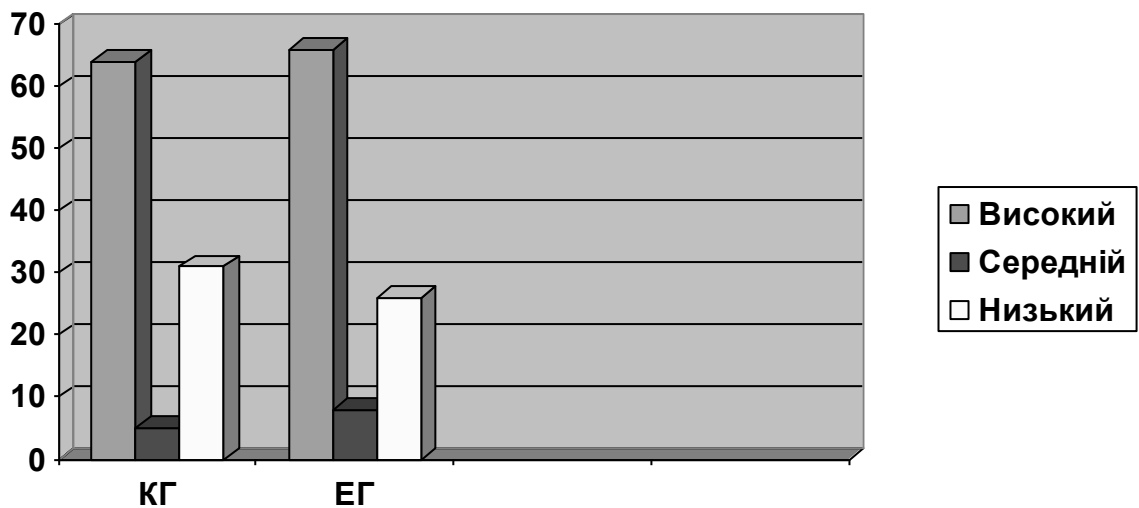

Рис. 2.5. Динаміка сформованості рівня навичок рефлексії та самооцінки (констатувальний та формувальний етап експерименту)

Порівняльний аналіз результатів діагностики рефлексивного критерію контрольної та експериментальної груп виявив, що у першій з них якісний показник змінився на 1,8% та 2,3% (відповідно на високому, середньому рівнях), а у другій зазнав змін у обсязі 5%, 3,8% та 8,6% (відповідно на високому, середньому та низькому рівнях).

Отже, під час експерименту з'ясовано, що відповідно до всіх критеріїв і показників у респондентів експериментальної групи спостерігалася позитивна динаміка змін у напрямку збільшення інформованості, розуміння сутності цінностей, виявлення наявності знань, умінь, навичок у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва (згідно з першим *когнітивним* критерієм); набуття мотивації до формування професійно-ціннісних орієнтацій під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, вивчення емоційного ставлення до інтеріоризації у структуру особистості таких професійно-ціннісних орієнтацій, як патріотизм, емпатія, комунікативність, креативність, біоетика; розуміння необхідності названих ціннісних орієнтацій у професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва; переконання у пріоритетності названих професійно-ціннісних орієнтацій у спрямованості особистості майбутнього вчителя школи естетичного виховання (згідно з другим *мотиваційним* критерієм); наявність системності та комплексності в самооцінці професійної діяльності у майбутніх учителів музичного мистецтва, їхнього прагнення до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку (відповідно до третього *діяльнісного* критерію); збільшення ступеню володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього учителя музичного мистецтва, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів у особистому аксіовимірі (згідно з четвертим *рефлексивним* критерієм). Для унаочнення отриманих даних ми склали узагальнювальну таблицю, у якій більш помітні отримані результати у порівняльному аспекті контрольної та експериментальної груп за когнітивним, мотиваційним, діяльнісним та рефлексивним критеріями відповідно (див. табл. 2.7).

Ефективність педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу була перевірена відповідно до

**Динаміка сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх
учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-
гуманітарного циклу**

Критерії та рівні сформованості патріотизму, комунікативності, креативності, біоетики, емпатії студентів коледжів мистецтв		Контрольна група (150 осіб)				Експериментальна група (150 осіб)			
		До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
		%	КО	%	КО	%	КО	%	КО
Когнітивний критерій	високий	10,6	16	12	18	11,3	17	19	29
	середній	40,2	60	43,3	65	43,4	65	47	70
	низький	49,2	74	44,7	67	45,3	68	34	51
Мотиваційний критерій	високий	17	26	19	29	16	24	23	35
	середній	46	69	49	74	43	65	50	75
	низький	37	55	32	47	41	61	27	40
Діяльнісний критерій	високий	6	9	9	14	8	12	16	24
	середній	62	93	65	97	65	98	71	106
	низький	32	48	26	37	27	40	13	20
Рефлексивний критерій	високий	62,2	93	64	96	61	91	66	99
	середній	2,7	4	5	8	4,4	7	8	12
	низький	35,1	53	31	46	34,6	52	26	39

критеріїв (когнітивного, мотиваційного, діяльнісного, рефлексивного) та показників формування професійно-ціннісних орієнтацій у структурі особистості (високого, середнього, низького). Графічно розподіл за рівнями сформованості когнітивного (далі – когн), мотиваційного (далі – мот), діяльнісного (далі – дія), рефлексивного (далі – реф) критеріїв під час формувального етапу експерименту в експериментальній та контрольній групах майбутніх учителів музичного мистецтва представлено на рисунку 2.6, який ілюструє дані з таблиці 2.7.

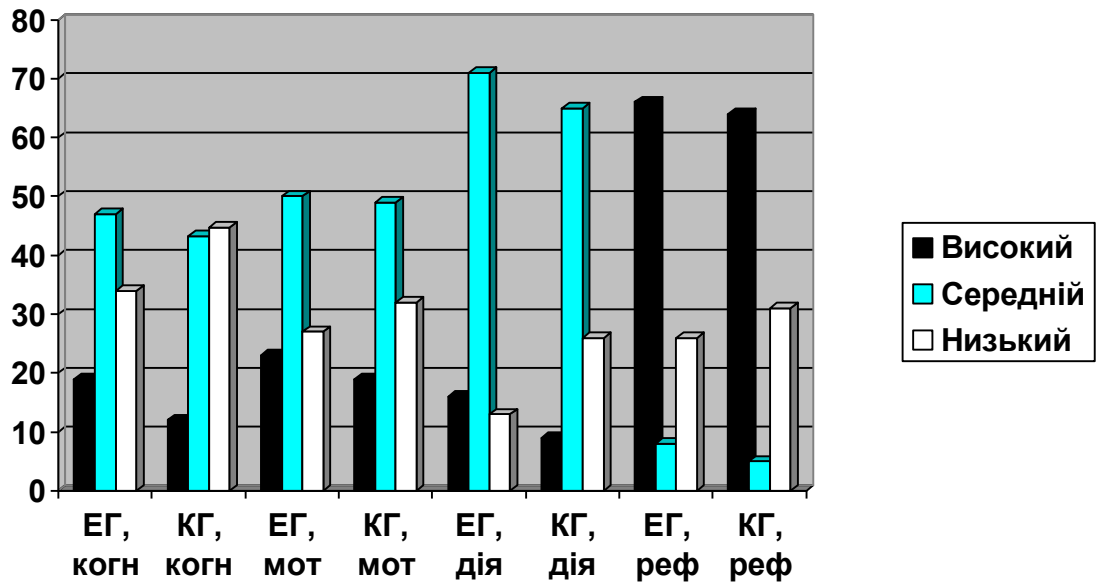

Рис. 2.6. Розподіл за рівнями сформованості когнітивного, мотиваційного, діяльнісного та рефлексивного критеріїв у експериментальній та контрольній групах (формувальний етап експерименту)

З рисунку видно, що найбільшою результативною динамікою формування професійно-ціннісних орієнтацій позначено високий рівень за когнітивним та діяльнісним критеріями, середній рівень за діяльнісним та рефлексивним критеріями. Разом з тим помітне графічне зниження діаграми, що ілюструє низький рівень сформованості патріотизму, комунікативності, креативності, біоетики та емпатії за усіма обраними критеріями, а особливо – за когнітивним та діяльнісним критеріями (найменша розбіжність між результатами КГ та EG спостерігається у графічному позначенні рефлексивного та мотиваційного критеріїв, але це пояснюється доволі високими показниками високого та середнього рівнів на констатувальному етапі експерименту).

Для визначення достовірності розходжень усі отримані дані були оброблені нами методом математичної статистики, а саме за допомогою кутового перетворення Фішера. Використання параметричного критерію φ -

Фішера дозволило нам оцінити достовірність різниці на початку й у кінці експерименту між відсотковими частками обох вибірок.

Отже, емпіричне значення φ - Фішера підраховано нами згідно з такою формулою:

$$\varphi = (\varphi_1 - \varphi_2) \times \sqrt{\frac{n_1 \times n_2}{n_1 + n_2}},$$

де φ_1 – кут, який відповідає більшій відсотковій частці;

φ_2 – кут, який відповідає меншій відсотковій частці;

n_1 – кількість спостережень у вибірці 1;

n_2 – кількість спостережень у вибірці 2 [318, с. 162].

Усі дані після упровадження педагогічних умов підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу було оброблено відповідно до описаної вище формули. Отримані результати унаочнено у таблиці 2.8.

Ефективність розроблених педагогічних умов, а отже і успішність здійсненого нами експерименту щодо формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу підтверджується:

- по-перше, позитивною динамікою щодо якості знань, умінь, навичок у сфері професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва; побудовою власної ієрархії цінностей студентів коледжів мистецтв (когнітивний критерій); аксіологічною грамотністю майбутніх учителів музичного мистецтва: високий рівень у респондентів ЕГ збільшився на 7,7%, середній – на 3,6%, низький зменшився на 11,3%;

- по-друге, позитивною динамікою щодо підвищення мотивації студентів до набуття професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; розумінням необхідності ціннісних орієнтацій у структурі професіограми вчителя музичного мистецтва; стійким переконанням у значущості професійно-ціннісних орієнтацій для музично-

Порівняння результатів експериментального впровадження педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу

Критерії сформованості патріотизму, комунікативності, креативності біоетики, емпатії	Етапи експерименту	Показники та рівні								
		Високий			Середній			Низький		
		КГ %	ЕГ %	Ф	КГ %	ЕГ %	Ф	КГ %	ЕГ %	Ф
Когнітивний	До експерименту	10,6	11,3	0,173	40,2	43,4	0,580	49,2	45,3	0,693
	Після експерименту	12	19	1,758	43,3	47	0,771	44,7	34	1,905
Мотиваційний	До експерименту	17	16	0,303	46	43	0,476	37	41	0,710
	Після експерименту	19	23	0,840	49	50	0,121	32	27	0,675
Діяльнісний	До експерименту	6	8	0,684	62	60	0,355	32	32	1,013
	Після експерименту	9	16	1,758	65	75	1,888	26	9	2,537
Рефлексивний	До експерименту	62,2	61	0,234	2,7	4,4	0,927	35,1	34,6	0,104
	Після експерименту	64	66	0,364	5	8	0,944	31	26	0,901

Примітка $\varphi^ = 1,64 (p \leq 0,05); 2,31 (p \leq 0,01)$.*

педагогічної виховної діяльності (мотиваційний критерій): високий та середній рівень у респондентів ЕГ збільшився на 7% тотожно, низький зменшився на 14%;

- по-третє, позитивною динамікою щодо сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі

вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; підвищенням системності та комплексності у самооцінці професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, їхнім прагненням до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку; посиленням орієнтації на творче освоєння дійсності, ціннісний вибір варіантів поведінки у навчально-виховній діяльності (діяльнісний критерій): високий рівень у респондентів ЕГ збільшився на 8%, середній рівень – на 6%, низький зменшився на 14%;

- по-четверте, позитивною динамікою володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованістю навичок аутодіагностики дієвості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів у особистому аксіовимірі (рефлексивний критерій): високий рівень у респондентів ЕГ збільшився на 5%, середній – на 3,6%, низький зменшився на 8,6%.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дисертації нами теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; розроблені педагогічні умови було упроваджено у навчально-виховний процес коледжів мистецтв; здійснено оцінку результативності упроваджених педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Для підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу нами були розроблені такі педагогічні умови:

- **першою педагогічною умовою** було визначено наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, та уведення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва»;
- **другою педагогічною умовою** було визначено підготовку викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей;
- **третьою педагогічною умовою** було визначено орієнтацію позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

З'ясовано, що в теоретичному обґрунтуванні першої педагогічної умови провідним було наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою відповідно до вимог навчального плану та удосконалення навчальних програм з перелічених предметів. Особливо важливим було впровадження розробленого спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва» у навчальний процес коледжів мистецтв.

У теоретичному обґрунтуванні другої педагогічної умови вихідними були тлумачення дефініцій «мотивація», яка розуміється нами як спонукання, що визначають активну спрямованість особистості; та «інтерактивні

технології», як такі, що здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі навчання, дозволяють отримати нові знання та організувати корпоративну діяльність полілогового характеру. Відповідно до обраних тлумачень нами здійснено удосконалення форм засідання циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін за планом роботи школи аксіологічного зростання, актуалізовано використання під час навчальних занять інтерактивних методик: «Мікрофон», «Займай позицію», «Творча візуалізація», «Позитивне коло» та «Асоціації», метод «Акваріум», обговорення проблеми в загальному колі, незакінчені речення, імітаційні ігри при досягненні творчої лабораторії митця та ін., що забезпечило підвищення мотивації до створення власної ієрархії цінностей у студентів коледжів мистецтв.

У теоретичному обґрунтуванні третьої педагогічної умови ми орієнтувались на те, що у позааудиторній роботі студента переважає елемент самореалізації, самовиховання, самоосвіти, самоактуалізації, тобто підвищується суб'єктна функція студента у навчально-виховному процесі, тому удосконалили форми і методи самостійної роботи з предметів соціально-гуманітарного циклу та ініціювали створення такого середовища взаємодії викладачів і студентів, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

У розділі нами визначено етапи впровадження теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування професійно ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (патріотизму, креативності, комунікативності, емпатії, біоетики).

Перший етап формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу охоплює студентів I курсу та студентів першого року навчання коледжів мистецтв. Упродовж цього етапу формується мотивація та

активізація діяльності студентів до формування професійно-ціннісних орієнтацій.

Другий етап формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу охоплює студентів другого і третього років навчання коледжів мистецтв. Протягом цього етапу відбувається формування професійно-ціннісних орієнтацій під час вивчення предметів «Основи філософських знань», «Історія України», «Соціологія», «Основи екології», «Педагогіка і психологія», «Культурологія», які додатково насичуються аксіологічним компонентом, а також варіативної навчальної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва».

Третій етап формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу охоплює студентів IV курсів коледжів мистецтв. Упродовж цього етапу відбувається систематизація набутих знань, умінь, навичок щодо професійно-ціннісних орієнтацій у галузі музично-педагогічної роботи та діагностика їх сформованості.

У формувальному етапі експерименту взяли участь студенти вищого навчального закладу комунальної форми власності «Маріупольський коледж мистецтв», вищого навчального закладу комунальної форми власності «Бахмутський коледж мистецтв імені Івана Карабиця», вищого навчального закладу комунальної форми власності Полтавської обласної державної адміністрації «Полтавський фаховий коледж мистецтв імені Миколи Віталійовича Лисенка» у кількості 300 осіб.

Позитивний ефект упровадження педагогічних умов підвищення ефективності формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу засвідчують отримані результати. Так, на кінцевому етапі експерименту низький рівень знань, умінь, навичок у галузі професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у респондентів

ЕГ становив лише 34% порівняно з 44,7% КГ; низький рівень мотивації сягав 27% (порівняно з 32% у КГ); низький рівень системності та комплексності в самооцінці професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, прагнення до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку у респондентів ЕГ дорівнював 13% (порівняймо з результатами КГ: 26%); низький рівень ступеню володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього учителя музичного мистецтва, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів у особистому аксіовимірі у опитаних ЕГ становив 26% (порівняймо з результатами КГ: 31%).

Результати цього розділу відображені у публікаціях автора [70], [187], [189], [191], [192], [193], [194], [196], [197], [199], [200], [201], [203], [204].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано новітнє практичне розв'язання наукової проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Результати дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. На підставі аналізу наукової літератури з проблеми формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу висвітлено підходи до тлумачення дефініцій «цінності», «ціннісні орієнтації» та «професійні цінності» у науковому просторі. Показано, що підходи до тлумачення названих категорій змінювались відповідно до еволюції громадських та національних цінностей у філософії, соціології, психології та педагогіці. Фундаментальним методологічним підходом в усвідомленні проблеми є аксіологічний, який спрямовує процес підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у коледжах на реалізацію провідних положень теорії цінностей, педагогічної аксіології, засвоєння яких сприяє переведенню абстрактних загальнолюдських цінностей в індивідуальні особистісні надбання людини, формуванню ціннісних орієнтацій духовно-моральної сфери. Не менш важливими є особистісно орієнтований та культурологічний підходи у контексті сфери діяльності майбутніх учителів мистецьких шкіл; синергетичний підхід як той, що виражає напрямок розвитку музично-педагогічної освіти в цілому.

На особливості характеристики названих дефініцій у педагогіці суттєво вплинули філософські, соціологічні, психологічні концепції, які дали змогу більш вичерпно визначити їх у сучасній педагогічній науці. У ХХ-ХХІ ст. відбулося уточнення тлумачення категорії «цінності» як однієї зі складових особистості, вектору її спрямованості. Важливість процесу дослідження професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва

визначається гуманізацією та гуманітаризацією мистецької освіти, соціальним замовленням, акцентом на особистісно орієнтованому навчанні у процесі позашкільної музичної підготовки. У цьому контексті особливого значення набуває склад аксіосфери педагогів-музикантів та процес формування у майбутніх учителів музичного мистецтва професійно-ціннісних орієнтацій, що гармонійно входять до складу педагогічної майстерності представників даної професії та дозволять на високому рівні здійснювати навчально-виховну діяльність.

2. Звузивши коло наукової літератури до педагогічної, ми проаналізували підходи до характеристики професіограми вчителя музичного мистецтва, дослідили різні варіанти тлумачення його складових у працях педагогів-музикантів, музичних психологів (компетентності – професійних знань, умінь (рефлексивної, поліхудожньої, комунікативної, виконавської, методичної компетентності); гуманістичної спрямованості – гуманістичні, естетичні, етичні, громадські, національні, моральні, правові, трудові ідеали, принципи, почуття, переконання, пізнавальні інтереси, схильності, уявлення, соціально-професійні потреби; педагогічної техніки – внутрішньої та зовнішньої; педагогічних здібностей); розглянули компоненти етичної, художньо-комунікативної, духовно-моральної, естетичної свідомості як суб'єктивні чинники професійних цінностей; висвітлили різні аспекти формування професійно-ціннісних орієнтацій як педагогічного феномену в процесі підготовки до професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Нами з'ясовано, що ціннісний блок у структурі особистості вчителя музичного мистецтва як феномену складається з духовних ціннісних орієнтацій як ядра ціннісної системи, морально-етичних, національних та професійно-ціннісних, а також, що професійно-ціннісними орієнтаціями, що потребують першочергового формування у майбутніх педагогів-музикантів, є патріотизм, емпатія, креативність, комунікативність, біоетика.

3. Досліджено сучасний стан формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу.

Визначено критерії сформованості професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, а саме: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний. Схарактеризовано рівні та показники сформованості кожного з критеріїв (високий, середній, низький).

Виявлено, що респонденти контрольної та експериментальної груп мають досить низький рівень сформованості професійно-ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу відповідно до визначених критеріїв.

4. Теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, а саме: наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв професійно-ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музичного мистецтва, та уведення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності учителя музичного мистецтва»; підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей; орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної

діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва.

5. Упроваджено у навчально-виховний процес коледжів культури і мистецтв педагогічні умови формування комунікативності, патріотизму, біоетики, креативності, емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення історії України, культурології, психології та педагогіки, основ екології, основ філософських знань за рахунок уведення у навчальний процес названого вище спецкурсу та насичення дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою.

Здійснено удосконалення форм засідання циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін за планом роботи школи аксіологічного зростання, актуалізовано використання інтерактивних методик під час навчальних занять: «Мікрофон», «Займай позицію», «Мозковий штурм», «Позитивне коло» та «Асоціації», метод «Акваріум», обговорення проблеми в загальному колі, незакінчені речення, імітаційні ігри при досягненні творчої лабораторії митця та ін. для вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей.

Удосконалено форми і методи самостійної роботи з предметів соціально-гуманітарного циклу та ініційовано створення такого середовища взаємодії викладачів і студентів, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх учителів музичного мистецтва. Останнє досягнуто завдяки розробленим і упровадженим у позаурочну діяльність коледжів мистецтв виховним заходам таких форм: усний журнал з елементами демонстрації, літературно-музична композиція з елементами демонстрації, науково-практична конференція, бінарна виховна година, конкурси проєктів, конкурси творчих робіт, конкурси творів-мініатюр та есе, виступи студентів у складі аматорських музичних колективів різного стильового спрямування, участь у записі демоверсій музичних альбомів тощо.

6. На основі зіставлення отриманих у проведеному педагогічному експерименті результатів, їх кількісного та якісного аналізу з'ясовано, що упровадження у навчально-виховний процес коледжів мистецтв педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу зумовило суттєві статистично значущі зміни на рівні сформованості професійно-ціннісних орієнтацій студентів. Результати експерименту є переконливою підставою для того, щоб вважати досягнутими мету і завдання дисертації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. До актуальних напрямків наступних наукових досліджень зараховуємо розробку дидактичного забезпечення формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, удосконалення процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій учителів музики шкіл естетичного виховання, які мають різний рівень їх сформованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашник Л. А. Не змушуючи, а заохочуючи. Технології інтерактивного навчання. *Педагогічна майстерня*. 2016. № 8. С. 6-14.
2. Абизова Л. В. До питання професійності вченого-гуманітарія (про межі об'єктивності у соціальному пізнанні). *Проблеми трудової і професійної підготовки: наук.-мет. зб. / кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко*. Слов'янськ: СДПУ, 2009. Вип. 14. С. 9-14.
3. Александрова О. Ф. Модель формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього вчителя. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2 (13). С. 139-145.
4. Алексеева В. Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и становления личности. *Психологический журнал*. 1984. Т. 5. № 5. С. 63-70.
5. Альбуханова К. А. Новое в психологии профессионализма. *Психологический журнал*. 1997. № 4. С. 17-19.
6. Амет-Уста З. Р. Духовно-моральна культура особистості як основа формування доброзичливого ставлення до людей різних національностей. *Проблеми освіти: наук. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України*. 2010. Вип. 64. С. 87-92.
7. Амонашвили Ш. А. Клятва Учителя. *Педагогика XXI века: материалы педагогического вестника № 7*. Донецк: Орифламма, 2004. С. 29.
8. Амонашвили Ш. А. Чтобы дарить ребенку искорку знаний, Учителю нужно впитать море света. Артемовск, 2009. 96 с.
9. Андрєєнкова В. Педагог – професія, що створює мир. *Педагогічна майстерня*. 2016. № 8. С. 30-33.
10. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление. М.: Мысль, 1988. 253 с.
11. Антилогова Л. Н. О взаимосвязи ценностных ориентаций и нравственной активности личности. *Сибирская психология сегодня: сб.*

- науч. трудов. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2003. Вып. 2. URL: <http://hpsy.ru/public/x2629.htm> (дата звернення: 23.09.2017)
12. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: дис. ...канд. психолог. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПНУ. К., 2003. 200 с.
13. Антонюк Р. І. Мовний аспект у формуванні національного світобачення та виховання особистості. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 98-104.
14. Артемонова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації. *Вища освіта України*. 2008. № 1. С. 72-75.
15. Архіпова С. П. Виховання як фактор цілісного формування особистості майбутнього спеціаліста. *Проблеми освіти*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 26. С. 164-170.
16. Архіпова С. П. Розвиток педагогічної творчості викладачів вищих навчальних закладів. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / ред. кол.: В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін. К.: НМЦ ВО, 2001. Вип. 31. С. 3-8.
17. Асауленко Л., Величко Т. Виховання патріотизму – невід’ємна складова виховання студентської молоді. *Виховна робота в технікумах, коледжах*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 138-142.
18. Асташова Н. А. Концептуальные основы педагогической аксиологии. *Педагогика*. 2002. № 8. С. 8-13.
19. Афанасенко В. Філософія: підруч. для вищої школи / В. Г. Кремень, М. І. Горлач. Х.: Прапор, 2004. 735 с.
20. Афанасьев М. С. Социальные ценности и ценностные ориентации личности. М.: МГУ, 1986.
21. Бакыров В. С. Ценностное сознание и активизация человеческого фактора. Харьков: Вища школа, 1988. 149 с.

22. Баклаженко Є. В. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до співробітництва з учнями у навчально-виховному процесі: автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Мелітополь, 2015. 22 с.
23. Бакрадзе А. Т. Ідеал людяності і цінності людського життя. *Філософська думка*. 1989. № 2. С. 17-23.
24. Балута Л. І. Психолого-педагогічний аналіз формування особистості студентів та профілактика їх соціальної поведінки. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 224-229.
25. Барбіна Є. С. Педагогічна майстерність як чинник інтеграції професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 1. С. 133-138.
26. Бах Р. Джонатан Ливингстон. Ілюзії . К.: Софія, 2002. 224 с.
27. Бебешко П., Сусленко І. Логіка і методика педагогічних досліджень. Сутність і особливості наукових досліджень у педагогіці. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 35. С. 70-72.
28. Беземчук Л. Структура підготовки майбутнього педагога музичного мистецтва к професійній діяльності в умовах вищої школи. *Молодь і ринок*. 2014. № 10 (117). С. 66-69.
29. Бешапашнікова Т. В., Шкільник С. Я. Сучасні вимоги до методичної підготовки вчителя музичного мистецтва. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2014. № 3. С. 11-17.
30. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.

31. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України (програмно-виховний контекст). К.: Ін-т проблем виховання НАПН України, 2014. 48 с.
32. Бех І. Гуманітарний розвиток країни: внутрішня політика держави у сучасному глобалізованому світі. *Державна політика в гуманітарній сфері (матеріали круглого столу)*. Івано-Франківськ, 2001. С. 3-9.
33. Беленька Г. Організація навчального співробітництва викладача зі студентами в процесі вивчення навчальних дисциплін. *Організація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць*. Немішаєве: Інтас, 2008. Вип. 12. С. 90-108.
34. Белкін А. С., Силіна С. М. Професіографічний моніторинг підготовки фахівця в системі вищої педагогічної освіти. Шадринськ, 1999. С. 28-33.
35. Білоножко Н. Ціннісні орієнтації як компонент формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2016. № 4. С. 227-233.
36. Битуева А. В. Особенности структурного строения ценностных ориентаций. *Credo New*. 2000. № 3. URL: <http://credonew.ru/content/view/184/25/> (дата звернення: 17.09.2017)
37. Бичко І. В. Філософія. Курс лекцій. К.: Либідь, 1994. 408 с.
38. Блінова О. Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 1-2. С. 97.
39. Блюмкін В. А. Мир моральных ценностей. М.: Мысль, 1981. 146 с.
40. Боблієнко О. П. Формування поліхудожньої компетентності майбутнього вчителя музики у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2013. 21 с.

41. Боксгорн В. В. Формування професійної креативності в майбутніх соціальних педагогів: автореф. ...дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2012. 20 с.
42. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. К.: Либідь, 2005. 264 с.
43. Бондаренко Т. Мої думки про місце студента в сучасному суспільстві і роль моральних цінностей в житті. *Виховна робота в технікумах, коледжах*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 165-171.
44. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості-громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 144-150.
45. Бретано Ф. Избранные работы. М.: Альфа, 1996. 176 с.
46. Букреева И. В. Развитие педагогической компетентности учителя в учреждениях дополнительного профессионального образования: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.08 / Ставропольский гос. ун-т. Ставрополь, 2004. 178 с.
47. Будаговська О. І. Філософсько-педагогічні погляди на проблеми в освіті в педагогіці Росії та України (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Проблеми трудової і професійної підготовки: наук.-мет. зб. / кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко*. Слов'янськ: СДПУ, 2010. Вип. 15. С. 102-107.
48. Бурковська З. Є. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців аграрного профілю. *Наукові записки*. 2011. № 5. С. 35-40.
49. Бутківська Т. В. Ціннісний вимір соціалізації учнів. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 130-137.
50. Варава Н. М. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді засобами позашкільної освіти. *Виховна робота в школі*. 2016. № 11. С. 6-10.

51. Варга Л. І. Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами інтерактивних технологій: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т менеджменту освіти АПНУ. К., 2017. 292 с.
52. Варнавська Л. Підготовка майбутніх вчителів музики до професійної діяльності в умовах комп'ютеризованої освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 10. С. 30-33.
53. Васютинський В. О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. К., 2006. Т. 8. Вип. 6. С. 40-45.
54. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. 191 с.
55. Великие мысли великих людей: антология афоризма: в 3-х томах. Том 2: От Средневековья до Просвещения / Сост. И. И. Комарова, А. П. Кондрашов. М.: Рипол класик, 2004. 704 с.
56. Величко С. П. Соціально-психологічні чинники формування творчої педагогічної діяльності вчителя. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 3. С. 159-164.
57. Величко Т. Г. Про технологізацію освіти. *Проблеми освіти*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 15-21.
58. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. М.: Педагогика-Пресс, 1999. 536 с.
59. Вихрущ А., Карагодін В., Тхоржевська Т. Основи християнської педагогіки: спецкурс. Тернопіль: Освіта, 1999. 168 с.
60. Вишневський О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси. Львів, 1996. 238 с.
61. Вишпінська Я. Роль самоосвіти у професійному становленні вчителя музики. *Вісник Луганського національного університету*. 2012. Вип. 28. С. 43-52.

62. Виилма Л. Понимание языка стрессов. Екатеринбург: У-Фактория, 2006. 160 с.
63. Власенко А. Н. Особистісно орієнтований підхід у вихованні майбутніх освітян. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* / ред. кол.: В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін. К.: НМЦ ВО, 2001. Вип. 31. С. 12-17.
64. Водяна В. О. Інноваційні підходи у підготовці фахівців музично-педагогічного профілю до культурно-просвітницької діяльності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського: зб. наук. праць.* 2014. № 42. Ч. 2. / ред. кол.: В. І. Шахов та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. С. 159-164.
65. Возняк А. Б. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій особистості. *Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка.* 2013. Вип. 42. С. 121-125.
66. Волкова В. А. Педагогічні умови спрямованості навчально-виховного процесі на ціннісне відношення студентів до майбутньої професії. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету.* Бердянськ, 2005. Вип. 1. С. 166-172.
67. Волкова В. А. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Бердянський держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2001. 196 с.
68. Володько В. М. Нормативне забезпечення індивідуалізації процесу навчання у вузі. *Педагогіка і психологія.* К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 1. С. 61-65.
69. Ворон О. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій школярів у сучасному інформаційному суспільстві. *Нова педагогічна думка.* 2014. № 1. С. 174-176.
70. Вороненкова Т. О., Магда П. М. Розробка заходу «Ціннісне ставлення до мови у творчості поетів-перекладачів (на матеріалі поезій Р. Бернса та С. Тісдейл)». Каталог «Відкритий урок: розробки, технології,

http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58221/ (дата звернення: 25.12.2017)

- 71.Воронкова В. Г. Метафізичні виміри людського побуття (проблеми людини на зламі тисячоліть). Запоріжжя, 1999. 173 с.
- 72.Гаврилова Л. Г. Структурно-функціональне содержание інформаційно-комунікаційної компетенції в складі професійної компетенції майбутніх учителів музики. *Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти*: зб. наук. праць ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ, 2016. Вип. 3. С. 38-44.
- 73.Гаврилюк В. В., Трикоз Н. А. Динаміка ціннісних орієнтацій в період соціальної трансформації (покоління поход). *Соціологічні дослідження*. 2002. № 1. С. 96-105.
- 74.Галадзе М. Музичне та естетичне виховання дітей в сім'ї. К.: Музична Україна, 1968. 48 с.
- 75.Гашимова В. Х. Деякі аспекти розвитку творчої особистості майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 3. С. 164-169.
- 76.Гданська О. П. Формування гуманістичних ціннісних орієнтацій у студентів вузів культури (на матеріалі кобзарського мистецтва): дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05 / Київ. держ. ун-т. культури і мистецтв. К., 1998. 179 с.
- 77.Гераськіна В. А. Теоретичні аспекти використання інтерактивних технологій при викладанні економічних дисциплін. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 33.
- 78.Говорунова Л. М. Національно-патріотичне виховання – важливий чинник у виховному процесі молоді. *Освіта. Медицина. Виховання*:

- матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 172-175.
79. Головатый Н. Ф. Социология молодежи: курс лекций. К.: МАУП, 1999. 224 с.
80. Голубцова І. А. Впровадження інтерактивних технологій. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 9. С. 161-173.
81. Гончарова С. В. Використання активних методів навчання на заняттях з правознавства. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2008. Вип. 12. С. 165-171.
82. Гордєєва К. С. Формування професійних цінностей майбутніх соціальних педагогів у професійній підготовці: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05 / Донбас. держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2015. 180 с.
83. Гореликова М. В. Энергия Красоты в пространстве школы. *Педагогика XXI века: материалы педагогического вестника № 7*. Донецк: Орифламма, 2004. С. 13-21.
84. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. 2-е изд. Л.: ИЛУ, 1988. 560 с.
85. Гречаник О. Є. Управління професійним самовдосконаленням педагогів. *Виховна робота в школі*. 2017. № 6. С. 2-7.
86. Грищенко Л. І. Ціннісні орієнтації в педагогіці А. Макаренка: генеза і сутність. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1998. Вип. 1. С. 45-49.
87. Грищенко Н. А. Формування про соціальних особистісних смислів студентської молоді у поза навчальній діяльності: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05. / Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ: Елтон–2, 2009. 20 с.
88. Гусейнова Л. В. Виховання професійних якостей у процесі формування виконавської культури майбутнього вчителя музики. *Нові технології*

- навчання: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 202-209.
89. Даніліна Т. В. Технологія використання інноваційних та нетрадиційних форм заняття. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 10. С. 140-159.
90. Данилова Л. В. Формувати особистість нового типу. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2000. Вип. 3. С. 59-63.
91. Дацків І. Підготовка фахівців у галузі музичного мистецтва на Закарпатті (1919-1939 рр.). *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2015. Вип. 31. С. 127-133.
92. Демиденко В. В. Мистецтво у світоглядному вихованні (формування світоглядних уявлень підлітків на уроках літератури, музики, образотворчого мистецтва): навч. посіб. для студ. ВНЗ. Луганськ: ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2008. 200 с.
93. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя у вищій медшколі України (1920-1933 рр.) *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 4. С. 210-215.
94. Дем'яненко Н. М. Нова педагогічна свідомість і вітчизняний історико-педагогічний досвід. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2000. Вип. 2. С. 117-123.
95. Деркач Ю. В. Шляхи мотивації студентів у сучасних умовах навчання. *Проблеми освіти: наук. зб.* К., 2010. Вип. 64. С. 53-58.
96. Дети света. Сборник статей. Артемовск, 2008. 136 с.
97. Дзюба В. І. Соціально-педагогічні основи формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентської молоді: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05 / Київ. ін-т культури. К., 1994. 200 с.
98. Діденко М. М. Формування виховної функції в процесі взаємозв'язку лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 26. С. 74-79.

99. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія / [А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко]; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
100. Донцов А. И. К проблеме ценностей субъекта коллективной деятельности. *Вопросы психологии*. 1979. № 3. С. 29-34.
101. Дробноход М. І. Філософія екологічної освіти: концептуальні основи. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 3. С.43-48.
102. Дубінець І. В. Музично-теоретичні дисципліни в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва: цілі і задачі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Вип. 3. Бердянськ, 2016. С. 95-99.
103. Дьяконов І. В. Зміст поняття «ціннісна орієнтація». *Мультиверсум: філософський альманах*. К.: Центр духовної культури, 2004. Вип. 43. С. 62-66.
104. Євстігнєєва Н. І. Професійна підготовка вчителів музичного мистецтва: від традицій до інновацій. *Постметодика*. № 3 (80). Полтава: ПОЕПО, 2008. С. 56-60.
105. Жданов І. О. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді / Виступ Міністра молоді та спорту України на Парламентських слуханнях Верховної Ради України про становище молоді в Україні. 02.11.2016. К.: ММСУ, 2016. 13 с.
106. Жигінас Т. В. Аксіологічний підхід у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. № 5 (74). С. 85-94.
107. Жиркова Л. К. Особливості стосунків викладача і студента. *Освіта. Медицина. Виховання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 52-54.

108. Жирун О. А. Ціннісні орієнтації як елементи моральної свідомості особистості. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2007. № 3. Ч. 2. С. 117-121.
109. Жорнова О. І. Щодо персональної нормативності сучасного студента: проблеми вимірювання та формування. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 105-111.*
110. Жукова Г. В. Національно-патріотичне виховання як основа реалізації акмеологічного підходу на уроках зарубіжної літератури. *Освіта. Медицина. Виховання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 175-178.
111. Завгородня О. В., Курганська Л. О. З досвіду вивчення особистісних характеристик педагогів. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 1-2. С. 117-122.
112. Загвязинский В. И. Теория обучения: современная интерпретация: учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. заведений. 2-е изд., испр. М.: Академия, 2004. 192 с.
113. Закон України «Про вищу освіту»: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 24.09.2015 року: (офіц. текст). К.: ПАЛИВОДА А. В., 2015. 100 с.
114. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII. П. Порошенко. *Відомості Верховної Ради*. К., 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/stru> (дата звернення: 25.08.2019).
115. Закон України «Про фахову передвищу освіту» № 2745-VIII. 06.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19> (дата звернення: 25.08.2019)
116. Зарицька А. Сутність поняття духовної самореалізації вчителя музики в професійно-педагогічній діяльності. *Науковий вісник*

Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. 2013. № 7. С. 145-147.

117. Зарубінська І. Б. Компетентнісний підхід до формування змісту навчально-виховного процесу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. пр. К., 2008. Вип. 12. С. 58-59.
118. Зарудний Є. О. Філософія. К.: Либідь, 2007. 226 с.
119. Заславская Т. И. Социетальная трансформация российского общества: деятельность-структурная концепция. М.: Дело, 2002. 345 с.
120. Заяць Р. Р. Інноваційні технології як ефективний засіб підвищення результативності навчальних досягнень учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Web of Scholar. International Scientific Edition*. October 2017. № 7 (16). P. 39-41.
121. Збірник матеріалів наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми виконавчої підготовки викладачів мистецьких дисциплін» / за ред. А. В. Козир, К. О. Щедролоєвої. Херсон, 2016. 183 с.
122. Здравомыслов А. Г. Потребности, интересы, ценности. М.: Политиздат, 1986. 222 с.
123. Зеленський К. В., Козак В. І., Синишин О. В. Рейтинг як форма індивідуального підходу до всебічного розвитку особистості. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 166-172.
124. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., перераб., доп. М.: Деловая книга, 2003. 336 с.
125. Золотарьова О. В. Формування ціннісних орієнтацій студентів у процесі виховної роботи вищого технічного навчального закладу: дис. ...канд. пед. наук.: 13.00.07. / Донбас. держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2016. 269 с.

126. Золотухина-Аболина Е. В. О специфике высших духовных ценностей. *Философские науки*. 1987. № 1. С. 11-18.
127. Зотов Н. Д. Личность как субъект нравственной активности. Томск, 1984. 201 с.
128. Зубарев О., Зубарев В. Місце естетичної оцінки у системі естетичного виховання молоді. *Проблеми естетичного виховання: зб. наук. праць / Укладачі А. І. Роздимаха, Л. Г. Гаврілова*. Слов'янськ: СДП, 2001. С. 53-57.
129. Іваницька П. Ф. Мудрість тисячоліть про вічні людські цінності. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / ред. кол.: В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін. К.: НМЦ ВО, 2001. Вип. 31. С. 154-158.*
130. Іванова Т. В. Культурологічний компонент у підготовці майбутнього педагога. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / ред. кол.: В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін. К.: НМЦ ВО, 2001. Вип. 31. С. 34-38.*
131. Іванова Ю. Формування ціннісних орієнтацій студентів – майбутніх соціальних педагогів. *Рідна школа*. 2011. № 7. С. 14-17.
132. Іванцев Н. І. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської молоді протягом професійної підготовки: дис...канд. психолог. наук: 19.00.07 / Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2000. 224 с.
133. Иващенко А. В., Фролова Н. В. Нравственные ценности и особенности их освоения школьной молодежью в современных условиях. М., 1996. 158 с.
134. Из вступительной речи Ш. Амонашвили на Первых Международных педагогических чтениях, проведенных в Москве МЦГП при МЦР и Международным Центром-Музеем им. Н. К. Рериха. *Педагогика XXI века: материалы педагогического вестника № 7*. Донецк: Орифламма, 2004. С. 3-4.

135. Кабриль К. В. Критерії сформованості ціннісних компетентностей майбутніх вчителів музики в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2013. № 2. С. 46-50.
136. Казиник М. Тайны гениев. М.: АСТ, 2015. 320 с.
137. Калініченко А. Роль ціннісних орієнтацій у вихованні студентської молоді. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 175-181.
138. Калько І. В. Формування гендерної культури студентської молоді в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: автореф. ...дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Донбас. держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2014. 20 с.
139. Камендровська К. Моральні цінності сучасного студента. *Виховна робота в технікумах, коледжах*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 157-162.
140. Кант И. Собрание сочинений в 8 т. / Т. 3.: Критика чистого разума. М.: Чоро, 1994. 741 с.
141. Капелько І. І. Формування національної свідомості засобами національно-патріотичного виховання та шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Педагогічна майстерня*. 2017. № 1. С. 27-32.
142. Караульна Н. Духовність: сфера сутності чи існування людини? *Вісник Національної академії наук України*. 2002. № 11. С. 18-22.
143. Карпенко О. О., Шарабан С. С. Методичні основи системного методу пошуку резервів ВНЗ при підготовці кадрів. *Проблеми трудової і професійної підготовки: наук.-мет. зб.* / кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко. Слов'янськ: СДПУ, 2009. Вип. 14. С. 180-186.
144. Карташова Ж. Обґрунтування методики фахової підготовки майбутнього вчителя музики у процесі інтеграції музично-виконавських дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 14. С. 78-86.

145. Кечик О. О. Організація самостійної роботи студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Донбас. держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2015. 200 с.
146. Кях З. М., Соколовська С. Ю. Сучасний зміст професійної освіти: формуємо компетентності студентів. *Педагогічна майстерня*. 2016. № 5. С. 10-17.
147. Климов Е. А. Психология профессионала. М.: ИПП, 1996. 400 с.
148. Кобзар О. Б. Роль проблемного навчання в підвищенні якості підготовки фахівців. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 34-39.
149. Коберник Л. О. Динаміка змін ціннісних орієнтацій студентів як чинника виникнення конфліктних форм поведінки. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. Х.: НТУ «ХТП», 2009. № 4. С. 23-28.
150. Кобильченко В. В. Формування особистості як психолого-педагогічна проблема. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* / [ред. кол.: В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін.]. К.: НМЦ ВО, 2001. Вип. 31. С. 3-8.
151. Коваленко О. Г. Значення ролей і соціальних очікувань у педагогічному процесі. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 1-2. С. 104-112.
152. Ковальчук О. М. Підготовка магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності в умовах ступеневої освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Східноєвропейський нац. ун-т ім. Л. Українки. Луцьк, 2016. 312 с.
153. Кодекс цінностей сучасного українського виховання і розвитку. Педагогіка. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. *Навчальні матеріали он-лайн (2010-2017)*. URL:

- http://pidruchniki.com/18540516/pedagogika/kodeks_tsinnostey_suchasnogo_ukrayinskogo_vihovannya_rozvitku (дата звернення: 16.12.2018)
154. Козак Л. Педагогічна інноватика як галузь педагогічної науки. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 35. С. 85-87.
155. Козир А. Інтеграційний аспект підготовки викладачів мистецьких дисциплін. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*: зб. наук. праць. К.: НАПНУ, ІПО, 2012. Вип. 4. С. 206-212.
156. Козлов В. В. Корпоративная культура. М.: Альфа-Пресс, 2009. 246 с.
157. Кондратенко Г. Формування професійно-особистісних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті компетентісно зорієнтованої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини / ред. кол.: Безлюдний О. І. та ін. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. Вип. 12. Ч. 2. С. 152-158.
158. Коник Р. В. Школа аксіологічного зростання особистості (з досвіду роботи творчої групи класних керівників). *Виховна робота в школі*. 2017. № 2. С. 38-44.
159. Кононенко І. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я як важливої складової у вихованні юних громадян. *Виховна робота в школі*. 2016. № 9. С. 8-16.
160. Концепція гуманітарного розвитку України до 2020 року. URL: <http://www.lutskrada.gov.ua/actual/koncepciya-gumanitarnogo-rozvitku-ukrayini-na-period-do-2020-roku> (дата звернення: 21.10.2017)
161. Копанишин Л. В. Розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців через проектну культуру. *Освіта. Медицина. Виховання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 70-73.

162. Корепанова Н. В., Хаумизянова И. М., Щербакова О. И. Профессионально-личностное становление и развитие педагога. *Педагогика*. 2003. № 3. С. 66-71.
163. Коротяев Б. И. Педагогика как совокупность педагогических теорий. М.: Просвещение, 1986. 207 с.
164. Коротяев Б. И., Курило В. С., Третьяченко В. В. Диалектика «недостающего» и «избыточного» в образовательном пространстве: монография. Луганск: Альма-матер, 2006. 240 с.
165. Костецька В. В. Підвищення ефективності роботи циклових комісій ВНЗ I-II рівнів акредитації. *Організація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць. Немішаєве: Інтас, 2008. С. 260-266.
166. Котикова О. М. Зорієнтованість на практику як проблема формування змісту психолого-педагогічної підготовки. *Проблеми освіти*: наук. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. К., 2010. Вип. 64. С. 20-26.
167. Котлова Л. Ціннісні орієнтації особистості в умовах суспільних трансформацій. *Освіта регіону*. Житомир, 2008. С. 36-40.
168. Коханова О. П. Цінності та ціннісні орієнтації, їх роль у розвитку особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3. С. 108-112.
169. Крымский С. Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации. *Вопросы философии*. 1992. № 12. С. 34-39.
170. Крутецкий В. А., Балбасова Є. Г. Педагогічні здібності, їх структура, діагностика, умови формування та розвитку. М.: Прометей, 1991. С. 10-22.
171. Куева Давіла Луїс Сократес. Формування рефлексивної компетентності в майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2016. 226 с.

172. Кулага С. М., Проніна Н. О. Деякі питання формування культури здоров'я. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб.* / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 275-280.
173. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. К.: Знання України, 2002. 578 с.
174. Курило С. Формування національної свідомості у студентів на заняттях з української літератури. *Виховна робота в технікумах, коледжах*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 144-150.
175. Куцак А. Естетичне виховання майбутніх учителів на заняттях з української мови. *Проблеми естетичного виховання: зб. наук. праць* / Укладачі А. І. Роздимаха, Л. Г. Гаврілова. Слов'янськ: СДП, 2001. С. 71-76.
176. Лапыко Т. П. Развитие профессиональной компетентности учителя в решении педагогических задач: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. М., 2002. 251 с.
177. Леонгард К. Акцентуированные личности. К., 1981. 305 с.
178. Леонтьев Д. А. Человек и мир: логика жизненных отношений. *Логика, психология и семиотика: аспекты взаимодействия*. К.: Вища школа, 1990. С. 47-58.
179. Лобур М. С. Из досвіду вирішення проблем міжпредметних зв'язків на сучасному етапі при підготовці молодших спеціалістів. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* / [ред. кол.: В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін.]. К.: НМЦ ВО, 2001. Вип. 31. С. 216-220.
180. Лубський В. І. Релігієзнавство: підручник. К.: Вілбор, 1997. 480 с.
181. Луговая О. М. Тайна педагогического восхождения Учителя. *Педагогика XXI века: материалы педагогического вестника № 7*. Донецк: Орифламма, 2004. С. 22-26.

182. Луговий В. І. Формування ціннісної компетентності науково-педагогічних працівників – важлива умова їх успішної діяльності в сучасній вищій школі. *Проблеми освіти*: зб. наук. пр. К., 2010. Вип. 3-4. С. 3-9.
183. Магда П. М., Нітієвська Г. Л. Організація самостійної роботи студентів II курсу відділу «Фортепіано» з психології та педагогіки, методики викладання гри на фортепіано. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2008. Вип. 13. С. 188-201.
184. Магда П. Формування гуманістичної свідомості у майбутніх вчителів ПСМНЗ у контексті реформування освіти на початку XXI століття. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 35. С. 99-102.
185. Магда П. М. Формування ціннісних орієнтацій у студентів коледжів галузі знань Культура і мистецтво. *Web of Scholar. International Scientific Edition*. October 2017. № 7 (16). P. 42-46.
186. Магда П. М. Діагностика стану сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики на сучасному етапі. *Матеріали XXXI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 31. С. 363-367.
187. Магда П. М. Зміст спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музики». *Педагогічні науки*: зб. наук. праць Херсонського державного університету. 2017. № 79. С. 148-151.
188. Магда П. М. Характеристика понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» у науковому просторі. *Гуманізація навчально-виховного процесу*: зб. наук. праць Донбаського державного педагогічного університету. Слов'янськ. 2017. № 4 (84). С. 58-73.

189. Магда П. М. Аналіз формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики (діяльнісний та рефлексивний критерій). *Науковий часопис*: зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ. 2018. № 60. С. 5-8.
190. Магда П. М. Біоетика майбутнього вчителя музики: підходи до тлумачення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць Класичного приватного університету / за ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя. 2018. № 58-59 (111-112). С. 380-386 .
191. Магда П. М. Впровадження у навчально-виховний процес коледжу мистецтв педагогічних умов формування патріотизму. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. проф. Т. Степанової. Миколаїв. 2018. № 1 (60). С. 178-182.
192. Магда П. М. Діагностика рівня сформованості комунікативності, креативності, біоетики у майбутніх вчителів музики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: зб. наук. праць Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. 2018 / гол. ред. Г. Ю. Ніколаї. Суми. № 1 (11). С. 95-102.
193. Магда П. М. Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (когнітивний критерій). *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2018. Ч. 1. С. 62-64.
194. Магда П. М. Зміст методичних рекомендацій «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу». *Тенденції та вектор розвитку науки в сучасному світі*: VI

- Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: тези доповідей. Ч. 2. Дніпро: НБК, 2018. С. 71-74.
195. Магда П. М. Компоненти культури у музично-педагогічній діяльності. *Креативність як феномен людського буття в культурі*: збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (Вінниця, 26-28 квітня 2018 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. С. 24-30.
196. Магда П. М. Орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на інтерактив. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні*: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2018. Ч. 2. С. 18-21.
197. Магда П. М. Оцінка сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу за рефлексивним критерієм. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2018. № 13. С. 50-53.
198. Магда П. М. Проблема формування ціннісних орієнтацій учителів музики на сучасному етапі розвитку освіти. *Витоки педагогічної майстерності*: зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Полтава. 2018. № 21. С. 121-124.
199. Магда П. М. Розвиток креативності у майбутніх вчителів музики методом аудіовізуалізації. *Молодь і ринок*: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2018. № 1 (156). С. 171-174.
200. Магда П. М. Розробка заходу «Сродна праця» – ціннісна орієнтація на самореалізацію». *Каталог «Відкритий урок: розробки, технології, досвід»*. 2018. № 1. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58554/ (дата звернення: 16.01.2018)

201. Магда П. М. Упровадження у навчально-виховний процес коледжу мистецтв педагогічних умов формування комунікативності. *Інноваційна педагогіка: зб. наук. пр. Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2019. № 9. Т. 1. С. 117-120.
202. Магда П. М. Формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики як педагогічний феномен. *Наукові записки: зб. наук. праць Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки» / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко*. 2018. № 1. С. 33-37.
203. Магда П. М. Формування емпатії як ціннісної орієнтації у майбутніх учителів музики. *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities: Conference Proceeding, February 23rd. Kaunas: Baltija Publishing, 2018. P. 44-46.*
204. Магда П. М., Омельченко С. О. Аналіз результатів експерименту з упровадження педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики. *Scientific discussion*. Чехія, 2018. № 16 (2). С. 26-29.
205. Магда П. М., Рилік Н. І. Педагогічні здібності у професіограмі майбутніх вчителів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (ПСМНЗ). *Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної конференції інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 29. С. 349-352.
206. Магда П. М., Рилік Н. І., Шибяєв Ю. Ф. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Основи філософських знань». К.: ДМЦ НЗКМУ, 2014. 115 с.
207. Магда П. М., Шибяєв Ю. Ф. Охорона праці в галузі: програма навчальної дисципліни підготовки молодшого спеціаліста галузі знань

- 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво». К.: ДМЦ НЗКМУ, 2016. 28 с.
208. Магда П. М., Шибяєв Ю. Ф. Педагогіка і психологія: програма навчальної дисципліни підготовки молодшого спеціаліста галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво». К.: ДМЦ НЗКМУ, 2016. 38 с.
209. Маковецький А. М. Формування морального світу особи та її ціннісних орієнтацій в кризовий період життя суспільства: дис. ...д-ра соціолог. наук: 22.00.04 / Чернівецький державний ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 1994. 300 с.
210. Макогон Л. Г. Використання сучасних освітніх технологій в процесі підготовки майбутнього педагога-музиканта. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 94-96.
211. Макогон Х. Українська музика у вихованні та навчанні. *Виховна робота в навчальних закладах*. Немішаєве: Інтас, 2009. Вип. 13. С. 177-202.
212. Максимчук Н. П. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій майбутнього учителя у процесі професійної підготовки: дис. ...канд. пед. наук: 19.00.07 / Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2000. 221с.
213. Малахов В. А. Цінність як категорія культури. *Філософська думка*. 1982. № 5. С. 75-85.
214. Марігодов В. К., Кравченко Ю. М. Шляхи вдосконалення творчої активності студентів. *Проблеми освіти*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 223-227.
215. Мартинюк О. Б. Формування професійних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів у процесі вивчення психологічних дисциплін: дис. ...канд. наук: 19.00.07 / Кримський гуманітарний ун-т. Ялта, 2006. 325 с.

216. Мартинюк О. Г. Дослідження професійних ціннісних орієнтацій вчителя як цілісної системи. *Ценностные приоритеты образования в XXI веке*: матеріали Міжнарод. науч.-практич. конф. Луганск, 2003. С. 183-191.
217. Марченко Л. І. Екологічна компетентність як показник якості екологічної освіти та складова життєвої компетентності. *Проблеми освіти*: наук. зб. К., 2010. Вип. 64. С. 92-96.
218. Маслюк Г. Внесок молоді БКМ ім. І. Карабиця у відродження української мови та культури. *Науковий пошук молоді – курс на майбутнє*: матеріали ІІІ Науково-практичної конференції серед учнів ЗОШ та студентів І-ІІ рівнів акредитації / І. Л. Агапова; ПВНЗ «ДонУЕП». Бахмут: ДонУЕП, 2017. С. 67-68.
219. Масол Л. М. Зміст загальної мистецької освіти в Україні і за рубежом. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2001. Вип. 3-4. С. 69-73.
220. Матвієнко В. М., Зайцева Н. І., Гнедич В. І. Впровадження інноваційних технологій у навчальний процес – один із факторів досягнення нового рівня конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 9. С. 180-194.
221. Мацарська В. Інноваційні технології на заняттях з української мови та літератури. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 35. С. 174-176.
222. Мацько Л. І. Українська мова: формування національної свідомості. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 1. С. 67-70.

223. Мельник Л. П. Цілісний, системний та діалектичний підхід до педагогічного процесу. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 25-30.*
224. Мельник О. М. Сучасні освітні технології та їх впровадження у навчально-виховний процес. *Організація навчально-виховного процесу. Немішаєве: Інтас, 2008. Вип. 12. С. 41-60.*
225. Мирошніченко О. Ф. Тайны русского алфавита. Вся правда о языке предков. М.: Концептуал, 2014. 176 с.
226. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях. *Психологический журнал. 1997. № 4. С. 28-33.*
227. Михайленко О. В. Значення технології портфоліо у процесі становлення майбутнього фахівця музичного виховання. *Освіта. Медицина. Виховання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 103-105.*
228. Михаськова М. Провідні ідеї музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики. *Вісник Луганського національного університету. 2015. Вип. 16. Ч. I. С. 261-267.*
229. Міненко Г. М. Кадровий потенціал як важливий чинник в системі підготовки педагогічних фахівців. *Організація навчально-виховного процесу. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 10. С. 57-60.*
230. Міненко Г. М. Формування професійно-педагогічної культури викладача в умовах модернізації змісту освіти ВНЗ I-II рівнів акредитації. *Організація навчально-виховного процесу. Немішаєве: Інтас, 2008. Вип. 12. С. 11-13.*
231. Мойсеева Л. О. Роль самостійної роботи у розвитку мислительної діяльності студентів при вивченні курсу української літератури. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 178-184.*

232. Молчанова О. М. Професійні якості викладачів, дослідження бачення студентів. *Проблеми освіти: наук. зб.* К., 2010. Вип. 64. С. 62-67.
233. Момот Т. Робота зі студентською групою. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 35. С. 104-107.
234. Москальова А. С., Лунько Т. С. Ціннісні орієнтації як феномен самовизначення особистості старшокласника: гендерний аспект. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. праць. К.: УМО НАПНУ, 2011. Вип. 3 (16). С. 401-405.
235. Московка М. Ціннісні орієнтири української та російської молоді України. *Соціальні виміри суспільства*. Вип. 2. К., 1998.
236. Муравйова А. В., Гераськіна В. А. Формування патріотичної вихованості у майбутніх педагогів. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 185-189.
237. Мусійчук С. М. Використання синергетичного підходу до активізації соціально-рольового розвитку студентів. *Проблеми освіти: наук. зб.* К., 2010. Вип. 64. С. 95-100.
238. Нагорна Г. О. Стратегічні і тактичні підходи до формування професійного мислення у майбутніх учителів. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 1. С. 125-131.
239. Наказ МОН України від 16. 06. 2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді». URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/konczepczyia-naczionalno-patriotichnogo-vixovannya-ditej-i-molodi.html> (дата звернення: 06.11.2017)
240. Наказ Міністерства охорони здоров'я України 23. 07. 2002 № 280 (zareestrovaniy v Ministerstvi yusticii Ukraini 08. 08. 2002

- № 640 / 6928) «Перелік необхідних обстежень лікарів-спеціалістів, видів клінічних, лабораторних та інших досліджень, що необхідні для проведення обов'язкових медичних оглядів та періодичність їх проведення» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я № 327 від 15. 05. 2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0640-02> (дата звернення: 08.11.2017))
241. *Наука та освіта: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі*: зб. тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 19-20 травня 2016 / ред. кол.: Т. Д. Щербак та ін. Мукачєво: МДУ, 2016. 379 с.
242. Нечаев Н. Н. Профессиональное сознание как центральная проблема психологии и педагогик высшей школы. *Новые методы и средства обучения*. М.: Знание, 1988. 213 с.
243. Нечепоренко М. В. Емоційно-вольова культура студента: монографія. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 180 с.
244. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: монографія. К.: Пед. думка, 2008. 200 с.
245. Ничкало Н. Г. Філософія сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 4. С. 49-54.
246. Норбеков М. С. Рыжий ослик или Превращения: книга о новой жизни, которую никогда не поздно начать / пересказал А. Дорофеев. М.: АСТ: Глобал МСН групп, 2005. 174 с.
247. Овдієнко Ю. Відображення Чорнобильської трагедії у творах мистецтва. *Науковий пошук молоді – курс на майбутнє*: матеріали III Науково-практичної конференції серед учнів ЗОШ та студентів I-II рівнів акредитації / І. Л. Агапова; ПВНЗ «ДонУЕП». Бахмут: ДонУЕП, 2017. С. 132-133.
248. Овсяннікова В. В., Лашко Т. В. Особливості формування в майбутніх педагогів ціннісного ставлення до професійної діяльності.

Вісник Запорізького національного університету. Запоріжжя: ЗНУ, 2012. № 2 (18). С. 135-141.

249. Олексієнко О. Г. Вплив ціннісних орієнтацій на формування особистості сучасної молоді. *Педагогічний вісник*. 2016. Вип. 140. С. 316-318.
250. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навч. посіб. К.: Знання України, 2004. 264 с.
251. Онофрійчук Л. М. Формування естетично-комунікативної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*: [зб. наук. праць]. 2014. № 42. Ч. 2. / ред. кол.: В. І. Шахов та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. С. 236-240.
252. Орлов В. Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку художньо-естетичної свідомості вчителя мистецьких дисциплін. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 181-185.
253. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2002. 246 с.
254. Осипова Т. В. Формування і розвиток творчих здібностей студентів як актуальна проблема підготовки компетентних фахівців музичного виховання. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С.119-123.
255. Основы педагогики и психологии высшей школы / под ред. А. В. Петровского. М.: Просвещение, 1986. 498 с.
256. Основы психологии: практикум / ред.-сост. Л. Д. Столяренко. Изд. 3-е, доп. и переработ. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 704 с.

257. Основи філософських знань: комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни / П. М. Магда, Н. І. Рилік, Ю. Ф. Шибасєв. К.: ДМЦ НЗКМУ, 2014. 140 с.
258. Основи філософських знань: програма нормативної навчальної дисципліни для ВНЗ I-II рівнів акредитації / П. М. Магда, Н. І. Рилік, Ю. Ф. Шибасєв. К.: ДМЦ НЗКМУ, 2013. 31 с.
259. Остапчук О. Є. Система педагогічної діяльності вчителя: синергетичний підхід. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2001. Вип. 3-4. С. 89-94.
260. Охматенко В. В. Впровадження сучасних освітніх технологій у навчально-виховний процес. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С.122-124.
261. Очкань Г. О. Національно-патріотичне виховання в Україні на принципах християнської моралі. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / [ред. кол.: В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко, А. М. Федяєва та ін.]. К.: НМЦ ВО, 2001. Вип. 31. С. 95-101.
262. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості. *Психологія і суспільство*. 2005. № 4. С. 98-120.
263. Панченко Л. М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в період системної трансформації українського суспільства: дис. ...канд. наук: 09.00.03 / Інститут вищої освіти. К., 2003. 206 с.
264. Парсонс Т. Система современных обществ. М.: Аспект Пресс, 1998. 266 с.
265. Пастушенко Л. А. Педагогічна технологія розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих навчальних закладах: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. / Рівненський держ. гуманітарний ун-т. Рівне, 2017. 24 с.
266. Пащенко Т. М. Методика самостійної роботи студентів як наукова проблема. *Проблеми освіти*. 2010. Вип. 64. С. 103-110.

267. Педагогічна майстерність: підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид. допов. і переробл. К.: Вища школа, 2004. 422 с.
268. Педагогічна майстерність сучасного вчителя: теорія і практика: підручник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів / [Бельчева Т. Ф., Ізбаш С. С., Елькін М. В.] 2-ге вид. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. 364 с.
269. Педагогічні технології: навчальний посібник для вузів / [О. С. Падалка, А. М. Нісімчук, І. О. Смолюк, О. Г. Шпак.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1995. 254 с.
270. Педченко Н. І. Методологічні основи тренінгового (практичного) виховання. *На допомогу куратору студентської групи*. К., 2000. С. 72-89.
271. Петрунько О. В. Мотиви відчуження сучасної молоді України від активної політичної діяльності. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 1. С. 98-104.
272. Печерська Г. О. Діагностика та корекція професійних ціннісних орієнтацій учителів у закладах післядипломної педагогічної освіти: дис....канд. психолог. наук: 19.00.07 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2013. 203 с.
273. Піддячий В. М. Професійні параметри майбутнього вчителя. *Наукові записки*: [збірник наукових статей]; укл. Л. Л. Макаренко. К., 2013. Вип. 112. С. 140-145.
274. Підласий І., Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя. *Рідна школа*. 1998. № 1. С. 3-8.
275. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки*: наук.-мет. зб. / кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко. Слов'янськ: СДПУ, 2009. Вип. 14. С. 111-115.

276. Платонов К. К. Структура и развитие личности. М.: Наука, 1986. 352 с.
277. Полякова І. В. Розвиток креативних здібностей майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки: автореф. ...дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Донбас. держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2015. 20 с.
278. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: СПД Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.
279. Пономарьов О. С. Невідкладність проблем формування загальної професійної культури сучасних фахівців. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 3. С. 88-93.
280. Попелешко Ю. І. Логіко-структурна побудова ціннісних орієнтацій: сучасні підходи до визначення. *Наукові записки: зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ, 2016. Вип. 2. С. 163-168.
281. Попівщій Ю. Л. Становлення молодого викладача в період реформування вищої освіти. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 10. С. 3-56.
282. Попова И. М. Системный подход в социологии и проблема ценностей. *Вопросы философии*. 1968. № 5. С. 20-25.
283. Попович Н. М. Діяльнісно-практичний компонент у структурі професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 122-126.
284. Постильна О. Педагогічні умови формування моральних цінностей у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Мелітополь, 2015. Вип. 1. С. 359-364.

285. Поцелуйко І. Формування національної свідомості студентів. *Виховна робота в технікумах, коледжах*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 14-18.
286. Приходько Т. Ціннісні орієнтації у свідомості та поведінці сучасної молоді. *Соціальні виміри суспільства*. Вип. 2. К., 1998. С. 36-43.
287. *Проблеми інструментального виконавства в умовах сучасної мистецької освіти*: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю / під ред. О. В. Дудник. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 106 с.
288. Проворова Є. Міжпредметна інтеграція в методичній підготовці майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*: зб. наук. праць ДВНЗ «ДДПУ». Слов'янськ, 2017. Вип. 5. Ч. 1. С. 235-246.
289. Проворова Є. М., Чжан Цзінцзін. Обґрунтування і реалізація моделі методичної підготовки майбутнього вчителя музики в аспекті мистецької рефлексії. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2017. № 2. С. 224-230.
290. Прокопчук В. Є. Методична підготовка у професійній освіті майбутніх учителів. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 2. С. 136-141.
291. Проніна Н. О. Шляхи духовного сходження особистості до гармонійного світосприймання дійсності. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 216-223.
292. Професійна освіта: словник: навч. посіб. для учнів і пед. працівників проф.-техн. навч. закл. / АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти; [уклад.: С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало та ін.]. К.: Вища шк., 2000. 381 с.

293. Прошкін В. В. Системний підхід у вирішенні проблеми інтеграції науково-дослідної та навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх вчителів. *Системний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях в Україні*: монографія / за ред. С. Я. Харченка; ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка». Старобільськ: ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2016. 495 с.
294. Проценко Е. Б. Духовно-ціннісні орієнтації особистості в контексті філософсько-релігійних традицій: дис. ...канд. наук: 09.00.11 / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2006. 186 с.
295. Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки молоді: особистісний підхід як психолого-педагогічний принцип організації профільної та професійної підготовки учнівської молоді / за ред. В. В. Рибалки. Київ-Тернопіль, 2000. С. 80-90.
296. Психодіагностика: теорія и практика / под. ред. Н. Ф. Талызиной. М.: Просвещение, 1986. 206 с.
297. Пузікова Н. К. Роль консультативної роботи під час вивчення загальноосвітніх предметів. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 126-129.
298. Рабійчук С. О. Формування ціннісних орієнтацій старшокласників у дозвілєвій діяльності: автореф.... дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Хмельницький нац. ун-т. Тернопіль, 2012. 186 с.
299. Радул В. В. Соціально-професійне становлення особистості: монографія / [за ред. В. В. Радула]. Кіровоград: Імекс ЛТД, .2002. 263 с.
300. Рибаківа І. О. Інтегровані технології в навчанні. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 10. С. 81-84.
301. Рибніков С. В. Екологічна освіта як чинник формування системного мислення. *Проблеми освіти*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 26. С. 136-145.

302. Рилік Н., Рилік М., Шибасєв Ю. Екологія природи – екологія людської душі. *Виховна робота в навчальних закладах*. Немішаєве, 2009. Вип. 13. С. 160-168.
303. Роббіна Л. І. Актуальні проблеми педагогічної практики у професійному становленні майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 128-130.
304. Рогова О. Г. Духовно-ціннісні орієнтації у посткласичній філософії освіти: дис. ...канд. філософ. наук: 09.00.10 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2012. 140 с.
305. Розіна Н. В. Формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. *Web of Scholar. International Scientific Edition*. October 2017. № 7 (16). P. 47-53.
306. Рудченко А. Вплив глобалізації на освіту і національне виховання. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Студенти та молодь – науці III тисячоліття»*. Ч. 2. Артемівськ, 2015. С. 89-92.
307. Рязанцева Т. С., Палій Л. В. Нові технології навчально-виховної роботи в училищі. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 220-228.
308. Савінова І. І. Формування творчого потенціалу вчителя музичного мистецтва засобами інноваційних технологій навчання. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 131-133.
309. Савченко С. Методика ігрової технології навчання студентів. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 35. С. 108-111.

310. Савчин М. В. Відповідальність: смисловий принцип мотиваційної регуляції поведінки особистості. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 1. С. 10-14.
311. Савчук Н. Діагностика ціннісних орієнтацій у педагогічних працівників. *Педагогічний часопис Волині*. Розділ 2. Інноваційні процеси в освіті. Волинь, 2015. С. 46-51.
312. Самохіна Н. М. Громадянська соціалізація майбутніх учителів засобами мистецтвознавчого краєзнавства: автореф. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2005. 22 с.
313. Саратовська Ж. Г. Не кожна людина вчитель, але кожен учитель має бути людиною. Інтерв'ю з С. Горбачовим. *Педагогічна майстерня*. 2017. № 1. С. 19-23.
314. Свещинська Н. В. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів засобами сучасної фортепіанної музики: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2005. 205 с.
315. Святненко С. В., Виноградов О. Г. Ціннісні орієнтації української молоді: порівняльний аналіз. *Наукові записки: педагогічно-психологічні науки та соціальна робота*. Т. 149. К., 2013. С. 32-36.
316. Середюк О. В. Засоби з реалізації концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді. *Виховна робота в школі*. 2016. № 11. С. 10-13.
317. Сидоренко В. Як опанувати техносферу, ергосферу, інфосферу? *Освіта*. 2004. № 16. С. 5-9.
318. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. СПб.: ООО «Речь», 2000. 350 с.
319. Сидоренко О. Л. Про способи підвищення ефективності взаємодії викладача зі студентами. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 1-2. С. 83-88.

320. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. К.: Поліграфкнига, 1996. 406 с.
321. Сі Даофен. Методика використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів музики до співацької діяльності: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02. / Нац пед. пед. ун-т. ім. М. П. Драгоманова. К., 2015. 145 с.
322. Сінькова Н. П. Сучасні педагогічні технології у навчально-виховному процесі. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 141-143.
323. Скрипаченко Т. В. Теоретико-методологічні основи дослідження ціннісних орієнтацій особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2015. № 2 (8). С. 207-212.
324. Скрябіна Т. О. Діагностика рівня сформованості ціннісної сфери у студентів медичного університету. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 4. С. 186-192.
325. Скрябіна Т. О. Формування ціннісних орієнтацій студентів вищих медичних навчальних закладів у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу: автореф. ...дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Луганський національний ун-т. ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2010. 20 с.
326. Сластенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию: [учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений]. М.: Академія, 2003. 192 с.
327. Сластенин В. А. Аксиологические основы педагогики: [учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений] / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. М.: Школа-Пресс, 1998. 512 с.
328. Слепухіна Р. І. Використання методики інтерактивного навчання на заняттях з історії України та основ правознавства в навчальних закладах I-II рівнів акредитації. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 10. С. 88-91.

329. Словник іншомовних слів. URL: slovopedia.org.ua/36/53412/250046.html (дата звернення: 13.09.2017)
330. Словник української мови: в 11 тт. Т. 10. 1979. URL: sum.in.ua/s/umova (дата звернення: 25.07.2019)
331. Смиренський В. В. Стереотипна та імпровізаційна складові у творчій діяльності педагога. *Проблеми трудової і професійної підготовки*: наук.-мет. зб. / кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. Вип. 15. С. 80-84.
332. Сніховська О. В. Важливість застосування міжпредметних зв'язків на заняттях з української літератури. *Освіта. Медицина. Виховання*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 143-145.
333. Соколов А. В., Драч І. І., Ісаєва І. А. Організаційно-методичні засоби забезпечення самостійної роботи студентів у ВНЗ I-II рівнів акредитації. *Проблеми освіти*: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 188-192.
334. Сокур'янська Л. Г. Проблема суб'єкта в сучасній соціології. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Вип. 10. 2003. С. 156-160.
335. Станиславский К. С. Собрание сочинений в 8 томах. Том 4. Работа актера над ролью / ред. кол.: М. Н. Кедров, О. Л. Книппер-Чехова, Н. А. Абалкин, В. Н. Прокофьев, Е. Е. Северин, Н. Н. Чушкин. М.: Искусство, 1957. 547 с.
336. Стасенко Н. М. Организация внеучебной воспитательной работы в педагогическом колледже: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01. / Ставропольский гос. ун-т. Ставрополь, 2004. 169 с.
337. Стежко Ю. Г. Формування сенсожиттєвих ціннісних орієнтацій старшокласників у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін: дис. ...канд. наук: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПНУ. К., 2004. 174 с.

338. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. К.: ІСДО, 1996. 288 с.
339. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 520 с.
340. Стецюк Н. А. Структура та зміст особистісно зорієнтованого заняття. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 9. С. 152-161.
341. Столяренко Л. Д. Основи психології. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 672 с.
342. Стратан Т. Б. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів музики засобами мистецтва: автореф. ...дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 1996. 25 с.
343. Стругацкий А. Н., Стругацкий Б. Н. Отягощенные злом или Сорок лет спустя: фантаст. повесть. Донецк: Сталкер, 2004. 299 с.
344. Сурина И. А. Ценностные ориентации как предмет социологического исследования: учеб.-метод. пособие. М.: Институт молодежи, 1996. 130 с.
345. Сухомлинська О. В. Цінності у вихованні дітей і молоді: стан розроблення проблеми. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 105-111.
346. Сухомлинський В. О. Роль переконань у формуванні духовного обличчя особистості. Вибрані твори у 5-ти т. Т. 3. К., 1977.
347. Тарасенко Г. С. Естетико-екологічна культура вчителя як особистісний і педагогічний феномен. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 1. С. 141- 146.
348. Теремова Т. І. Про місце науково-пошукової роботи в системі національного виховання та естетичної освіти студентів. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 213-218.

349. Терещук Г. В. Педагогічна діагностика ціннісних орієнтацій молоді в процесі її соціального і професійного становлення. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 3. С. 119-124.
350. Тимофєєва В. А. Технологія сучасних занять. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2004. С. 83-93.
351. Тищенко С. П. Психологічна компетентність педагога як складова професійного успіху. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2001. Вип. 3-4. С. 81-85.
352. Ткаченко В. Шляхи творчого пошуку у виховній роботі. *Виховна робота в технікумах, коледжах*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 8-13.
353. Ткаченко В. Особливості інноваційних підходів до виховної роботи з молоддю в сучасний прагматичний час. *Виховна робота в технікумах, коледжах*. Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 4-9.
354. Третьяков О. В. Нові технології освітнього процесу. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 3. С. 120-125.
355. Узнадзе Д. Н. Установка человека: проблема объективации. *Психология личности в трудах отечественных психологов*. СПб.: Питер, 2000. С. 27.
356. Улицька І. В. Критерії і показники сформованості морально-вольових якостей студентів вищих медичних навчальних закладів. *Наукові записки: зб. наук. праць Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2017. Вип. 49. С. 117-122.
357. Фаустов Е. Н. Домінуючі ціннісні орієнтації студентів. *Вісник Миколаївського державного педагогічного університету*. 1995. № 4. С. 47-53.
358. Федоришин В. Актуалізація основних принципів мистецького навчання у підготовці майбутніх вчителів музики. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. праць*. К.: НАПНУ, ІПО, 2012. Вип. 4. С. 219-226.

359. Федух І. С. Визначення поняття «ціннісна орієнтація» у сучасній психолого-педагогічній науці. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: зб. наук. праць*. 2011. Вип. 3. С. 18-24.
360. Фейербах Л. Сущность христианства. М.: Мысль, 1965. 415 с.
361. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / [Л. В. Губерський, Є. М. Суліма, В. Г. Кремень та ін.]; за ред. Л. В. Губерського. Х.: Фоліо, 2013. 510 с.
362. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 382 с.
363. Фурсенко Т. Ф. Формування ціннісних орієнтацій підлітків у галузі музичної культури в позашкільних навчальних закладах: дис. ...канд. наук: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПНУ. К., 2005. 189 с.
364. Хавыло А. Место и роль системы ценностных ориентаций в структуре личности и ее развитии / пер с нем. В. В. Бибихина. *Психология и бизнес*. М., 2009.
365. Хайдеггер М. Бытие и время. Х.: Фолио, 2003. 503 с.
366. Хорунжа О. В. Щодо стану сформованості моральних якостей студентів педагогічного університету. *Проблеми трудової і професійної підготовки: наук.-мет. зб. / кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко*. Слов'янськ: СДПУ, 2010. Вип. 15. С. 121-128.
367. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2009. Вип. 38. С. 222-233.
368. Цибулько Л. Г. Життєве самовизначення особистості як психолого-педагогічна проблема. *Проблеми трудової і професійної підготовки: наук.-мет. зб. / кол. авт.; відповід. редактор і укладач В. В. Стешенко*. Слов'янськ: СДПУ, 2010. Вип. 15. С. 117-121.
369. Цикалюк Ю. Моральні цінності сучасної молоді. *Виховна робота в навчальних закладах*. Немішаєве: Інтас, 2009. Вип. 13. С. 66-80.

370. Цой І. М. Розвиток музично-просвітницьких інтересів у студентів коледжу культури і мистецтв в умовах навчально-виховного процесу. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 207-213.*
371. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій. Львів: Кальварія, 2004. 234 с.
372. Чернишина В. М. Формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в системі діяльності педагогічного колективу. *Виховна робота в школі. 2016. № 11. С. 2-7.*
373. Черніков П. І. Оцінка якості роботи викладача. *Організація навчально-виховного процесу. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 10. С. 61-65.*
374. Черніков П. І. Шляхи вдосконалення педагогічної майстерності викладачів. *Організація навчально-виховного процесу. Немішаєве: Інтас, 2004. С. 94-113.*
375. Чибісова Н. Г. Формування культурної особистості – завдання сучасної освіти. *Педагогіка і психологія. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 3. С. 135-140.*
376. Чигрин В. А. Социально-профессиональные и ценностные ориентации сельской молодежи на рубеже XX-XXI ст. *Соціальні виміри суспільства. К., 1998. Вип. 5. С. 123-127.*
377. Чухина Л. А. Человек и его ценностный мир в религиозной философии. Рига: Зинатне, 1991. 303 с.
378. Шарапа С. Аксіологічні аспекти підготовки вчителя у вищих навчальних закладах України (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Людинознавчі студії: аксіологічні засади підготовки вчителя. 2014. Вип. 29. С. 34-39.*
379. Шевчук М. В. Психологічні механізми трансформації ціннісних орієнтацій студентської молоді: дис. ...канд. психолог. наук: 19.00.01 / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2000. 170 с.
380. Шелягіна К. О., Магда П. М. Мовлення вчителя ПСМНЗ як елемент педагогічної взаємодії. *Освіта. Медицина. Виховання:*

- матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 164-166.
381. Шлемкевич М. Загублена українська людина. К.: Фенікс, 1992. 156 с.
382. Шорохова Е. В. Психологический аспект проблемы личности. Теоретические проблемы психологи личности. М.: Наука, 1987. С. 28-34.
383. Щедролосоєва К. О. Професіограма вчителя музики і художньої культури. *Вісник Херсонського державного університету*: зб. наук. праць. 2010. № 2. С. 332-337.
384. Щедролосоєва К. О. Професійна підготовка бакалаврів музичного мистецтва. *Збірник матеріалів наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми виконавчої підготовки викладачів мистецьких дисциплін»* / за ред. А. В. Козир, К. О. Щедролосоєвої. Херсон, 2016. С. 123-128.
385. Щедролосоєва К. О. Формування професійної майстерності майбутніх вчителів музики і художньої культури: дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. К., 2005. 328с.
386. Щєпова Д. Р. Ціннісні орієнтації сучасного українського студентства. *Вісник Запорізького національного університету*: зб. наук. праць. 2010. № 2. С. 181-184.
387. Щєрбакова І. М. Ціннісний дискурс в освіті в період глобалізації та інформаційної революції. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2011. № 3. С. 92-100.
388. Щєрбакова С. И. Улыбається урок. *Педагогика XXI века: материалы педагогического вестника № 7*. Донецк: Орифламма, 2004. С. 9-13.

389. Щербань П. М. Національне спрямування навчального процесу вищої школи. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 54-61.*
390. Щербініна О. М. Виховання виконавського стилю як чинник розвитку творчої особистості майбутнього вчителя музики. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 196-201.*
391. Щубелка Н. В. Зміст та методи освіти в контексті проблем сучасної освітньо-педагогічної діяльності. *Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2002. Вип. 27. С. 9-12.*
392. Эфроимсон В. П. Педагогическая генетика. Родословная альтруизма. М.: Тайдекс Ко, 2003. 240 с.
393. Явоненко О. Ф., Савченко В. Ф. Комплексний підхід до розв'язування проблем фахової підготовки студентів педвузу. *Педагогіка і психологія. К.: Педагогічна думка, 1996. Вип. 4. С. 167-172.*
394. Ядов В. А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности. *Методологические проблемы социальной психологи: сб. ст. М., 1975. С. 89-105.*
395. Яницкий М. С. Особенности массово-коммуникационных предпочтений в зависимости от типа индивидуальной ценностной системы. *Вестник Кемеровского государственного университета. Кемерово: ЮНИТИ, 2005. № 2. С. 12-18.*
396. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М.: Политиздат, 1991. 527 с.
397. Eysenck H. I. Biological base of personality. London, 1968.
398. Granovskaya R. M. The role of higher psychic processes in consciousness. *Cognitive Science. 1987. Vol. 4. P. 36-41.*
399. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. London: McGraw-Hill, 1990. P. 6-7.

400. Harutyunyan H. H., Hovhannisyan K. A. Psychological and Pedagogical grounds of applying modeling method in teaching students at teacher training (pedagogical) universities. *Web of Scholar*. International Scientific Edition. October 2017. № 7 (16). P. 32-34.
401. Husserl E. *Logische Untersuchungen*. Bd. 2. (Husserliana, 19-20). Den Haag, 1984.
402. Kagan G., Havemann E. *Psychology, an introduction*. New York, 1976.
403. Khutorsky A. V. Key competencies and educational standards. Branch of philosophy of education and theoretical pedagogy RAO Center Eidos. URL: <http://www.eidos.ru/news/compet.htm> (дата звернення: 17.02.2018)
404. Kluckhohn F. R. *Variations in value orientations*. Evanston, IL: Row, Peterson, 1961. P. 5–48.
405. Magda P. Axiological values of prospective Art School teachers as a pedagogical phenomenon. *Priorities of development of pedagogical and psychological sciences of XXI century: col. of scientific works of participants of international scientific and practical conference*, Odesa: GO “Southern Foundation of Pedagogy”, 2018. P. 53-55.
406. Magda P. M., Omelchenko S. O. The formation of valuable orientations of the future teacher of music as a pedagogical phenomenon. *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries: Collective monograph*. Riga: Izdavneciba Baltija Publishing, 2019. P. 265-279.
407. Martin A. J. *Building Classroom Success; Eliminating Academic Fear and Failure*. New York: Continuum, 2010.
408. Rokeach M. *The nature of human values*. N. Y.: Free Press, 1973. 438 p.

409. Schwartz S. H. Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*. 2004. Vol. 38. P. 230-255.
410. The European Social Survey – ESS DATA – Round 5. *The European Social Survey*. 2012. URL: <http://ess.nsd.uib.no/ess/round5> (дата звернення: 19.03.2018)
411. The World Values Survey [Електронний ресурс]. *The World Values Survey*. 2010. URL: <http://www.worldvaluessurvey.org/> (дата звернення: 19.03.2018)
412. Tonoyan K. The development of cognitive thinking through research work. *Web of Scholar*. International Scientific Edition. October 2017. № 7 (16). P. 54-56.
413. Van Lange P. From games to giving: social value orientation predicts donations to noble causes / P. Van Lange, R. Bekkers, T. Schuyt. *Basic and applied social psychology*. 2007. № 29 (4). P. 375–384.

ДОДАТКИ

Додаток А

Сукупна класифікація моральних цінностей за М. М. Фіцулою,

О. М. Степановим та матеріалами Інтернету

№	Назва системи цінностей		Приклади цінностей
1	Моральні		Вічні, національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя.
		Вічні	Добро, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість, віра, надія, сумлінність, милосердя, досконалість, ширість, свобода, прощення, благородство, оберігання життя, нетерпимість до зла, служіння, співчутливість
2		Національні	Поняття «патріотизм», «почуття національної гідності», «історична пам'ять», «державна незалежність», «самопожертва в боротьбі за свободу нації», «єдність поколінь на основі віри в національну ідею», «громадянська національно-патріотична активність», «повага до державних та національних символів», «любов до рідної культури, мови, традицій», «повага до конституції України», «підтримка владних чинників у відстоюванні незалежності України та розбудові атрибутів державності», «орієнтація власних зусиль на розбудову Української держави та розвиток народного господарства», «прагнення побудувати справедливий державний устрій», «протидія антиукраїнській ідеології», «готовність стати на бік народів, що борються за національну свободу», «сприяння розвиткові духовного життя українського народу»
	Моральні	Громадські	Свобода, прагнення до соціальної гармонії, відстоювання соціальної та міжетнічної справедливості, культура соціальних та політичних стосунків, пошана до закону, рівність можливостей, свобода слова, пріоритет ідеї громадянськості над ідеєю влади, рівність громадян перед законом, самовідповідальність людини, права людини (на життя, власна гідність, безпека, приватна власність тощо), суверенітет особи, право на свободу думки, совісті, вибір конфесії, участь у політичному житті,

3		Громадські	проведення зборів, самовираження, готовність до захисту індивідуальних прав і свобод, обов'язки, що випливають з прав і свобод інших народів, повага до національно-культурних вартостей інших народів, повага до демократичних виборів та демократично обраної влади, толерантне ставлення до чужих поглядів, якщо вони не суперечать абсолютним і національним вартостям, пошана до праці як головного джерела суспільного добробуту.
4	Моральні	Сімейні	Моральні основи життя сім'ї, стосунків поколінь, подружньої вірності: піклування про дітей, пам'ять про предків, піклування про батьків і старших у сім'ї, взаємна любов батьків, злагода та довіра між членами родини, гармонія стосунків поколінь, демократизм стосунків, повага до прав дитини, здоровий спосіб життя, гостинність, сімейна відкритість щодо суспільного життя, багатодітність
5	Моральні	Валео-екологічні	Увага до власного здоров'я, прихильність до спорту і фізичної праці, гарт організму в процесі сімейного і громадянського виховання, здоровий спосіб життя і протидія згубним звичкам (алкоголізму, наркоманії, палінню тощо), дотримання правил гігієни у особистому, родинному, громадському житті, на виробництві тощо, прихильне ставлення до профілактики захворювань, увага до умов безпеки праці та охорони здоров'я на підприємстві, самоусвідомлення та переживання своєї єдності з Природою, любов і дбайливе ставлення до всього живого на Землі, відчуття краси природи як Божого творіння, обмеження власних споживацьких потреб і контроль за своєю практичною поведінкою в довіллі, дбайливе і економне ставлення до природних ресурсів і національних багатств, збалансованість раціонально-наукового (утилітарного) та духовного начал у господарському ставленні до природи, оволодіння знаннями про основні екосистеми Землі, участь у природоохоронній діяльності, охорона краси довілля, відраза до господарського і побутового нехлюйства

6		Цінності життєспрямованості і мотивації	Домінуюча життєва мета, визначеність життєвих пріоритетів, підпорядкованість повсякденних цілей головній меті (цілеспрямованість), гармонія головної мети і виду діяльності, духовні сили, спрямовані на діяльність, прагнення до реалізації життєвої мети, стійкість намірів досягнути головну мету, зосередженість на обраних пріоритетах і цілях, духовне ставлення до мети і життєвих пріоритетів.
7	Моральні	Цінності сфери усвідомлення мети, змісту діяльності	Розум, уява, фантазія, мудрість, пам'ять, здібності, талант, спостережливість, евристичне мислення, світогляд, творча активність, стійкість поглядів і переконань, винахідливість, самостійність мислення, навички і звички, увага, здоровий глузд, цінності реалізації процесу діяльності, воля, самодисципліна і самоконтроль, рішучість, самостійність у діяльності, мужність, наполегливість, витривалість
8	Моральні	Цінності сфери особистого життя	Мають значення щонайперше для певної особистості, визначають риси її характеру, поведінку, господарський устрій, стиль приватного життя: внутрішня свобода, амбітність, ідеалізм, самоповага, оптимізм, бадьорість, життєрадісність, твердість слова, почуття гумору, ощадливість, енергійність, послідовність, урівноваженість, комунікабельність, точність, культ доброго імені, самокритичність, надійність у партнерстві, правдивість, принциповість, добре здоров'я, працьовитість, підприємливість

**Класифікація ціннісних орієнтацій за Ш. Шварцем
(Schwartz Value Survey)**

Інтегральна вісь	Ціннісна категорія	Ціннісна орієнтація	Цінності
Відкритість змінам - збереження	Консерватизм	Безпека	Безпека близьких людей, національна безпека, громадський порядок
		Традиційність	Прийняття і поважання традицій, ідей, що походять з традиційної культури і релігії
		Конформність	Уникання дій, які могли б засмутити інших, зашкодити їм чи порушити соціальні норми
	Інновації	Самостійність	Незалежність мислення і прийняття рішень, творчість, свобода, пізнання
		Стимуляція	Життя, насичене гострими відчуттями, новими враженнями і складними задачами
		Гедонізм	Чуттєве задоволення, насолода життям, сибаритство, комфорт
Самотрансцендентність - самоствердження	Орієнтація на інших	Доброзичливість	Збереження, покращення благополуччя близьких людей
		Універсалізм	Мудрість, соціальна справедливість, рівність, мир, краса, терпимість, єдність з природою, захист навколишнього середовища
	Орієнтація на себе	Влада	Престиж, багатство, контроль над людьми і ресурсами, соціальний статус, впливовість
		Досягнення	Особистий успіх і його демонстрація, честолюбство, компетентність, у відповідності до соціальних стандартів

Витяг з Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017)**Стаття 21. Спеціалізована освіта**

1. Спеціалізована освіта - це освіта мистецького, спортивного, військового чи наукового спрямування, яка може здобуватися в рамках формальної, неформальної, інформальної освіти, спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері професійної діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому процесі на кількох або всіх рівнях освіти та потребує раннього виявлення і розвитку індивідуальних здібностей.

Держава створює умови для здобуття освіти мистецького, спортивного, військового та наукового спрямування, у тому числі в закладах спеціалізованої освіти всіх рівнів.

2. Мистецька освіта передбачає здобуття спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва.

Мистецька освіта включає:

початкову мистецьку освіту, що здобувається одночасно з початковою та/або базовою середньою освітою і полягає в набутті здобувачем компетентностей початкового рівня в обраному виді мистецтва;

профільну мистецьку освіту, що здобувається на основі початкової мистецької освіти одночасно з повною загальною середньою освітою та орієнтована на продовження навчання на наступному рівні мистецької освіти;

фахову передвищу мистецьку освіту, що здобувається на основі початкової мистецької та базової середньої освіти з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти або на основі повної загальної середньої освіти та полягає в набутті здобувачем освіти професійних компетентностей за певною мистецькою спеціальністю;

вищу мистецьку освіту, що здобувається на основі профільної або фахової передвищої мистецької освіти та повної загальної середньої освіти і полягає в набутті здобувачем вищої освіти компетентностей відповідного ступеня вищої освіти (молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва та доктора наук) за певною мистецькою спеціальністю.

Особи, які здобувають мистецьку освіту в закладах спеціалізованої мистецької освіти одночасно з повною загальною середньою освітою, безоплатно забезпечуються місцями у гуртожитках (інтернатах), харчуванням, навчальним обладнанням та стипендіями згідно із законодавством.

Положення про заклади спеціалізованої мистецької освіти затверджуються у порядку, визначеному спеціальними законами.

Стаття 58. Вимоги до освіти та професійної кваліфікації педагогічного працівника закладу освіти

1. Педагогічну діяльність у закладах освіти здійснюють особи, які працюють на посадах педагогічних працівників.

2. На посади педагогічних працівників приймаються особи, фізичний і психічний стан яких дозволяє здійснювати педагогічну діяльність та які мають освітню та/або професійну кваліфікацію, що відповідає встановленим законодавством, зокрема професійним стандартом (за наявності), кваліфікаційним вимогам до відповідних посад педагогічних працівників.

3. Особам, які здобули вищу, фахову передвищу чи професійну (професійно-технічну) освіту за педагогічною спеціальністю (педагогічну освіту), відповідний заклад освіти присвоює професійну кваліфікацію педагогічного працівника. Педагогічна освіта передбачає підготовку особи, результатом якої є набуття компетентностей зі спеціальності (предметної спеціальності, спеціалізації), педагогіки, психології, у тому числі шляхом проходження педагогічної практики, необхідних для забезпечення процесу навчання, виховання і розвитку особистості, у тому числі осіб з особливими

освітніми потребами, моніторингу педагогічної діяльності та аналізу педагогічного досвіду, проведення освітніх вимірювань, застосування освітніх технологій і методів навчання, ефективних способів взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

4. Особам, які здобули у закладі освіти вищу, фахову передвищу чи професійну (професійно-технічну) освіту за іншою спеціальністю, цей заклад може присвоїти професійну кваліфікацію педагогічного працівника у разі, якщо це передбачено відповідною освітньою програмою.

5. Особи, які здобули вищу, фахову передвищу чи професійну (професійно-технічну) освіту за іншою спеціальністю та яким не було присвоєно професійну кваліфікацію педагогічного працівника, можуть бути призначені на посаду педагогічного працівника строком на один рік.

Особи можуть продовжити працювати на відповідних посадах педагогічних працівників системи дошкільної, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти після їх успішної атестації у порядку, визначеному законодавством.

Особам, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, професійна кваліфікація педагогічного працівника може бути присвоєна закладом вищої чи післядипломної освіти або відповідним кваліфікаційним центром після одного року роботи на посадах педагогічних працівників, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, за умови успішного складення кваліфікаційного іспиту відповідно до кваліфікаційних вимог до педагогічного працівника чи відповідного професійного стандарту (за наявності).

Стаття 59. Професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників

1. Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які інші види і форми професійного зростання. Заклади

освіти, в яких працюють педагогічні та науково-педагогічні працівники, сприяють їхньому професійному розвитку та підвищенню кваліфікації.

2. Підвищення кваліфікації може здійснюватися за різними видами (навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо) та у різних формах (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо).

Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію у закладах освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою. Результати підвищення кваліфікації у таких закладах освіти не потребують окремого визнання і підтвердження.

Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право підвищувати кваліфікацію в інших суб'єктів освітньої діяльності, фізичних та юридичних осіб. Результати підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника у таких суб'єктів визнаються окремим рішенням педагогічної (вченої) ради. Умови і порядок визнання результатів підвищення кваліфікації у таких суб'єктів визначаються відповідно до частини шостої цієї статті.

Вид, форму та суб'єкта підвищення кваліфікації обирає педагогічний (науково-педагогічний) працівник.

3. Педагогічна (вчена) рада закладу освіти на основі пропозицій педагогічних (науково-педагогічних) працівників затверджує щорічний план підвищення кваліфікації педагогічних (науково-педагогічних) працівників (з відривом чи без відриву від освітнього процесу).

4. Підвищення кваліфікації є необхідною умовою атестації педагогічного працівника та враховується під час обрання за конкурсом на посаду науково-педагогічного працівника.

5. Загальна кількість годин, відведена на підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника, що оплачується за кошти відповідних бюджетів, визначається законодавством.

Кошти на підвищення кваліфікації педагогічних (науково-педагогічних) працівників отримує заклад освіти, який розподіляє їх за рішенням педагогічної (вченої) ради закладу освіти.

Підвищення кваліфікації педагогічного (науково-педагогічного) працівника може фінансуватися засновником закладу освіти, закладом освіти, в якому він працює, педагогічним (науково-педагогічним) працівником, а також іншими фізичними та юридичними особами.

На час підвищення кваліфікації з відривом від освітнього процесу в обов'язі, визначеному законодавством, за педагогічним (науково-педагогічним) працівником зберігається місце роботи (посада) із збереженням середньої заробітної плати.

6. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, включаючи порядок оплати, умови і порядок визнання результатів підвищення кваліфікації, затверджується Кабінетом Міністрів України.

ПОСАДОВА ІНСТРУКЦІЯ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

І. Загальні положення

- 1.1. Ця посадова інструкція розроблена на підставі кваліфікаційної характеристики вчителя, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 31.08.1995 № 463/1268 за погодженням з Міністерством праці та Міністерством юстиції України.
- 1.2. Вчитель музичного мистецтва та художньої культури підпорядковується безпосередньо директорові школи.
- 1.3. Вчитель музичного мистецтва та художньої культури з посади начальником районного управління освіти за погодженням з директором школи.
- 1.4. У своїй діяльності вчитель музичного мистецтва та художньої культури керується нормами Конституції України, Конвенції ООН про права дитини, законів України з питань освіти, законодавчих актів Президента України та Кабінету Міністрів України, рішень відповідних органів виконавчої влади, а також Статуту школи, Правил внутрішнього розпорядку, цієї інструкції.

2. Завдання та обов'язки

Вчитель музичного мистецтва та художньої культури:

- 2.1. Проводить навчання учнів відповідно до навчального плану, власного поурочного плану і розкладу занять.
- 2.2. Забезпечує виконання навчальної програми з музики, підготовки учнів на рівні вимог державного освітнього стандарту.
- 2.3. Застосовує у практичній педагогічній діяльності сучасні інформаційно-комунікаційні технології, запроваджує найбільш ефективні форми, прийоми і методи навчання з використанням новітніх технологій і технічних засобів.
- 2.4. Визначає завдання і зміст занять з урахуванням віку, підготовленості, індивідуальних, психофізичних особливостей учнів.

- 2.5. Організовує роботу предметних гуртків, проводить позакласну роботу з учнями.
- 2.6. Сприяє розкриттю обдарувань і здібностей учнів, ініціює різні форми співпраці з батьками, колегами та адміністрацією школи по розвитку талантів обдарованих дітей; залучає учнів до світу музичного мистецтва, розвиває мотивацію музично-естетичної діяльності, емоційно-почуттєвої сфери особистості, загально-навчальні, музично-творчі здібності шляхом залучення учнів до активної роботи з сприймання, розуміння та виконання музики, створює умови для художньо-творчої самореалізації учнів.
- 2.7. Стимулює соціалізацію учнів, формує в них культуру мови, загальну культуру, забезпечує передумови для свідомого вибору ними професійної орієнтації.
- 2.8. Інформує адміністрацію школи про стан та порушення умов, у яких здійснюється навчальний процес та які впливають на працездатність учнів, вносить пропозиції щодо їх покращення.
- 2.9. Підтримує постійний зв'язок та співпрацює з батьками учнів (або особами, які їх замінюють) з метою взаємного інформування і створення сприятливих умов для навчання дітей.
- 2.10. Створює умови для дотримання законних прав і свобод учнів, захисту їх життя і здоров'я. Контролює дотримання учнями правил і норм техніки безпеки, протипожежної безпеки, правил безпечної поведінки.
- 2.11. Забезпечує додержання правил і норм техніки безпеки під час проведення уроків. Розміщує у кабінеті інструкції з техніки безпеки, виробничої санітарії та протипожежної безпеки, забезпечує їх виконання.
- 2.12. Турбується про збереження та поповнення навчально-матеріальної бази для викладання музики, обладнання та інвентарю, прийнятого на відповідальне зберігання згідно з відповідними документами.
- 2.13. Веде в установленому порядку тематичне, календарне, поурочне планування, класну документацію, здійснює поточний контроль за відвідуванням і успішністю учнів за прийнятою в школі системою, виставляє

оцінки в класний та електронний журнали, щоденник учня, своєчасно подає адміністрації школи звітні дані.

2.14. Систематично підвищує свою професійну кваліфікацію, бере участь у діяльності методичного об'єднання та інших формах методичної роботи, які запроваджені у школі, постійно працює над вдосконаленням власної професійної компетентності, проходить атестацію на відповідну кваліфікаційну категорію.

2.15. Бере участь у роботі педагогічної ради школи, нарадах, інших організаційних заходах, які проводяться адміністрацією школи.

2.16. Замінює на уроках тимчасово відсутніх вчителів згідно з розпорядженнями заступника директора школи з навчально-виховної роботи.

2.17. Чергує по школі відповідно до графіку чергувань на перервах та у позаурочний час.

2.18. Проходить періодичні планові медичні обстеження.

2.19. При настанні нещасних випадків, травмування учнів негайно повідомляє про це адміністрацію школи, вживає заходів щодо надання першої долікарської допомоги, забезпечує подальше інформування батьків постраждалого учня про випадок травмування.

2.20. Дотримується Статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку школи, інших нормативних стандартів навчального закладу.

2.21. Дотримується етичних норм поведінки в школі, побуті, в громадських місцях. Надає учням та оточуючим приклади поведінки відповідно до високого громадського статусу педагога.

3. Права

Вчитель музичного мистецтва та художньої культури має право:

3.1. Вносити пропозиції щодо удосконалення навчально-виховного процесу і брати участь у їх практичній реалізації.

3.2. Захищати свою професійну честь і гідність.

3.3. Ознайомлюватися зі скаргами та іншими документами, що містять оцінку його діяльності, і давати свої пояснення.

- 3.4. Вільно вибирати форми, методи, засоби навчання і виховання.
- 3.5. Надавати обов'язкові розпорядження учням під час занять і перерв, які стосуються організації занять, дотримання дисципліни і безпечної поведінки.
- 3.6. Підвищувати кваліфікацію та проходити атестації на відповідну кваліфікаційну категорію.
- 3.7. Вносити пропозиції щодо дисциплінарної відповідальності учнів за вчинки, які дезорганізують навчально-виховний процес.
- 3.8. Вносити пропозиції щодо відзнаки учнів та заохочення їх до навчання.
- 3.9. Брати участь у шкільних, районних, міських конкурсах професійної майстерності.
- 3.10. Користуватися відпустками, надбавками, різними видами пільг та заохочень, гарантіями та правами, передбаченими для педагогічних працівників чинним законодавством.

4. Відповідальність

У встановленому законодавством України порядку вчитель музичного мистецтва та художньої культури несе відповідальність:

- 4.1. За життя і здоров'я учнів під час навчального процесу.
- 4.2. Реалізацію в повному обсязі навчальних програм відповідно до навчального плану і розкладу занять.
- 4.3. Ведення документації в межах своїх повноважень.
- 4.4. Порухення прав і свобод учня.
- 4.5. Невиконання чи неналежне виконання положень Статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку школи, наказів, розпоряджень директора школи, посадових обов'язків, встановлених цією інструкцією.
- 4.6. За застосування, в тому числі одноразове, методів виховання, пов'язаних з фізичним і/чи психічним насиллям над особистістю учня, а також скоєння іншого аморального вчинку вчитель може бути звільнений з посади відповідно до трудового законодавства і Закону України "Про освіту".

4.7. Спричинення школі чи учасникам освітнього процесу збитків у зв'язку з невиконанням своїх посадових обов'язків.

5. Повинен знати:

Вчитель музичного мистецтва та художньої культури повинен знати:

- 5.1. Вимоги чинного законодавства.
- 5.2. Основні напрямки та перспективи розвитку освіти і педагогічної науки.
- 5.3. Державну мову.
- 5.4. Організацію навчально-виховного процесу і методи управління ним.
- 5.5. Теорію та методику навчання і виховання, навчальні плани, програми.
- 5.6. Педагогіку, загальну та вікову психологію, фізіологію дітей та підлітків.
- 5.7. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.
- 5.8. Вимоги до ведення навчальної документації школи

6. Взаємовідносини

Учитель музичного мистецтва та художньої культури взаємодіє з:

учнями, їхніми батьками або особами, які їх замінюють;
 заступником директора з НВР;
 адміністрацією навчального закладу;
 педагогічним колективом;
 методичними об'єднаннями, циклічними групами.

7. Кваліфікаційні вимоги

- 7.1. Вчитель повинен мати відповідну фахову освіту; забезпечувати нормативні рівні і стандарти навчально-виховної роботи, відповідати загальним етичним та культурним вимогам до педагогічних працівників.
- 7.2. Раз на 5 років проходити навчання на курсах підвищення кваліфікації з предмету і раз на три роки – з безпеки життєдіяльності з наступною атестацією і присвоєнням кваліфікаційної категорії.
- 7.3. Учитель II категорії має фахову вищу освіту, відповідає вимогам встановленим до працівників з кваліфікаційною категорією «спеціаліст», постійно вдосконалює свій професійний рівень; використовує диференційований та індивідуальний підхід до учнів; володіє сучасними

освітніми технологіями, формами, методами організації навчально-виховного процесу, застосовує інноваційні технології; знає основні нормативно-правові акти у галузі освіти; користується авторитетом серед колег, учнів та батьків. Стаж педагогічної роботи – не менше 3-х років.

7.4. Учитель I категорії відповідає вимогам встановленим до працівників з кваліфікаційної категорії «спеціаліст II категорії», використовує методи компетентно орієнтованого підходу до організації навчального процесу; володіє технологіями творчої педагогічної діяльності з урахуванням особливостей навчального матеріалу та здібностей учнів; впроваджує передовий педагогічний досвід; формує навички самостійно здобувати знання і застосовувати їх на практиці; уміє лаконічно, образно і виразно подати матеріал; вміє аргументувати свою позицію та володіє ораторським мистецтвом. Стаж роботи не менше – 5 років.

7.5. Учитель «вищої категорії» відповідає вимогам встановленим до працівників з кваліфікаційної категорії «спеціаліст I категорії», володіє інноваційними освітніми методиками й технологіями, активно їх використовує та поширює в професійному середовищі; володіє широким спектром стратегій навчання; вміє продукувати оригінальні, інноваційні ідеї; застосовує нестандартні форми проведення уроку; активно впроваджує форми та методи організації навчально-виховного процесу, що забезпечує максимальну самостійність навчання учнів, вносить пропозиції щодо вдосконалення навчально-виховного процесу в навчальному закладі. Стаж роботи не менше – 8 років.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ ДОНЕЦЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ПРОГРАМА
ВАРІАТИВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки молодшого спеціаліста
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

УДК 378.147:37.011.3-051:7

Навчальна робоча програма з варіативної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва» освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста за спеціальністю 025 Музичне мистецтво. – Бахмут: БКМ, 2015.

Укладач: Магда П. М.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор, ректор Донбаського державного педагогічного університету Омельченко С. О.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри

Протокол від _____ - _____ 20__ р. № _____

Завідувач кафедри _____

ВСТУП

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста спеціальності «Музичне мистецтво».

Педагогічні кадри для установ початкової музичної освіти цілеспрямовано готуються в коледжах мистецтв країни, педагогічний процес в яких передбачає як виконавську підготовку студентів за фахом, оволодіння ними музично-теоретичними, загальноосвітніми дисциплінами, так і психолого-педагогічну, яка містить певну кількість годин, відведених для самостійної роботи студентів. Аксіологічні знання, що формуються під час аудиторних занять, поглиблюються під час практичної самостійної роботи і закріплюються на основі міждисциплінарних зв'язків (методика навчання гри на інструменті, педагогічна практика, хорознавство та методика роботи з хором, методико-виконавський аналіз, культурологія, основи філософських знань, соціологія, людина і світ). Враховуючи актуальність формування аксіосфери майбутніх педагогів-музикантів у складі фундаментальної підготовки і значення навчального курсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва», ми і пропонуємо цю програму, доповнену практичним, соціальним, творчим аспектами.

Предметом вивчення варіативної навчальної дисципліни є формувальний зміст комплексу питань, пов'язаних із формуванням професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва.

Міждисциплінарні зв'язки: варіативна дисципліна «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва» рекомендована до вивчення студентами II курсу у IV семестрі паралельно з предметами «Методика навчання гри на інструменті», «Основи філософських знань», «Людина і світ», «Культурологія», «Педагогіка і психологія», «Соціологія» для надання теоретичної і практичної підготовки студентам перед предметом «Педагогічна практика», що винесений за навчальним планом на III-IV курс. Без знань, отриманих під час вивчення курсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва», неможлива реалізація ціннісного підходу під час проходження студентами активної педагогічної практики. Вивчення споріднених тем у різних аспектах – фаховому, методичному, психологічному, педагогічному, філософському, соціологічному – допомагає студентам скласти струнку систему переконань, принципів, що закладають основу аксіологічної складової компетентності майбутнього вихователя музичного виконавця.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання варіативної навчальної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва» є: сприяння усвідомленню цінностей педагогічної професії та

відповідальному ставленню до неї, формування у студентів педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості, національних моральних цінностей, здатності компетентно і творчо вирішувати різноманітні педагогічні задачі, набуття особистісних якостей та професійно-ціннісних орієнтацій.

1.2. Основними завданнями вивчення варіативної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва» є:

- послідовне оволодіння студентами основами педагогічної аксіології та нормами законодавства щодо етики музично-педагогічної діяльності;
- формування професійно-ціннісних орієнтацій та навичок здійснення педагогічної практики згідно з ними;
- стимулювання креативності, толерантності, емпатії, комунікативності, артистизму, біоетики, патріотизму, неупередженості як невід'ємних складових педагогічних здібностей;
- прищеплення відповідального ставлення до обраної професії та професійної діяльності;
- сприяння розвитку творчої особистості майбутнього педагога-музиканта;
- набуття навичок науково-філософського аналізу психолого-педагогічних проблем вихованців;
- формування культури педагогічної праці та вироблення індивідуального творчого стилю педагогічної діяльності.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні категорії аксіології;
- предмет, функції, призначення предмету «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва» для професійної діяльності;
- нормативну базу освітньо-виховної діяльності;
- специфіку форм, методів, принципів навчання і виховання для шкіл естетичного виховання;
- складові педагогічної майстерності;
- зв'язок між предметами «Педагогіка і психологія», «Методика навчання гри на інструменті», «Педагогічна практика», «Основи філософських знань», «Людина і світ», «Соціологія», «Культурологія» та ін.

вміти:

- аналізувати вивчене, вирізняти в ньому істотне;
- робити аналіз на основі спостережень;
- доводити свої погляди з опорою на дидактичні принципи, методи, психологічні закономірності розвитку;
- розуміти міжпредметні зв'язки і користуватись знаннями зі споріднених дисциплін;

- планувати методи і форми навчально-виховної роботи з учнями різних вікових періодів;
- розробляти і користуватись вправами для саморозвитку;
- долати комунікативні бар'єри, володіти технікою мовлення; розв'язувати конфлікти, що виникають при спілкуванні між учнями, колегами;
- розвивати педагогічні здібності, техніку;
- застосовувати принципи гуманної педагогіки;
- формувати аксіологічну свідомість учнів на музичному матеріалі;
- прищеплювати любов до музики та інших видів мистецтва, використовуючи їх зразки під час занять з учнями.

На вивчення варіативної навчальної дисципліни відводиться 36 годин / 1 кредит ECTS.

2. Структура варіативної навчальної дисципліни «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва»

Назва змістового модулю, теми	Заг. кільк. годин	Лекції	Прак-тичні	Се-мінари
Змістовий модуль I. Ціннісні засади педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва	6			
1.1. Становлення та розвиток ціннісної складової у педагогічній та музично-педагогічній діяльності		2		
1.2. Місце та роль цінностей у музичній педагогіці		1		
1.3. Ціннісні орієнтації як основа як-концепції майбутнього педагога-музиканта		1		1
1.4. Зв'язок педагогічних здібностей та ціннісних орієнтацій професіонала				1
1.5. Ціннісний потенціал музичного мистецтва				
Змістовий модуль II. Ціннісна сфера особистості	6			
2.1. Місце ціннісних орієнтацій у структурі особистості		1		
2.2. Аксіологічна свідомість як найвищий рівень свідомості		1		1
2.3. Моральний ідеал педагога-музиканта				1

2.4. Стыль педагогічнай дзяльнасці як выяў цінніснага ставлення да вихованцаў і колегаў		1		
2.5. Прафесійны етыкет у дзяльнасці педагога-музыканта		1		
2.6. Выяўлення прафесійна-ціннісных арыентацый педагога-музыканта у мовленні				
Змястовы модуль ІІІ. Прафесійна-ціннісны арыентацыі майбуртнага педагога як аснова педагогічнай дзяльнасці	6			
3.1. Разв'язання педагогічных задач з аксіялагічным змястом			1	
3.2. Стратэгіі разв'язання канфлікту з колегамі			2	
3.3. Развіток емпатіі та інтуіцыі вчытэля		1	1	
3.4. Рэфлексія у дзяльнасці педагога- музыканта		1		
3.5. Ціннасць узаемувплыву у співпрацы вчытэля музыкі й вихованца				

3.Інфармацыйны абсяг выбірковай навчальнай дысцыпліны

Змястовы модуль № І. Ціннісны засады педагогічнай дзяльнасці майбуртнага вчытэля музычнага мистецтва

1.1. Становлення та развіток цінніснай складовай у педагогічнай та музычна-педагогічнай дзяльнасці

Мета, предмет, задання курсу «Аксіялагічны засады дзяльнасці вчытэля музычнага мистецтва». Становлення та развіток цінніснай регламентацыі педагогічнай работы майбуртнага вчытэля музычнага мистецтва у історыі зарубіжнай та вітчызнянай навуковай парадигм. Норматывна база асветна-выховнай работы педагога-музыканта.

1.2. Місце та ролю ціннасцей у музычнай педагогіцы

Зв'язок між прадметамі «Педагогіка і псіхалогія», «Методыка навчання гры на інструменці», «Педагогічна практыка», «Асновы філасофскіх знанняў», «Людзіна і свет», «Сацыялогія», «Культуралогія» та ін. Прынцыпы та методы музычнай педагогікі та відображэння у ніх прафесійна-ціннісных арыентацый асобнасці. Асобнісна арыентаванае навчання та магчымасці рэалізацыі цінніснага падходу у працэсі навчання музыцы.

1.3. Прафесійна-ціннісны арыентацыі як аснова я-канцэпцыі майбуртнага педагога-музыканта

Я-канцэпцыя майбуртнага вчытэля музычнага мистецтва як вектар самаразвітку прафесіянала (іі складовы, методы фармування, аднасць сацыяльных ролей асобнасці як перадумова гармонійнага развітку

індивідуальності). Структура професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музичного мистецтва та найважливіші з них (естетична спрямованість, креативність, патріотизм, емпатія, професійна етика, комунікабельність).

1.4. Зв'язок педагогічних здібностей та ціннісних орієнтацій професіонала

Структура педагогічної майстерності та місце у ній педагогічних здібностей, можливості їх розвитку. Підходи до класифікації педагогічних здібностей. Співвіднесення педагогічних та спеціальних здібностей педагога-музиканта. Відображення професійно-ціннісних орієнтацій у педагогічних здібностях. Методи діагностики рівня сформованості педагогічних здібностей.

1.5. Ціннісний потенціал музичного мистецтва

Музика як форма відображення дійсності. Моральні ідеали у музиці видатних композиторів (Г.Свиридов, П.Чайковський, Й.Бах, А.Хачатурян, Д.Шостакович та ін. згідно з навчальними програмами зі спеціальності шкіл мистецтв). Особливості втілення ціннісного змісту в музичному художньому образі та засоби виразності музики.

Змістовий модуль № II. Ціннісна сфера особистості

2.1. Місце професійно-ціннісних орієнтацій у структурі особистості

Психологічна структура особистості (спрямованість, досвід, особливості психічних процесів, біопсихічні властивості). Складові спрямованості особистості (інтереси, схильності, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації, світогляд, принципи). Фактори формування структурних елементів особистості та їх фізіологічна основа.

2.2. Аксіологічна свідомість як найвищий рівень свідомості

Філософські основи аксіології (основні категорії, історія розвитку, вчення про цінності у різних філософських концепціях). Свідомість як вищий рівень розвитку психіки. Структура свідомості. Співвідношення феноменів педагогічної та аксіологічної свідомості.

2.3. Моральний ідеал педагога-музиканта

Підходи до професійного відбору на музично-педагогічні спеціальності. Професіограма вчителя музичного мистецтва та місце у ній особистісної складової. Поняття морального ідеалу. Технології втілення морального ідеалу (самоспостереження, самоаналіз, аутотренінг, коучинг, самовдосконалення, підвищення кваліфікації та ін.)

2.4. Стиль педагогічної діяльності як вияв ціннісного ставлення до вихованців і колег

Поняття стилю педагогічної діяльності. Класифікація стилів педагогічної діяльності у сучасній педагогіці. Взаємозв'язок типу

темпераменту, характеру, емоційно-вольової сфери, світогляду педагога-музиканта та його стилю педагогічної діяльності. Шляхи вдосконалення стилю педагогічної діяльності та сценічної поведінки. Стиль діяльності та педагогічна взаємодія. Реалізація гуманістичної спрямованості у стилі діяльності педагога-музиканта.

2.5. Професійний етикет в діяльності педагога-музиканта

Етика як наука про мораль. Професійний етикет. Посадова інструкція вчителя музичного мистецтва. Табу та непрофесійна поведінка вчителя музичного мистецтва. Моральні норми педагога. Єдність форми і змісту образу педагога-музиканта.

2.6. Виявлення професійно-ціннісних орієнтацій педагога-музиканта у мовленні

Рідна мова як одна з цінностей людини. Мовлення вчителя музики як елемент педагогічної взаємодії. Мовленнєвий етикет. Тактовність та ввічливість у спілкуванні з учнями та колегами. Вимоги до мовлення педагога-музиканта.

Змістовий модуль № III. Професійно-ціннісні орієнтації майбутнього педагога як основа педагогічної діяльності

3.1. Розв'язання педагогічних задач з аксіологічним змістом

Формування практичних навичок розв'язання педагогічних задач із обґрунтуванням застосованих методів виховання, принципів виховання, віднесеністю до певного стилю педагогічної діяльності з орієнтацією на формування професійно-ціннісних орієнтацій особистості.

3.2. Стратегії розв'язання конфлікту з колегами

Поняття конфлікту, класифікація конфліктів. Стилї поведінки під час конфлікту. Вміння долати різні види комунікативних бар'єрів. Порядок розв'язання конфліктів.

3.3. Розвиток емпатії та інтуїції вчителя музичного мистецтва

Емпатія та інтуїція як феномен у складі педагогічних здібностей учителя музичного мистецтва. Розвиток правої півкулі для посилення інтуїції. Педагогічна антиципація. Віра у потенційні здібності учня, навіювання та переконання як основні види музично-педагогічного впливу.

3.4. Рефлексія в діяльності педагога-музиканта

Рефлексія як необхідна складова педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва. Адекватна самооцінка та самореалізація педагога-музиканта. Підходи до визначення самооцінки педагога (тестування, самоспостереження та ін.)

3.5. Цінність взаємовпливу у співпраці вчителя музичного мистецтва й виховання

Написання творчих робіт на аксіологічну тематику (есе, творів, реферативних повідомлень, нарисів) з метою визначення напрямку, структури, послідовності формування власної аксіологічної свідомості як складової педагогічної майстерності.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – недиференційований залік

Питання до заліку з курсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музичного мистецтва»

1. Поняття цінностей у науковому просторі.
2. Поняття професійно-ціннісних орієнтацій у науковому просторі.
3. Аксіологія як розділ філософії.
4. Тлумачення цінностей у філософських концепціях минулого і сьогодення.
5. Підходи до класифікації цінностей і професійно-ціннісних орієнтацій.
6. Цінності в структурі особистості.
7. Структура професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики.
8. Методи діагностики сформованості професійно-ціннісних орієнтацій педагога-музиканта.
9. Особливості втілення ціннісного змісту в музичному художньому творі.
10. Моральні ідеали у музичних творах композиторів.
11. Аксіологічна свідомість як найвищий рівень розвитку свідомості.
12. Співвіднесення педагогічної свідомості та аксіологічної свідомості як феноменів.
13. Підходи до професійного відбору на музично-педагогічні спеціальності.
14. Технології втілення морального ідеалу особистості.
15. Класифікація стилів педагогічної діяльності у сучасній музичній педагогіці.
16. Реалізація гуманістичної спрямованості у стилі діяльності педагога-музиканта.
17. Прояв професійно-ціннісних орієнтацій особи під час розв'язання конфлікту у спілкуванні.
18. Характеристика посадових обов'язків учителя музичного мистецтва.
19. Етика як наука про мораль.
20. Професійна етика педагога-музиканта.
21. Педагогічний такт.
22. Мовленнєвий етикет учителя музичного мистецтва.
23. Силі поведінки під час конфлікту.
24. Емпатія та інтуїція як феномен у складі педагогічних здібностей учителя музичного мистецтва.

5. Рекомендована література

1. Александрова О. Ф. Модель формування гуманістичних цінностей у фаховій підготовці майбутнього вчителя. *Вісник ЗНУ*. 2010. № 2 (13). С. 139-145.
2. Андреєнкова В. Педагог – професія, що створює мир. *Педагогічна майстерня*. 2016. № 8. С. 30.
3. Антонова Н. О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: дис. ...канд. психолог. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г. С. Костка АПНУ. К., 2003 200 с.
4. Баклаженко Є. В. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до співробітництва з учнями у навчально-виховному процесі: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Мелітополь, 2015. 22 с.
5. Бакрадзе А. Т. Ідеал людяності і цінності людського життя. *Філософська думка*. 1989. № 2. С. 17-23.
6. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-методичний посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.
7. Блінова О. Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна думка, 2002. Вип. 1-2. С. 97.
8. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 144-150.
1. Вишпінська Я. Роль самоосвіти у професійному становленні вчителя музики. *Вісник Луганського національного університету*. 2012. Вип. 28. С. 43-52.
2. Водяна В. О. Інноваційні підходи у підготовці фахівців музично-педагогічного профілю до культурно-просвітницької діяльності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського*. 2014. № 42. Ч. 2. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. С. 159.
3. Волкова В. А. Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Бердянський держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2001. 196 с.
4. Гданська О. П. Формування гуманістичних ціннісних орієнтацій у студентів вузів культури (на матеріалі кобзарського мистецтва): дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05 / Київський державний університет культури і мистецтв. К., 1998. 179 с.
5. Демиденко В. В. Мистецтво у світоглядному вихованні (формування світоглядних уявлень підлітків на уроках літератури, музики, образотворчого мистецтва): навч. посіб. для студ. ВНЗ. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. 200 с.
6. Дзюба В. І. Соціально-педагогічні основи формування гуманістичних ціннісних орієнтацій студентської молоді: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.05 / Київський інститут культури. К., 1994. 200 с.

7. Дубінець І. В. Музично-теоретичні дисципліни в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва: цілі і задачі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Вип. 3. Бердянськ: БДПУ, 2016. С. 95-99.
8. Дьяконов І. В. Зміст поняття «ціннісна орієнтація». *Мультиверсум. Філософський альманах*. К.: Центр духовної культури, 2004. Вип. 43. С. 62.
9. Євстігнєєва Н. І. Професійна підготовка вчителів музичного мистецтва: від традицій до інновацій. *Постметодика*. № 3 (80). Полтава: ПОЕПО, 2008. С. 56-60.
10. Кечик О. О. Організація самостійної роботи студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Донбас. держ. пед. ун-т. Слов'янськ, 2015. 200 с.
11. Кондратенко Г. Формування професійно-особистісних цінностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті компетентісно зорієнтованої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини / Редкол.: Безлюдний О.І. та ін. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. Вип. 12. Ч. 2. С. 152-158.
12. Крутецький В. А., Балбасова Є. Г. Педагогічні здібності, їх структура, діагностика, умови формування та розвитку. М.: Прометей, 1991. С. 10-22.
13. Магда П. М. Формування ціннісних орієнтацій у студентів коледжів галузі знань «Культура і мистецтво». *Web of Scholar. International Scientific Edition*. October 2017. № 7 (16). Р. 42-46.
14. Магда П. М., Рилік Н. І., Шибаєв Ю. Ф. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Основи філософських знань». К.: ДМЦ НЗКМУ, 2014. 115 с.
15. Педагогічна майстерність сучасного вчителя: теорія і практика: Підручник за кредитно-модульною технологією навчання для бакалаврів / Бельчева Т. Ф., Ізбаш С. С., Елькін М. В. 2-ге вид. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. 364 с.
16. Піддячий В. М. Професійні параметри майбутнього вчителя. *Наукові записки*: [збірник наукових статей] / МОНУ, НПУ ім. М. П. Драгоманова; укл. Л. Л. Макаренко. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 112. С. 140.
17. Попівщій Ю. Л. Становлення молодого викладача в період реформування вищої освіти. *Організація навчально-виховного процесу*. Немішаєве: Інтас, 2007. Вип. 10. С. 3-56.
18. Професійна освіта: Словник: навч. посіб. для учнів і пед. працівників проф.-техн. навч. закл. / АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти; [уклад.: С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало та ін.]. К.: Вища шк., 2000. 381 с.
19. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 520 с.
20. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів/ кол. авторів; за ред. Л. В. Губерського. Х.: Фоліо, 2013. 510 с.

Тест «Перевір себе»**(модифікована методика Н. Педченко)****1. На мій погляд, духовність – це:**

- А) релігійність;
- Б) спрямованість людини до високої мети, ідеалів, гармонії, яка проявляється у внутрішньому світі особистості, її моральності, розвиненості інтелектуальних та емоційних запитів, прагненні оволодіти загальнолюдськими цінностями;
- В) вигадане неіснуюче поняття, відсторонення від реального життя.

2. Значення ідеалу у вашому житті:

- А) ідеал для мене є орієнтиром, на який я рівняюсь; коли досягаю певної мети, то вимоги до себе й ідеалу стають вищими;
- Б) я у всьому намагаюсь копіювати свій ідеал: діях, жестах, ході, вмінні одягатись, мовленні;
- В) не маю ідеалу.

3. Духовній людині притаманні:

- А) людяність, милосердя, доброта, співчуття, самовдосконалення, мудрість;
- Б) високий професіоналізм, престижне суспільне і матеріальне становище, незалежність;
- В) знання загальнолюдських моральних принципів, історії та традицій свого народу.

4. Біоетика, на вашу думку, - це:

- А) вчення про моральний бік діяльності людини у ставленні до всього живого на Землі і у Всесвіті;
- Б) розділ медицини, тісно пов'язаний з генетикою та євгенікою;
- В) розділ еволюційної теорії Дарвіна.

5. Емпатія як ціннісна орієнтація забезпечує:

- А) глибоке співпорозуміння між людьми на основі співпереживання;
- Б) вміння враховувати інтереси іншої людини під час спільної діяльності;

В) вміння подобатись інший людині, щоб досягти своєї мети.

6. Комунікативність у музично-педагогічній діяльності:

А) зовсім необов'язкова складова, оскільки при навчанні музиці домінують практичні методи;

Б) важливий елемент педагогічної взаємодії, який не може бути замінений нічим іншим;

В) риса, притаманна тільки холерикам та сангвінікам, яка не може бути розвинена у тій же мірі у представників інших типів темпераменту.

7. Я вважаю, що креативність – це:

А) почуття гумору та оптимізм, який людина постійно проявляє під час навчально-виховної діяльності;

Б) здатність творчо підходити до будь-якої дорученої справи або діяльності;

В) екстравагантність, демонстративність та артистизм.

8. Я вважаю, що навчання музиці позбавлене можливості виховання патріотизму у дітей:

А) так;

Б) ні;

В) не знаю.

9. Що найбільше сприяє формуванню духовності людини:

А) школа, сім'я, друзі;

Б) сама людина;

В) духовні якості є вродженими.

10. Як ви задовольняєте свої духовні потреби?

А) у мене є чітка програма: я знаю, яких вад потрібно позбутись, а які ціннісні орієнтації розвивати; труднощі долаю, орієнтуючись на позитивні приклади, загальнолюдські цінності;

Б) я добре знаю свої вади і позитивні якості, але працюю над собою несистематично; знайомство з загальнолюдськими цінностями та культурними надбаннями носить стихійний характер за порадами друзів або знайомих, але я збираюсь невдовзі зайнятися самовдосконаленням;

В) я не знаю, що мені потрібно; самовдосконалення не викликає у мене будь-яких емоцій.

11. Людина, яка не визначилась у житті, і не має певної мети викликає у мене:

А) зневагу;

Б) бажання допомогти;

В) невпевненість у тому, що мої поради будуть прийняті.

Щоб класифікувати результати, використайте таблицю. Наприклад, якщо на запитання 1 ви дали відповідь а), то отримаєте оцінку Б. За більшістю однакових літер встановлюємо близькість вашого рівня духовності до одного з запропонованих результатів.

Запитання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Відповідь											
А)	Б	А	А	А	А	Б	Б	Б	А	А	В
Б)	А	Б	В	Б	Б	А	В	В	Б	Б	А
В)	В	В	Б	В	В	В	А	А	В	В	Б

Переважають оцінки А:

У вас високий рівень духовності і володіння аксіологічною термінологією. Ви постійно працюєте над собою, над формуванням ціннісних орієнтацій, необхідних учителю музики у професійній діяльності; намагаєтесь допомогти іншим повірити у свої сили. Проте ви не повинні зупинятися на досягнутому, а прагнути духовності вчинків і помислів завжди.

Переважають оцінки Б:

Ваш рівень духовності і володіння понятійним апаратом аксіопедагогіки є достатнім. Ви вмієте відчувати і співчувати, доброзичливі у ставленні до людей. Намагаєтесь більше працювати над собою, бути щирішими. Не шкодуєте часу на пізнання себе, проте у деяких питаннях виявляєте легковажність та поверховість. Варто більш серйозно ставитись до ціннісних орієнтацій, важливих для майбутньої професії.

Переважають оцінки В:

Ваш рівень духовності та володіння понятійним апаратом аксіопедагогіки низький. Проблему духовності ви вважаєте вигаданою і орієнтуєтесь передусім на виконавську майстерність як майбутній учитель музичного мистецтва. Варто більше уваги приділити роботі над власною аксіосферою.

Перелік тем для написання творчих робіт (творів-мініатюр, есе, нарисів, власного висловлення) для співвіднесення теоретичних знань з практичною діяльністю майбутніх учителів музичного мистецтва

1. *Ars perficit naturam (лат.) - мистецтво вдосконалює природу.*
2. Мовлення вчителя музичного мистецтва як елемент педагогічної взаємодії.
3. «Втрачаючи рідну мову, народ втрачає разом з нею і своє духовне надбання» О. Єфименко.
4. «Велеречивих на землі рятуйте боги» В. Стус
5. «Щасливий той, хто поєднав любе собі заняття із загальним. Воно є справжнє життя» Г. Сковорода.
6. «Практика без природженості безглузда, а природженість утверджується практикою» Г. Сковорода.
7. Нерівна усім рівність у здібностях педагогів-музикантів.
8. «Слово – найтонший дотик до серця» В. Сухомлинський.
9. «Учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення у складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється».
10. «Твоє сумління є мірою щирості твого бажання бути самим собою» Р. Бах.
11. «Світ – це твій учнівський зошит, на сторінках якого ти розв'язуєш свої задачі» Р. Бах.
12. «Учіння – це лише відкриття того, що ти вже давно знаєш» Р. Бах.
13. «Милосердя – це етична позиція вчителя у ставленні до об'єкту його роботи, спосіб сприймання» А. і Б. Стругацькі.
14. «Педагог повинен лікувати від нецтва та дикості почуттів, від соціальної байдужості» А. і Б. Стругацькі.
15. Чи можлива педагогічна діяльність без творчості?
16. Моє уявлення про естетико-екологічну культуру педагога-музиканта.
17. Ціннісні орієнтації музиканта – основа структури його особистості.

**Зразки поетичних творів на екологічну тематику студентів коледжів
МІСТЕЦТВ**

<p><i>"Земля". Валерія Дмитрієва</i></p> <p>Планета родная, Сферически влажно Слезинки роняя, Вращается важно И стонет протяжно. Она вопрошает - Не зря ли рождает Потомков отважно? Глаза её зрячи, Она понимает - Судьбу пеленает - Не может иначе. Природа земная Печали не спрячет, Заснет - не узнает, О ком она плачет. О людях ли в общем Жестокого вида? А нам всё обида - Без устали ропщем. У самого края Поверхности шара Мы в поисках рая Беспомощно шарим, Порывисто дышим, Руками хватаем... Любви не хватает, Друг друга не слышим, Лишь вереск колышем. Но ветер стихает, Для рифмы стиха нет, Чтоб помнить о высшем. Мы ходим кругами: Туда и обратно, Слепыми ногами Ступаем невнятно,</p>	<p>Сближаемся тесно - Носами прижались, Нам хочется честно В других отражаться. Вначале любезно, Потом презираем, Искусно играем Всю жизнь бесполезно. Бодаемся лбами, Деремся, стеная, Война костяная Ведется годами Потребность теряем Любить безвозмездно, Беспечно ныряем В широкую бездну. У самого края Слепыми глазами Мы в поисках рая Прольемся слезами. Поверхность земная Окутана снами, Природа немая Покоится с нами.</p>
--	--

«Взорванный мир». Олександра Рогаченко

Смятые планы
 Прессом обмана
 Не распрямить, не распрямить.
 В пепле нирваны –
 Рваные раны...
 Выжить и жить, выжить и жить.
 Пропасть разделит
 Дни и недели,
 Верных друзей, верных друзей.
 Разом стирая
 И забирая
 Жизни людей, жизни людей.
 Как разорванные звенья,
 Разлетаются мгновенья,
 Искривление сознания
 Строит сферу отрицанья.
 «Грады» землю искалечат,
 Никого века не лечат,
 Боль вернется из забвенья,
 Как проклятье поколенья.
 Брось все, что любишь, на годы!
 Пьешь, боль потери пьешь годы!
 Ждешь, возвращенья ждешь годы!
 Черные книги
 Древних религий
 Время хранит, время хранит...
 Пропастью Ада
 Манит награда,
 Словно магнит, словно магнит.
 Кровь преступлений,
 Горе прозрений –
 Проклятый год, проклятый год!
 Час катастрофы
 Тенью Голгофы
 Снова идет, снова идет.

Взорванный мир катится лавиной,
 А твоя жизнь – как пожар на льдине,
 Мечется в нем маленькая тень души...
 Фосфором бомб светятся закаты,
 Хаос вокруг – близок час расплаты,
 Жизнь или смерть? Боль небес не заглушить...

Методична карта відкритої виховної години

Предмет		Виховна година	Група	Ауд
Викладачі		Магда П. М. (за участі викладача ІМПС)	I, II, III, IV курси ВНЗ I-II р. а.	
Тема заняття		Творчість поетів-перекладачів (на матеріалі віршів Роберта Бернса та Сари Тісдейл)		
Тип заходу		Бінарний захід: усний журнал з елементами демонстрації та драматизації		
М Е Т А	Навчити	Познайомити студентів з творчістю українських та російських перекладачів англomовної поезії, розглянути інтерпретацію поетичних творів у прозі, кіно, музиці, живописі, залучити вихованців до процесу перекладу поезії		
	Виховувати	Любов до поезії, повагу до перекладацької діяльності, захоплення красою англійської, української, російської мов, любов до рідної мови, бажання самовдосконалюватись, розвиватись; біоетику, розуміння цінності життя, усвідомлення людини як частки природи, емпатію, креативність, патріотизм		
	Розвивати	Навички емпатійного слухання, виразного читання, вміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати лінгвістичний матеріал з англійської та української, асоціативне, логічне, образне мислення, уяву, пам'ять, музичне сприймання, емпатійні здібності, післядовільну увагу, мовне чуття		
Надзавдання заходу		Сформувати ставлення до мови як цінності, у якій втілено менталітет нації, ініціювати національну гідність		
Обладнання	Наочність	Портрети С. Тісдейл, Р. Бернса, Д. Паламарчука, Т. Лавинюкової, О. Шнуренко, Л. Жданова, М. Рахунова; епіграф на дошці; виставка нотних збірок (романси на слова Р. Бернса)		
	ТЗН	DVD програвач		
	Дидактичні матеріали	Перекладні словники, картки з текстами віршів для перекладу, символічні призи		
Перелік матеріалів для демонстрації: слайд-шоу «Доля вірша» на фоні симфонії № 3 Є. Подгайця, аудіозапис пісні «Будет ласковий дождь» у виконанні О. Градського, уривки з фільмів «Службовий роман», «Добрий день, я ваша тітка!» (саундтреки на слова Р. Бернса), мультфільм «Прийде лагідний дощ» (1984)				
Міждисциплінарні зв'язки		Зарубіжна література, англійська мова, українська мова, кіномистецтво, філософія, соціологія, безпека життєдіяльності, екологія, історія літератури, природознавство, естетика		
Література	Основна	URL https://ru.wikipedia.org/wiki		
		URL urfu.ru/main/ , https://www.google.ru/ ,		
URL http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=501235 URL http://www.norge.ru/zhdanov/				
Додаткова	Мюллер В. К. Англо-русский словарь. М.: Рипол классик, 2014. 736 с.			
	Бредбері Р. Марсіанські хроніки. Переклад О. І. Тереха. М.: Вища школа, 1967.			

Структура виховної години

№	Структурний елемент	Хвилини	Зміст структурного елементу, використані методи
1	Організаційна частина	1	1. Вітання викладача та студентів (учнів) 2. Занурення: читання епіграфу на фоні музики (уривок з фонограми до пісні О. Матюхіна «Любов»)
2	Мотивація навчальної діяльності	2	1. Оголошення теми й мети, типу заняття, плану роботи та структури виховної години. 2. Визначення лейтмотиву заходу.
3	Актуалізація навчальної діяльності	3	Вступне слово викладача про підсумки «Року англійської мови 2016 в Україні»
4	Усний журнал з елементами демонстрації	36	I частина (викладач Магда П. М.) 1. Розповідь викладача за планом: - біографічні відомості про С. Тісдейл та її вірш «Прийде лагідний дощ»; - біографічні відомості про перекладачів цього твору (Д. Паламарчук, Т. Лавинюкова, О. Шнуренко); - відомості про перекладачів російською мовою (Жданов Л., Рахунов М.); - Інтерпретації вірша у музиці, кінематографі. 2. Ілюстрація розповіді портретами авторки та перекладачів. 3. Драматизація: художнє декламування поезії 4. Демонстрація: - слайд шоу «Доля вірша»; - пісні на слова С. Тісдейл у виконанні О. Градського; - уривку з мультфільму «Будет ласковый дождь». II Частина (Викладач ІМПС) 1. Розповідь викладача за планом: - біографічні відомості про Р. Бернса; - творчість Р. Бернса і музика, кіно. 2. Драматизація: виконання студентом ПЦК «Естрадний спів» пісні на слова Р. Бернса « <i>O, wert thou in the cauld blast</i> » (музика О. Градського) 3. Демонстрація: - уривку х/ф «Службовий роман» з піснею на слова Р.Бернса («Моей душе покоя нет»); - уривку х/ф «Добрый день, я ваша тітка!» з піснею на слова Р. Бернса («Любовь и верность») 4. Конкурс на кращий переклад епіграми серед студентів та вручення заохочувальних призів.
5	Підсумок	3	Заключне слово викладача про мову як цінність

Матеріали до проведення заходу

1. **Епіграф Л. Костенко:** «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі».

2. Сара Тісдейл «ПРИЙДЕ ЛАГІДНИЙ ДОЩ...» (текст та переклади)

Sara Teasdale (1884–1933)

THERE WILL COME SOFT RAINS...

There will come soft rains and the smell of the ground,
 And swallows circling with their shimmering sound;
 And frogs in the pool singing at night,
 And wild plum trees in tremulous white;
 Robins will wear their feathery fire,
 Whistling their whims on a low fence-wire;
 And not one will know of the war, not one
 Will care at last when it is done.
 Not one would mind, neither bird nor tree,
 If mankind perished utterly;
 And Spring herself when she woke at dawn
 Would scarcely know that we were gone.

Перекладач	Варіант перекладу
Т. Лавинюкова (м. Івано-Франківськ)	Збудить лагідний дощ аромати земні, Ластівки защебечуть пісні навесні. Із нічного ставка зрине жаб'ячий спів, Затремтить на вітру білий цвіт диких слив. Як жаринки, вільшанки зірвуться в політ, Потім сядуть на мить на низький живопліт. Розцвіте вся природа й не знає вона, Що примарою досі тут бродить війна. Буде байдуже мешканцям лісу і рік, Що в тім вирі загинуло людство навек. І красуня-Весна у ранковім розмаю Не помітить, що вже нас з тобою немає.
Д. Паламарчук	Дощі випадають над гладдю ріки, Зі співом кружляють прудкі ластівки, Вільшанки за тином в пістрявім вбранні Висвистують примхи свої голосні. Десь кумкають жаби, забувши про сон, Сплять сливи, узяті у білий полон, Не думає все це про згубі війни, Про долю людей, що загинуть вони. І все це живе і нічого не зна... І тільки у синім серпанку весна, З'явившись зранку на зміну зими, Дізнається, може, що зникли всі ми.

О. Шнуренко (м. Київ)	<p>Лагідний дощ принесе свіжий запах землі, Ластівка в танці заквилить тужливо, Жаби влаштують концерт у ставку уві млі, В білім вбранні затремтять дикі сливи. Полум'ям пір'я вільшанки яскраво горить, Свист-передзвін – її спів на паркані, Чуєте ви, що війна недалеко гримить? Небо завмерло в тривожнім чеканні... Нас не згадає ні ліс, ні вільшанка - Що їм до того, що людство зникає? Навіть весна, що прокинеться зранку, Не зрозуміє, що нас вже немає...</p>
Л. Жданов	<p>Будет ласковый дождь, будет запах земли. Щебет юрких стрижей от зари до зари, И ночные рулады лягушек в прудах. И цветение слив в белопенных садах... Огнегрудый комочек слетит на забор, И малиновки трель выткет звонкий узор. И никто, и никто не вспомнит войну - Пережито-забыто, ворошить ни к чему... И ни птица, ни ива слезы не прольёт, Если сгинет с Земли человеческий род И весна... и весна встретит новый рассвет, Не заметив, что нас уже нет...</p>
М. Рахунов	<p>Будут сладкими ливни, будет запах полей, И полёт с гордым свистом беспечных стрижей; И лягушки в пруду будут славить ночлег, И деревья в цветы окунутся, как в снег; Свой малиновка красный наденет убор, Запоёт, опустившись на низкий забор; И никто, ни один, знать не будет о том, Что случилась война, и что было потом. Не заметят деревья и птицы вокруг, Если станет золой человечество вдруг, И весна, встав под утро на горло зимы, Вряд ли сможет понять, что исчезли все мы.</p>

3. Відображення вірша С. Тісдейл у мистецтві:

- ремінісценція у романі Р. Бредбері «Марсіанські хроніки»;
- мультфільм «Будет ласковый дождь...» (1984);
- Є. Подгайц «Симфонія № 3» (з використанням тексту вірша);

- пісні композиторів: А. Кудрявцевої (виконувала О. Камбурова); С. Бальцера; В. Розумного (д/ф «Прип'ять. Поріг» 1988, на 37-й хвилині), О. Градського;
- ремінісценція у вірші В. Матвєєвої;
- виставка японського художника Такасі Муракамі «Буде лагідний дощ» у музеї сучасного мистецтва «Гараж» (Москва, 2017).

4. Романси і пісні на слова Р. Бернса:

- композитор і виконавець О. Матюхін («Давно ли твел зеленый дол», «Джон Ячменное зерно», «Финдлей», «Где-то в пещере», «Любовь», «Любовь и бедность», «Мельник», «Песня», «Честная бедность», «Старая дружба» та ін.);
- Г. Свиридов (цикл пісень: «Честная бедность», «Робин», «Всю землю тьмой заволокло», «Горский парень» «Прощай!», «Джон Андерсон», «Возвращение солдата», «Финдлей»);
- А. Петров «Моей душе покоя нет» (к/ф «Служебный роман»);
- К. Казенєєв «Любовь и бедность» (к/ф «Здравствуйте, я ваша тетя!»);
- перекладачі поезій Р. Бернса: С. Маршак, М. Лукаш, К. Коник, В. Мисик, М. Новикова, М. Бажан, Г. Голованівський, В. Колодїй, С. Борщевський, І. Франко, П. Грабовський;
- виконавці пісень на слова Р. Бернса: Є. Флакс, «Піккардійська Терція», О. Градський, «Хелавіса», сестри Тельнюк, Л. Лещенко, Є. Нестеренко, С. Жигулін С. Єгураєв та ін.

Педагогічні уміння у складі компетентності

№ групи	Назва підгрупи	Перелік педагогічних умінь
I група		<p>формувати педагогічні завдання; орієнтуватись на учня як на активного співучасника навчально-виховного процесу, що розвивається, має власні мотиви і цілі; передбачати і при потребі трансформувати педагогічні ситуації; гнучко пристосовувати педагогічні завдання до змін педагогічної ситуації; з гідністю виходити зі складних педагогічних ситуацій; передбачати близькі і далекі результати вирішення педагогічних завдань</p>
II група	«чого навчати»	<p>Уміння формувати навчальну програму, виділяти в ній ключові ідеї навчального предмета, оновлювати його зміст; здатність формувати в учнів спеціальні вміння і навички, активувати міжпредметні зв'язки</p>
	«кого навчати»	<p>Уміння вивчати індивідуальні можливості учнів; виявляти зону можливого розвитку учнів, умови їх переходу з одного рівня розвитку на другий, враховувати можливі труднощі вихованців; виходити з мотивації учнів, плануючи навчально-виховний процес; розширювати простір для самоорганізації учнів; працювати з учнями, що мають різні здібності, формувати для них індивідуальні програми розвитку</p>
	«як навчати»	<p>Добирати і застосовувати комплекси прийомів і форм навчання та виховання, враховуючи витрати часу і сил вихователя та учнів; порівнювати й узагальнювати педагогічні ситуації та комбінувати їх; здійснювати індивідуальний підхід до учнів та організувати їхню самостійну навчальну діяльність; варіативно вирішувати педагогічні завдання</p>
III група		<p>Використовувати набуті знання та передовий педагогічний досвід; хронометрувати й фіксувати процес і результат своєї праці; зіставляти труднощі учнів і якість своєї праці;</p>

		оцінювати свій стиль, аналізувати свій досвід
IV група		Створювати умови психологічної безпеки у спілкуванні і реалізації внутрішніх резервів учнів
V група		Зрозуміти позицію учня, його внутрішній світ, орієнтуватись на його розвиток; володіти засобами невербального спілкування; створити обстановку довіри і толерантності; використовувати переважно організаційний вплив, а не дисциплінарний; користуватись демократичним стилем керівництва; вміти дякувати і просити вибачення; однаково ставитись до всіх учнів; використовувати доцільно гумор як педагогічний прийом
VI група		Утримувати стійку позицію педагога, який розуміє значущість своєї професії, може долати труднощі заради її соціальної цінності; реалізувати і розвивати власні педагогічні здібності; контролювати свій емоційний стан; здійснювати творчий пошук
VII група		Створювати перспективу свого професійного розвитку, визначати особливості свого індивідуального стилю, використовувати свої потенційні здібності; удосконалювати свої сильні сторони і усувати слабкі, бути відкритим для пошуку нового, переходити з рівня майстерності на рівень творчості, новаторства
VIII група		Виявляти знання, уміння, навички учнів на початку і в кінці навчального року, оцінювати їх; оцінювати навчальну діяльність учнів та їх здатність до самооцінки і самоконтролю; виявляти педагогічні відставання й усувати їх; стимулювати готовність учнів до самонавчання, безперервного самовдосконалення
IX група		Бачити особистість вихованця в цілому, у взаємозв'язках з його вчинками і словами, думками і прагненнями; створювати умови для вдосконалення недорозвинених рис у деяких учнів

Методична карта заняття № 10. Змістовий модуль № 2

Предмет		Педагогіка і психологія		Група		Дата	
Викладач		Магда П. М.		ІІ курс коледжів мистецтв			
Тема заняття			Особливості роботи з учнями початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів різних типів темпераменту				
Тип уроку			Практичне заняття з елементами ситуативного та кооперативного інтерактивного навчання				
М Е Т А	<i>Навчити</i>		Закріпити та відпрацювати шляхом розв'язання педагогічних ситуацій знання та вміння організації навчальної діяльності з учнями різних типів темпераменту, повторити індивідуальні прояви та психологічні особливості кожного типу темпераменту				
	<i>Виховувати</i>		Дисциплінованість, уважність, прагнення до самовдосконалення володіння педагогічною майстерністю, відповідальність				
	<i>Розвивати</i>		Креативність, артистизм, комунікативність, емпатію, методичну компетентність, уяву, асоціативне мислення, фасилітативні та мажорні педагогічні здібності, зв'язне мовлення, увагу				
Обладнання	<i>Наочність</i>		Ілюстрація «Чотири темпераменти» Х. Бідструпа, епіграф на дошці (з вірша Є. Євтушенка), роздрукована таблиця «Психолого-педагогічні підходи до підготовки учнів у традиційній та особистісно орієнтованій технології навчання»				
	<i>Дидактичні матеріали</i>		Підручник, картки з описом педагогічних ситуацій для імітаційних інтеракцій				
Міждисциплінарні зв'язки			Загальна психологія, педагогіка, дидактика, методика навчання гри на інструменті, вікова психологія, конфліктології, література, художнє мистецтво				
Література	<i>Основна</i>		Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 520 с. Столяренко Л. Д. Основы психологии. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 672 с.				
			Абашник Л. А. Не змушуючи, а заохочуючи. Технології інтерактивного навчання. <i>Педагогічна майстерня</i> . 2016. № 8. С. 6.				
	<i>Додаткова</i>		Бідструп Х. Рисунки. Т. 2. М., 1969. Грановська Р. М. Элементы практической психологии. Л.: ИЛУ, 1988. С. 337-354.				

Структура заняття

№	Структурний елемент заняття	Тривалість	Методи, прийоми навчання, використані для реалізації структурного елемента
1	Організаційна частина	4 хв	1. Вітання викладача та студентів
2	Перевірка домашнього завдання	10 хв	1. Робота у парах: взаємоперевірка знання теоретичного матеріалу з теми «Темперамент» методом незакінчених речень. 2. Ілюстрація повторення малюнком Х. Бідструпа.
3	Актуалізація	10 хв	1. Самоактуалізація студентами за підручником

	опорних знань		(повторення) зовнішніх ознак діяльності, поведінки представників кожного з типів темпераменту. 2. Аналіз та обговорення роздрукованих таблиць.
4	Мотивація навчальної діяльності	10 хв	1. Оголошення теми і мети заняття. 2. Знайомство з епіграфом і визначення викладачем надзавдання заняття: вміння вибрати ефективний стиль учительської поведінки для найбільшої продуктивності заняття з фаху у контексті особистісно-орієнтованого навчання. 3. Оголошення плану заняття, розподіл ролей, видача карток для опрацювання творчим групам студентів (4 групи)
5	Практична робота	50 хв	1. Самопідготовка за картками творчих груп студентів для імітаційної інтеракції. 2. Розігрування згідно з розподілом ролей педагогічних ситуацій з варіантом їх розв'язання. 3. Обговорення представленого варіанту рішення у загальному колі трьох інших груп.
6	Підсумок уроку	5 хв	1. Узагальнююче слово викладача про ступінь розв'язання педагогічної ситуації кожною з творчих груп. 2. Аналіз якості навчальної діяльності. 3. Коментоване оцінювання.
7	Домашнє завдання	1 хв	Скласти порівняльну таблицю «Сильні та слабкі боки представників різних типів темпераменту»

Дидактичні матеріали до заняття

1. Епіграф до заняття:

«Людей неинтересных в мире нет,
Их судьбы – как истории планет.
У каждой все особое, свое,
И нет планет, похожих на нее»

Є. Євтушенко

2. Таблиця «Психолого-педагогічні підходи до підготовки учнів у традиційній та особистісно орієнтованій технології навчання»

Традиційна технологія	Особистісно орієнтована технологія
Освіта – процес передавання знань, формування умінь і навичок учня	Освіта – процес формування неповторної, гармонійно розвиненої особистості учня
Учень – об'єкт навчання, виховання та управлінської діяльності	Учень – суб'єкт самоосвіти, самопізнання та самовиховання
Учитель виконує інформаційну та виховну роль	Учитель виконує консультативну роль, активізує процес самоосвіти і самовиховання учнів

Управлінська діяльність у навчальному закладі орієнтована на підвищення рівня успішності учнів, поліпшення їхньої поведінки	Управлінська діяльність у навчальному закладі орієнтована на забезпечення особистісного розвитку учнів і педагогів
---	--

[336, с. 378]

3. Картки з завданнями для імітаційної інтеракції

<p>Картка 1</p> <p>Інсценувати описану ситуацію та дописати і проілюструвати її можливе розв'язання з огляду на особистісно орієнтоване навчання.</p> <p><i>Учениця 3 класу дитячої музичної школи імпульсивно реагує на зауваження вчителя музики, пащекує; на уроці неуважна, відволікається на другорядні подразники. У роботу включається швидко, але забуває виконувати домашнє завдання.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розіграти згідно з розподілом ролей учень-вчитель ситуацію зауваження на уроці, дотримуючись описаного типу темпераменту дівчинки. 2. Визначити тип темпераменту дівчинки. 3. Запропонувати прийоми для концентрації уваги при роботі з представниками даного типу темпераменту молодшого шкільного віку. 	<p>Картка 2</p> <p>Інсценувати описану ситуацію та дописати і проілюструвати її можливе розв'язання з огляду на особистісно орієнтоване навчання.</p> <p><i>Учень 1 класу дитячої музичної школи часто недовірливий, тривожний, його легко образити, швидко втомлюється; але глибоко відчуває музику, розуміє художній образ музичного твору.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розіграти згідно з розподілом ролей учень-вчитель ситуацію для покращення настрою учня на уроці, дотримуючись описаного типу темпераменту вихованця. 2. Визначити тип темпераменту хлопчика. 3. Запропонувати прийоми для стабілізації емоційного стану при роботі з представниками даного типу темпераменту молодшого шкільного віку.
<p>Картка 3</p> <p>Інсценувати описану ситуацію та дописати і проілюструвати її можливе розв'язання з огляду на особистісно орієнтоване навчання.</p> <p><i>Учень 2 класу дитячої музичної школи працездатний, легко включається у навчально-виконавську діяльність, проте якісний результат отримується на уроці тільки за умови виконання цікавого завдання (так, працювати над етюдами учневі нецікаво, тому темп виконання музичного твору не відповідає зазначеному).</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розіграти згідно з розподілом ролей учень-вчитель ситуацію для підвищення зацікавлення учня на уроці, дотримуючись описаного типу темпераменту вихованця. 2. Визначити тип темпераменту хлопчика. 3. Запропонувати прийоми для підвищення мотивації до навчання при роботі з представниками даного типу темпераменту молодшого шкільного віку. 	<p>Картка 4</p> <p>Інсценувати описану ситуацію та дописати і проілюструвати її можливе розв'язання з огляду на особистісно орієнтоване навчання.</p> <p><i>Учениця 4 класу дитячої музичної школи відчуває складності з вираженням емоцій зовні та їх передачею під час виконання. На зауваження, похвалу, гумор вчителя емоційно не реагує. Старанно виконує усі завдання, але повільно переключає увагу.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розіграти згідно з розподілом ролей учень-вчитель ситуацію переключення уваги на уроці, дотримуючись описаного типу темпераменту дівчинки. 2. Визначити тип темпераменту дівчинки. 3. Запропонувати прийоми для збільшення емоційної реакції при роботі з представниками даного типу темпераменту молодшого шкільного віку.

**Бланк картки взаємовідвідування занять викладачами ПЦК
соціально-гуманітарних дисциплін**

Предмет _____

Викладач _____

Прізвище викладача, що відвідав заняття _____

Тема уроку (заходу) _____

Дата, час, група _____

Мета відвідування заняття (потрібне підкреслити):

- ознайомлення з методикою проведення заняття;
- з'ясування можливості розробки бінарного, інтегрованого заняття;
- перевірка співвідношення традиційних та інноваційних методів викладання;
- ознайомлення з методикою використання ТЗН;
- ознайомлення з особливостями **формування ціннісних орієнтацій** майбутніх вчителів музики (вказати яких) _____;
- участь у бінарному виховному заході;
- обмін методичним досвідом застосування інтерактивних технологій (вказати яких) _____

Аналіз уроку

1. Готовність аудиторії до заняття:

- санітарно-гігієнічний стан;
- естетичне оформлення;
- фіксація теми на дошці;
- _____

2. Тип уроку (потрібне підкреслити):

- вивчення нового матеріалу;
- комбіноване заняття (вказати з елементами чого) _____
- систематизації та узагальнення знань;
- практичне заняття;
- перевірки та обліку знань;
- нестандартне заняття (вказати яке) _____
- _____

3. Мета уроку:

- **навчальна** _____
- _____
- **розвивальна** _____
- _____
- **виховна** _____
- _____

4. Наочність: _____

5. ТЗН _____

6. Дидактичні матеріали _____

7. Які інтерактивні методи були використані:

- ситуативні _____

- дискусійні _____

- рефлексивні _____

- пошукові _____

- аналітичні _____

- репродуктивні _____

- ігрові _____

- проектні _____

- інше _____

8. Зв'язок матеріалу з життям, професійною діяльністю (підкреслити):
відсутній, слабкий, живий

9. Форма роботи на уроці (підкреслити):

індивідуальна, групова, оптимальне поєднання різних форм, з місця, біля дошки

10. Кількість опитаних студентів та отримані оцінки: _____

11. Час, витрачений на викладання нового матеріалу _____

12. Аналіз навчальної діяльності (підкреслити):

об'єктивний, мотивуючий, стимулюючий, категоричний, емоційний, неповний

13. Інноваційні елементи: _____

14. Аналіз та висновки

15. Зауваження, рекомендації _____

16. Заняття відвідав викладач _____ (підпис)

17. Із аналізом заняття ознайомлений _____ (підпис)

18. Пропозиції навчальної частини коледжу _____

Методична карта виховної години

Предмет	Виховна година	Група	Дата
Викладач	Магда П. М.	I-II курс коледжу	

Тема заняття		«Сродна праця» - ціннісна орієнтація на самореалізацію (присвячено 295-й річниці з дня народження Г. С. Сковороди)
Тип уроку		Семинар-конференція з елементами демонстрації
М Е Т А	Навчити	Узагальнити та систематизувати знання студентів про життєвий та творчий шлях Г. Сковороди, його філософські пошуки, внесок у розвиток української літератури
	Виховувати	Національну гідність, патріотизм, гуманістичну спрямованість, аксіологічний світогляд, відповідальність за власні вчинки, прагнення до самореалізації та формування ціннісних орієнтацій
	Розвивати	Уяву, увагу, логічне мислення, зв'язне мовлення, пам'ять, сприймання, операції мислення
Обладнання	Наочність	Портрет Г. Сковороди, виставка творів філософа, епіграф на дошці « Ars perficit naturam » (лат.) - мистецтво вдосконалює природу
	ТЗН	DVD
	Дидактичні матеріали	Картки з цитатами творів Г. Сковороди
Міждисциплінарні зв'язки		Історія України, основи філософських знань, українська література, аксіологія, педагогіка, естетика
Література	Основна	Філософія: підручник для студентів ВНЗ / кол. авторів; за ред. Л. В. Губерського. Харків: Фоліо, 2013. 510 с.
		Великие мысли великих людей: Антология афоризма: в 3-х томах. Т. 2. / Сост. И. И. Комарова, А. П. Кондрашов. М.: РИПОЛ классик, 2004. 704 с.
		Сковорода Г. Сад божественных песней. Х.: Фоліо, 2009. 287 с.
Додаткова	Сковорода. Найкраще / переклад Н. Федорак, М. Кашуба, Г. Сварник. Львів: Terra Inкогніта, 2017. 320 с.	
	URL: http://dovidka.biz.ua/grigoriy-skovoroda-biografiya-korotko/ Довідник цікавих фактів та корисних знань © dovidka.biz.ua URL: https://studopedia.org/7-746.html	

Структура заняття

№	Структурний елемент	Тривалість	Методи, використані у структурному елементі
1	Організаційна частина	5 хв	1. Вітання викладача та студентів 2. Занурення: прослуховування у записі пісні № 9 зі збірки «Сад божественних пісень» Г. Сковороди у виконанні Т. Лободи та М. Берегового (DVD)
2	Мотивація	5 хв	1. Знайомство з епіграфом і визначення лейтмотиву

	виховної діяльності		заняття – «Кожна діяльність має схожість з мистецтвом». 2. Оголошення викладачем теми та плану роботи на уроці. 3. Зв'язок теми з профорієнтацією студентів
4	Актуалізація знань і вмінь учнів / студентів	5 хв	Бесіда: - Коли народився Г. Сковорода? - Які його твори ви читали? Чи знаєте напам'ять? - Де навчався відомий український філософ? - Що цікавого ви знаєте з фактів його біографії?
5	Семинар-конференція	20 хв	Виступи студентів з доповідями: 1. «Байки Харківські»: проблематика та особливості форми. 2. «Сад божественних пісень»: історія створення та ідейна спрямованість збірки. 3. Учіння про 2 натури та 3 світи. 4. «Нерівна усім рівність» та сродна праця у творах Г. Сковороди. Ілюстрація виступів аудіо-фрагментами: - «Бджола і Шершень», «Дві курки» (читає Д. Франько); - Обробка М. Лисенка «Всякому городу нрав і права» (виконує В. Шевчук); - «Стоїть явір над водою» муз. І сл. Г. Сковороди (виконує Н. Боянівська).
6	Підсумок	10 хв	1. Демонстрація слайд-шоу «Слово про сродну працю» (виконано студентами). 2. Цитатна лотерея (студенти витягують з віяла паперових смужок цитати з творів Г. Сковороди для осмислення). 3. Підсумкове слово вчителя про важливість самореалізації у майбутній професійній діяльності для відчуття щастя.

Дидактичні матеріали

1. Перелік матеріалів для ілюстрації:

- записи пісень Г. Сковороди: «Стоїть явір над водою» у виконанні Н. Боянівської; Пісня № 9 з циклу «Сад божественних пісень» у виконанні Т. Лободи, М. Берегового; «Всякому городу нрав і права» у виконанні В. Шевчука;
 - аудіо-запис художнього читання байок у виконанні Д. Франька: «Бджола і шершень», «Дві курки»;
 - слайд-шоу «Слово про сродну працю» (творчий доробок учнів/студентів).
2. Наочність: портрет Г. Сковороди; виставка нотних збірок на твори Г.Сковороди та видань з його творами.
3. Роздатковий матеріал: паперові смужки з цитатами з творів Г. Сковороди для усвідомлення студентами.

4. Вибірка «сили» про сродну працю з творів Г. Сковороди:

Сила з байки Г. Сковороди «Зозуля і Дрізд»

Сила: Багато хто, занедбавши споріднену їм роботу, лише співають, п'ють та їдять. У сім гультайстві вони терплять їдучішу нудьгу, ніж ті, хто працює без ослабу. Співати, пити та їсти — не робота, а лише крихітний хвостик з головного, призначеного нам діла. А хто для того їсть, п'є та співає, щоб охочіше після відпочинку взятися до роботи, як до покликання свого, тому ніколи нудьгувати: щодня він і працює, і відпочиває, і се про нього приказка: «Добрій людині щодня свято». Робота наша — джерело радості. А коли кого своя робота не звеселяє, той, звичайно, їй не родич, і не її вірний приятель, але щось біля неї любить, і як не спокійний, так і не щасливий. Але немає нічого солодшого, як спільна для нас усіх робота. Вона є голова, світло і сіль будь-якого окремого заняття... Щасливий той, хто поєднав любе собі заняття із загальним. Воно є справжнє життя. І тепер можна зрозуміти таке Сократове слово: «Дехто живе для того, щоб їсти й пити, а я п'ю й їм для того, щоб жити».

Сила з байки Г. Сковороди «Собака та Кобила»

Сила: Без природи — як на манівцях: чим далі йдеш, тим більше заплутаєшся. Природа є вічне джерело бажання. Ся ж воля (за прислів'ям) гірша всілякої неволі. Вона спонукує до досвіду. Досвід — батько мистецтву, знанню та звичці. Звідси пішли усі науки, і книги, і вправності. Ця головна і єдина навчителька вірно вчить птаство літати, а рибу плавати... Так само як сіль без солону, як цвіт без свого природного духу, а око без зіниці, так і неприроджене діяння завжди позбавлене чогось таємного. Але се тайне є розум... тобто благодать чи краса, і не залежить від науки, а навпаки: наука залежить від нього. Пані Діана, як надмір навчена, але не досить розумна тварина, зволила спитати: «А коли немає природженості, тоді скажи, будь ласка, що може зробити навчання досконалим?» Слово *perfect* означає: веде до досконалості чи завершення. Адже кінець, як у кільці, завжди з'єднаний зі своїм початком,

залежить від нього, як плід від свого насіння. Треба знати те, що світлицю без основи і стін покрівлею крити не годиться.

***Ars perficit naturam** (лат.) - мистецтво вдосконалює природу

З сили «Бджола та Шершень»

Але ж розкусити треба, що то значить-жити за натурою. Про се сказав древній Епікур таке: "Подяка блаженній натурі за те, що потрібне зробила неважким, а важке непотрібним".

Сила з байки Г. Сковороди «Дві курки»

Сила: Багато хто, не маючи сили щось зробити, не вірить, що можуть те інші. Безліч є таких, хто через розніженість відучені мандрувати пішки. Се свідчить, що практика без природженості безглузда, а природженість утверджується практикою. Яка користь знати, як робиться діло, коли ти сам його не зробиш? Взнати не важко, важче зробити. Наука та досвід — се одне і те ж, вона не в знанні самім живе, а в діянні. Як і робота без природженості, так і знання без роботи — мука. Ось у чому різниця між знанням та наукою.

Сценарій відкритої виховної години «Дзвони пам'яті Чорнобиля»

фон – фото на екрані

Ведуча – Добрий день, шановне студентство, викладачі та гості нашої конференції!

Сьогодні виповнилося рівно 30 років з того страшного дня, який радіаційними променями засяяли на чорному горизонті історії нашої країни. Цей захід – багатоплановий. По-перше, ми висловлюємо подяку тим, хто став на шляху чорнобильської катастрофи і зберіг нам життя, по-друге, нагадуємо собі про наслідки непродуманих рішень і відповідальність перед нащадками, по-третє, підводимо підсумки конкурсу творчих робіт студентів, присвячених подіям квітня 1986 року.

Я заздрю всім, до кого лине звук,
Лічильник Гейзера пищить так потойбічно,
На кожній арфі чистить дзьоба крук,
І «Never more» кує мені одвічно.
Я випалив до чорноти жури
Свою прокляту одчайдушну душу
І жестами, німий, розговорив,
Хай жестами. Але сказати мушу.

Відео на екрані (кліп до пісні Pink Floyd «Marooned»)

Фон – фото на екрані

Ведуча - Протягом останніх трьох місяців у нашому навчальному закладі проводився конкурс робіт, присвячених 30-й річниці аварії на ЧАЕС. Виступ, який ви зараз почуєте, є ніби підсумком дослідницької роботи студентів. Доповідачі – Бойко О. та Авазова С.

У лютому 2016 року Бойко О. взяла участь у Всеукраїнській конференції «Професійна освіта, медицина, виховання», де її робота посіла II місце і була відзначена грамотою.

У квітні 2016 року Авазова С. взяла участь у регіональному студентському форумі «Чорнобиль – довгий слід трагедії», на якому її виступ був тепло прийнятий, про що свідчать щира увага слухачів і грамота «За високий рівень дослідження проблеми».

Надаємо їм слово.

Аудіо запис - «Адажіо» Альбіноні. На його фоні – театралізований виступ Авазової С., Бойко О.

Бойко Олександра:

- Тридцять один рік минув... Відновилася (частково) природа, повернулися деякі види тварин і птахів, маятник гойднувся на користь природі, але не людині. У Зону возять екскурсії, у ній живуть дослідники, навідують і звичайні шукачі пригод, частина продуктів звідти, як і раніше, потрапляє на наші ринки... Можна сказати, що ми до неї звикли, звикли знати, що вона десь поряд. Відкритим залишається питання про безпеку саркофагів, про пільги для чорнобильців, відкритими залишаються багато питань...

Ця подія не була несподіванкою, її передбачали письменники і кінорежисери: К. Буличов (оповідання «Врятуйте Галю»), А.-Б. Стругацькі (роман «Пікнік на узбіччі»), А. Тарковський (фільм «Сталкер»)... Їх твори трохи випередили події, страшні події, від яких вони не встигли застерегти світ, не були почуті людством. І гірка зоря Полин таки впала, як було сказано у одкровенні Іоанна Богослова. І ось не встигли перейти 30-річний кордон, як така ж трагедія на ім'я Фукусіма - 11 березня 2011 року примара Чорнобиля з'явилася у Японії. І знову консервація енергоблоків, і знову – матеріальні збитки, поламани людські життя, радіаційні наслідки, обіцянки, що протягом 40 років все буде ліквідовано.

Авазова Софія:

- Президент нашої країни нещодавно підписав указ про правовий статус території, забрудненої під час Чорнобильської катастрофи. Одночасно набуває чинності наказ про створення там біосферного заповідника.

Сподіваємось, це стане продовженням повноцінного відновлення природи у зоні відчуження. У кожної людини є свій улюблений куточок на землі, але вся вона – наш спільний дім. І хочеться сподіватися, що ми – майбутнє нашого народу – будемо більш відповідально ставитися до неї, берегти, заповідати нашим дітям берегти її, намагатимемося врятувати те, що ще можна:

Вдягається земля у хустку чорну...

Замисліться – все швидше тане час!

Щоб зберегти нащадкам неповторну,

Чудову землю на ім'я Донбас!

Ведуча – Мистецтво – це одна з форм відображення дійсності у суспільній свідомості. Тому недивно, що така значна і приголомшлива подія віддзеркалилась у літературі, музиці, живописі України та поза її межами.

Я заздрю всім, у кого фарби є,

Жагучі коні з дикого мольберту.

До мене жодна фарба не встає,

Сховавши в сіре суть свою роздерту.

Пропонуємо вам виступ за матеріалами дослідження Дорош Я., робота якої була спрямована на пошуки і аналіз відображення трагедії Чорнобиля у творах мистецтва.

Фон – фото на екрані

Виступ Дорош Ярослави:

- Митець не може бути байдужим до того, що відбувається з його народом, його землею. Справжній митець, як дзеркало сучасності, віддзеркалює те, що бачить, відчуває, чує, переживає. Митець приречений на художню правду, оскільки він є голосом народу, виразником його болю, носієм сподівань, збирачем спогадів, персоніфікатором мрій.

Тому цілком закономірним явищем в українській літературі стала поява віршів та поем, темою яких стала трагедія на Чорнобильській АЕС, тридцята річниця якої припала на квітень 2016 року, бо більшої національної, екологічної, техногенної та резонансної водночас трагедії не було на Україні

впродовж всього ХХ століття. Та і не тільки в Україні. Вплив «мирного атому» позначився на багатьох країнах Європи, Росії, Білорусії. Не залишились байдужими і зарубіжні та вітчизняні виконавці різних музичних течій і напрямків, серед них: *DISSIPATION* «Мертве місто», Вільні сталкери «Пісня про Чорнобиль», *Rammstein* «*Rosenrot*», *Тінь сонця* «Пісня Чугайстра», *Otto Dix* «Місто», Чорнобиль «Пісня про ліквідаторів», *S.T.A.L.K.E.R.* «Зона відчуження». Відлуння трагедії знайшлося і у комп'ютерних іграх, запуск яких був ініційований навмисне – з метою привернути увагу світової спільноти до цієї страшної події. Навіть геймери, які нібито замінюють реальність віртуальністю, не змогли пройти повз Чорнобиль. У прозових жанрах на тему подій та ситуації у 30-кілометровій зоні відчуження розгортаються сюжети у серії «Сталкер», авторами для якої стали Шабельников І., Силов Д., Саломатін Д., Калінін Д., Тумановський Є., Дядищев О., Куликов Р., Круглов Ю., Орехов В., Калугін О., Недоруб С., Степанов О., Левицький А., Шалигін В., Глушков Р., Яновський Д. та інші. Стислі нариси, оповідання, повісті, романи – Зона породила цілий цикл, стала джерелом натхнення для них. Усі твори об'єднує спільна ідея: не можна, щоб таке повторилось, а з тим, що вже скоїлось, треба якось жити. У кожному з них – поламани долі, викривлене шукання долі і справедливості, химерна спроба знайти рятунок...

«Хоч засторогу я несучу гірку,
Не каменую Чесний Храм Науки...
А хто це там за ширмою в кутку?
Од радіації Пілат вмиває руки...»
«Трошіть себе до атомного пилу,
Гребіть судомно золото до ям,
Та не тягніть же землю у могилу
Вона дарована не тільки вам!»

Перегляд відео, створеного студентами: «Відображення Чорнобильської трагедії у творах мистецтв»

Ведуча – Дякуємо нашим доповідачам! У конкурсі творчих робіт взяли участь понад 30 студентів Артемівського музичного училища ім. І. Карабиця. Для нагородження переможців запрошуємо заступника директора з виховної роботи Воробйову Ольгу Григорівну.

(вручення грамот і призів)

Фон – фото на екрані до кінця конференції

Ведуча - Продовжує нашу конференцію концертна програма, присвячена красі життя і відображенню його у творах мистецтва, яке вдалося вкотре врятувати на Землі від катастрофи.

1. С. Рахманінов. «Елегія». Виконує студентка I курсу ПЦК «Фортепіано» Маслюк Г.
2. **Чайковський П.** «Осінь пісня». Виконують студенти IV курсу ПЦК «Народні інструменти» Лазебник Д., Воронов Д.
3. **Лист Ф.** «Лорелея». Виконує студентка II курсу ПЦК «Фортепіано» О.Бойко
4. **Доменіконі Карло.** «Куюн-баба». 1, 4 частини. Виконує студент II курсу ПЦК «Народні інструменти» Кліпач Д.
5. **Жуковський Герман.** «Поема». Виконує студентка III року навчання ПЦК «Оркестрові струнні інструменти» Гордєєва В.

Заключне слово ведучої:

Немає слів, вирує каяття...

Жахливий квітень досі шле листівки...

За кроком крок вертається життя

В приціл Чорнобиля одвічної гвинтівки.

Життя іде... повтори помилок

Коректор долі вже не замалює...

Життя триває. Знов за кроком крок.

Любові світло вкотре нас врятує

6. **Азнавур Ш., Гарваренс Ж.** «Вічна любов». Виконують студенти ПЦК «Народні інструменти» Алімушкіна А., Ібрагімова Ю., Шкуратова О.

Методична карта виховної години

Предмет		Виховна година		Група		Дата	
Викладач		Магда П. М.		I-II курс коледжу			
Тема заняття				Знаю українську! (до Дня української писемності та мови)			
Тип уроку				Заняття-змагання з елементами демонстрації			
М Е Т А	<i>Навчити</i>			Узагальнити та систематизувати знання студентів про походження і розвиток української мови, її місце серед інших мов світу			
	<i>Виховувати</i>			Національну гідність, патріотизм, гуманістичну спрямованість, аксіологічний світогляд, відповідальність за власні вчинки, прагнення до самореалізації та формування ціннісних орієнтацій			
	<i>Розвивати</i>			Уяву, увагу, логічне мислення, зв'язне мовлення, пам'ять, сприймання, операції мислення, музичальність			
Обладнання	<i>Наочність</i>			Портрети І. Котляревського, І. Федорова, стіннівки, епіграф на дошці			
	<i>ТЗН</i>			DVD програвач			
	<i>Дидактичні матеріали</i>			Грамоти, призи			
Міждисциплінарні зв'язки				Історія України, українська література, педагогіка, естетика, МВР, художнє мистецтво, УНПТ			
Література	<i>Основна</i>			Ладоня І. О. Українська мова. К.: Вища школа, 2001.			
				Великие мысли великих людей: Антология афоризма: в 3-х томах. Т. 2. / Сост. И. И. Комарова, А. П. Кондрашов. М.: РИПОЛ классик, 2004. 704 с.			
				Горбачук В. Т. Барви української мови. К.: КМ АCADEMIA, 1997. 271 с.			
	<i>Додаткова</i>			Антонюк Р. І. Мовний аспект у формуванні національного світобачення та виховання особистості. <i>Нові технології навчання</i> : наук.-метод. зб. / кол. авт. К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. Вип. 30. С. 98.			
			Асауленко Л., Величко Т. Виховання патріотизму – невід'ємна складова виховання студентської молоді. <i>Виховна робота в технікумах, коледжах: з досвіду роботи ВНЗ I-II рівнів акредитації</i> . Немішаєве: НМЦ МАПУ, 2007. Вип. 8. С. 138.				

Структура заняття

№	Структурний елемент	Тривалість	Методи, використані у структурному елементі
1	Організаційна частина	15 хв	3. Вітання викладача та студентів 4. Вступне слово викладача про історію виникнення Дня української писемності та мови.
2	Мотивація виховної діяльності	10 хв	4. Знайомство з епіграфом . 5. Оголошення викладачем теми заняття. 6. Зв'язок теми з профорієнтацією студентів
4	Актуалізація знань і вмінь студентів	25 хв	Демонстрація інтерв'ю О. Авраменком доцентом Київського університету ім. Б. Грінченка, ведучого експрес-уроків української на «1+1».
5	Змагання	20 хв	Вікторина «Хто швидше?» <ul style="list-style-type: none"> - Скільки основних наріч виділяють на території України? (3) - Де за межами Європи українська мова має напівофіційний статус? (Кук, Іллінойс, Чикаго) - Який звук в українській мові є ознакою іншомовного походження слова? [ф] - Яка мова є найближчою до української за лексичним складом? (білоруська) - Який твір українського поета був перекладений на 147 мов світу? («Заповіт» Т.Шевченка) - На яку літеру починається найбільше слів в українській мові? (п) - Яка літера у словах української мови зустрічається найчастіше? (о) - Що вивчає орфоепія? (норми вимови) - Який розділ мовознавства вивчає словосполучення і речення? (синтаксис) - Як називаються слова, які можна читати навпаки? (паліндроми) - Скільки відмінків в українській мові? (7) - Як називають слова, схожі за написанням, але різні за значенням? (пароніми) - Хто зображений на портретах? Пояснити, чому. (Котляревський і Федоров) Нагородження переможців.
6	Підсумок	20 хв	1. Підведення підсумків конкурсу стіннівок. 2. Нагородження переможців грамотами. 3. Перегляд слайд-шоу «Вимоги до мовлення вчителя початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. 4. Прощання з аудиторією.

Типи учителів за спрямованістю їх діяльності

Класифікатор	Характеристика типу	Деталізація характеристики
I тип	Характеризується активно-позитивною спрямованістю діяльності, високою ерудицією та рівнем педагогічної культури	Любить свою професію та дітей, ставиться до професійної діяльності як до самореалізації, шляху вдосконалення особистості, можливості гармонізувати власний «Я-образ»
II тип	Характеризується ситуативністю ставлення при загальній емоційно-позитивній спрямованості	Учителі цього типу потрапляють у залежність від своїх настроїв та переживань; оцінка особистості дитини значною мірою залежить від рівня його знань і поведінки
III тип	Проявляється в нечітко вираженій емоційно-позитивній спрямованості у спілкуванні з дітьми	Замкнутість, сухість у звертанні, офіційний тон учителя є в основному результатом його особистої впевненості, що тільки вимогливість може забезпечити успіх у навчанні і вихованні учнів; вступає з учнями у ділове спілкування
IV тип	Характеризується емоційно-негативною спрямованістю ставлення вчителя до учнів	Спостерігається у вчителів з низьким рівнем загальної та педагогічної культури; учитель створює у класі атмосферу постійної напруженості, уроки проводить нервово, в учнів бачить передусім ледарів
V тип	Характеризується відсутністю спрямованості ставлення до учнів, байдужістю, униканням позаурочного спілкування	Педагогічні інтереси відсутні або слабко розвинуті; учитель уникає вступати з учнями у неформальне спілкування, не прагне враховувати індивідуальні особливості особистості учня під час організації навчально-виховних заходів, не зацікавлений у педагогічній взаємодії з учнями та колегами

Підходи до тлумачення поняття «цінність» у науковому просторі

Цінність	Через що розкривається цінність	Автори
Абсолютно вічні у релігії	Через 2 головні Заповіді Любові, 10 Заповідей Божих, вимоги Катехізису	А. Аврелій, Ф. Аквінський, Алкуїн, А. Кентерберійський, Тертулліан [117] З. Амет-Уста [6], В. Лубський [179]
Пізнання себе як засіб знаходження моральних якостей, спільних для всіх людей	Діалоги, сродна праця	Сократ [254], Г. Сковорода [55]
Людина – основна цінність життя	Ставлення до іншого і до себе	Антисфен [19], І. Кант [139], М. Кузанський [358], Л. Феєрбах [357]
Рівність, братерство, свобода	Громадянські права, закони, взаємодія між людьми	Філософи Нового Часу [358]
Самоволя до власного життя	Свобода вибору	А. Шопенгауер [37]
Свобода особи	Внутрішнє існування	Л. Данилова [90], Ж. Сартр [254]
Одна з форм позитивної значущості	Природні багатства, вартість продуктів праці, соціальне благо, культурна спадщина, наукова істина, естетичні характеристики соціальних об'єктів, імперативи, заборони, нормативні уявлення	В. Андрущенко, Л. Губерський, В. Кремень, С. Суліма [358], Н. Рилік, Ю. Шибяєв [254]
Важіль, що визначає мету людського життя, координує світобачення, цілеспрямованість	Поведінка, вчинки, професійна діяльність, життєві досягнення	Л. Абизова [2], Н. Асташова [18], С. Анісімов [10], В. Афанасенко [19], В. Волкова [67], І. Дьяконов [103], О. Золотухіна-Аболіна [125], С. Кримський [168], Н. Рилік, Ю. Шибяєв [254], І. Федух [326], Л. Чухіна [345],
Важіль самоідентифікації особистості Складова спрямованості особистості	Самооцінка, рівень притягань, спрямованість особистості	Н. Антонова [12], І. Бех [30], Т. Бондаренко [43], Т. Бутківська [49], Л. Виготський [58], Л. Коберник [148], В. Крутецький, Є. Балбасова [169], Т. Скрябіна [320], Л. Сокурянська [331], , О. Степанов, М. Фіцула [336], Л. Столяренко [338], Е. Фаустов [354], Н. Черниш [368], І. Федух [356], О. Целякова [364]
Національні та народні цінності	Хорообрість, любов до Батьківщини, дружню відданість, широчінь натури, великий розмах духовних і фізичних сил,	Билини київського циклу, Г. Ващенко [54]

	широку гостинність, близькість до природи і розуміння її мови	
	Рідна мова	Р. Антонюк [13], Г. Маслюк [215], Л. Мацько [219], О. Мирошниченко [222], К. Шелягіна [377]
Норми, ідеали, цілі, засоби	Світогляд, поведінка, діяльність	Д. Леонтьєв [177], В. Ядов [391]
Здатність людини до саморегламентації, самообмеження та самоподолання		О. Вишневський [60]
Краса, Істина, Абсолютне Добро, Свобода, Мудрість, Творчість	Служіння Вищій Красі через мистецтво	Ш. Амонашвілі [8], М. Горелікова [83]
Абсолютні, національні, громадянські	У філософській та етичній думці, у творах літератури й мистецтва, моральних та правових законах, системах нагород, заохочень і покарань, у традиціях, громадській думці	Л. Котлова [166]
Особисті	Стабільність особистості, спадкоємність певного типу поведінки та діяльності, виражену в спрямованості її потреб та інтересів	І. Дьяконов [103]
Якість, яка об'єднує людей у систему та визначає специфіку соціальної системи та її одиниці	Людські потреби	А. Бітуєва [36], Т. Парсонс [261], М. Яницький [392]
Абсолютні, національні, громадянські, особисті	Орієнтації на безпеку і Доброзичливість, Самостійність і Досягнення, Універсалізм, Самоствердження	О. Виноградов, С. Святненко, [312]
Сенсожиттєві, вігальні, інтеракціоністські, соціалізаційні		В. Гаврилук, Н. Трикоз [73]
Абсолютні, національні, громадянські, особисті	Єдність емоційного, когнітивного та поведінкового елементів	О. Жирун [108]
	Психічні новоутворення в структурі особистості, які виникають через привласнення об'єктивних цінностей в особистісні надбання суб'єкта, відображаючи «мотиваційно-потребнісний, емоційний, духовно-	О. Золотарьова [124]

	моральний стан людини, її систему світоглядних орієнтацій, спрямовуючи її цілі та стратегію життєвого шляху	
Індивідуалістсько-конкурентська, групово-кооперативна, егалітарно-колективістська системи цінностей	Поведінка, професійна діяльність	А. Калініченко [136]
Духовно-етичні, суто прагматичні, матеріальні цінності		Ю. Цикалюк [366]

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. **Магда П. М.** Зміст спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музики». *Педагогічні науки: зб. наук. праць Херсонського державного університету*. 2017. № 79. С. 148-151.
2. **Магда П. М.** Характеристика понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» у науковому просторі. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць Донбаського державного педагогічного університету*. Слов'янськ. 2017. № 4 (84). С. 58-73.
3. **Магда П. М.** Біоетика майбутнього вчителя музики: підходи до тлумачення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць Класичного приватного університету / гол. ред. Т. І. Сущенко*. Запоріжжя. 2018. № 58-59 (111-112). С. 380-386.
4. **Магда П. М.** Впровадження у навчально-виховний процес коледжу мистецтв педагогічних умов формування патріотизму. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. проф. Т. Степанової. Миколаїв. 2018. № 1 (60). С. 178-182.
5. **Магда П. М.** Проблема формування ціннісних орієнтацій учителів музики на сучасному етапі розвитку освіти. *Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка*. Полтава. 2018. № 21. С. 121-124.
6. **Магда П. М.** Розвиток креативності у майбутніх вчителів музики методом аудіовізуалізації. *Молодь і ринок: зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка*. Дрогобич. 2018. № 1 (156). С. 171-174.

7. **Магда П. М.** Формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики як педагогічний феномен. *Наукові записки: зб. наук. праць Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»* / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин. 2018. № 1. С. 33-37.
8. **Магда П. М.** Діагностика рівня сформованості комунікативності, креативності, біоетики у майбутніх вчителів музики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання: наук. журнал Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка* / гол. ред. Ніколаї Г. Ю. Суми. 2018. № 1(11). С. 95-102.
9. **Магда П. М.** Аналіз формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики (діяльнісний та рефлексивний критерій). *Науковий часопис: зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* Київ. 2018. № 60. С. 5-8.
10. **Магда П. М.** Упровадження у навчально-виховний процес коледжу мистецтв педагогічних умов формування комунікативності. *Інноваційна педагогіка: зб. наук. пр. Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій.* 2019. № 9. Т. 1. С. 117-120.
Статті у зарубіжних науково-методичних та інших виданнях:
11. **Магда П. М.,** Нітієвська Г. Л. Організація самостійної роботи студентів II курсу відділу «Фортепіано» з психології та педагогіки, методики викладання гри на фортепіано. *Організація навчально-виховного процесу.* Немішаєве: НМЦ МАПУ. 2008. Вип. 13. С. 188-202.
12. **Магда П. М.,** Вороненкова Т. О. Розробка заходу «Ціннісне ставлення до мови у творчості поетів-перекладачів (на матеріалі поезій Р. Бернса та С. Тісдейл)». *Каталог «Відкритий урок: розробки, технології, досвід».* 2017. № 2. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58221/ (дата звернення 25.12.2017).

- 13.Магда П. М.,** Омельченко С. О. Аналіз результатів експерименту з упровадження педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики. *Scientific discussion*. Чехія, 2018. № 16 (2). С. 26-29.
- 14.Магда П. М.** Розробка заходу «Сродна праця» – ціннісна орієнтація на самореалізацію». *Каталог «Відкритий урок: розробки, технології, досвід»*. 2018. № 1. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/58554/ (дата звернення 16.01.2018).
- 15.Магда П. М.** Оцінка сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу за рефлексивним критерієм. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2018. № 13. С. 50-53.
- 16.Magda P. M.,** Omelchenko S. O. The formation of valuable orientations of the future teacher of music as a pedagogical phenomenon. *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries: Collective monograph*. Riga: Izdavniesiba Baltija Publishing, 2019. P. 265-279
- Публікації у збірниках тез всеукраїнських та міжнародних конференцій:*
- 17.Магда П.** Формування гуманістичної свідомості у майбутніх вчителів ПСМНЗ у контексті реформування освіти на початку XXI століття. *Матеріали XXXV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 35. С. 99-103.
- 18.Магда П. М.,** Рилік Н. І. Педагогічні здібності у професіограмі майбутніх вчителів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (ПСМНЗ). *Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної конференції інтернет-конференції «Тенденції та перспективи*

розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 29. С. 349-352.

- 19.Магда П. М.** Формування ціннісних орієнтацій у студентів коледжів галузі знань «Культура і мистецтво». *Web of Scholar. IV International Scientific and Practical Conference «Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions»*. К.: RS Global Media LLC Company, 2017. № 7. Р. 42-46.
- 20.Магда П. М.,** Шелягіна К. О. Мовлення вчителя ПСМНЗ як елемент педагогічної взаємодії. *Освіта. Медицина. Виховання: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Бахмут: МАСМУ, БМК, 2017. С. 164-167.
- 21.Магда П. М.** Діагностика стану сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики на сучасному етапі. *Матеріали XXXI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*»: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький. 2017. Вип. 31. С. 363-367.
- 22.Магда П. М.** Формування емпатії як ціннісної орієнтації у майбутніх учителів музики. *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities: Conference Proceeding, February 23rd*. Kaunas: Baltija Publishing, 2018. Р. 44-46.
- 23.Магда П. М.** Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (когнітивний критерій). *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2018. Ч. 1. С. 62-64.
- 24.Магда П. М.** Орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на інтерактив. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: збірник тез наукових робіт*

учасників міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2018. Ч. 2. С. 18-21.

- 25. Магда П. М.** Зміст методичних рекомендацій «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу». *Тенденції та вектор розвитку науки в сучасному світі: VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: тези доповідей*. Ч. 2. Дніпро: НБК, 2018. С. 71-74.
- 26. Magda P.** Axiological values of Prospective Art School Teachers as a pedagogical phenomenon. *Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті: зб. наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2018. С. 53-55.
- 27. Магда П. М.** Компоненти культури у музично-педагогічній діяльності. *Креативність як феномен людського буття в культурі: збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (Вінниця, 26-28 квітня 2018 р.)*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. С. 24-30.

Апробація матеріалів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри педагогіки й методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», засіданнях циклової комісії загальноосвітніх, гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Бахмутського фахового коледжу культури і мистецтв ім. І. Карабиця, Маріупольського коледжу мистецтв, Полтавського фахового коледжу мистецтв ім. М. В. Лисенка та оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних – «Topical Problems of Modern Science and Possible Solution»* (Дубаї, 2017); «Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук» (Одеса, 2018); «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на

розвиток практики в Україні» (Львів, 2018); «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2018); *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities* (Каунас, 2018); «Тенденції та вектор розвитку науки в сучасному світі» (Дніпро, 2018); *Всеукраїнських – «Освіта. Медицина. Виховання»* (Бахмут, 2017); «Креативність як феномен людського буття в культурі» (Вінниця, 2018); *інтернет-конференціях – «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»* (Переяслав-Хмельницький, 2017); «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2017).

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
**ПОЛТАВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ М.В. ЛИСЕНКА**

вул. Соборності 11, м. Полтава, 36020, тел./факс (0532) 56-26-91,
E-mail: poltavamusic@ukr.net, код ЄДРПОУ 02214277

27.07.2020р. № 01.1-28/128

На № _____ Від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертації
Магди Поліни Миколаївни
«Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх
учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів
соціально-гуманітарного циклу»
у освітній процес коледжу мистецтв**

Відповідно до програми дослідно-експериментальної роботи Магди Поліни Миколаївни результати її дисертації «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу» (спеціальність 015-професійна освіта) було впроваджено у освітній процес коледжу. Під час викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу викладачі відповідної предметно-циклової комісії апробували запропоновані дисертантом педагогічні умови формування професійно-ціннісних орієнтацій (патріотизму, креативності, комунікативності, емпатії, біоетики) майбутніх учителів музичного мистецтва.

Наслідком проведеної роботи з включення висновків дисертації до освітнього процесу стало те, що викладачами було внесено зміни у робочі програми деяких навчальних дисциплін циклу соціально-гуманітарної та фундаментальної підготовки, активізовано позааудиторну роботу студентів (як самостійну, так і поза навчальну виховну), урізноманітнено методи інтерактивного навчання.

Досягнуті результати впровадження педагогічних умов формування патріотизму, креативності, комунікативності, емпатії, біоетики майбутніх учителів музичного мистецтва у процес вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу свідчать про доцільність їх використання в діяльності закладів освіти і мистецтв, що здійснюють підготовку фахівців спеціальності «Музичне мистецтво».

Розроблені дисертантом методичні рекомендації підтвердили свою необхідність та ефективність у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Директор коледжу

М. ДЕМЧЕНКО

**УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ ДОНЕЦЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ**
Вищий навчальний заклад комунальної форми власності
БАХМУТСЬКИЙ КОЛЕДЖ МИСТЕЦТВ імені І.КАРАБИЦЯ
вул. Лермонтова, буд.12 м. Бахмут, Донецької обл. 84500
тел. 093053091
e-mail bakhartcollege@gmail.com, <http://amuzatua.wixsite.com/amuz>

09.07.2020 №01-43/ 89

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертації
Магди Поліни Миколаївни,
аспіранта кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної
освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський
державний педагогічний університет» на тему «Формування професійно-
ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі
вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу»

Згідно з програмою дослідно-експериментальної роботи Магди Поліни Миколаївни результати її дисертації «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу» (спеціальність 015-професійна освіта) було впроваджено в навчальний процес Бахмутського коледжу мистецтв імені Івана Карабиця для студентів галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

Розроблені дисертантом педагогічні умови підтвердили свою необхідність у процесі підготовки фахівців зазначеної галузі. Ефективність педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу була перевірена згідно з критеріями (когнітивним, мотиваційним, діяльним, рефлексивним) та показниками сформованості (високим, середнім, низьким) професійно-ціннісних орієнтацій студентів.

Аналіз результатів впровадження умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу свідчить про доцільність їх використання в навчально-виховній діяльності Бахмутського коледжу мистецтв імені Івана Карабиця під час викладання навчальних дисциплін зазначеного циклу підготовки.

Директор
Бахмутського коледжу
Мистецтв ім. І. Карабиця

В. В. Паржицький

Управління культури і туризму
 Донецької обласної державної адміністрації
Вищий навчальний заклад комунальної форми власності
Маріупольський коледж мистецтв

пр. Миру, 5/62, м. Маріуполь, Донецької області 87515 тел./факс (0629) 33-24-43, 47-05-21
<http://muzmar.com.ua> E-mail: muzuch@meta.ua Код ЄДРПОУ 02214580

09.04.2020, № 160

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації
Магди Поліни Миколаївни,
аспіранта кафедри педагогіки і методики
технологічної та професійної освіти
Державного вищого навчального закладу «Донбаський
державний педагогічний університет»
на тему «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх
учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів
соціально-гуманітарного циклу»

Згідно з програмою дослідно-експериментальної роботи Магди Поліни Миколаївни результати її дисертації «Формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу» (спеціальність 015-професійна освіта) було впроваджено в навчальний процес коледжу у процесі викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Визначені дисертантом умови були впроваджені і у процес позааудиторної діяльності студентів закладу освіти, апробовані кураторами навчальних груп у виховній роботі зі здобувачами фахової передвищої освіти.

Підсумком проведеної роботи з уведення висновків дисертації до навчально-виховного процесу закладу освіти стали зміни у робочих програмах соціально-гуманітарних дисциплін, активізація аксіологічно спрямованої діяльності з самовиховання студентів для побудови власної ієрархії цінностей, урізноманітнено форми і методи навчальної та виховної роботи.

Аналіз результатів впровадження педагогічних умов формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу доводить доцільність їх використання в діяльності освітніх закладів різного рівня, а особливо – у закладах фахової передвищої освіти, що готують вчителів музичного мистецтва у ЗПМО.

Розроблений аспірантом навчально-методичний комплекс доцільно рекомендувати для використання у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва під час вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу для удосконалення здійснення виховної аксіологічної мети – формування патріотизму, біоетики, комунікативності, креативності, емпатії.

В.Д.Андропова